

1940
ΜΙΝΟΥ Κ. ΑΝΔΡΟΥΛΙΔΑΚΗ

8959
AND

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

A dark silhouette of a person, likely a woman, is shown in profile, facing right. She is holding a vintage camera up to her eye, as if taking a photograph. The silhouette is set against a lighter, circular background that contains the text 'ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ'.

ΙΣΤΟΡΙΕΣ
Από την
ΚΡΗΤΗ

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΜΙΝΟΥ Κ. ΑΝΔΡΟΥΛΙΔΑΚΗ

ΤΥΠΩΜΕΝΑ ΣΕ ΒΙΒΛΙΑ

- 1914 **Ἐλεγεία**. (Ποιήματα). Πύργος. Πεντακόσια αντίτυπα (έξαντλημένο).
- 1925 **Τελευταίαις ἐρωτικῆς ἐπιστολῆς**. Ἀθήνα. Πέντε χιλιάδες αντίτυπα (έξαντλημένο).
- 1926 **Ἐνας χρόνος ἀγάπης**. (Ρωμάντζο). Ἀθήνα. Τρεῖς χιλιάδες αντίτυπα (έξαντλημένο).
- 1927 **Ἡ χορεύτρια τῶν Ἀθηνῶν**. (Μυθιστόρημα). Ἀθήνα. Πέντε χιλιάδες αντίτυπα (έξαντλημένο).
- 1944 **Στοιχεῖα καὶ Φαντάσματα σ' ὄλη τὴν Ἑλλάδα**. (Λογογραφικὸ ρεπορτάζ). Ἀθήνα. Δύο χιλιάδες αντίτυπα.

Σ' ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

- 1914 **Τὸ μυστικὸ τῆς ζωῆς**. (Ρωμάντζο). Ἐφημερίδα «Πατρίς». Πύργος.
- 1917 **Φροῦ - Φροῦ**. (Μυθιστόρημα). Καθημερινὴ Μεσημβρινὴ Ἐφημερίδα «Ἐλεύθερος Ἄνθρωπος». Ἀθήνα.
- 1920 **Σχολεῖον κοκοτῶν**. (Μυθιστόρημα). Καθημερινὴ Ἐσπερινὴ Ἐφημερίδα «Ἀστραπή». Ἀθήνα.
- 1936 **Ἀγωνία**. (Ρωμάντζο). Περιοδικὸ «Ἐσπερος». Ἀθήνα.
- 1937 **Ἐνα ἄγνωστο κορίτσι**. (Ρωμάντζο). Περιοδικὸ «Εὐρώπη». Ἀθήνα.
- 1936-9 **Ρέα Μαυρλή**. (Μυθιστόρημα). Καθημερινὴ Ἐφημερίδα «Κρητικὰ Νέα». Ἡράκλειο Κρήτης.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ

- Ὁ ἄνθρωπος ποὺ συνεχλόνησε τὴν Ἑλλάδα**. Ἐλευθέριος Κ. Βενιζέλος. Ἐφημερίδα «Ἡμερήσιος Τύπος». Ἀθήνα. Σεπτέμβρης—Νοέμβρης 1930.

ΜΙΝΟΥ Κ. ΑΝΔΡΟΥΛΙΔΑΚΗ

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
— ΧΑΛΙΩΝ —
Λογ. Αριθ. 4643
Χρονολ. Είσοδ.
Είδικότης
*Αριθ. 38937

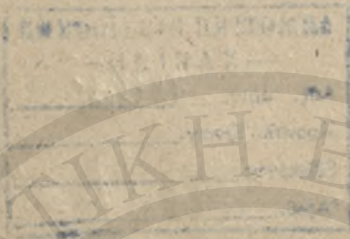
ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΡΗΤΗ

Μίνου Κ. Ανδρουλιδάκη
Τμήμα Βιβλιοθηκών
Παλαιό Σχολείο
Χαλίων
12/6/44

ΑΘΗΝΑ
1944

17771111

ΣΤΟΥ ΚΥΚΛΟΥ ΤΑ ΓΥΡΙΣΜΑΤΑ

Πόσο ὁμορφή εἶταν Χριστέ μου ἡ Ἀργυρώ, σάν ἔβγαινε τὸ πρωὶ γιὰ νὰ πάει στὸ νερό, καλοχτενισμένη, μὲ τὶς μακρυές καστανόξανθες πλεξοῦδες πούφταναν ὡς τοὺς ἀστραγάλους της. Ὅπως κρατοῦσε στὸν ὦμο τῆ στάμνα, οἱ δίδυμοι καρποὶ της φαίνονταν σὰ νὰ πάσκιζαν νὰ σκίσουν τὴ φυλακὴ τους καὶ νὰ ξεπεταχτοῦν στοῦ ἡλίου τὸ φῶς.

Βιτσοῦτο τὸ κορμί της, λαχταριστό, κάτω ἀπὸ τὸ καλοραμένο φορεματάκι της ποὺ τὴν σκέπαζεν ὡς τὰ γόνατα, ἄφινε γυμνές τὶς τὸρνεμένες γάμπες της. Καὶ τὰ ποδαράκια της, μικρὰ καὶ καλοκαμωμένα, τᾶσφιγγαν τὰ παπούτσια της, φτηνὰ καὶ τοῦτα μὰ περιποιοιμένα. Καὶ πῶς καλημέριζε τοὺς χωριανούς της; Μισάνοιγε τὸ φλογάτο στόμα της, δείχνοντας δύο σειρὲς μαργαριτάρια, ποὺ ἄσπριζαν πióτερο στὸ κοντράστο τοῦ μελαχρινοῦ προσώπου της κι' ἔρριχνε κάτω στὴ γῆ, τὰ μενεξελιὰ μάτια της, ἄλλη πάλι ἀντίθεση τούτη, ποὺ ἔκανε τὸν πάσα ξνα νὰ τὰ χάνει. Τὸ ἴδιο χαίρετισμα — χαίρετισμα φρόνιμης κοπελιάς — εἶταν γιὰ νιοὺς καὶ γέρους, γιὰ γυναῖκες κι' ἄντρες, γιὰ πλοῦσιους καὶ φτωχοὺς. Γιατὶ ὄλα κι' ὄλα. Ἡ Ἀργυρῶ εἶταν ὁμορφή, εἶταν φτωχή, μὰ εἶταν τίμια. Τίμια σάν τὶς ἄλλες κοπελιὲς τοῦ χωριοῦ, ποὺ δὲν ἀκούστηκε τ' ὄνομά τους ὡς τὰ τώρα. Μὰ

τούτη παραείτανε. Μήτε ματιές κρυφές στά παληκάρια, μήτε γελάκια πονηρά μέ φιλενάδες. Άγκαλά κι' ή Άργυρώ μας δέν είχε φιλενάδες. Ή μάνα της ή Βαγγελιώ. πού ή κόρη της ήταν ίδιο φτύσμα της στήν όμορφιά και στίς χάρες, τήν είχε τοῦ χεριού της. Λαχταρούσε σ' όνομής της, έτρεμε τό φιλακάρδι της σάν τήν άκουε ν' άναστενάξει για νά ξεροθήξει, μά ποτές δέν της έδειχνε τήν άδυναμία της. Τόσο πού ή νιά μέσα της μεσοπίστεβε, πώς δέν τήν άγαπούσε σάν ή άλλες μανάδες τά παιδιά τους.

Μά ή Βαγγελιώ τήν είχε πάθει. Μικρή-μικρή δεκαφτά χρονώ, άγάπησε τό Νικολή τό Ρουχάκη, ένα φαμέγιο πού δούλευε στό τσιφλίκι τοῦ Κωστή. "Έχασε τά λογικά της για τοῦτον κι' οί γονιοί της είπαν, θέλοντας και μή, τό ναι, για νά μή κακοδόσει, μήν κάμει άσκημα πράματα, ξεπαρμένη ως είταν από τό σεβντά του.

— Φτωχ' είμαστε Ρηνιώ κ' έμεις, είπεν ό γεροφιλιππας στή γυναίκα του. Μά ό Νικολής είναι δουλευτής και τόν έχει ό Κωστής στά δεξά του. "Άς τοῦ τή δόσομε.

— Σ' ένα φαμέγιο, Φίλιππα; Σ' ένα δοῦλο; — παραπονέθηκε σιγαλινά ή Ρηνιώ.

— Σ' ένα φαμέγιο;... — διαμαρτυρήθηκε ό άντρας της. Σ' ένα φαμέγιο; Μά ιντάμαστε δά κι' έμεις γυναίκα; Έργάτες δέν κάνομε όλοχρονίς; Μεροκαματάρηδες δέν είμαστε;

Ή Ρηνιώ πού περίμενε για τή Βαγγελιώ ένα πλούσιο νοικοκύρη — ή όμορφιά της κόρης της τήν έκανε νά πλέκει τέτθια όνειρα — δέχτηκε τό γάμο στό τέλος. Πάσκισε μάλιστα νά γενεί τό γληγορότερο για νάχει ήσυχη τήν κεφαλή της.

— "Άς τήν πάρει νά συχάσουμε—είπε στά ύστερνά." Ένας άντρας της πέφτει. "Άς τόνε πάρει!

Καί τὸν πῆρε. Μὰ ὁ Νικολῆς μάλωσε σ' ἓνα χρόνο μέσα ἀπὸ τὴν παντρεία του μὲ τ' ἀφεντικά, γιατί τοῦχε πιπιλίσει τὸ μυαλό ὁ Μανώλης τ' Ἀλιφραγκάκη νὰ πᾶνε στὴν Ἀμερική. Κόσμος καὶ ντουινιάς ἔφευγε κείνη τὴν ἐποχὴ γιὰ τὴ μακρυνὴ ξενητιά. Τὸ χρυσάφι—κατὰ πῶς ἔλεγαν—ἔτρεχε στοὺς δρόμους. Γιατί νὰ μὴ πᾶνε καὶ τοῦτοι νὰ τὸ μαζώξουν; Ξυπνότεροι εἶτανε οἱ ἄλλοι χωριάνοι κ' οἱ ἄλλοι Κρητικοί, πού μπάρκαϊρναν πατεῖς με-πατῶσε;

«Καὶ ποῦ θὰ πᾶς μωρὲ Νικολῆ νὰ μ' ἀφίσεις—ἐκλαιγε ἀπὸ καρδιάς της ἡ Βαγγελιώ; Ἀκόμη ἔκλεισε δὲν ἔκλεισε χρόνος πού στεφανωθήκαμε. Ἐξέχασες ἰντάκαμες γιὰ νὰ μὲ πάρεις; Τὰ λόγια σου τ' ἀλησμόνησες; Τουτοναὶ τὸ κοπέλι μας—τὴν Ἀργυρῶ—ἴντα θὰ τὸ κάμω μωρὸ πράμα; Ποῦ θὰ τ' ἀφίω γιὰ νὰ τρέχω στὸ θέρος καὶ στὴ μάζωξη τῶν ἐλιῶ;»

Μὰ ὁ Νικολῆς ἤθελε νὰ φύγει. Νὰ πάει στὴν Ἀμερική. Ὅχι πῶς δὲν ἀγαποῦσε τὴ Βαγγελιώ. Ὅχι πῶς δὲ λαχταροῦσε τὴν ὁμορφιά της π' ἀνθίζε σὰν τὸ τριαντάφυλλο τὸ Μάη. Ὅχι πῶς δὲν πονοῦσε τὸ μικρὸ νιογέννητο κοριτσάκι του. Ὅχι! Τίς ἀγαποῦσε κι τίς δυό. Πολὺ τίς ἀγαποῦσε. Ἐλυωνε ἡ καρδιά του γιὰ τοῦτες σὰν τὸ κερὶ στὸ δυνατὸν ἥλιο τοῦ καλοκαιριοῦ. Μὰ γιὰ τοῦτο ἴσα-ἴσα ἤθελε νὰ πάει στὴν Ἀμερική... Νὰ καζαντήσῃ... Νὰ γυρίσ' ὀπίσω πλοῦσιος... Νὰ μπεῖ στὰ μάτια τοῦ Κωστή κι' οὐλουνοῦ τοῦ κόσμου!

Κι' ὅπως ὑποχώρησε ἡ μάνα τὸν καιρὸ πού ὁ πατέρας της θέλησε νὰ τὴ δώσει τοῦ Νικολῆ, ἔτσι καὶ τώρα ἡ Βαγγελιώ ὑποχώρησε στοῦ ἄντρα της τὴν θέληση:

«Ἄμε στὸ καλὸ Νικολῆ! Ἄμε στὸ καλὸ κι' ὁ Χριστός κι' ἡ Παναγιά μαζί σου. Μόνο μὴν ἀργήσεις, γιατί δὲ θὰ θαστάξω τὸ χωρισμό σου. Δὲ θὰ θαστάξω τὴ δούλεψη σὲ ξένα χέρια. Θὰ ποθάνω Νικολῆ μου κ' ἴντα θὰ γενεῖ τοῦτο τὸ κουτσούβελο;»

Μὰ ὁ ἄντρας της τὴν παρηγοροῦσε:

«Σὲ τρεῖς μῆνες, κανακάρισσά μου, θὰ σοῦ στείλω παράδες».

Κι' ἡ Βαγγελιώ ἄλλαζε σκοπό:

«Ἴντα θὰ ταὶ κάμω τὰ παράδες; Ἐγὼ θέλω ἔσένα Νικολῆ μου».

Κι' ὁ Νικολῆς τὴν ἔσφιγγε στὰ γερά μπράτσα του, τὴ φιλοῦσε, τὴ χὰιδολογοῦσε, τῆς τραγουδοῦσε τὸ τραγούδι τῆς ἀγάπης. Καὶ τούτῃ ξώφρενη τοῦ κρατοῦσε τὸ ἴσιο, ὡς πὺν πέφτανε κ' οἱ δυὸ ξεροὶ ἀπὸ τὴν ἔρωτικὴ κούραση.

* * *

Μιὰν ἀνοιξιὰτικὴ μέρα, τὸ θαπὸρι τὸν πῆρε τὸ Μανώλη ἀπὸ τὸ νησί. Εἶχε κάμει δάνειο δέκα ναπολεόνια ὀλόχρυσά, μὲ ὑποθήκη τὸ σπιτάκι του μὲ τὸ σῶχωρο καὶ κάμποσες ἐλιές. Ἐθῶγαλε τὸ εἰσιτήριό του — τρίτῃ θέσῃ — ὡς τὴ Νέα-Ἰόρκη. Ἀγόρασε φράγκικα—δὲν θὰ ξεμπάρκαινε στὴν Ἀμέρικα μὲ τὶς Κρητικὲς θράκες— ἕνα ζευγάρι παπούτσια καὶ δυὸ ἀλλαξιὲς σώρουχα ἀπὸ φτηνὸ κάμποτ. Ἄφησε δύο ναπολεόνια στὸ σπῆτι του, τοῦ μειναν καὶ τούτου ἄλλα δύο, κι' ἡ Βαγγελιώ δὲν τὸν ξανάειδε. Τοὺς πρώτους μῆνες ἔστολνε μερικὰ γράμματά καὶ δύο φορές ἀπὸ τρία δολλάρια. Κ' ὕστερα φανιά του!.. Ἡ κακομοῖρα, ἔγραψε τοῦ Μανώλη τ' Ἀλιφραγκάκη, κεινοῦ ποῦχε σηκώσει τὸ νοῦ ταῦ ἀντρα τῆς γιὰ νὰ φύγουνε, μὰ τοῦτος στὴν ἀπόκρησή του τὰ μάσησε. Εἶχε φύγει, λέει ὁ Νικολῆς γιὰ τὸ Σικάγο ποῦ ἔρε δουλειά. Τί ν' ἀπόγινε. ἕνας θεὸς τόξερε.

Μὰ πὺν νὰ τὸν θρεῖ ἡ φτωγὴ τὸ θεὸ γιὰ νὰ τὸν ρωτήσῃ; Καὶ τὰ μάτια τῆς δὲν ἄρνεθαι ἀπὸ τὸν καῦμό τῆς. Μέρα-νύχτα ἔκλαιγε... Ἀναστέναζε ἀπὸ τὰ φυλλοκάρδια τῆς, πὺν θάρεθγε πὺς ἀπὸ τὸ ἄχ καὶ τὸ θάχ θάχαν μαυρίσει.

* * *

Ὁ καιρὸς περνοῦσε κι' ἡ Βαγγελιώ τὰ ἴδια τῆς. Ὡσπου τ' ἀφεντικὸ ὁ Κωστής, πὺν τὴν εἶχε μαζῶχτρα στὶς

ἐλιές του καὶ τὸν γαργαλοῦσε πάντα ἡ ὀμορφιά της. τῆς εἶπε μιὰ μέρα, ποῦχε θγεῖ ἀπὸ τὴν πολιτεία γιὰ νὰ δεῖ τὴ σοδιά του:

— “Ἐμαθες πράμα ἀπὸ τὸ Νικολῆ;

— “Ὅσκε ἀφεντικό.

— Κακομοῖρα!

Ἡ Βαγγελιώ σήκωσε τὰ μαθιά μάτια της καὶ τὸν κοίταξε. Εἶταν θέβαιη πὼς τ’ ἀφεντικό ἔμαθε κακὸ γιὰ τὸν ἄντρα της καὶ τῆς τὸκρυβε. Κι’ ἔπεσε στὰ γόνατά του :

— Κύριε Κωστή, Πέμου τὴν ἀλήθεια!... “Ἐμαθες πράμα κακὸ γιὰ τὸ Νικολῆ μου;

— Πόσα χρόνια λείπει; τὴν ρώτησε.

— Σωστά δύο!

— Κι’ εἶσαι τόσο μωρόπιστη μωρὴ Βαγγελιώ, κοτζάμ γυναῖκα, νὰ μὴ καταλαθαίνεις τὸ τί γίνηκε ὁ Νικολῆς;

— “Ἰντα νὰ καταλάθω ἀφεντικό;

— Αἱ κακομοῖρα! — τῆς ξαναεἶπε. Κάτσε νὰ φᾶς τὰ νιάτα σου, νὰ καταλύσεις τὴν ὀμορφιά σου, νὰ ζαρῶσεις, νὰ μὴ σὲ φτοῦνε μηδ’ ἡ μύγες, νὰ γενεῖ χτικιάρρα ἢ κοπελιά σου κι’ ἐσὺ ν’ ἀνειμένεις τὸ Νικολῆ σου! Ξεροκέφαλη!...

Ἡ Βαγγελιώ τὸν ἀναθλέπισε ξανά, μὴ μπορώντας νὰ ξηγήσει τὰ ὅσα τῆς ἔλεγε ὁ Κωστής. Τριανταπεντάρης, ὀμορφος ἄντρας, πλούσιος, πονετικός, εἶταν βασιλιάς μέσα στοὺς χωριάτες. Γραμματισμένος, ταξιδεμένος γιὰ σπουδές, μὲ θέση μεγάλη στὴ πολιτεία, εἶταν ἀκόμη ὁ πνεματικός κι’ ὁ δικαστὴς στοὺς χωρικούς, αὐτὸς ποὺ ὅλα τᾶξερε καὶ σ’ ὅλα συμπονοῦσε.

Γιὰ τοῦτο ἡ Βαγγελιώ ξεθαρρεύτηκε κι’ ἀρώτησε:

— Γιάντα μοῦ τὰ λές ἀφεντικό τοῦτανά; “Ἰντα τρέχε; Πέμου νὰ χαίρεσαι τὸ γιό σου, Ἰντά μαθες;.. “Ἰντα τουσουντίζεις τοῦ λόγου σου σᾶ δὲν ἔμαθες πράμα;

Ὁ Κωστής τὴν κοίταξε πάνω ὡς κάτω—εἶχε σηκωθεί ὀρθια στὸ μεταξύ—εἶδε τὸ κορμί της ὀλόγεμο, τοὺς γο-

φούς της γραμμένους, τὰ ὁμορφα πόδια πού στήριζαν γερὰ τὸ σῶμα της. Ὑστερα πρόσεξε ἀπὸ πρόσωπὸ της, ἴδια ἀνοιχτὰ μὲ τὰ μαθιὰ μάτια καὶ τὰ καστανὰ μαλλιά, δυὸ πλεξούδες πλεγμένες γὰ στέμμα βασίλισσας πάνω στὴ κεφαλὴ της.

Σκέφτηκε:

Πρῶτὴ φορὰ στὴ ζήση του, θάσπρωχνε στὴν ἀμαρτία ἓνα θηλυκὸ ἀπροστάτευτο. Μὰ γιατί ὄχι; Μπορεῖ—κι' ἄς ἔκλατγε κι' ἄς δέρνονταν— ἄλλος νὰ τὴ χαίρουνταν τούτῃ τὴ μαρμαρομαγούλα. Κανένας χωριάτης στὰ σκοτεινὰ. Κι' ἂν δὲν τὴ χάρηκε ὡς τὴν ὥρα—γιατ' εἶχε τὸ μεράκι της—θάρχουνταν ἢ σειρὰ της, σὰν τόπερνε ἀπόφαση γιὰ τὸν ἄντρα της. Θὰ παντρεύονταν πάλι καὶ τότες θὰ τὴν ἔχανε.

Καὶ προχώρησε:

— Γιάντα σοῦ τὰ λέω τούτα μωρὴ Βαγγελιώ; Μικρὸ κοπέλι εἶσαι νὰ μὴν καταλαβαίνεις;...

Ἦ νιὰ γυναῖκα τὸν κοίταζε σὰ νὰ τάχε χαμένα.

— Εἶπασου ἀφεντικό, πὼς δὲν καταλαβαίνω.

— Ἔτοτεσάς, παιδί μου, νὰ σοῦ τὸ κάμω λιανὰ. Ὁ Νικολῆς, γιὰ σέ ξέχασε καὶ τὸν χαίρεται καμμιὰ Ἀμερικάννα, γιὰ...

— Γιὰ;... πέμουτο ἀφεντικό; Νὰ χαρεῖς τὸν Ἀλέξη σου. Μὴν ἀπόθανε;

— Ὅσκε Βαγγελιώ... Τέθιοιο πράμα δὲν ἔμαθα. Μὰ γιὰ τὸ ἓνα θὰ γίνηκε γιὰ τ' ἄλλο. Ἄγκαλά, ἐγὼ θαρρῶ τὸ πρῶτο...

Καὶ τὴν ἄφησε ἐκειδά, κάτω ἀπὸ τὴ βενετσιάνικη ἐλιά, γιατί ἢ ἄλλες μαζώχτρες ἂν κι' εἶταν ἀλαργινὰ καὶ δὲν ἄκουαν—πρόσεξαν, τὸ κατάλαβε,—πὼς ἢ κουβέντα κρατοῦσε περισσότερο ἀπ' ὅσο συνήθιζε τ' ἀφεντικό.

Πῆγε κοντὰ τους, τίς χαιρέτησε ὅλες, ρωτοῦσε μιὰ μιὰ γιὰ τοὺς δικούς της—ὁ ἴδιος ὅπως τόπαμε δὲν κάθονταν στὸ μετόχι μὰ ἔρχονταν τακτικὰ—κι' ἔτσι ἔφτασεν ὡς τὴν κουμπάρα του τὴν Ἄννα καὶ τὴν κάλη-

μέρισε.

Τούτη πασίχαρη τ' ἀπάντησε:

— Καλῶς-καλῶς τὴν ἀφεντιά σου. Καλῶς τὸν κουμπάρο μου...

— Κι' ὁ ἄντρας σου, τὰ παιδιά;

— Ὅλοι καλά κουμπάρε μου. Καί σέ χαιρετοῦν. Ὁ φιλιότσος σου, τὸ θαφτιστήρι σου, μεγαλώνει πᾶσαν ἡμέρα...

Κι' ὁ Κωστής κοίταζε μὲ προσοχή, ὕστερα ἀπὸ τοῦτες τίς κουθέντες, τὴ μεγάλη ἐλιά πού ράβδιζαν καὶ πούχε κατεθάσει μπόλικο μαξουλι.

Ἡ κουμπάρα ὅμως, μὲ τὸ λίγο θάρρος πού εἶχε καὶ τὴ μεγάλη περιέργεια, τὸν ρώτησε ἂν ἔμαθε νέα γιὰ τὸ Νικολῆ.

— Τὸν κακομοίρη! Ἕνας Θεὸς κατέχει τὸ τέλος του —ἀπάντησε—, γιὰ νὰ τελειώνει τὴν κουθέντα, χωρὶς νὰ βάλει στὸ νοῦ του πὼς ἡ γλῶσσα τῆς κουμπάρας του, θάδινε καὶ θάπαίρνε.

Κι' ἔτσι κι' ἔγινε. Τὴν ἄλλη μέρα, ὁ πᾶσα ἓνας ἤξερε πὼς ὁ Νικολῆς, ὁ ἄντρας τῆς Βαγγελιώς, πέθανε στὰ ἔξω. Καὶ φυσικὸ εἶταν νὰ τὸ μάθει καὶ τούτη. Μὰ δὲν ἤθελε νὰ τὸ πιστέψει, σὰν ἡ ξαδέρφη τῆς κλαμένη τῆς ἔφερε τὸ μαντάτο.

Κεῖνη ἐπέειμενε:

— Τ' ἀφεντικό, θαρρεῖ πὼς θ' ἀπόθανε γιὰ θά ζεῖ σ' ἄλλη πολιτεία.

— Μακάρι νάταν ἐτσά, μουρμούρισε ἡ συγγενισσά της. Μὰ ἡ κουμπάρα του λέει, πὼς τ' ἀφεντικό δὲν εἶπε «πὼς θαρρεῖ». Εἶπε καθαρά «πὼς πέθανε».

— Μὰ ἐμένα δέ μοῦ τῶπε, δέρνονταν ἡ ζωντοχήρα, δίνοντας κουράγιο στὴν ἀπατή της.

— Κακομοίρα μου! τὴν συμπόνεσεν ἡ ἄλλη. Μὴ θαρρεῖς ἵντα σοῦπε τοῦ λόγου σου. Ρώτηξε τὴν κουμπάρα του, τὴν Ἄννα τοῦ Ρουγάκι καὶ θὰ δεῖς πὼς θὰ στὸ μολῆσει.

Ἡ Βαγγελιώ, πού μέσα της πίστευε περισσότερο πῶς πέθανε ὁ Νικολῆς, παρὰ πῶς τὴν παραίτησε, ἔβαλε τὸ μαῦρο μαντήλι στὴν κεφαλὴ της καὶ πῆγε στὸ σπιτόπουλο τῆς κουμπάρας γιὰ νὰ τ' ἀκούσει μὲ τ' αὐτιά της.

— Κακομοίρα Βαγγελιώ! τῆς ἀπάντησεν ἡ "Αννα. Ἐσένα σοῦ τόπε ἔτσά, γιατί δὲν ἤθελε νὰ σέ κακοκαρδίσει. Μὰ ἐμένα μοῦ τὸ ξέκοψε. Μοῦ τόπε γιὰ θέβαιο...

"Εφυγεν ἡ Βαγγελιώ γραμμὴ γιὰ τὸ τσιφλίκι καὶ τὰ μάτια της κολυμποῦσαν στὰ δάκρυα. Ἐφτάσε δρομαχισμένη καὶ ζήτησε τ' ἀφεντικό. Μεγάλο τὸ θάρρος της, τόβλεπε κ' ἡ ἴδια.

→ Κοιμᾶται τούτη τὴν ὥρα, εἴταν ἡ ἀπάντηση τῆς μικρῆς πηρέτρας.

— Καὶ πότες θὰ ξυπνήσει Ζαφιρένια μου;

— Σὲ μιὰν ὥρα. Κάθε μεσημέρι, μετὰ τὸ φαῖ του, κοιμᾶται κάμποσο.

— Τότες θὰ περιμένω, ἂ μ' ἀφήσεις.

Ἡ δουλίτσα—κόρη ἐνοῦ τριτάρη τοῦ ἄρχοντα, πού συμπονοῦσε τὴν ὁμορφὴ ζωντοχήρα,— τῆς εἶπε νὰ καθοίσει κι' ἔκανε τὴ δουλειά της, κουβεντιάζοντας μαζύ της. Κ' ἡ θλιμμένη γυναῖκα, βρῆκε τὴν εὐκαιρία νὰ ξεψαχνίσει τὴ μικρῆ.

— Μὴν ἔμαθες Ζαφιρένια γιὰ τὸ Νικολῆ μου;... Μὴν ἄκουσες πράμα; Ἰντάπε τ' ἀφεντικό;...

Ἡ μικρῆ κόντεψε νὰ τῆς πεί πῶς πέθανε — τόχε ἀκούσει καὶ τούτη ἀπὸ τὴ μάνα της πού τόμαθε στὸ χωριό — μὰ κρατήθηκε.

— "Οἱ κερά Βαγγελιώ, δὲν ἄκουσα.

— Μὰ πράμα;... Πράμα;...

— Πράμα!...

Ἡ Βαγγελιώ ἐλάφρωσε μὲ ὅ,τι τῆς εἶπε ἡ μικρῆ καὶ περίμενε. Κ' ἡ Ζαφιρένια μόλις τῆς κτύπησε τ' ἀφεντικό, τοῦπε καὶ γιὰ τὴ θίζιτα.

— Πέστης νὰ περάσει στὴ τραπεζαρία, τῆς ἀπάντη-

σε. Φέρε και τόν καφέ.

— Κι' άμέσως:

— Μιά φορά πού θα κάνεις καφέ, κάμε και γιά τή γυναίκα. Πικραμένη είναι ή κακομοίρα...

Ή Ζαφίρένια έφυγε τρεχάτη, ξαναμένη, γιατί τώρα με τό νά πεί ό άφέντης πικραμένη τή Βαγγελιώ, είταν σκεδόν βέβαιη γιά τό θάνατο του Νικολή. Γιά: τούτο στάθηκε λίγη ώρα στον άντρέ, νά ξεφουτώσει, νά σβύσει τ' αναποδόλημα από τό πρόσωπό της κ' ύστερα νά πάει μέσα. "Ανοιξε μάλιστα τό παράθυρο γιά νά τής φυσήξει τ' άεράκι.

Ό Κωστής ό 'Αρχοντάκης μπήκε στην τραπεζαρία πρόσχαρος, όπως είταν τό φυσικό του, χαιρέτησε με τό χέρι τή Βαγγελιώ — πού τόν περίμενε σα δέκα λεπτά — και κάθησε τήν ώρα πού ή δουλίτσα έφερενε τούς καφέδες. Και σαν έφυγε τούτη, πρόσφερε στην όμορφη χωριάτισσα τό φλυτζάνι, ρωτώντας της:

— "Ίνα τρέχει Βαγγελιώ;

Τή Βαγγελιώ τήν πήρανε τά δάκρυα.

— Πόθανε στ' αλήθεια ό Νικολής; — ξεφώνησε.

— Ποιός σου τόπε;

— Ή κουμπάρα σου, ή "Αννα του Ρουγάκη.

— Και πού τόμαθε ή άδικοθάνατη, φώναξε, παρά τή συνήθειά του ό Κωστής, φανερά θυμωμένος.

— Ίης τόπες ή άφεντιά σου... Έτσά τό λέει, κύριε Κωστή...

Συγκράτησε τό θυμό του και τής άπάντησε ήρεμα:

— "Όχι Βαγγελιώ! "Όχι παιδί μου. Δεν ξεστομίζα τέθιοιο πράμα. Είπα, σαν με ρώτηξε, πώς ένας Θεός κατέχει τό τέλος του, ως τόπα και του λόγου σου. Γιά τ' άλλο, κείνο πού σου έομολοήθηκα, νά ξανοίξεις τήν άπατήσου νά μη γερανταποδώσεις, μόνο έσύ μπορούσες νά τ' άκούσεις... Τούτο και μόνο...

— Στη ζωή του παιδιού σου άφεντικό, — τόν όρκισε.

Τ' άφεντικό πάλι σά νά θύμωσε. Μά και πάλι κρατήθηκε :

— Βαγγελιώ, δέν όρκίζομαι ποτές...

Ή νέα γυναίκα μαζεύτηκε. Ζήτησε συμπάθειο. Ό λόγος του είταν λόγος. Τόξερε όλος ό ντουινιάς. Μ' άς θάλει στο νου του, την πίκρα της. "Ενούς χρονού νόφη, δεκοχτώ χρονώ, την άφησε κι' έφυγε για νά πάει νά καζαντήσει, πού νάτονε μαύρη ή ώρα... Και νά τή ξεχάσει;... Μά πάλι, καλιά νά την άλησμόνησε κι' άς τοιέ χείρεται άλλη, παρά νά πόθανε...

Τάλεγε όλα τούτα άπανωτά, με τή γλυκόποτη κρητικιά προφορά της. Κι' ό Κωστής την άκουε;... "Οχι! Από λίγη ώρα, δέν την άκουε πιά. Τό πρόσωπό της τρανταφύλλιζε. Είχε πάρει τή φρεσκάδα της άνοιξης πού την έδειρεν ή περαστική μπόρα. Τά μάτια της, τά μεγάλα μαθιά μάτια της, είταν μαγνήτης. Τά στήθη της πού δέν είχαν χάσει με τή γέννα — όπως φαίνονταν — την αυθάδικη όρθοστασία τους, παιζότρεμαν στατά με τ' άλαφρό κλάψιμό της.

Γιά τούτο δέν την άκουε πιά, την πεντάμορφη Βαγγελιώ, ό Κωστής τ' Αρχοντάκη, μόνο την έβλεπε, την κοιτάζε και δέν τή χόρταινε. Τό πονηρό, πού άπό χτές στο λινόφυτο τον είχε κάμει νά την ποθήσει, τώρα τον είχε άναστατώσει, τον είχε ζαλίσει. Και σαν νάμπαινε ξανά μέσα του και νά τον έσπρωχνε στο κακό, σηκώθηκε και κάθισε κοντά της στο καναπέ και της πήρέ και τά δύο χέρια μέσα στα δικά του, άπάλαφρα, προστατευτικά. Και την παρηγόρησε:

— "Ελα Βαγγελιώ παιδί μου. "Ελα... μίν κλαίς έσύ. Δέν είπα τέθοιο ένα πράμα σέ κανένα. Ά θέλεις μάλιστα, θά γράψουμε στη Πρεσβεία στην Άμερική, για νά ρωτήξει, νά μάθει και νά μās στείλει μήνυμα.

Και κρατώντας τώρα και τά δυό χέρια της στο ένα δικό του, έφερε τάλλο του στα μαλλιά της και τά χείδευε λέγοντάς της:

— “Ελα Βαγγελιώ σώπα... θά γενεί ό,τι θέλεις... Γιατί τέθιοια μάθια δέν πρέπει νά κλαίνε... ”Ελα έαυ Βαγγελιώ μου. ”Ελα μή συγχίζεσαι και χάσεις την όμορφιά σου και τή ζωή σου στο τέλος, γιατί ’χεις και παιδι κακορίζικη.

’Η νέα γυναίκα, σέ τούτα τά χαΐδια, σέ τούτα τά λόγια, δέν κουνήθηκε. Δέν άπόσυρε μήτε τó χέρι της, δέν έδειξε πώς ένιωθε τó κίντυνο. Πρώτη φορά τής μιλούσε τέτοιος άνθρωπος με τόση λύπηση, με τόση τρυφεράδα για τά πάθη της. Τούτο σά νά τή νανούριζε. Τής χαΐθευε ίδια τή ψυχή και τήν έκανε νά μή νιώθει τί ζητούσε τ’ άφεντικό μ’ όλα τούτα. ”Ετσι σάν ό Κωστής ποθοπλανταγμένος γλύστρησε τó μπράτσο του προς τά κάτω τού κορμιού της κι’ άπαλά, τρυφερά, τήν τράβηξε κοντά του, παρηγορώντας τήν πάντα, κείνη έγειρε τó κεφάλι της στον ώμο του, σάν παιδί πού γέρνει στο γονιού τήν άγκαλιά.

’Ο Κωστής είχε τρελλαθεί νιώθοντάς τήν τόσο σιμά του. Τά στήθη της σκεδόν άγγιζαν άπάνω του. ’Η ανάσα της πούθγαινε πυρή με τó κλάψιμό της, τούκαιγε τó λαιμό. ”Εσκυψε τότε σιγανά, μή παύοντας πάντα νά τής λέει γλυκές κουθέντες κι’ έφερε τά χείλη του στο μάγουλό της. Τή φίλησε άπαλά, όχι παιδιάρικα, γιατί δέν ήξερε πώς θά τ’όπαιρνε κι’ ελάβαινε τά μέτρα του.

Μά με τούτο τó φιλί, ή Βαγγελιώ σά νά ζύπνησε, σά νάρθε στα λογικά της. Θέλησε γρήγορα νά λευτερωθεί, νά σηκωθεί, με τρόπο θέβαια για νά μή προσθάλει τόν άφέντη, πού μπορεί και νά μην είχε κακό στο νοϋ του κι’ ήθελε νά τήν παρηγορήσει μόνο.

— “Αφησέ με κύριε Κωστή, τόν παρακάλεσε. ”Ετσι νά χαρείς ό,τι αγαπās.

Μά ό Κωστής δέν τήν άκουγε πιά. Τήν πήρε στα γέρα του μπράτσα και τή κάθησε ξανά στο καναπέ. Κείνη προσπάθησε νά ξεφύγει και τόν παρακαλούσε σιγά, για νά μην άκουστέϊ.

— "Αφησέ με γιά τὸ Θεό ἀφεντικό.

— "Ὀχι δὲν σ' ἀφίνω Βαγγελιώ... "Ὀχι..

Καί ἡ νέα γυναίκα πούχε μείνει δίχως ἄντρα, ἐνοῦς
χρονοῦ νύφη, πού εἶχε δοκιμάσει τὴ γλύκα τῆς ἀγάπης
κι' ὕστερα τὴ στερήθηκε, πάλαιψε, παρεκάλεσε. Μὰ τὰ
φιλιὰ τ' ἀπανωτά, τὰ λόγια τὰ γλυκά, τὰ χαϊδολογή-
ματα, ἡ ὑποσκέσεις, ὅλα τούτα τῆς ἀναψαν τὰ αἵματα
καὶ δέχτηκε, ὕστερα ἀπὸ πολλά, κ' ἡ ἴδια μὴ ξέροντας
πῶς, τὴ ζεστή θία, μὲ τὰ μάτια ὑγρά ἀκόμη ἀπὸ τὰ
κλάματα καὶ χαινωμένη ἀπὸ τὴν ἡδονή. Κι' ὁ Κωστής
πού τ' ἄρεσε τούτη ἡ γυναίκα καὶ πού γλήγορα τ' ἀφο-
σιώθηκε, τὴ συμπάθησε καὶ τὴν κράτησε στὸ μετόχι.
Γιονόψυχος ἄνθρωπος — ἐξήγησαν οἱ χωρικοί. Παρεξή-
γηση δὲ χωροῦσε, γιατί κι' οἱ δυὸ δὲν ἔδιναν ἀφορμή,
κι' ὁ Κωστής κάθουνταν στὴν πολιτεία, θγαίνοντας στὰ
χτήματα τρεῖς τέσσερες φορές τὸ μῆνα.

* * *

Κι' ἔτσι ζοῦσε ἡ νέα γυναίκα, μὲ τὴ δούλεψή της βέ-
βαια, μὰ χωρὶς στενοχώριες γιατί ὅτι χρειάζονταν τὸ
εἶχε κι' ἀνάθρεψε καὶ τὸ παιδί της, χωρὶς νὰ πέσει ἀπὸ
τοῦ ἐνοῦς τὰ χέρια στ' ἄλλου.

Ζοῦσε ὁμως κρυφὰ ἀπὸ τὸ Θεό, ὅπως λέν στὸ νησί.
Ἐκάθηκε στὴ ζήση της. Τί ἔβγαине ἂν εἶταν φιλενάδα
τ' ἀφεντικοῦ, ἂν δὲ πείνασε ποτές της, ἂν δὲ γύριζε μὲ
χιλιοπαλαμένο φουστάνι στὰ χωράφια — στοὺς ἥλιους
καὶ στὶς βροχές; Εἶχε ἓναν ἄντρα πού τὸν πονοῦσε καὶ
τὴν πονοῦσε, πού τὸν ἀγαποῦσε σὰν τὸν κόσμον ὅλο,
μὰ στὰ κρυφὰ. Δὲν μποροῦσε νὰ τὸν χαρεῖ ὀλότελα,
μήτε νὰ τὸ πεί σὲ κανένα, μήτε νὰ τὴ δεῖ μαζί του μὰτα
ἀνθρώπου. Ζοῦσε μὲτὸν πόνον στὴ ψυχὴ. Κι' ὅλα τούτα,
γιατί ἔκαμε τὴν τρέλα, ν' ἀγαπήσει στὰ μικράτα της
τὸ Νικολῆ τὸ Ρουχάκη, τὸ φαμέγιο τοῦ Κωστή, πού τὴν
ἀφῆσε ὕστερα στοὺς πέντε δρόμους γιά νὰ κυνηγήσει
τὸ χρυσάφι στὴν ἄλλη ἄκρη τῆς γῆς.

Γιὰ τοῦτο ἔλεγε καὶ ξανάλεγε: «Ὁχι, ἡ Ἀργυρῶ θὰ παντρευτεῖ ἄνθρωπο νοικοκύρη. Νὰ ἐξασφαλιστεῖ. Ὁμορφὴ εἶναι. Φρόνιμη εἶναι — δόξα σοι ὁ Θεός. Θὰ βρεθεῖ ὁ μπουνταλάς πού θὰ τὴν κουκλωθεῖ».

Καὶ συζητοῦσε μοναχὴ τῆς ὄρες - ὄρες:

«Μ' ἄ δὲν εἶναι νιός; Ἄν εἶναι μεγάλος;»

«Ἄς εἶναι!... Ἄς εἶναι μεγάλος, ἀπαντοῦσεν ἡ ἴδια. Φτάνει νᾶναι γερός. Μεγάλος δὲν εἶταν κι' ὁ Κωστῆς σὰν τοῦ δόθηκα; Δεκαπέντε χρόνια μεγαλύτερός μου..»
Μὰ ὡς τὰ τώρα — θέβαια δὲν εἶχε τὴ φωτιά ποῦχε εἰκοσι χρόνια προτιήτερα — μὰ εἶταν μαζί του εὐχαριστημένη ἀπὸ φιλιὰ κι' ἀγάπες. Δὲν εἶταν δὰ καὶ ἡ ἴδια μπλειὸ εἴκοσι χρονῶ. Σαραντάριζεν ἀπάνω-κάτω.

Μὲ τοῦτα τὰ μαθήματα καὶ τὰ παθήματα, ἀνάθρεψε τὴν Ἀργυρῶ μ' αὐστηρότητα. Τὴ λάτρευε κι' ὅμως ἡ κοπελιὰ δὲν τῶξερε. Ἐτρεμε τὸ φυλοκάρδι τῆς γιὰ τοῦτο τὸ κορίτσι κι' ὅμως ἔσφιγγε τὴν καρδιά τῆς νὰ μὴ τὴν προδώσει. Κ' ἡ νέα μεγάλωσε σὲ τούτῃ τὴ γραμμῇ. Ἐμαθε καὶ τὰ γραμματάκια τῆς, ἔκαμε τὰ προυκιά τῆς, περίσσα γιὰ χωριατοπούλα. Κι' ἡ Βαγγελιώ, πού τὴν κρυφοκοίταζε, ὁμορφῆ, βεργολυγερή, χαμηλοβλεποῦσα, ἀναγάλιαζε κι' εὐχούνταν:

«Χριστὲ καὶ Παναγιά μου (κι' ἔκανε τὸ σταυρό τῆς μὲ τὰ δυὸ τῆς χέρια πού λέει ὁ λόγος) νὰ τῆς βρεθεῖ ἕνας ἄνθρωπος νάχει τὴ σειρά του!»

Κι' ἕνα θράδυ ποῦχεν ἔρθει ἀπὸ τὴ Χώρα ὁ Κωστῆς, νὰ τὸ μεγάλο χαμπάρι:

— Ἄν κάτεχες, ἴντα θὰ σοῦ πῶ Βαγγελιώ ἀπόψε!..

— Ἰντα Κωστῆ μου;

— Ὁ Γιώργης ὁ Σαράφης, ποῦχει τὰ λιόφυτα στὴ Μουρνέ, ἦρθε καὶ μὲ παρακάλεσε νὰ σοῦ πῶ ἂν τονὲ θέλεις γαμπρὸ γιὰ τὴ κόρη σου;

Ἡ Βαγγελιώ ἔμεινε. Δὲ μίλησε λίγη ὥρα. Κι' ὁ Κωστῆς, εὐχαριστημένος, τὴν ἀστειεύτηκε:

- Βουθάθηκες από τὴν χαρὰ σου Βαγγελιώ;
- Ἡ μάνα μίλησε:
- Ναι Κωστῆ, βουθάθηκα!
- Ἄρᾶσε σου;
- “Ἄ μ’ ἄρᾶσει! Τέθοιος ἕνας νοικοκύρης!..
- Μὰ κατέχεις το; Τάχει τὰ σαρανταπέντε κι’ ἄπάνω...
- “Οἱ δά!
- Μὰ τὸ Θεό! Ἐγὼ τονὲ ξέρω ἀπὸ μικρό. Εἶναι-δὲν εἶναι δέκα χρόνια μικρότερός μου.
- Μόνο;
- Μόνο... Μᾶναι γερὸς ἄντρας. Ὁ πατέρας του ἀπόθανε ἐνενηντα χρονῶ και θάλε!..
- Εἶναι λοιπὸν σαρανταπέντε;... ἐπέιμενεν ἡ Βαγγελιώ.
- Εἶναι μέσα στὸ μέλι...
- Σὰ μεγάλος εἶναι Κωστῆ. Ἡ Ἄργυρῶ δὲν πάτησε τὰ εἴκοσι.
- Σκέψου το! Ἐγὼ σοῦφέρα τὸ προξενιό...
- Καὶ τοῦ λόγου σου ἴντα λές;
- Ἐγὼ;.. Ἐγὼ λέω νὰ κάνεις τὸ σταυρό σου καί...
- Καὶ νὰ τὴ δώσω;
- Μάλιστα!
- Κι’ ἄ δὲ τονὲ θέλει;

Ὁ Κωστῆς τ’ Ἀρχοντάκη, τὴν κοίταξε κατάματα. Ἄν εἶταν ἄλλος, σίγουρα θὰ τὴν ἀπόπαιρνε μὲ τὸ φέροσινό της. Ποιὰ εἶταν τοῦ λόγου της νὰ διαλέει γιὰ τὴ κόρη της, ἀνάμεσα σὲ φημισμένους νοικοκύρηδες; Κι’ ἂν τῆς ἄρᾶσε τῆς ἴδιας, ἔπεφτε λόγος στὸ θηλυκό της; Τὰ παιδιὰ και πρὸ πάντο τὰ κορίτσια δὲν τὰ ρωτοῦν οἱ γονιοὶ σὰν τὰ παντρεύουνε. Γνωρίζουν τοῦτοι πιὸ εἶναι τὸ καλὸ και πιὸ τὸ κακὸ. “Ὡρα ναι δά, νὰ σηκωθοῦν τὰ πόδια νὰ χτυποῦνε τὴν κεφαλή.

Μὰ ὁ Κωστῆς εἶχε ξελασκάρει ἀπὸ τοῦτες τὶς σκουριές. Ζοῦσε στὴν πολιτεία ἀπὸ γεννησημιοῦ του.

Κι' ακόμη έζησε έξω από τὸ νησί. Εἶταν διαβασμένος κι' εἶχε καὶ δίπλωμα κι' ἄς μιλοῦσε σὰ θέρος Κρητικός. Τ' ἄρεσε ἡ τοπολαλιά του, ἡ κρητικιά γλῶσσα, ἄς ποῦμε, πού τὴν εὔρισκε καθαρὸ λαμπικάρισμα τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς. Γιατὶ ποῦ ἄλλοῦ στὴν ἀποδέλοιπη Ἑλλάδα, ὁ χωριάτης λέει στὸ βῶδι του γιὰ νὰ κάμει πρὸς τὰ μέσα «ἔσω», στὸ σύντροφό του σὰ θέλει νὰ φύγουν ἀπὸ κεῖ πού βρίσκονται: «ἀγομέν τε», καὶ τόσα καὶ τόσα ἄλλα. Κι' ἀκόμα εὔρισκε μουσικότατη τὴν προφορά της. Θυμοῦνταν τὸν παλιὸ καιρὸ, πούλειπε δέκα τόσα χρόνια ἀπὸ τὴν Κρήτη καὶ γυρίζοντας στὸ νησί βγήκε στὰ Χανιά, πού πρωτόπιασε τὸ θαπόρι, γιὰ νὰ δεῖ παλιούς φίλους. Τὸ θυμοῦνταν σὰ νάταν ψὲς ἀργά (νὰ μιὰ λέξη πού σημαίνει τὸ θραδάκι). Βγήκε ἀπὸ τὸ Σαντριβάνι πρὸς τὸ Καστέλλι, πού τῷλουζε ἕνα αὐγουσιάτικο φεγγάρι, σωστὴ μέρα. Τὸ βενετσιάνικο φρούριο ἱστορίζε δόξες παλιές κι' ἀγῶνες αἱματοβαμένους. Τὰ σπίτια μέσα στοὺς ἴσκιους μολογοῦσαν τὰ μυστικά τους. Ξάφνου τὴ γαλήνη τῆς νύχτας, τὴ χάιδεψαν κρουσταλένια γέλια. Κι' ὕστερα τὴ δαντέλωσαν, τὰ μιλήματα τῶν γυναικῶν, πού γελοῦσαν καὶ μιλοῦσαν — φιλοῦσαν καὶ γελοῦσαν: Εἶταν χανούμισσες, γιατί τὰ γέλια καὶ τὰ μιλήματα, ἐρχοῦνταν ἀπόνα γνωστὸ ἀρχοντικὸ τουρκόσπιτο. Πόσα ὁμορφα μιλοῦσαν τὰ ἑλληνικά στὸ κρητικὸ ἰδίωμα: (Στὴ μεγαλόνησο οἱ τοῦρκοι δὲν ἤξεραν τὴ γλῶσσα τους. Μιλοῦσαν ρωμαϊκά ὅλοι τους. Γιὰ τοῦτο τοὺς περιφρονοῦσαν οἱ τοῦρκοι τῆς Ἀνατολῆς σὰν πῆγαν σὲ τοῦτο τὸν τόπο μὲ τὴν ἀνταλλαγὴ (1). Δὲν ντρέπεστε τοὺς ἔλεγαν. Τρακόσια χρόνια νὰ ζῆτε στὴν τουρκοκρατούμενη Κρήτη καὶ νὰ μιλεῖτε ρωμαϊκά; Γιὰ

(1) Μὲ τὴ συνθήκη τῆς Λωζάνης (1922) δέχτηκαν ἡ Ἑλλάδα κ' ἡ Τουρκία ν' ἀνταλλάξουν τοὺς ὁμόθρησκούς τους πληθυσμούς ἀπὸ τὴν Μακεδονία, τὴ Δυτικὴ Θράκη, τὴν Μικρὰ Ἀσία καὶ τὴν Κρήτη. Τότες ἔφυγαν κ' οἱ Τοῦρκοι τοῦ νησιοῦ οἱ ἑλληνόφωνοι κ' ἦρθαν πρόσφυγες σικεῖ μας ἀπὸ τὴ γαλανὴ Ἰωνία.

τοῦτο τῆ χάσαμε χαϊθάνια). Τοῦ ἄρεσε λοιπὸν τοῦ Κω-
στῆ ἢ κριτικὰ τοπολαλιά, καὶ τῆ μιλοῦσε κι' ὁ ἴδιος.
Καὶ σύγκαιρα, εἶχε καθάρεις ἰδέες, προοδευτικές. Ἄ-
κόμη καὶ στὸ κτῆμα του ἢ σιμισάριδές του, οἱ ντριτάρη-
δές του, οἱ φαμέγοι του, καλοπερνοῦσαν. Περισσότερο
ἔθγαζαν τοῦτοι στὸ μοιράδι τους, — τὸ μισὸ γένημα
ὁ σιμισάρης, τὸ τρίτο ὁ ντριτάρης — παρὰ ὁ ἴδιος. Κι'
ὁ γιὸς του — ποῦ πατοῦσε τὰ εἴκοσι πέντε πῶρα καὶ
τ' ἄρεσε νὰ διευθύνει τὸ τσιφλίκι — τοῦλεγε:

— Πατέρα, μᾶς κλέβουνε οἱ χωριάτες.

— Τοῦτοι δουλεύουνε παιδί μου...

— Μὰ μεῖς βάνουμε τὸ χωράφι, τὸ σπόρο, τὰ ἔργα-
λεῖα, τὸ θειάφι, τὰ θῶδια, τὰ μουλάρια.

— Μὰ, δὲ δουλέψουνε οἱ ἄμοιροι, τί θὰ τὰ κάνουμε
ἅλα τοῦτα:

— Σύμφωναι πατέρα. (Εἶταν ἀπὸ τὴν ἴδια πάστα τὸ
παληκάρι, μόνον σὰν νιὸς θύμωνε γρήγορα). Μὰ δικαι-
οσύνη. Κεῖνο ποῦ συμφώνησαν. "Ὅτι τοὺς πέφτει. Γιατί
ἀλλιώτικα χαλοῦνε κι' οἱ ἴδιοι.

— Σωστά εἶναι παιδί μου, ὅσα λές. Μὰ μὴν εἶναι δι-
καιος ἕτερα - ἕτερα κι' ὁ ἴδιος ὁ Θεός; "Ἄν εἶταν δι-
καιος, ὅπως τῆ θέλεις ἐσὺ τῆ δικαιοσύνη, ὅλοι μᾶς θά-
μαστε τὸ ἴδιο.

— "Ὅλοι;

— "Ὅλοι. Μάνα δὲν τοὺς ἔκαμε καὶ τούτους; "Ἄν-
θρωποι δὲν εἶναι; Χέρια καὶ πόδια δὲν ἔχουν; Κεφαλή,
μάτια, στόμα, ἀφτιά; Γιατί νάναι ἄλλοι ἀφεντάδες
κι' ἄλλοι πηρέτες; "Ἄλλοι πλοῦσιοι κι' ἄλλοι φτωχοί;

— Μά...

— "Ἀκούμε μένα Ἄλέξη μου. Ἐγὼ ξέρω περισσό-
τερα.

Κι' ὁ Ἄλέξης σῶπαινε κι' ἐσκέφτονταν. Καὶ σι-
γά-σιγά παραδέχονταν τὰ λόγια τοῦ πατέρα του.
Μόνον ποῦ τοὺς ἔσφιγγε λιγάκι τοὺς χωριάτες. Καὶ
τοῦτο, γιατί δὲ χώνευε τὸ ἄδικο. "Ὅτι συμφώνησαν.

”Οχι κλεισιές!..

Με τις ιδέες τούτες ὁ Κωστής, δὲν εἶταν ἀλύγιστος σὲ ὅτι πίστευαν οἱ παλιοί. Κι’ οἱ νέοι ἔπρεπε νὰ ρωτιοῦνται. Μάλιστα στὸ ζήτημα τοῦ γάμου, εἶταν τῆς γνώμης πῶς τὸ παλιὸ συνήθειο, νὰ παντρεύονται τὰ παιδιὰ σὰν τ’ ἀποφάσιζαν τὰ γονικά, δὲν εἶταν σωστό. Γιὰ τοῦτο βρῆκε δίκαιη τὴ παρατήρηση τῆς Βαγγελιώως :

— Κι’ ἄ ξέ τονέ θέλει ἡ Ἀργυρῶ τὸ Γιώργη τὸ Σαράφη :

— Νὰ τηνέ ρωτήξης κερά μου. Γιατί ποῦ ξέρεεις, μπορεῖ καὶ νὰ τονέ θέλει. Ἐκτὸς ποῦ τῆς ἀρέσει τὸ μεγαλεῖο, ἢ μικρὲς κοπελιὲς ρέγουνται τοὺς μεγάλους.

Ἡ Βαγγελιώ κατέθηκε σιγά - σιγά (σὰν πάντα) στὸ σπιτάκι της, ἔπεσε στὸ κρεβάτι της καὶ ντουσοῦντιζε. Μετροῦσε τὸ κάθε τις κι’ ὧρες χαίρουνταν κι’ ὧρες ἔλεγε: «Μπρὲ νὰ μὴν εἶναι δέκα χρονῶ πῖο νέος!»

Σηκώθηκε, χωρὶς νὰ κλείσει μάτι, ὅτι ἀποδιαφώτιζε καὶ πῆγε στὴ κάμερα τῆς Ἀργυρῶς. Ἡ κόρη κοιμοῦνταν. Βγῆκε, ἔψησε τὸ καφέ της, τὸν ἤπιε καὶ ξαναπῆγε. Ἡ Ἀργυρῶ εἶταν ξυπνητή.

— Δέ σηκώθηκες ἀκόμη; — τὴ ρώτησε.

— Μά εἶναι νωρίς μάνα. Δέ βγῆκε ὁ ἥλιος.

Ἄπο συνήθεια τὴν ἀποπῆρε:

— Ἄκουσε κοπελιά μου. Γιὰ νάχεις τὴν ὑγείά σου, πρέπει νὰ κοιμᾶσαι νωρίς καὶ νὰ ξυπνᾶς νωρίς.

-- Μὲ τοῖ κότες μάνα;

-- Ὅπως τόπες θυγατέρα μου. Τὸ σπῖτι θέλει λάτρα.

— Καλὰ μάνα, νὰ σηκωθῶ.

Τοῦτο τὴν ἔκαμε τὴ Βαγγελιώ, νὰ νιώσει μέσα της μιὰ τρυφεράδα. Ἡ ὑπακοὴ τῆς κόρης της, τὴν ιαλάκωνε πάντα κι’ ἄς δὲν τῷδειχνε. Τούτῃ ἤξερε, μὲ πόσο κόπο κρατοῦσε τὴν καρδιά της, γιὰ νὰ μὴν τῆς πάρει ἡ μικρὴ τὸν ἄερα καὶ κάμει καμιά στραβοτιμονιά σὰν

την δική της. Μά σήμερα δέν μπόρεσε. Μὲ γλυκὸ τρόπο τῆς μίλησε:

— Κάτσε λιγάκι στὸ κρεβάτι σου παιδί μου.

Μά ἡ μικρὴ δέν τὸ δέχτηκε:

— "Ὅχι! Θὰ σηκωθῶ μάνα. Νὰ σέ βοηθήσω.

Δέν ἐπρόφτασεν ὁμῶς. Ἡ Βαγγελιώ κάθησε κοντά της καὶ τῆς χάιδεψε τὰ μαλλιά. Ἡ νέα παραξενεύτηκε. Τὴν κοίταζε σὰ νὰ θελε νὰ διαβάσει στὴ ματιὰ της τὸ τί σκέφτονταν. Πῶς εἶταν τοῦτο τὸ ξαφνικὸ.

Κ' ἡ καρδιά τῆς κόρης χτύπησε στ' ἀναπάντεχο χᾶδι.

— Λέγε μητέρα — τῆς εἶπε. Τρέχει πράμα;

— "Ἰντα νὰ τρέχει μικρό μου;

Κι' ἀμέσως:

— "Ἄκου παιδί μου. Εἶσαι μεγάλῃ μπλειό. Κατέχεις το;

— Κατέχω το μάνα.

— Ναί! Μά σὰ μεγαλώσει τὸ παιδί, ὁ γονιὸς πρέπει νὰ τὸ ξανοίξει. Νὰ τ' ἀποκαταστήσει — πρόστεσε βιαστικά.

Ἡ Ἄργυρῶ τὴν ἀντίσκοψε.

— Μά δέν ἐγέρασα δὰ μάνα. Μῆτε τοῦ λόγου σου σὲ πήρανε τὰ χρόνια.

— Ναίσκε, κοπελιά μου. Δίκιο ἔχεις. Μά τὰ κορίτσια δέν πρέπει νὰ μένουνε ἀπάντρευτα, σὰν ἔρθουν στὴν ἡλικία σου. Γιατ' ὕστερα μπορεῖ νὰ μείνουν καὶ στὸ ράφι.

Γέλασε ἡ Ἄργυρῶ φχαριστημένη, πού πρώτη φορὰ ἡ μάνα της τῆς μιλοῦσε ἔτσι. Σὰ μεγάλης γυναίκας. Μά τούτη, τὴ σταμάτησε λέγοντάς της:

— Μὴ γελᾷς κόρη μου. Δέν εἶναι γιὰ γέλια τοῦτο πού σοῦ λέω.

Κι' ἀποφάσισε νὰ τῆς πεῖ τὸ μεγάλο λόγο.

— Ἄργυρῶ, μᾶς στείλανε προξενιά!

Ἡ νέα ἔνιωσε τὴν καρδιά της νὰ φτεροκοπᾶ.

— Ποιός; ρώτησε. Κ' ἡ ψυχὴ της εἶχε φτάσει στὸ στόμα της.

Μὰ ἡ μητέρα δὲν κατάλαβε τοῦτο τὸ ξεπετάρισμα τῆς καρδιάς της. Τὴν ἀγωνία της...

Μαλακά ἀπάντησε:

— "Ένας μεγάλος νοικοκύρης. Πλούσιος μὲ λιόφυτα πολλά!

— Ποιός; — ξαναρώτησε μὲ τὴν ἴδια λαχτάρα ἡ νέα. Κ' ἡ καρδιά της κόντεψε νὰ φύγει ἀπὸ τὸν τόπο της.

— Σ' ἀρέσει μαργιόλα — παρεξήγησε πάλι ἡ ἄλλη. Σ' ἀρέσει...

Καὶ χαρούμενα κύτταξε τώρα τὸ κορίτσι της. Μὰ ἔνιωσε τὸ χέρι πού κρατοῦσε νὰ τρέμει. "Άφησε τότες τὸ χορατὸ κι' ἔσκυψε πάνω της μὲ λαχτάρα, λέγοντάς της :

— Μὰ σὺ σπαρταρᾶς σὰν τὸ ψάρι παιδί μου. Μὰ γιάντα; Δὲν εἶναι ἄσκημο νὰ σὲ ζητᾶ ἕνας γαμπρὸς μὲ τόσα ἔχει. "Ένας γαμπρὸς πλούσιος καὶ γερός. "Άντρακλας ὡσεκεῖ πάνω...

— Ποιὸς εἶναι μάνα; — ρώτησε ξανά ἡ κόρη κ' ἡ φωνὴ της ἔτρεμε.

— Ποιὸς εἶναι;.. Ποιός;.. Μήτε τότε θάζει ὁ νοῦ σου κοπελιά μου.

Συγκρατήθηκε ἡ νέα γιὰ νὰ μὴ φωνάξει. Καὶ νὰ πεῖ κάποιο ὄνομα πού τόλεγε τὸν τελευταῖο καιρὸ στὸν ὕπνο της καὶ στὸ ξύπνο της. Γιατὶ ὄλα πού τῆς ἔλεγε ἡ μητέρα της, τοῦτες ἡ ἀναγυρίδες τῆς κουθέντας, γιὰ κείνο θάπρεπε νάναί. Γιὰ τὸ γιὸ τοῦ Κωστή τ' Ἄρχοντάκη, γιὰ τὸν Ἄλέξη.

"Άχ, πόσο τ' ἀγαποῦσε τὸ μελαχρινὸ παληκάρι ἡ ὁμορφὴ κοπελιά! Πῶς ἔτρεμε τὸ φυλοκάρι της σὰν τῆς ἔρριχνε τὴ ματιά του! Πῶς τὸν λαχταροῦσε τὸν φιλόλιγνο νέο, πού ὄλο καὶ τὴν ἐζέτρεχε, λέγοντάς της τόσα γλυκὰ λόγια! Πῶς δὲν ξεχνοῦσε κάποιο σφιχταγκάλιασμά του καὶ πῶς τὴν ἔκαιγε τὸ φλογερὸ

φιλί, πού τήν ἴδια φορὰ πού τή σύντυχε μόνη στ' ἀμπέ-
λι, τῆς ἔδωσε κλεφτά, πρί νά ξεφύγει καί νά γλακίξει
σά λαφίνα πού τήν κυνηγοῦνε. Τοῦτος θάνα; τῆς ἔλεγε
ἡ ποθυμιά της: Ὁ Ἀλέξης! Τ' ἀφεντικάκι! Μή δέν
τῆς εἶπε ὁ ἴδιος πῶς τήν ἀγαπᾶ σάν κουζουλός; Καί
συνεπαρμένη ἀπό τή μεγάλη εὐτυχία, ρώτησε ξανά
προσπαθώντας νά μαλακώσει, νά γαληνέψει τή φω-
νή της:

— Καί ποιός εἶναι τουτοσᾶς μάνα, ὁ μέγανος νοικο-
κύρης;

— Νά σοῦ τότε πῶ κόρη μου. Εἶναι ὁ...

— Ὁ... — ρώτησε ἡ κόρη μ' ἀσυγκράτητη ἀγωνία.

— Ὁ Γιωργῆς ὁ Σαράφης ἀπό τ' Ἀμπελάκια — πρό-
φερε ἀργά ἡ Βαγγελιώ, κοιτάζοντας στά μάτια τῆ
κόρη της.

Κράτησε βαρειά σιωπή. Κεῖνη, σά νά τή χτύπησε μα-
χαιριά, δέ μίλησε. Μιά κιτρινάδα χλώμιασε τὸ μουτρά-
κι της. Ἐνίωσε τήν καρδιά της νά σταματᾶ. Μά ἡ
μάνα της πού τοῦτα τὰ πῆρε σά συγκίνηση τῆ ρώτησε
πῶς τῆς φαίνονταν ὁ γαμπρός.

— Ποιός; — εἶπε ἡ νέα σιγά, σά νᾶχε λησμονήσει ὁ-
λη τούτη τῆ μακρὰ κουβέντα.

Κ' ἡ μάνα, πού πάλι δέν κατάλαβε, τῆς ἀπάντησε:

— Ὁ γαμπρός... Ὁ Γιωργῆς ὁ Σαράφης.

Πρώτη φορὰ θά ἐναντιόνουνταν ἡ Ἀργυρῶ στή μά-
νας της τῆ γνώμη. Καταλάβαινε πῶς τῆς Βαγγελιώσ τῆς
ἄρεσε ὁ Σαράφης γιά γαμπρός. Μά δέν θά τὸν ἐπαιρ-
νε: ὄχι! Καλύτερὰ στό τσιφλίκι τοῦ Κωστή, νά δουλεύει
μερόνυχτα καί νά πεινᾶ—πού λέει ὁ λόγος. Μά τήν τρώ-
ει ὁ ἥλιος στόν τρύγο κ' ἡ βροχή στό μάζωμα τῶν ἐλι-
ῶ, παρ' ἀφέντισσα καί κερά στοῦ Γιωργῆ τοῦ Σαράφης.
Στό μετόχι τοῦλάχιστο θά τήν ξεκούραζε ἡ ματιὰ τοῦ
Ἀλέξη. Θά τῆ ζέσταινε τὸ φῶς τῶν ἀματιῶν του. Θά

τῆς φλόγιζε τ' ἀχειλί κάποιο κλέφτικο φιλί, σὰ θ' ἀπό-
μενε ξεπίτηδες ξεμοναχιασμένη στ' ἀμπέλι γιὰ στάχω-
ράφια, πίσω ἀπὸ τοὺς τράφους καὶ τὰ δεντρά. Γιὰτι
τώρα, τὸ πεθυμοῦσε πολὺ τοῦτο τὸ γεμάτο πύρα φίλη-
μα, πού ἄς τὸ δοκίμασε πολὺ καὶ μόνο φορά. "Ενιωθε
ἀκόμη στ' ἀχειλί της τὰ ξέν' ἀχειλία, δροσερὰ μαζὺ καὶ
γεμάτα φωτιά, γλυκὰ σάν τὴ καντιοζάχαρη, ἡδονικὰ
θέ μου πόσο, πού πρώτη φορά λόγιασε, πῶς ὁ ἄνθρω-
πος εἶναι ἄξιος νὰ γευτεῖ τέτοια χαρά...

Κ' ἡ ἀπόφασή της θέριευε:

— "Ὅχι! Δὲ θὰ τὸν ἔπαιρνε τὸ Γιωργῆ τὸ Σαράφη!
Τὸ γέρο! Τὰ λιόφυτα δὲν κάνουν τὸν ἄνθρωπο. Ἡ λί-
ρες δὲ δίνουν τὰ νιάτα! Ἡ καλοπέραση δὲ χορταίνει
τις ἀποθυμίες. Καὶ δόξα νάχει ὁ μεγαλοδύναμος μη-
δὲ τὸ ψωμί τῆς ἔλειπε μηδὲ τὰ φουστάνια της μηδὲ τὰ
σαντάλια της. "Ἄς εἶταν φτωχικά. Τὰ λάμπρυνεν ἡ ὀ-
μορφάδα της, ἡ ὑγεία της κ' ἡ ἀγάπη της.

Μὰ μ' ὄλη τὴ μεγάλη της ἀπόφαση πάλι σκέφτου-
ταν πῶς νὰ τὸ πεί τῆς μάνας της. Πῶς νὰ κοντρεστά-
ρει στὴ θέλησή της, πού ὡς τὴ σήμερον ἡμέρα εἶταν
ὁ Θεὸς της. Καὶ στὸν Θεὸ πιστεύουν, χωρὶς νὰ ρωτοῦν,
χωρὶς νὰ ξετάζουν τὰ λόγια του.

Κι' ἐδείλιασε. Κι' ἀντὶ νὰ τῆς πεί τὸ ὄχι, ἔβαλε τὰ
κλάμματα.

Ξαφνιάστηκε ἡ Βαγγελιώ μὲ τοῦτο. Μὰ πάλι ἡ καρ-
διά της δὲν τὴν ἄφησε νὰ τῆς κακομιλήσει. Μὲ χαϊδέ-
ματα τὴ ρώτησε:

— Δὲν τονὲ θέλεις μάθια μου τὸ Γιωργῆ; τὸ Σαρά-
φη; Δὲ σ' ἀρέσει; Πέμουτο μένα χαρῶσε, σγουρὲ θα-
σιλικέ μου...

Καὶ ἡ μικρὴ πού ξεθαρεύτηκε, εἶπε μέσα στ' ἀνα-
φιλητά της:

— Ναίσκε μάνα μου, δὲν τονὲ θέλω.

— Γιάντα κοπελιά μου; Σοῦ φαίνεται μεγάλος;

Ἄπο τοῦτο πιάστηκε ἡ Ἄργυρῶ.

— Ναί μητέρα!..

— Κακορίζικο!...

Καί τῆς χάιδεψε ξανά τὰ μαλλιά καί τήν κανάκισε καί τήν παρηγόρησε:

— Σώπα μικρή μου. Σώπα χαρῶσε γώ ἤλιε μου. Καλός γαμπρός εἶναι, μὰ σά δέ σ' ἀρέσει, δέ χάλασε δά ὁ κόσμος. "Ελα ἐσύ...

Καί πήρε τὸ μαντήλι καί τῆς σκούπισε τὰ δάκρυα καί τῆ σκέπασε ξανά μέ τῆ καρνάδα μάλλινη πατανία.

— "Ελα σὺ θυγατέρα μου. Σύχασε λιγάκι καί θά σοῦ περάσει.

Ξεθαρεύτηκε ἡ Ἀργυρώ. Ξεθαρεύτηκε κι' ἐνίωσε μιὰ πρωτόγνωρη γλύκα στή καρδιά της. Τούτη ἡ σημερινὴ γνωριμία μέ τῆ μάνα της, εἶταν κατιτίς τὸ ξαφνικό. Τόσο τὴν ἀγαποῦσε λοιπόν; Τόσο πολὺ; Τόσο, πού νὰ χάνει τέτοιο γαμπρὸ καί νὰ τῆ συργουλεύει ἀντίς νὰ τῆς μπήξει τίς φωνές;... Κι' αὐτὴ θαρροῦσε πῶς δὲν τὴν ἀγαποῦσε ἡ μάνα της σάν τίς ἄλλες μανάδες. Δὲν τὴν εἶχε καταλάβει τὸ δίχως ἄλλο. Τοῦτο εἶταν!

Κι' ἐσηκώθηκε ἡ Βαγγελιώ ἀπὸ κοντά της κι' ἄρχισε τῆ λάτρα τοῦ σπιτιοῦ της, χωρὶς καί νὰ τῆς φύγει ἀπὸ τὸ νοῦ, πῶς ἔχαναν τέτοιο γαμπρὸ. "Οχι γιατί θά καλοπερνοῦσε καί τούτη κοντά στή θυγατέρα της. Γιά ὄλο τὸν κόσμο δέ θ' ἄφινε τὸ μετόχι τ' Ἀρχοντάκη γιὰ νὰ γίνει θάρος τοῦ γαμπροῦ της. Μὰ καί γιά ὄλον τὸν κόσμον δέ θ' ἄφηνε καί τὸν ἴδιον τὸν Ἀρχοντάκη. Εἴκοσι χρόνια μαζί του, τὴν περιποιήθηκε, δὲν τῆ ἔεχασε, δὲν τῆ παραίτησε σάν τῆ χόρτασε. Πῶς νὰ τοῦ φύγει ἐδά στὰ γεράματά του; Μιά φορά τὴν ἐβδομάδα πού ἔβγαине ἀπὸ τὴν πολιτεία στὸ μετόχι, μιὰ φορά τίς δέκα μέρες, τὸν περίμενε μέ λαχτάρια πρῶτα, μέ λαχτάρια καί στοργὴ ὕστερα, πού διατηρήθηκαν ὡς τούτη τὴν ὥρα. Ἡ φλογερὴ ἀγάπη ποῦνιωσε σάν τοῦ δόθηκε, ἔπεσε βέβαια ὕστερα. Ἡ φλόγα γίνθηκε θρά-

κα. Ἡ θράκα στάχτη. Μὰ μέσα στὴ στάχτη, ποτὲ δὲ σβύνει ἢ βελουδένια χόβολη. Ἀναμένη, πυρὴ εἶναι πάντα, σὰν τὴ σκαλίσεις. Τὸ ἴδιο κι' ὁ Κωστής. Κοτζάμ' ἄρχοντας, ποῦθλεπε τόσες γυναῖκες στὴ χώρα, πού σ' ὅποια κι' ἂν ἔρριχνε τὰ μάθια του δὲ θάλεγε τὸ ὄχι, δὲν ἀκούστηκε μὲ καμμιὰν ἄλλη. Βέβαια εἶταν ἄνθρωπος μὲ νοῦ καὶ μὲ γνώση. Ἀκόμη εἶταν παντρεμένος καὶ δὲν θάθελε ν' ἀκουστῆι τ' ὄνομά του. Μὰ τί μὲ τοῦτο; Κι' ἄλλα ἀφεντικὰ δὲν εἶταν παντρεμένα κι' ὅμως χασκογελοῦσε ὁ κόσμος μὲ τὴ λύσσα τους; Πολλοὺς ἀπὸ τοῦτους δὲν τοὺς σκότωσαν ἀπατημένοι ἄντρες κι' ἔρεθαν στὶς φυλακὲς ὡς τὰ τώρα; Μὰ ὁ Κωστής ὁ Ἀρχοντάκης δὲν ἤθελε τέτοια. Δὲν εἶταν χαμούρης—γυναϊκᾶς. Τοῦφτανε ἡ Βαγγελιώ. Ὁ Θεὸς ἄς τῆς ἔκοβε μέρες κι' ἄς τοῦγραφε χρόνους. "Ἄν τῆς ἔλειπε τί θὰ γίνονταν; Θάπερνε πάλι κανένα Νικολῆ, θὰ δούλευε στὰ χωράφια ἂν δὲν τοῦμπαινε καὶ τούτου ὁ δαίμονας στὸ νοῦ νὰ φύγει γιὰ τὴν Ἀμέρিকা — τὸ κακὸ δὲν εἶχε σταματήσει χρόνια πολλὰ — καὶ δὲ θάχε πάλι στὸν ἥλιο μοῖρα. "Ἄφισε πού τὴν ξέτρεχαν πολλοὶ—ζωντοχήρα κι' ὁμορφη — κι' ἄνθρωπος εἶταν κι' αὐτή. Ἡ σάρκα τῆς πεθυμοῦσε τὴν ἀρσενικὴ σάρκα. Σὰν περνοῦσε ὁ καῦμός της, θὰ ξυπνοῦσε τὸ θηλυκό. Καὶ φτωχὴ ὅπως εἶταν, θὰ τὴν πάθαινε. Καὶ τί θὰ γίνονταν, τότες τὸ κοριτσάκι της ; Ἡ Ἀργυρῶ της ; Ἡ κοπελιά της ; "Ὅχι! Ὁ Κωστής εἶταν ὁ θεὸς της. Εὐλογημένη — θέ μου συχάρησέ την — ἡ ὥρα πού τοῦ δόθηκε, πού δὲν ἀντιστάθηκε τὴν πρώτη κείνη μέρα, μ' ὄλο τὸν καῦμό της. Γιατὶ θὰ τὴν πάθαινε ὕστερα μὲ κανένα χωριανὸ καὶ θὰ τυραννιούνταν καὶ τούτη κι' ἡ κοπελιά της χειρότερα ἀπὸ τὴ πρώτη βολά.

Τοῦτα τουσοῦντιζεν ἡ Βαγγελιώ, τοῦτα σκέφτονταν μὰ τῆς κόστιζε πῶς ἡ θυγατέρα της δὲν ἤθελε γι' ἄντρα της τὸ Σαράφη. Καὶ πάλι ὅμως τῆς ἔριχνε δίκιο. Εἴκοσι χρονῶ, νὰ πάρει ἓνα γερο-μπαμπα-

λῆ. Τοῦτο δὲν τόπε κι' ὁ Κωστής, πού ἤξερε περισσότερα ἀπὸ κείνη πού εἶταν μιὰ γυναῖκα;..

Κοίταξε τὸ ρολοῖ. Ἡ ὥρα εἶταν ὀχτώ. Ἐπρεπε νὰ ἔτοιμάσει τὸ γάλα μὲ τὸν καφέ τ' ἀφέντη της. Τὸν ἀθότυρο πού τ' ἄρесе τὸ πρωῖ μὲ παξιμάδια σταρένια καὶ φρούτα. Τὰ ἔτοιμασε καὶ τᾶστειλε μὲ τὴ μικρὴ δουλίσσα, μιὰν ἀνιψιά της πού τὴν πῆρε κοντά της, σὰν παντρεύτηκε ἡ Ζαφιρένια. Καὶ σὲ λίγο ἀνέβηκε κι' ἐκείνη γιὰ νὰ τὸν περιποιηθεῖ, νὰ μιλήσουν, νὰ φιληθοῦν. Σὲ μιὰ-δυὸ ὥρες, θάφευγε γιὰ τὴ χώρα. Τοῦτο γίνονταν κάθ' ἑβδομάδα πού ξώμενε στὸ μετόχι ὁ Κωστής. Τὸν ἀποχαιρετοῦσε μὲ χάδια καὶ φιλιὰ. Μὰ σήμερα ἤθελε νὰ τοῦ δώσει καὶ τὴν ἀπάντηση γιὰ τὸ Σαράφη.

Μπήκε πρόσχαρη στὴ τραπεζαρία, μὲ τὸ χαμόγελο στὸ στόμα. Καλημέρισε τὸ φίλο της, πού τῆς ἀπάντησε μὲ τὸ γλυκὲ του στόμα καὶ τὴν προσκάλεσε νὰ καθίσει. Τὸν συντρόφεβε πάντα στὸ πρωῖνό. Μὰ σήμερο δὲν ἔβλεπε τὴν ὥρα ν' ἀρχίσει τὴν κουβέντα γιὰ τὸ προξενιό. Κεῖνος πού τὸ κατάλαβε—δὲν ἤθελε δὰ καὶ πολλὴ ὥρα γιὰ νὰ μπεῖ στὸ νόημα—τὴ ρώτησε:

— Ἰντα λέει ἡ κοπελιά μας;

Ἡ Βαγγελιώ κόμπιασε. Πῶς νὰ τοῦ τόλεγε; Μὰ ὁ Κωστής τὴν πρόλαβε:

— Δὲ τονέ θέλει, Βαγγελιώ;

— Ναίσκε Κωστή μου. Δὲ τονέ θέλει. Κλαίει καὶ σκοτώνεται.

Ὁ Ἀρχοντάκης μισογέλασε. Δὲν εὔρισκε τὴν ἀρνησὴ τῆς Ἀργυρῶς ἄδικη. Τὴν παίνεσε μάλιστα, πού δὲν τὴ θάμπαιαν τὰ πλούτη. Μπράβο της!

Μὲ τοῦτο ἡ Βαγγελιώ πῆρε θάρρος καὶ τοῦ διηγήθηκε τὸ τί γίνηκε μὲ τὴν κόρη της. Καὶ τοῦτος ζητοῦσε ὄλη τὴ φιλοκουβέντα ποῦκαμαν. Καὶ σὰν τοῦ εἶπε τὸ κάθε τί, τὸν ἄκουσε νὰ τῆς λέει:

— Κατέχεις Βαγγελιώ μου ἕνα πράμα;

— Ἰντα;

— Ἡ κοπελιά μας εἶναι ἔρωτοχτυπημένη!

— Ἡ Ἀργυρώ;

— Ναίσκε ἢ Ἀργυρώ μας! Βάνω τὴν κεφαλὴ μου στοίχημα.

Εἶταν τόσο κατηγορηματικὸς κι' εἶχε τόση ἐκτίμηση στὴ κρίση του, ποὺ θέβαια δὲν μπορούσε παρὰ νὰ εἶναι σωστά τὰ λόγια τοῦ γνωστικοῦ τούτου ἀνθρώπου. Μόνο ποὺ ὅσο κι' ἂν βασάνιζε τὸ νοῦ της, δὲν μπορούσε νὰ βρεῖ ποιὸ θ' ἀγαποῦσε. Ἡ νέα, τὸ εἶπαμε, εἶταν φρόνιμη. Φιλενάδες δὲν εἶχε. Μοναχὴ δὲν ἐπήγαινε πωθές. Καὶ τοῦ τὰ ξεμυστηρεύτηκε ὅλα τούτα.

— Παραφύλαξέ την καὶ θὰ τὸ μάθεις — τὴ συμβούλεψε.

— Νὰ τὴν παραφυλάξω Κωστῆ. Μὰ πάλι δὲν τὸ πιστέβω.

Ἡ Ἀρχιεπίσκοπος, πατέρας εἶταν, καταλάβαινε πόσο θὰ πόνεσε ἡ Βαγγελιώ γιὰ ὅτι τῆς εἶπε. Γιὰ τοῦτο θέλησε νὰ τὴν παρηγορήσει:

— Ἡ Ἀργυρώ, εἶναι γνωστικὸ κορίτσι καὶ περήφανο. Μὴ θάνεις κακὸ στὸ νοῦ σου. Μὰ μπορεῖ νὰ τῆς ἀρέσει κανένας. Νὰ τὸν ἔχει θάλει στὴν καρδιά της. Νέα δὲν εἶναι; Δὲν θυμοῦνταν κείνη τὰ νιάτα της; Ὁ ἴδιος — διόρθωσε γλήγορα — δὲν ἔκανα τρέλες σὰν ἡμουν νεός;

Καὶ συνέχισε: — Ἐτσάνα Βαγγελιώ ποὺ σοῦ λέω. Δὲν μπορεῖ νᾶναι οἱ μικροὶ φρόνιμοι, σὰν ἐμᾶς ποὺ πατήσαμε τὰ χρόνια. Κι' ὅμως μεταξύ μας — καὶ κατέχεις το — κάνουμε καὶ κουζουλάδες. Ἄς μὴ ξεχνοῦμε τὴ νιότη μας. Παιδιά εἶναι — κατὰ ποὺ εἴμαστε κι' ἐμεῖς ἄλλοτινὰ — τὸ αἷμα τους βράζει, τὸ μυαλό τους παίζει σὰν τὴ σφοῦρα. Δὲν ξέρουν τὴ ζωὴ, δὲν τὴν δοκίμασαν καὶ τοὺς ἀρέσει νὰ τὴ φέρνουν ὀμπρὸς τους σὰν ἀνοιξιὰτικο ἀνθόκηπο, γεμάτο μοσκοβολιές λουλουδιῶν. Βλέπουνε τὸ ρόδο καὶ ξεχνοῦν τ' ἀγκάθια του.

Σηκώθηκε. Ἡ ὥρα περνοῦσε κι' ἔπρεπε νὰ θρίσκεται στὴ χώρα πρὶν ἀπὸ τὸ μεσημέρι. Καὶ τῆς παράγγειλε πάλι, ν' ἀνοίξει τὰ μάτια τῆς, νὰ σφίξει τὴ καρδιά τῆς καὶ νὰ δεῖ. «Ὅσο γιὰ τὸ Σαράφη — ἂν μπεῖ στὴν πολιτεία καὶ μοῦ φέρει κουθέντα — θὰ τοῦ πῶ πὼς δὲ σ' εἶδα ἀκόμη. Ὅχι γιατί θέλω νὰ τονὲ πάρει ἢ θυγατέρα σου. Κι' ἐγὼ ἴμαι σύμφωνας μαζί τῆς. Μὰ γιὰ νὰ μὴ τὸν κακοκαρδίσουμε. Ἄφησέ με ἐμένα. Θὰ τοῦ δώσω χρυσομένο τὸ χάπι νὰ τὸ πιεῖ».

Ἡ Βαγγελιώ συμφώνησε. Θάκανε ὅπως τὴν ὀρμήνεψε.

— Μπράβο — τῆς εἶπε ὁ Κωστής. «Ὅπως σ' ὀρμήνεψα. Μὰ ὄχι μὲ τὸ ἄγριο. Τὰ παιδιὰ μᾶς ἔχουνε μπιστοσύνη, σὰ μᾶς νιώθουνε φίλους. Τότε μᾶς λένε τὰ πάντα. Σὰν τ' ἀγριεύουμε ζητοῦνε ἄλλοῦ φίλους. Κ' αἱ φίλοι τοῦτοι εἶναι ἡ καταστροφή τους.

— Ὅπως τόπες Κωστή μου θὰ γενεῖ. Ὅπως μοῦ τόπες. Ἀπὸ σήμερα, δὲ θᾶμαι μόνο γιὰ τὴν Ἀργυρῶ ἢ μάνα τῆς μὰ κ' ἢ φιλενάδα τῆς. Τὸ πρῶτὶ πού τῆς μίλησα μὲ τὸ ἡμερο, κατάλαβα πόσο ὁμορφο εἶναι τουτονά.

Καὶ τὸν ἀποχαιρέτισε, συγκινημένη, καὶ τὸν φίλησε μ' ὄλη τὴ στοργή πού νιώθει ὁ ἄνθρωπος πούζησε μὲ φίλο μπιστεμένο καὶ τὸν κατάλαβε.

2

— Ἀργυρῶ... — φώναξε σιγαλινὰ ὁ Ἀλέξης τὴ νέα, ὅπως περνοῦσε ἡ κόρη γιὰ νὰ θγει ὄξω ἀπὸ τὸ σπῆτι.

Ἡ καυμένη πὼς τρόμαξε! Δὲν τόξερε πὼς ὁ κοπελιάρης τῆς εἶχ' ἐρθεῖ στὸ τσιφλίκι, δὲν τὸν εἶχε δεῖ καθόλου κι' ἀκούγοντας ξαφνικὰ τὴ φωνή του τάχασε. Μὰ ἡ χαρὰ φούσκωσε τὰ στήθια τῆς κι' ἄφισε τὸν καυμό τῆς νὰ ξεσπάσει, ἄθελά τῆς σὲ μιὰ λέξη:

— Ἦρθες;

Κ' εΐταν τοῦτο τὸ ἦρθες, ἔτσι εἰπωμένο, πού τὸ κα-
τάλαβε θαθειά ὁ Ἄλέξης καὶ μίλησε καὶ τοῦτος σώ-
ψυχα:

— Καὶ μποροῦσα νὰ μὴν ἐρθῶ; Στὴν ἄκρη τοῦ κό-
σμου νάμουνα θὰ πετοῦσα κοντά σου ἀκριβῆ μου!

Κι' ἀμέσως:

— Ποῦναι ἡ μάνα σου;

— Βγῆκε νὰ πάει στὴ θειά μου.

Μὲ χαρὰ ὁ νέος ξανάπε τὴν πρώτη της λέξη:

— Βγῆκε;

Κ' ἤσυχος τώρα πού μποροῦσε νὰ τῆς μιλήσει λεύτε-
ρα, τῆς πρόφτασε παραπονιάρικα τὸν πόνο του:

— Ἀλήθεια πὼς σὲ παντρεύουνε Ἀργυρώ;

Τὸν κοίταξε κι' ἔνιωσε μιὰ χαρὰ παράξενη. Πόσο
τοῦ κρόστιζε. Καὶ πόσο θὰ τὴν ἀγαποῦσε γιὰ νὰ φτάσει
δρομαχισμένος, θλιμένος, ὁ κανακάρης της.

Λησμονήθηκε ἡ ἔρημη μὲ τοῦτο τὸ ξαφνικό. Μὲ τοῦ
νιοῦ τὴν ἀγάπη γιὰ ὀνομίστης. Θυμήθηκε τοὺς ὄρκους
του, σὰν τὴν ἀρπαξε τὶς προσάλλες στ' ἀμπέλι καὶ τού-
τη ἔκανε πὼς δὲν ἤθελε. Ἄχι τὸ ζεστὸ φιλί του, π' ἀ-
κόμη τῆς ἔκαιγε τ' ἀχείλια. Τρεμάμενη τ' ἀπάντησέ, μὴ
ἔχοντας τὴ δύναμη νὰ κουνηθεῖ ἀπὸ τὴ θέση της.

— Κι' ἐσὺ τὸ πιστεψες; Θάρρεψες πὼς μποροῦσα
νὰ σ' ἀλησμονήσω;

Κακκίνισε ὡς τὸ ριζαῦτι, πού τῆς ἔφυγε τοῦτο τὸ
ξεμολόγημα. Κι' ἐκινήθηκε γρήγορα — σὰν τὴν ἄλλη
φορὰ — νὰ φύγει.

Μὰ ὁ φιλόλιγνος νέος, σβέλτος, τὴν ἀγκάλιασε καὶ
τὴ γέμιζε κιόλας φιλιά:

— Ἀγάπη μου, χρυσῆ μου, Ἀργυρένια μου!...

Κεῖνη παράλυσε. Τὰ χαιῖδια, τὰ φιλιὰ τὴν ὦρα τού-
τη, ὕστερα ἀπ' ὅ,τι εἶδε μὲ τὰ μάτια της, ἀπ' ὅ,τι κα-
τάλαβε γιὰ τὴν ἀγάπη του, τὴν ἔκαναν τρελή:

— Λεβέντη μου, ἤλιε μου, φεγγάρι μου. Νὰ παν-
τρευτῶ ἐγὼ καὶ νὰ σὲ ξεχάσω; Τὸ λόγιασες τέθοιο

Ένα πράμα ἀπὲ μου;

Κι' ἄφισε τὸν ἀγαπημένο της, νὰ ρουφᾶ ἀπὸ τ' ἀχεί-
λια της τὴν ἀγάπη. Κ' εἶταν πιά, σὰν τὸ φύλλο πού τὸ
παραιοῦρνεί ὁ ἄνεμος καὶ τὸ πάει ὅπου θέλει.

Κάποιο γρήγορο περπάτημα τοὺς συνέφερε. Σὰ
ζαρκάδι ἡ νέα πήδησε καὶ γύρισε στὸ σπιτάκι της κι'
ἀπὸ κεῖ βγῆκε πίσω στὸ σῶχωρο, νὰ τῆς χτυπήσει τὸ
βοριαδάκι, νὰ συνεφέρει, νὰ ξεκοκινίσει. Τὸ αἷμα φού-
σκωνε τίς φλέβες της κι' εἶχε γίνει φωτιά τὸ πρόσωπό
της κι' ἐχτυποῦσε γρήγορα ἡ καρδιά της κι' ἀνεβοκα-
τέβαιναν τὰ παρθενικά στήθη της. Στὴν ἄκρη τοῦ πε-
ριφραμένου περβολιῦ στάθηκε,, ὅλη ἔκσταση, ὅλη χα-
ρά. Κι' ἐμιλοῦσε μοναχὴ της.

— Μ' ἀγαπᾶ!.. Μ' ἀγαπᾶ!.. Τὸ εἶδα! Τὸ ἀκουσα!

* * *

Ἡ μητέρα της — γιατί τούτη εἶταν — σὰν μπῆκε
στὸ σπίτι, δὲν τὴν βρῆκε κεῖ. "Εμαθε ὅμως ἀπὸ τοὺς
φαμέγιους, πὼς ἦρθε τ' ἀφεντικάκι κι' ἐτοιμάστηκε
γρήγορα ναβγεῖ ἀπάνω. Κι' ὅπως σιγουρίζονταν κ' ἡ
κόρη της δὲ φαίνονταν, ἔπαιξε ὁ νοῦς της, πάνω σ' ὅ-
σα τῆς εἶχε πεῖ ὁ Κωστής:

«Μαρὲ μὴν ἀγαπᾶ τὸν κύριο Ἀλέξη;»

Μὰ πάλι, δὲ θέλησε νὰ τὸ πιστέψει. Δὲν ἤθελε μῆτε
νὰ σκεφτεῖ ἕνα τέτοιο πράμα. Μὰ ὅπως δὲν τὴν ἔβλεπε
μπῆκαν ψύλλοι στ' αὐτιά της κι' ἔνωσε ἀπὸ τὴν ταραχὴ
τὴν καρδιά της νὰ κουλουμουντᾶ:

«Ἄν εἶναι πάνω — μурμουρίσε — τὸν ἐπιάσαμε τὸν
κλέφτη».

Μὲ βία κ' ἀγωνία τέλειωσε τὸ σιγύρισμά της κι'
ἀνέθηκε γλήγορα τὴ σκάλα. Μὰ εἶδε πὼς γελάστηκε.
Ὁ νέος εἶταν μόνος στὴν κάμερά του καὶ σιγασφύριζε.

Περίμενε νὰ βγεῖ στὴ σάλα. Τὸν χαίρησε, κοιτά-
ζοντάς τον, ἐξετάζοντάς τον. Μὰ πάλι ἠσύχασε. Ὁ Ἀ-
λέξης εἶταν ἤρεμος καὶ τῆς μίλησε σὰν πάντα. Μὲ χα-
ρά κι' ἀλεγοσύνη.

— Καί πῶς εἶταν τουτοναῖ καί μᾶς ἤρθες ἀναπάντεχα, τὸν ρώτησε. Ὁ μπαμπᾶς σου, δὲ μᾶς εἶπε πῶς θάρθεις.

— Ὁ μπαμπᾶς μου; Μὰ δὲν τῶξερε.

— Δὲν τῶξερε; ρώτησε παραξενεμένη.

— Ὅχι κερά Βαγγελιώ! Δὲν εἶχα δουλειά καί σᾶς θυμήθηκα. Εἶπα: Ἄς πεταχτῶ σὸ μετόχι νὰ πάρω τὸν ἄερα μου καί νὰ τοὺς δῶ καί λιγάκι. Καθαλίκεψα τὴ φοράδα μου καί νάμαι.

Κ' ὕστερα ἀπὸ λίγο:

— Κ' ἢ Ἄργυρῶ τί κάνει; Εἶναι καλά;

Τώρα τὴν κοίταξε καί τοῦτος μὲ τὴ σειρά του. Ἦθελε νὰ καταλάβει ἂν τῆς ἄρεσεν ὁ γαμπρός. Ἄν εἶταν φχαριστημένη. Μὰ δὲ μυρίστηκε τίποτα. Τὸ πρόσωπό της, χαρούμενο, μὰ πάντα ἤρεμο. Κ' ἢ κουθέντα της, χωρὶς νὰ δείχνει κείνο πού ὁ νέος ζητοῦσε νὰ μάθει. Πῆγε νὰ σκάσει ὁ Ἀλέξης. Πῶς θὰ μάθαινε περισσότερα; Ἐκοψε ἕνα—δυὸ θόλτες στὴ μακρινὴ θάλα κί' ἐστάθηκε σὸ βορεινὸ παραθύρι σκεπτικὸς. Ξαφνικὰ εἶδε τὴ νέα σὸ σῶχωρο. Χωρὶς νὰ χάσει καιρὸ, τῆς φώναξε :

— Ἄργυρῶ... Τί γίνεσαι; Καλὰ εἶσαι;

Κεῖνη γύρισε καί τὸν εἶδε. Μ' ἀπὸ τὴ στάση της κατάλαθε, πῶς δὲν μπορούσε νὰ ξηγήσει τὸ γιατί τὴ χαιρετοῦσε πάλι, ὕστερα ἀπ' ὅ,τι γίνηκε ἀναμεταξύ τους. Καί μόνο σὰν σίμωσε ἡ μάνα της κοντά του, γιὰ νὰ τίς πεῖ «νὰ ἐτοιμάσει μιὰ λεμονάδα γιὰ τὸ κύριο Ἀλέξη» τὴν ἔκαμε νὰ μπεῖ σὸ νόημα. Χωρὶς ἄλλο δὲ θὰ τῆς μολόησε πῶς ἀνταμώθηκαν καί τὴν εἰδοποιοῦσε μὴν κάμει καμμιά φάλτσο - στέκα.

Καί πρόσχαρη τ' ἀπάντησε:

— Καλῶς ὤρισες κύριε Ἀλέξη.

Καί στὴ μητέρα της:

— Σ' ἕνα λεπτὸ ἔρχομαι.

Πραγματικά, ἄψε - σβῦσε, ἔσιαξε τὴ λεμονάδα καί

ἔγινε στ' ἀρχοντικό, κοκκινοβολισμένη ἀκόμη μὰ μὲ τὸ συνηθισμένο της φέριμο. Χαιρέτησε μ' ὄλο τὸ σέ-
θας πούπρεπε νάχει στὸ διάδοχο τ' ἀφεντικοῦ. Κι' ὁ
νέος τῆς μίλησε σάν πάντα μὲ τὸν ἀέρα τοῦ κυρίου —
ἔπαιξαν τὸ ρόλο τους μαστορικά— πειράζοντάς την ὁ-
πως συνειθίζε μὲ χορατά.

Κ' ἡ μάνα, βλέποντας ὅλα τοῦτα, χάρηκε πολὺ κι'
ἀνακουφίστηκε τόσο, πούλεγε μέσα της πὼς δὲν εἶναι
στά συγκαλά της νὰ σκέφτεται πὼς ὁ Ἀλέξης κ' ἡ
Ἀργυρῶ ἀγαπιοῦνται.

Κι' ἀμέσως:

«Μὰ τότε ποιὸς νάναι κείνος πὺ θέλει; Γιατί ὁ Κω-
στῆς δὲ λαθεύεται».

Κι' ἔχοντας στὸ νοῦ της πὼς ὁ Κωστῆς δὲ λαθεύεται,
σὰ βρέθηκε μὲ τῆ κόρη της τὸ βραδάκι, προσπάθησε
νὰ τῆς πάρει λόγια. Τῆς ἔφερε πάλι τὴ κουβέντα μὲ
τρόπο, πάνω στὸ προξενεῖο, τῆς μίλησε γιὰ τὸ Σαρά-
φη, γιὰ τὰ λιόφυτά του, χωρὶς ὅμως νὰ τὴ ζωρίσει. Ἄς
ἔδειαχνε ὅπως ἤθελε.

Μὰ ἡ νέα εἶταν ἀπόψε μονοκόματη:

— Ὅσκει, δὲ τότε θέλω μάνα τὸ Σαράφη. Καλύτερα
μαζὺ σου στὸ μετόχι παρὰ νὰ τονὲ πάρω.

Κ' ἡ Βαγγελιώ, συμφώνησε πάλι μαζὶ της — γιὰ με-
γάλη χαρὰ τῆς θυγατέρας της.

— Σὰ δὲ τονὲ θέλεις — εἶπα σοῦ το καὶ τὴν ταχυὴ
κόρη μου—ὀχιάλλο. Μῆτε τὰ χρόνια σὲ πήρανε ὀμπρός,
μῆτε τὸ ψωμί σοῦ λείπει. Δουλέβγουμε καὶ ζοῦμε. Ἄς
εἶναι καλὰ ὁ κύριος Κωστῆς.

Κ' ἡ Ἀργυρῶ ξεθαρεμένη ἀπὸ τὸ καλὸ φέριμο τῆς
μάνας της τὴ ρώτησε ἂν ἤξερε ὁ Κωστῆς γιὰ τὸ προ-
ξενεῖο, γιὰ νὰ ξεδιαλύνει πὼς ἔμαθε ὁ Ἀλέξης τὰ νέα.

Ἡ μάνα σκέφτηκε λίγο κι' ἀποφάσισε νὰ κρύψει τὴν
ἀλήθεια.

-- Ποῦ νὰ τὸ ξέρει Ἀργυρῶ μου ὁ κύριος Κωστῆς ;

Ἐμένα τῆς ἴδιας μου τῶπε ὁ Σαράφης ἀπόξω-ἀπόξω ὁ-
φάργας πού τὸν ἀπάντηξα στὴ στράτα.

— Μὰ ὁ Σαράφης κάθεται στ' Ἀμπελάκια. Πῶς βρέ-
θηκε τέθιοιαν ὦρα στὸ μετόχι;

— Ἰντα θὰ πεῖ τουτονά — διαμαρτυρήθηκε ἡ Βαγγε-
λιώ. Τ' Ἀμπελάκια εἶναι στὴν ἄλλη γειτονιά. Λιόδεντρα
ἔχει ὁ Σαράφης κοντὰ στὸ τσιφλίκι κι' ἦρθε νὰ τὰ δεῖ.
Ἄ βραδιάστηκε, δὲν εἶναι κοπέλι νὰ σκιαχτεῖ...

Καλὰ ὅλα τοῦτα σκέφτουσαν ἡ νέα, πολλὰ συλλογι-
σμένη. Μὰ σὰν ὁ Σαράφης τῶπε ὁ ἴδιος στὴ μάνα τῆς
— ἄλλο πάλι τοῦτο νὰ κάνει ὁ γαμπρός καὶ τὸ προξε-
νητὴ — τότες πού τῶμαθε ὁ Ἀλέξης; Ἄ δὲ τόξερε ὁ
κύριος Κωστής, ποιὸς ἄλλος στὴ χώρα θὰ τόξερε, γιὰ
νὰ τὸ μάθει ὁ νέος, καὶ νὰ τρέξει σὰν κυνηγημένος;

Μ' ἀπὸ τῆ συλλοῇ τούτη, τὴν παράσυρεν ἡ μητέρα
τῆς. Τὴν κάλεσε νὰ φᾶνε, γιὰτὶ σὲ λίγο θάπρεπε νὰ ἐ-
τοιμάσει τὸ φαγητὸ γιὰ τ' ἀφεντικάκι.

— Ἀκόμη δὲ τοῦστρωσες τὸ τραπέζι, τὴ ρώτησε, σὰ
νὰ τὴ μάλωνε πού δὲ τὸν γνοιιάζουσαν — καὶ μὲ τοῦτο
ὁ νοὺς τῆς ἔφυγε ἀπὸ τὴ σκέψη πού τὴν τυραννοῦσε.

— Στὴ χώρα τρῶνε ἀργὰ θυγατέρα μου. Μὰ τὸ τρα-
πέζι τῶστρωσε ἡ Ἀνεζινιώ. Μόνο τὰ φαγητὰ θὰ τοῦ πᾶ-
με. Τέθιοιαν ὦρα ὅμως, ὁ κύριος Ἀλέξης διαβάζει
πάντα.

— Διαβάζει; Μὰ θαρρῶ πὼς ἀκούω ζάλα ἀπάνω.

Ἄφουγκράστηκε καὶ συμφώνησε.

— Δίκιο ἔχεις παιδί μου. Θὰ σηκώθηκε νὰ ξεμουδιά-
σει. Μ' ἄς παίνω σὰ βολτετζάρε. Μπορεῖ καὶ νὰ πει-
νᾶ. Ἐλα.. φέρε μου πιάτο γιὰ τὸ πουλί πού τοῦψησα.
Δόσμου καὶ τὴ σαλάτα καὶ τὰ πορτακάλια. Ἐκοψες
τυρί;

— Ἐκοψα... Ὅλα τάχω ἔτοιμα στὸ δίσκο. Μόνο τὸ
πουλί τάφησα στὴ χόβολη γιὰ νᾶναι ζεστό.

Ἡ Βαγγελιώ μπήκε στὴ κουζίνα κ' εἶδε τὰ πάντα ἔ-
τοιμα. Καὶ γυρίζοντας στὴν Ἀργυρώ, τὴν παίνεσε γιὰ

τή νοικοκυρωσύνη της.

Ταράχτηκε ή νέα, νομίζοντας πώς με τούτο τὸ φέροσιμό της εἶχε προδώσει τὸ μεγάλο της μυστικό. Καὶ κακὸς δικηγόρος, θέλησεν ἄσκημα νὰ ὑπερασπίσει τὴν ὑπόθεσή της.

— Γιάντα δὰ μάνα μου τὸ λές τουτονά; — τῆς εἶπε. Δὲ συγυρίζω πάντα τὸ δίσκο σὰν ἔρχονται τ' ἀφεντικά; Ὁφαργάς πού εἶταν στὸ μετόχι ὁ μεγάλος κύριος, δὲν ἔκαμα τὸ ἴδιο;

Τούτη ἡ διαμαρτυρία ἔκαμε τώρα τὴ Βαγγελιώ νὰ σαστίσει. Σὰν ἔνοχη καὶ τούτη, σκέφτηκε πὼς μπορεῖ ἢ κόρη της, μ' ὄλες τίς προφύλαξές της, νὰ τὴν ὑποψιάζουσαν. Σ' ἓνα σπῖτι ζοῦσαν. Χρόνια τὸ ἴδιο βιοτὶ λαλοῦσε... Ποιὸς ξέρει;.. Μπορεῖ νὰ πονηρεύτηκε ἡ κοπελιά. Μπορεῖ νὰ κρυφάκουσε, ἂν πονηρεύτηκε. Μ' ἂν εἶταν ἔτσι, ἔπρεπε νὰ τὸ μάθει ἡ Βαγγελιώ. Νὰ φυλαχτεῖ. Νὰ βγάλει ἀπὸ τὸ νοῦ τῆς μικρῆς, τὴν ἄσκημη ὑποψία, ἂν εἶταν μόνο ὑποψία...

Γύρισε, σὰν μπόρεσε νὰ καλμάρει τὴν ταραχὴ της καὶ κοιτάζοντάς τὴν ἔξεταστικά, τὴ ρώτησε:

— Καὶ ποιὸς σοῦ τῶπε Ἀργυρώ μου, πὼς δὲ βοηθᾶς καὶ δὲ γνοιάζεσαι γιὰ μένα καὶ τ' ἀφεντικά; Γιάντα ποραπονιέσαι; Ἐγὼ σὲ παίνεσα μόνο... Καὶ σὺ τὸ πῆρες ἄλλοιώτικα.

Ἡ δυὸ γυναῖκες ὅπως εἶχαν σταθεῖ ἢ μιὰ μπρὸς στὴν ἄλλη, με τὴν ἴδια σκέψη κ' οἱ δυὸ, με τὸν ἴδιο φόβο, κατάλαβαν πὼς τὸ μυστικό της κάθε μιὰ τῶχε καλὰ δεμένο κι' ἔτσι τραβήχτηκαν ἡσυχασμένες. Ἡ νέα ἔστρωσε τὸ τραπέζι γιὰ νὰ φάει με τὴ μάνα της κι' ἐκείνη στὸ μεταξύ, ἔστειλε τὸ δίσκο με τὴ δουλίτσα κι' ἔβγηκε ὅπως συνείθιζε στὸ κονάκι. Καλησπέρισε τὸν Ἀλέξη, ἐβοήθησε τὴ μικρὴ γιὰ νὰ ναι τὸ τραπέζι περιποιημένο ὅπως πάντα καὶ τὸν κάλεσε νὰ καθήσει.

Ἦχι, δὲν εἶχε ὄρεξη. Δὲν πεινοῦσε... Εἶταν νωρὶς ἀκόμη. Φχαριστοῦσε πολὺ μὰ θάτρωγε ὑστερότερα.

— Καί τὸ πουλὶ πού θὰ παγώσει;

— Τί νὰ κάνω;... Μόνο ἂν εἶχα συντροφιά θάτρωγα.
Μοναχός...

Ἡ γυναῖκα στάθηκε καὶ τὸν κοίταξε μ' ἀνησυχία φανερή. Τ' ἤθελε νὰ πεῖ τοῦτο; Μάπρεπε νὰ μιλήσει, ὅπως ὁ Ἄλέξης στάθηκε περιμένοντας τὴν ἀπόκρισή της:

— Μοναχός;... Μὰ μοναχός τρῶς πάντα γιέ μου. Ὁλομόναχος! Καὶ τόχα νὰ τὸ κάμω, γιατί ξέρω πὼς στή χώρα, τρῶτε ὅλοι μαζί στὸ σπίτι.

— Ναί... μ' ἀπόψε στενοχωριῶμαι.

— Καὶ γιὰ τοῦτο δὲ θὰ φᾶς;

— Θὰ φάω!... Μὰ θάθελα νὰ μοῦ κάμετε συντροφιά.

Ἡ Βαγγελιώ ἔρριξε μιὰ γλήγορη κρυφὴ ματιὰ στὸ ντελικανλῆ, σὰ νάθελε τώρα νὰ ζυγιάσει καλὰ τὰ λόγια του κ' ἢ πρώτη σκέψη της ξανάπαιξε στὸ νοῦ της. Γιατ' ἤξερε πὼς εἶταν ὄμορφη γυναῖκα. Ἦξερε ἀκόμη πὼς οἱ μικροὶ ξετρέχουν τίς μεγάλες. Μὴν τοῦ πέρασε στὸ νοῦ, πὼς μποροῦσε νὰ τὴν καταφέρει; Κι' ἀνατρίχιασε. Τοῦ νιοῦ τούτου, εἶταν σὰ μητέρα. Τονὲ μεγάλωσε, πού λέει ὁ λόγος, ἀπὸ μωρό. Καὶ κείνο πού τὴν ἔκανε περισσότερο ν' ἀνατριχιάζει, εἶταν πὼς ὁ πατέρας του εἶταν σὰν ἄντρας της.

Κι' ἀπάντησε:

— Ὅϊ γιέ μου! Συντροφιά δὲν μπορεῖ νὰ σοῦ κάμω στὸ φαητό σου. Ἡ Ἀργυρῶ μὲ περιμένει νὰ φᾶμε. Καὶ νὰ μὲ συμπαθᾶς πολὺ.

Γέλασε ὁ Ἄλέξης.

— Μὰ δὲν εἶπα γὼ νάρθεις μοναχὴ σου κυρά-Βαγγελιώ. Δὲν εἶπα γὼ τέτοιο πράμα. — διόρθωσε ἀμέσως σὰ νὰ μπῆκε στὸ νόημα τῆς κουθέντας της. Ἄν κ' ἢ μάνα, γιατί ἐγὼ τέτοια σὲ λογιάζω, μπορεῖ νὰ τρῶει μὲ τὸ παιδί της. Ἔβαλα μὲ τὸ νοῦ μου νὰ φᾶμε κ' οἱ τρεῖς μαζί.

Εἶταν τόση ἢ χαρὰ τῆς γυναῖκας, πού ξέμπλεξε — κατὰ πού λόγιασε — ἀπὸ τούτη τὴ δύσκολη περίσταση.

μέ τέτοιο τρόπο, πού δέν τῆς ξανάρθε στό νοῦ, τὸ γιατί ὁ νέος ἤθελε τὴ συντροφιά τῆς κόρης τῆς καί μέ χαρὰ δέχτηκε τὸ κάλεσμά του.

— Σάν εἶναι ἔτσά παιδί μου, νάρθοῦμε. Τὸ φαητὸ εἶναι μπόλικο. Ἐχω καί βροῦβες — πού σ' ἀρέσουνε — κι' αὐγὰ γιὰ νὰ φᾶμε ἐμεῖς. Θὰ μᾶς φτάξει...

Μεγάλῃ εἶταν κ' ἡ χαρὰ τ' Ἀλέξη:

— Καί θέβαια θὰ μᾶς φτάξει. Θὰ φτάξει καί θὰ παραφτάξει...

Μὰ κρατήθηκε γιὰ νὰ μὴν πεί περισσότερα. Καλὰ τα κατάφερε ὡς τὰ τώρα. Ἄν ἔλεγε παραπάνω θὰ προδίνονταν. Καί πρόστεσε, ἡσυχά τώρα, χωρίς ἐνθουσιασμούς;

— Ἐλα κυρὰ-Βαγγελιώ. Φώναξε τὴν Ἄργυρῶ καί φέρετε καί τὸ φαῖ σας. Ἐτσι μέ τὴ συντροφιά, θὰ φᾶμε ὅλοι μ' ὄρεξη.

* * *

Τὸ τραπέζι κράτησε ὡς ἀργὰ τὴ νύχτα. Ἦπιαν καί λίγο κρασί, παχύ, γλυκόπιστο, ἴδιο ρουμπίνι. Ὁ νέος προσπάθησε νὰ μὴ λείει πολλά. Τὸ ἴδιο κ' ἡ νέα. Κ' ἔτσι περνοῦσαν καλὰ, χωρίς νὰ ξανασκεφετῆ ἡ Βαγγελιώ τὸ κακό.

Μὰ ἔλα πού ἡ Ἄργυρῶ δέν ἡσύχαζε. Τὴν ἔτρωε παλι τὸ σάράκι τὸ πῶς ἔμαθε ὁ Ἀλέξης τὸ προξενεῖο, σὰ δέν ἀνακατώθηκε στὴν ἱστορία ὁ κύρης του. Καί δέν μπορούσε νὰ συχάσει. Ἐτρωγε, μιλοῦσε, γελοῦσε, μῦθλο σκεφτοῦνταν: Πῶς τόμαθε;

Καί σάν θγῆκε ἡ μάνα τῆς γιὰ λίγο, τὸν ρώτησε. Κι' ὁ Ἀλέξης τῆς εἶπε τὴν ἀλήθεια. Πῶς τ' ἄκουσε τὴν ὥρα πού ὁ Σαράφης τὰ μιλοῦσε μέ τὸν πατέρα του. Μὰ ἡ κουβέντα κόπηκε, γιατί γύρισε ἡ μητέρα τῆς.

— Ἰντα λέτε; — τοὺς ρώτησε.

— Ἰντα νὰ λέμε; — πρόφτασε ἡ νέα. Ρωτοῦσα τὸν κύριο Ἀλέξη, ἂν θάβγει ὀφέτος ἡ κερά στοῖ τσιφλίκι.

— Ἡ κερά; Μὰ πότες ἦρθε γιὰ νάρθει κι' ὀφέτος Ἄρ-

γυρώ μου. Ἄργα καὶ πού μᾶς θυμᾶται, πρόσθεσε σάν παραπονεμένη.

Ὁ νέος τῆ διάκοψε:

— Ὅχι, κερά-Βαγγελιώ. Δὲν ἔχετε δίκιο. Ἡ μαμά εἶναι ξένη καὶ μ' ὄλο ποῦζησε χρόνια στὸν τόπο μας, δὲν μπορεῖ νά ξεχάσει τὴ γῆ πού γεννήθηκε. Ἄν δὲ μ' ἀγαποῦσε θά κάθιζε περισσότερο μὲ τοὺς δικούς της. Μὰ ἔλα πού εἶμαι ἔγώ στή μέση. Κι' ἐμένα δὲ μ' ἀρέσει ὁ τόπος της. Σάν πάω μαζύ της, δὲ τὴν ἀφίνω ἡσυχί: Πᾶμε καὶ πᾶμε... Γιατί ἐγώ δὲ μπορῶ νά ζήσω μακριὰ ἀπὸ τὸ νησί μας, ἀπὸ τὴν Κρήτη μας. Τούτη εἶναι ἡ μάνα μου κι' ὁ Θεός μου. Τὴ νιώθω μέσα μου, τρέχει στὸ ἴδιο τὸ αἷμα μου. Ἡ Κρήτη εἶναι γιὰ μένα ἡ ἴδια ἡ ζωὴ μου. Βασιλέα νὰ μ' ἔκαναν, πού λέει ὁ κόσμος, ἄλλοῦ, δὲ θάφιναν τὸ νησί μας, τὴν πολιτεία μας, τὴ μικρὴ μὰ ὄμορφη, καὶ τὸ χωριό μας.

— Μπράβο σου τούτε ἡ κερά-Βαγγελιώ χαρούμενη, πού ἄν καὶ δὲν εἶδε ἄλλους τόπους, καὶ δὲν μπορούσε νὰ τὰ πει ὅπως τάλεγέ ὁ Ἀλέξης, ἐνιωθε στὸ ζήτημα τοῦτο, σάν ὄλοι οἱ κρητικοί.

Καὶ σάν εἶπαν ὄλα τοῦτα σηκώθηκεν ἡ μάνα. Εἶταν ἄργα. Ἐπρεπε νὰ τὸν ἀφίσουν νὰ συχάσει καὶ νὰ κοιμηθοῦν κι' ἐκεῖνες. Ὁ νέος τοὺς παρακάλεσε νὰ καθήσουν. Ὅχι, δὲ νόσταζε. Καὶ γιὰ τοῦτες εἶταν νωρὶς ἀκόμη.

Μὰ τὸ ἀνεξήγητο γιὰ τὸν Ἀλέξη εἶταν πῶς ἡ Ἄργυρῶ, πού πρὶν πέντε λεπτά εἶχε τόσο κέφι, ἔτοιμη νὰ μείνει ὄλη νύχτα μαζύ του, σηκώθηκε ἔτοιμη γιὰ φευγιό. Βέβαια, πάντα ἔτσι ἔκανε, σάν ἡ μάνα της ἔλεγε κάτι. Μὰ σήμερα ὁ νέος πίστευε πῶς θάταν διαφορετικὴ. Σήμερα ξεμολόγησε τὴν ἀγάπη της καὶ φαίνονταν πρὸ ὄρας φτυχισμένη, γιατί κι' ὁ νέος πὶ ἀγαποῦσε τῆς εἶχε χάρισει τὴν καρδιά του. Τὸ εἶδε τοῦτο ὄλοφάνερα. Κι' ὅμως τώρα σηκώθηκε, ἔτοιμη γιὰ νὰ φύγει, ἔτσι πού ἡ μητέρα της ἀναγκάστηκε νὰ πειμένει πῶς

πώς έπρεπε ν' άφίσουν ήσυχο τόν κύριο 'Αλέξη νά συχάσει.

Κι' ό νέος τήν κοίταζε και δέν τó πιστευε. Τί έπαθε άπό τή μιá στιγμή στήν άλλη; Λίγο πρωτήτερα, γελούσε, μιλούσε και τόν ρώτησε και τó πώς έμαθε τó προξενιό.

'Από κείνη τήν ώρα, έχασε τó κέφι της. Μά τó γιατί, δέν μπόρεσε νά τó ξηγήσει. Κι' άπόμεινε στη τράπεζα-ρία σάν έφυγαν — μάνα και κόρη — πολλά στεναχωρημένος.

Στενοχωρημένος ό 'Αλέξης; Δίκιο είχε. Μά ή 'Αργυρώ, πούχε πετάξει στους έφτά ούρανοús για τήν άγάπη του, γιατί;

Γιατί πρώτη φορά είχε πιάσει τή μάνα της νά τής λέει ψέματα. Τή μάνα της, πού όπως τόπαμε, τήν είχε σά Θεό της, πούστεκε ψηλά κι' ό,τι έλεγε εΐταν άγιο. Και τώρα νά μήν τής πεί τήν άλήθεια; Νά τής ξεμολογηθεί πώς είδε ή ίδια τó Σαράφη και κείνος νά τάχει μιλήσει με τó κύριο Κωστή;

Κι' ό νοús της στάθηκε σέ τούτο.

Ποιός εΐταν για τήν 'Αργυρώ και για τή μάνα της ό κύριος Κωστής, πού νά τού πηγαίνουν προξενιά; Κόρη του εΐταν; "Όσκει! Εΐταν όρφανή — τόξερε. Κι' αύτή κ' ή μάνα της δούλευαν στό τσιφλίκι για νά πορεύονται. Δούλευαν και δούλευαν σάν είλωτες. "Όχι θέβαια γιατί τούς τó ζητούσε. Μά γιατί τόθελε ή μάνα της. Και κοντά σ' εκείνη, πού δούλευε άπό τήν ώρα πού θά ξημέρωνε ό Θεός ίσα με νά θραδυάσει, σάν νάταν δικό τους τó μετόχι, δούλευε κι' εκείνη. Δούλευε έτσι, πού τίποτα νά μή λείψει, νά μή γενεί καμιά ζημιά, νά μήν κλέβουν οί σιμισάρηδες, οί τριτάρηδες, οί φαμέγοι, κ' οί ξένοι. Και για τούτο πολλοί άπό τούτους τούς εΐχαν στό στομάχι. Για τήν ύποστήριξη πού έκαναν στ' άφεντικά τους; "Όχι για τούτο, γιατί όλοι άγαπούσαν πατέρα και γιό. Μά περισσότερο άπό ζήλεια.

Γιατί τάχατες τούτες να κάνουν σαν αφέντες; Μήπως οι αποδέλοιποι δε δούλευαν σά νάταν δικό τους τὸ τσιφλίκι; Αὐτὴ εἶταν ἡ ἀφορμή. Μὰ ἡ Βαγγελιώ δὲν τὰ λόγιαζε τούτα. Ἔτσι ἤθελε. Κ' ἡ Ἀργυρώ, ἐκτὸς πού τὸ ἴδιο αἰσθάνονταν γιὰ τοὺς προστάτες της, ἔμαθε νὰ τὴν ἀκούει.

Κ' ἦρθε ἡ κακιὰ ὥρα, τώρα πούχε νιώσει τὴν καρδιά της ν' ἀνοίγει μὲ τὸ καλὸ φέριμο τῆς μητέρας της, νὰ σωριαστεῖ χάμαι ὄλ' ἡ πίστη πού τῆς εἶχε. Μὰ γιατί νὰ μὴν τῆς πεῖ, ὅπως γίνηκε τὸ πράμα. Κακὸ εἶταν;

Κι' ἐξέτασε τούτη τὴν ἐρώτηση. Ὅχι! Τώρα πού σύχασε λιγάκι, τόβλεπε πὼς δὲν εἶταν κακό. Ὁ κύριος Κωστής τίς εἶχε στὴ δούλεψή του. Στὰ χέρια του καὶ στὸ στήτι του, ἀνιθράφηκε ἀπὸ μωρό. Δὲν εἶταν ἀσκημο πὼς ὁ Σαράφης τὴ ζήτησε ἀπὸ λόγου του. Δὲν εἶταν... Μὰ πάλι ξέταξε κι' ἐσκάλιζε τὴν ὑπόθεση. Γιατί ἡ μάνα της, τῆς τὸκρυψε; Γιατί;

Κι' ἡ Ἀργυρώ ξάφνου πάγωσε:

Εἶταν ἀλήθεια ἄραγες πὼς ἡ μάνα της εἶταν ἡ γυναῖκα πού τάχε μὲ τὸν ἀφεντικό — ὅπως ἄκουσε μιὰ φορὰ δυὸ μαζώχτρες ν' ἀναρωτιοῦνται καὶ τούτη ἔλαχε πίσω ἀπὸ τὸν τοῖχο τοῦ λιόφυτου καὶ δὲν τὴν ἔβλεπαν. Καὶ θυμάται πού τόσο θύμωσε γιὰ τὴν κατηγοροῦσαν τὸν προστάτη τους, — γιὰ ποιά γυναῖκα μήτε τ' ἄκουσε μὰ καὶ δὲν τὴν ἔνοιαξε — πού ξεπετάχτηκε ἔτοιμη νὰ τοὺς βγάλει τὰ μάτια. Μὰ στάθηκε σαν τίς εἶδε νὰ σκύβουν στὴ γῆς καὶ νὰ μαζώνουν ἐλιές, σὰ νὰ μὴ μιλοῦσαν πολὺ ὥρα ἀναμεταξύ τους... Μάλιστα πίστεψε μὲ τοῦτο, πὼς παράκουσε, πὼς τῆς φάνηκε καὶ μήτε τὸ ξαναθυμήθηκε. Μὰ τώρα πού τῆς ἦρθε στὸ νοῦ καὶ σύντρεχαν καὶ τούτες ἡ ἀφορμές, εἶταν πιά σίγουρη πὼς ἡ γυναῖκα πού μιλοῦσαν, εἶταν ἡ μάνα της.

Γιὰ τοῦτο λοιπὸν τῆς εἶπε, ἀλλ' ἀντ' ἄλλων, γιὰ τὸ προξενεῖό! Γιατ' εἶχε τὸ λόγο της. Κι' ὁ λόγος εἶταν... Ὅχι! Δὲν ἤθελε μήτε νὰ τὸν σκεφτεῖ...

Σὲ τοῦτο τὸ συμπέρασμα πούβγαλε, ξίωσε τὴ καρδιά της νὰ κουλουμουτρᾶ, τὰ μιλίγγια της νὰ σφυροκοποῦν, τὰ μάτια της νὰ θαμπώνουν, τὰ δόντια της νὰ χτυποῦν, τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια της νὰ παγώνουν: — Παναγιᾶ καὶ Χριστέ, μουρμούρισε, καλύτερα νὰ ποθᾶνω.

Κι ἄρχισε νὰ κλαίει σιγᾶ-πνιχτά, γιὰ νὰ μὴν τὴν ἀκούσει ἡ μητέρα της, ποὺ μπορεῖ καὶ νὰ μὴν εἶχε κοιμηθεῖ ἀκόμη.

* * *

Τὴν ἄλλη τὸ πρωὶ ἔκαμε τὴν ἄρρωστη. Ἡ Βαγγελιώ σάν τ' ἄκουσε, πῆγε κοντά της. Τὴ ρώτησε στοργικὰ τί ἔχει, τί νιώθει, ἀπόθευσε τὸ χέρι στὸ κεφάλι της καὶ τότες ἔβαλε φωνὴ γεμάτη ἀγωνία.

— Μὰ οὐ κερὰ μου καὶς!

— Σοῦ φαίνεται, τῆς ἀπάντησεν ἡ νέα σιγα.

— Μοῦ φαίνεται ἔ "Αν εἶχα θερμόμετρο θάβλεπες.

— Δὲ φωνάζεις καὶ τὸ γιατρό; — μίλησε ἡ Ἀργυρὸ πάλι. Κ' εἶταν ἡ φωνὴ της σκληρὴ κι' ἀγνώριστη τόσο, ποὺ ἂν ἡ Βαγγελιώ δὲν εἶχε τρομάξει καὶ τὴν πρόσεχε, θὰ τῆς φαίνονταν ξένη. Μὰ τῆς δυστυχισμένης ἔτρεμεν ἡ ψυχὴ της γιὰ τὴν ὑγεία τοῦ παιδιοῦ της καὶ δὲν σκέφτονταν παρὰ τοῦτο.

— "Ἐλα Ἀργυροῦλα μου — τὴ σιργούλεψε. "Ἐλα μὴ μοῦ πάθεις κακό. "Ἄφησε νὰ φωνάξω τὸ γιατρό. Γιὰ λίγο τόχεις ν' ἄρρωστήσεις στὰ καλά τοῦ ἔργου, ποῦσουν ἔχτες μιὰ χαρά;

— Δὲν εἶναι πράμα, τὴν ἀντίσκοψεν ἡ κόρη. "Ἐκρῶσα λιγάκι καὶ θερμάθηκα. "Ἄφησμε νὰ κοιμηθῶ καὶ θὰ μοῦ περάσει.

Ἡ Βαγγελιώ σάν ἐπείμενεν ἡ θυγατέρα της, ἀποτραθήχτηκε. Κι' ἡ νέα μπήκε ξανά στὴ θλιθερὴ συλλογὴ της.

"Ὡς ἐπαδὰ εἶτανε — σκέφτονταν. Δὲ θὰ τονε ξανάδῶ τὸν Ἀλέξη τὸν κακομοῖρη. Δὲν ἔχω μούτρα νὰ τονε

δω. Δέν πρέπει νά σηκώσω άπάνω του τήν άμαθιά μου. Καί ποιός τό πίστευγε έχτές... Νάχει ή μάνα μου άγαπητικό τό κύρη κι'έγώ ν' άγαπῶ τό γιά».

Γύριζαν στό ταραγμένο μυαλό της, όλες τούτες ή ιστορίες, ώσπου ξανάρθε ή μάνα της γιά νά τή ρωτήσει πώς πάει. Δέν τής άπάντησε. Σκεπάστηκε μόνο μέ τήν κουβέρτα από κεφαλής. Δέν ήθελε νά τήν άντικρύσει. Τή συχαίνουσαν. Ή φωνή της, τήν έκανε ν' άνατριχιάζει.

Μά ή Βαγγελιώ πού δέν ήξερε τό λόγο, θύμωσε. Θυμήθηκε πάλι τή μάνα πού άγαπᾶ χωρίς νά φαίνεται. Καί τής φώναξε:

— Γι' άφησε τό κρυφό καί ξάνοιξέ με...

Μά ή Άργυρώ καί πάλι δέν άπάντησε.

— "Άκουσε; τής ξαναφώναξε ή μητέρα της δυνατά. "Οντέ σοῦ μιλω νά δίδεις άπόκριση.

Καί πάλι ή νέα δέν έθγαλε άχνα. Θάθελε νά μη ζεί τούτη τήν ώρα, νά μη νιώθει τό μεγάλο τούτον έξευτελισμό: Ή μάνα της άγαπητικιά τ' άφεντικού!... Καί τούτη ν' άγαπᾶ τό γιό του!...

Μόνο πού τό σκέφτονταν, γύριζεν ή κεφαλή της. Καί δέ θάθελε νά ζεί, θάζοντας μέ τό νοῦ της, πώς εΐταν δυνατό νά ξέρει τούτο τό πράμα ό Άλέξης. Καί πάλι, νά μιᾶ ἄλλη σκέψη χειρότερη — ὅπως έφερνεν ή μιᾶ τήν ἄλλη: "Αν τόξερε ό γιός τούτο, θέβαια δέν τήν άγαποῦσε. Θάθελε νά περάσει μαζί της τήν ώρα του. Νά γλεντίσει κι' ὕστερα νά τήν παραιτήσει. Γιατί πώς νά τή λογιᾶσει ἄλλοιῶτικα: Κατά μάνα κατά κύρη. Κατά μάνα κ' ή κόρη της. Κι' άρχιζε πάλι τὰ κλάματα, χωρίς ν' άπαντιᾶ στή μητέρα της, πού έφυγε γεμάτη ὄργητα γιά νά μη τήν κακομεταχειριστεί.

"Εμεινε στό κρεβάτι καί τὰ μάτια της δέν εΐχαν άρνεμό. Μαῦρα δάκρυα έχυνε καί χτυπιούνταν. Καί δέν εΐξερε ἄν εΐταν πρωϊ ἄκόμα γιά μεσημέρι.

«Θέ μου ν' άπόθена! Νά πόθена τούτη τήν ώρα — έ-

λεγε και ξανάλεγε — για να μην αντικρύσουν τα μάτια μου τα δικά του».

Και ξαφνικά, άνοιξε η οξεία πόρτα. Τουτό μ' όλη την άναταραχή πού την είχε συνεπάρει, τ' άκουσε καλά, Άφουγκράστηκε και θεσβαιώθηκε. Βήματα άλαφρά μ' άντρίκια, άκούστηκαν στην όξω κάμερα, άμέσως.

— Ποιός είναι; — φώναξε μ' όλη τη δύναμή της. Κι' είταν ή φωνή τόσο ξώφρηνη, πού κείνος πού περπατούσε σταμάτησε. Κι' άνακουφίστηκε. "Αν είταν κείνος θάθελε καλύτερα ν' άνοίξει ή γής να την καταπιεί παρά να τη δεϊ!

Κι' όμως είταν ό ίδιος. Ό Άλέξης. "Όπως είχε άνασηκωθεί στο στρώμα κι' άκούμπησε στον άγκωνά της, άκουσε ένα-δυό-τρία βήματα, πολύ γνώριμά της, κ' ή πόρτα άνοιξε.

Ό νέος στάθηκε στο κατώφλι, ταραγμένος, μη ξέροντας τί να σκεφτεί.

— Τι έχεις; — τη ρώτησε. Τι σου στάθηκε κοπελιά μου;

— Φύγε — του φώναξε μ' άγριεμένη φωνή! Φύγε!

Σκέφτηκε να προχωρήσει, να την άγκαλιάσει, να τη φιλήσει και να τη ζωρίσει να του πεί, γιατί άλλαξε γνώμη, από τα χθές ως τα σήμερα; Γιατί του φέρνουνταν έτσι; Μά το έβλεπε τώρα καταφάνερα, πώς κάτι τις το μεγάλο θάτρεχε και πώς πραγματικά θάβαζε τη φωνή, αν έκανε ένα βήμα. Για τουτό στάθηκε λίγο κ' ύστερα γύρισε κι' έφυγε, τραβώντας λίγο την πόρτα.

Έκατόν αύτιά αν είχεν ή Άργυρώ, δε θάκουε τόσο θσρειά τα βήματα του άγαπημένου της να χτυπούν στα σανίδια πρώτα, ύστερα στο πλακόστρωτο της αύλης και κατόπι να ασύνουν. Μά πώς κρατήθηκε ώστόσο, πώς δεν έσπασεν ή καρδιά της τα στήθεια της να πεταχτεί όξω; Ό Θεός κι' αύτη ήξερε πώς κρατήθηκε. Μ' άμέσως ως έσβυσαν τα ζάλα του καλού της, ή νέα θάρρεψε πώς κάποιο σιδερένιο χέρι της έσφιγγε την καρδιά.

Ύστερα τὸ λαιμό, πὼς τὰ δάκρυα ποῦ εἶσαν ἔτοιμα νὰ στάξουν καφτὰ ἀπὸ τὰ ὄμορφα μάτια της, πάγωσαν. Ἔχανε τὶς αἰσθήσεις της. Πέθαινε! Κι' ἔμεινε ξερὴ, προσπαθῶντας νὰ φωνάξει: Ἄλέξη!

* * *

Μὰ ὁ Ἄλέξης εἶταν μακρῶς. Εἶχε ὄγει κιόλας ἀπὸ τὸ σπίτι, πῆγε στὸ σταῦλο, σέλωσε μόνος τὴ φοράδα του, καθάλησε ὅπως συνήθιζε μ' ἓνα σάλτο, χωρὶς νὰ πατήσει σκάλες καὶ γίνηκε καπνός. Ὁ ἐπιστάτης ποῦ εἶτον στὸ λιόφυτο, ἔκαμε τὸ σταυρὸ του σὰν εἶδε τὴ φοράδα νὰ φεύγει σὰ δαιμονισμένη καὶ τὸ νεὸ του κύριο νάχει σκύψει πάνω της καὶ νὰ τὴν τσιγκλᾷ γιὰ νὰ τὴν κάμει νὰ τρέξει περισσότερο.

«Θὰ σκοτωθεῖ τὸ κοπέλι! θὰ σκοτωθεῖ» — ἔλεγε κι' ἔκανε κι' ἔξανάκανε τὸ σταυρὸ του.

Κι' ἀπάνω στὴν ὥρα νάσου κ' ἡ μάνα τῆς Ἀργυρῶς:

— Ἰντάπαθες Σταμάτη καὶ σταυροκοπιέσαι;

— Ἰντάπαθα κερά-Βαγγελιώ; Δὲ βλέπεις τὴ σκόνη κάτω στὸ γεροντάμπελο;

Ἡ γυναίκα ἔβαλε τὸ χέρι της ν' ἀπαντήξει τὸν ἥλιο πούπεφτε στὰ μάτια της καὶ μὴ βλέποντας ἀπὸ τὴν ἀπόσταση τὸν καθαλάρη, τὸν ρώτηξε μὲ τρόμο:

— Ποιὸς εἶναι Σταμάτη;

— Ποιὸς εἶναι; Ὁ κύριος Ἄλέξης. Τ' ἀφεντικάκι...

— Παναγιά μου, Ἰντά παθε τὸ παιδί; Μὴ μυγιάστηκε ἡ φοράδα;

— Ὅσθε κερά μου. — Δὲ μυγιάστηκε τὸ ζό. Ἐκεῖνος τὸ λαλεῖ ἔτσά. Μὰ νὰ τὸ δεῖς. Γιὰ τὸ παιδί θὰ σκοτωθεῖ

— Θέ μου φύλαγε — γιὰ τὸ ζό θὰ σκάσει.

* * *

Ἄλλα τὰ κακὰ, τ'ἀφερνε ἡ σημερινὴ ἡμέρα. Ἡ κόρη της νὰ κουζουλαθεῖ στὰ ξαφνικά. Ὁ Ἄλέξης νὰ πάρει τ' ἀνάπλαγια. Καὶ σταυροκοπήθηκε κι' ἐκείνη μὲ κατάνυξη, ζητῶντας τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ.

Μά στο σπίτι τὴν περιμένε ἄλλο ξαφνικό. Ἡ Ἀργυρῶ ξερῆ, μὴδ' ἀκούγε μὴδ' ἐμίλιε. Ἔβαλε τὴ φωνή, πῆρε ξύδι, ἔτριψε τοὺς μπόλους της. Τὴν ξόρκισε μὴν εἶταν ματιασμένη καὶ μὲ τὰ χίλια δυὸ τὴ συνέφερε. Ἡ νέα ἄνοιξε τὰ μάτια της, κοίταξε ὀλόγυρά της κι' εἶταν ἔτοιμη νὰ τῆς φωνάξει νὰ φύγει, νὰ μὴν τὴ θωρεῖ ὀμπρός της, νὰ τὴν ἀφίσει ἡσυχὴ νὰ πεθάνει. Μά ὅπως τὴν εἶδε τόσο ἀναστατωμένη κίτρινη σὰ μαραμένο φύλλο, τρεμάμενη, τὴ λυπήθηκε καὶ δὲ μίλησε. Μά νὰ τῆς δώσει ἀπάντηση, μῆτε λόγος. Μόνο σὰν ἡ μάνα της εἶπε πὼς θὰ φωνάξει τὸν γιατρό, τότε τὴν παρακάλεσε νὰ συχᾶσει γιατί εἶταν καλά.

— Γιά μιὰ λιγοθυμιά, δὲν ἀξίζει τὸ κόπο. Σὲ λίγο θὰ σηκωθῶ.

Ἀνάσανε ἡ φτωχὴ γυναῖκα. Πῆγε ἡ καρδιά της στὴ θέση της γιὰ τούτη. Μά γιὰ τὸν ἄλλο; Γιά τὸν γιὸ τοῦ Κωστή; Γιά τὸ παιδί τοῦ ἀγαπημένου της, ποὺ τ' ἀγαποῦσε σὰν τὸ ἴδιο της τὸ παιδί;

Στριφογύριζεν ὁ νοῦς της κι' ἐπήγαινε νὰ κουρουνλαθεῖ. Καὶ νὰ μὴν μπορεῖ ν' ἀφίσει τὴν Ἀργυρῶ νάβγει ὄξω, νὰ δεῖ τὸ Σταμάτη, νὰ τονε ρωτήξει μὴν ἔμαθε τί ἀπόγεινε ὁ Ἀλέξης;

Κι' ὅμως ἔπρεπε. Καὶ σὰν εἶδε τὴ θυγατέρα της ν' ἀναντρανίζει, νὰ δυναμώνει, πετάχτηκε ὡς τοῦ ἐπιστάτη. Μά δὲν τὸν ἤθερε. Ὁ Σταμάτης εἶχε πάρει τὸ καλύτερο ἄλογο τοῦ σταύλου — ὅπως τῆς εἶπε ὁ σταυλίτης — κι' ἔφυγε θιαστικός γιὰ τὴ χώρα.

Γύρισε πίσω, ἡσυχασμένη. Ὁ Σταμάτης εἶταν καλὸς καθαλάρης. Τ' ἄλογοι τὰ κότσα γερά. Δὲν μπορεῖ... θὰ πρόφταινε τὸν Ἀλέξη. Θὰ τὸν ἀντάμωνε σὲ κανένα χάνι ποὺ θὰ στέκουνταν νὰ πιεῖ νερὸ καὶ νὰ ξαποστασει.

— Εἶσαι καλύτερα, κοπελιά μου; ρώτησε τὴν Ἀργυρῶ σὰ γύρισε.

Τῆς ἀπάντησε μέ τὴν ἴδια σκληρὴ φωνή:

— Μὰ δὲ σοῦπα πὼς εἶμαι καλά καὶ θά σηκωθῶ;

— Νὰ σηκωθεῖς; Μὰ ποιὰ ἢ ἀνάγκη παιδί μου;—τὴν παρακαλοῦσε τώρα. Κάτσε στὸ στρῶμα. Δεῖ ἔχουμε δουλειὰ σήμερο...

— Καὶ γιὰ τοῦτο πρέπει νὰ μείνω στὸ κρεββάτι; —τὴ διάκοψε μέ τὴν ἴδια σκληρὴ, πρωτόγνωρη, φωνή ἢ Ἄργυρῶ.

— Γιὰ τοῦτο; Ποιὸς εἶπε τέθιοι πράμα;... Γιατ' εἶσαι ἀνήμερη κόρη μου. Κι' ἐκτὸς ἀπὸ τοῦτο ξέρω τὴ νοικοκυρωσύνη σου. Ἄ σηκωθεῖς, θ' ἀρχίξεις τὸ ἕνα καὶ τ' ἄλλο καὶ θά κουραστεῖς. Κάτσε κοπελιά μου στὸ γιατάκι σου. Δὲ λιγοθυμᾷ κανένας, σὰν εἶναι καλά παιδί μου.

Κι' εἶταν ἔτοιμη ἢ Βαγγελιώ νὰ κλάψει, νὰ τὴν ἀγκαλιάσει, νὰ πέσει καὶ στὰ γόνατά της ἀκόμα, φτάνει νὰ τὴν ἐνωθε πάλι δική της, νὰ τῆς μιλοῦσε σὰν πρῶτα, νὰ μὴ τὴν ὑποψιάζονταν γιὰ τὸν Κωστῆ. Γιατί ὁ Θεὸς δὲν τῷθγαινε τώρα ἀπὸ τὸ νοῦ της. Ἡ Ἄργυρῶ εἶταν ἐρωτοχτυπημένη μέ τὸν Ἀλέξη: τὸ ἕνα. Καὶ τ' ἄλλο: θά τῆς σφύριξε κανένας τὸ μεγάλο, τὸ τρομερὸ μυστικό. Γιὰ θά τὸ ὑποψιάστηκε...

Γιὰ κάθε ἄνθρωπο, θάρθει ἢ μεγάλη ὥρα, πού θά ξεμολογηθεῖ τὸ κακὸ ποῦκαμε. Κι' ἀκόμη σὰν ἢ ἀνάγκη δὲν τὸ καλεῖ. Ὅχι γιὰ τούτη, πού τὰ πράματα φώναζαν, πόσο ἔσφαλε. Πού ἢ μοῖρα μπῆκε ἀνάμεσά της καὶ στὴ κόρη της κι' εἶταν ἔτοιμη νὰ γδικηθεῖ στὸ παιδί της καὶ στὸ παιδί τοῦ ἄλλου, τὴν κακὴ πράξη της;

Καὶ τὴν ὥρα πού εἶταν ἔτοιμη νὰ τὰ πεῖ ὅλα στὴν Ἄργυρῶ, σὰ στὸν πνευματικό, καὶ νὰ τῆς ζητήξει συμπάθειο, ἀκουσε τὴ φωνή της γλυκειὰ πάλι καὶ πονετική:

— Μὴν κάνεις ἐτσὰ μητέρα... Σὰν τὸ θέλεις, θά μείνω στὸ στρῶμα. Μὰ θέλω νὰ μοῦ πεῖς...

Ἡ Βαγγελιώ πού νόμισε πὼς θά γλύτωνε ἀπὸ τὴ

δύσκολη στιγμή, πάγωσε. Μά' όπως εΐταν έτοιμη για
όλα, πρὸς χάρη τοῦ παιδιοῦ της, ἀπάντησε:

— "Ότι θέλεις Ἄργυρώ μου...

Κι' έσκυψε τὸ κεφάλι, καθίζοντας κοντά της.

Κι' ὅπως ἡ μικρὴ δὲ μιλοῦσε τῆς ξαναμίλησε ἡ ἴδια:

— "Ἰντα θέλεις παιδί μου;

Ἡ νέα τὴν κοίταξε ὅπως κάθουνταν θλιφτὴ καὶ πα-
ραπονεμένη. Θυμήθηκε τὴν ἱστορία της, τὴν ἱστορία
τῆς μάνας της, τίς φροντίδες της γιὰ τὴν ἴδια, τὴ ζωὴ
ποῦ πέρασαν.

— "Όχι! Δὲ θᾶπρεπε νὰ τὴν τυραννήσει μὲ τέτοιο
τρόπο. Δὲν ἔπρεπε. Δὲ θὰ τᾶθελε μήτε ὁ Θεός.

Μὲ σταθερὴ φωνὴ τῆς μίλησε γλυκὰ καὶ πονετικά,
χαϊδεύοντας τὸ κεφάλι τῆς μητέρας της.

— "Ελα μάνα... Δὲ θέλω πράμα.. Ἄκους;

Κι' ἀνοιξε τὰ μπράτσα της καὶ τὴν ἀγκάλιασε σφι-
χτὰ καὶ τὴ φιλοῦσε κλαίοντας.

Ἄνάλυσε ἡ καρδιά τῆς μάνας σὲ τοῦτο. Δὲ μπόρεσε
ἡ ἔρημη νὰ κρατηθεῖ. Ἔσυρε τὸ κορμί τῆς κόρης της
κοντύτερα, ἔφερε τὰ χέρια της πάνω-κάτω γιὰ νὰ
βεβαιωθεῖ πὼς ξαναῦρε τὴν Ἄργυρώ της, κι' ἀπὸ τοὺς
λυγμούς ποῦ τὴν ἔπνιγαν δὲν μποροῦσε νὰ πεί παρά
μιὰ μόνο λέξη, κείνη ποῦ τὰ κλείνει ὅλα γιὰ τὸ γονιό:

«Παιδί μου!»

3

Καὶ μίαν ἡμέρα, ὕστερα ἀπὸ καιρὸ, βούησε ἡ πολιτεία
ἀπόνα χαμπάρι ἀναπάντεχο. Μαθεύτηκε πὼς ὁ Ἄλέξης
τ' Ἀρχοντάκη, παντρεύεται μὲ μιὰ πεντάφτωχη μὰ πεν-
τάμορφη χωριατοπούλα, ποῦ τοῦ σήκωσε τὸ νοῦ... Κι'
ὅσο γιὰ τοὺς χωριάτες μὴν τὰ ρωτᾶτε. Τοῦτοι κόντεψε
νὰ κουζουλοθοῦν γιὰ τὸν γιὸ τ' ἀφεντικοῦ, ποῦ πῆρε
γιὰ γυναῖκα του, μιὰ δική τους, μιὰ κοπελιά τοῦ χω-
ριοῦ... Μόνο ποῦ παραξενεύουνταν, γιατί ὁ πατέρας του,
ὁ Κωστής, δὲ ξαναβγῆκε πιά στὸ μετόχι...

ΑΝΟΙΞΗ

«Μνήμη μου, φύλαξε τα σὺ (τὰ γκριζὰ μάτια ὡς ἦσαν
Καὶ μνήμη μου ὅτι μπορεῖς ἀπὸ τὸν ἐρωτᾶ μου αὐτὸν
"Ὅτι μπορεῖς φέρε μου πίσω ἀπόψε».

Καβάφης

Κάθε χρόνο τὴν ἀνοιξη, ἄθελα ὁ νοῦς μου μὲ φέρνει
στὰ περασμένα. Καὶ μὲ τραβᾷ καὶ μὲ κλωθογυρίζει στὰ
χρόνια τὰ μικράτα μου. Τότες, παιδί ἀκόμη, γύριζα
στὰ χωράφια τοῦ νησιοῦ μου, κ' ἔκοβα πλῆθος ἀνεμῶ-
νες, γιατί τούτη τὴν ἐποχὴ, γέμιζαν οἱ κάμποι ἀπὸ τὰ
θμορφα λουλούδια.

Θέ μου, πῶς τὰ μάτια μου δέ χόρταιναν νὰ τὰ βλέ-
πουν. Τὸ ἓνα στρέμμα λουλούδιζε κάτασπρο. Τὸ ἄλ-
λο, κατακόκκινο. Τὸ παρακάτω, ἀσπροκόκκινο. Καὶ τ'
ἄλλα, μὲ λογιῶ - λογιῶ χρώματα. "Ἀσπριζαν, κοκκί-
ζαν, μπλάθιζαν, ρόδιζαν, ὡς πέρα ποῦφτανε ἡ ματιά
μου, δροσερά, γεμάτα ζωὴ λές. Κι' ὅπως τ'ἀφερνε ὁ
ἀνοιξιάτικος ἀγέρας πέρα - δῶθε, ἔμοιαζαν χρωματι-
σμένα κύματα θάλασσας, πού κυνηγοῦσε τῶνα - τᾶλλο.

Κι' ἔλεγα τῆς Ἀγγελίτσας, μιᾶς κοπελιάς σάν τὰ
κρῦα νερά, πλιὸ μεγάλης στὴν ἡλικία καὶ στὸ δέσιμο
τοῦ κορμιοῦ της, πού εἶταν ἡ μανάδες μας φιλενάδες.

— Πᾶμε Ἀγγελίτσα νὰ κόψομε ἀνεμῶνες;

Κι' εκείνη μέ τη γλυκόσυρτη λαλιά της μ' άπαντούσε
σά νάθελε νά μου κάμει τὸ χατήρι:

— Καί δὲν πᾶμε...

Πηγαίναμε λοιπὸν σὰ χωράφια καί τὰ θερίζαμε. Κα-
ταστροφή σωστή εἴμαστε σὰ ὄμορφα λουλούδια, ἐμεῖς
οἱ δύο. Ἐγὼ κ' ἡ Ἀγγελίτσα. Μὰ δὲ κόβαμε μόνο ἄ-
νεμῶνες. Κυνηγοῦσεν ὁ ἕνας τὸν ἄλλο καί πέφταμε μέσα
στὸν δλάνθιστο κάμπο καί χωρὶς νά ξέρομε τὸ γιατί,
παλέβγαμε καί τραβιόμαστε κι' ἐνιώθαμε μιὰν ἀνατρι-
χίλα μυστική, πού μᾶς ἔκανε στὸ τέλος νά τρέμουν σάν
τὰ φύλλα τὰ κορμιά μας καί νά σφίγγουμε τὰ δόν-
τια μας, σὰ νάχαμε κάνει — ἄς πούμε — μεγάλο κακό,
πού δὲν ἔπρεπε κανέννας ὄχι νά τὸ δεῖ, ὄχι νά τ' ἀκού-
σει μὰ μήτε νά τὸ θάλει στὸ νοῦ του.

Μὰ τούτα τὰ παιγνίδια καί τὰ τραφοπαλέματα, εἴ-
ταν ἴσα-ἴσα πού μᾶς καλοῦσαν στὸν κάμπο.

— Πᾶμε Ἀγγελίτσα γι' ἀνεμῶνες;

— Καί δὲν πᾶμε;

Καί πηγαίναμε καί ξαναπηγαίναμε. Καί κόβαμε ἄ-
νεμῶνες ἄσπρες, μπλάβες, κόκκινες, ἀσπροκόκκινες,
ἀπ' ὄλων τῶ λογῶ τὰ χρώματα, ὥσπου στὸ τέλος
δίχως ἀφορμή, τὴν ἔσπρωχνα γιὰ μ' ἔσπρωχνε, κι' ἐ-
πέφταμε χάμαι. Κεῖνη, ἔκανε πὼς ἤθελε νά σηκωθεῖ,
νά ξεφύγει. Μ' ἔσπρωχνε ἀδύναμα κι' ἄς εἶταν δυνα-
τότερη ἀπὸ μένα. Μὰ γώ, πού τότες πίστευα πὼς τὸ-
κανε στ' ἀλήθεια, ἔπεφτα ἀπάνω της κι' ἄρχιζε τὸ πά-
λεμα μεταξύ μας, πού βαστοῦσε ὠρες. Ἐνα πάλεμα
μουγγό, πεισματάρικο, μὲ τσιμπήματα, μὲ δαγκώματα,
πού ἂν καί πονοῦσαμε δὲ μᾶς ἔκαναν νά φωνάξομε,
γιατί κάτι γλυκὸ ἀνάδευε μέσα μας, ἐκτὸς πού γιγάν-
τωνε ὁ φόβος μας μὴ μᾶς ἀκούσουν, μὴ μᾶς νιώσουν.

— Μ' ἐσκότωσες πάλι ἀγρίμι — μουρμούριζε ἡ φιλε-
νάδα μου πού σηκώνουνταν ὕστερα ἀπὸ ὦρα, σάν
μπαῖλντιζαμε, κι' ἔτίναζε τὰ ροῦχα της.

— Μὰ καί σὺ μὲ δάγκασες ἄσκημα στὸν ὄμο. Μαύ-

ρισες τὸ μπράτσο μου ἀπὸ τὶς τσιμπιές σου, παραπο-
νιόμουνα.

Κι' ἐγελοῦσεν ἡ πονηρὴ καὶ τῷσαζε στὰ πόδια. Κι'
ἐγὼ τῆς φώναζα:

— Στάσου Ἀγγελίτσα, νὰ πάρω τὰ πούλουδά μου.

— Νὰ σταθῶ; — μ' ἀποκρίνονταν μ' ἓνα γελάκι πε-
ριπαιχτικό. "Οἱ δά! "Αν εἶσαι ἄντρας νὰ με φτάξεις.

Κι' ἐγὼ ἄφωνα τότες τὰ λουλούδια καὶ σὰν πειραγμέ-
νος ἀπὸ τὴ θρυσιά, χυμοῦσα ξοπίσω τῆς. Κι' ὄντας τὴν
ἔφτανα — κείνη κοντοστέκουνταν γιὰ νὰ τὴ σιμῶσω —
τὴν ἔριχνα πάλι χάμαι, λέγοντάς τῆς:

— Εἶμαι γιὰ δὲν εἶμαι ἄντρας;

Ἡ Ἀγγελίτσα ἀντιστέκουνταν, ἔκανε πάντα πῶς ἡ-
θελε νὴ ξεφύγει, μὰ δὲν μολογοῦσε πῶς ἤμουν ἄντρας.
Κι' ἐγὼ σφίγγοντάς τὴν, χτυπόντας τὴν, θέλοντας νὰ
τὴν κάμω νὰ ὑποταχτεῖ — γιατί; δὲν τῷξερα ἀκόμη —
ὄλο καὶ τὴ ρωτοῦσα:

— Εἶμαι γιὰ δὲν εἶμαι ἄντρας Ἀγγελίτσα;

Μὰ ἡ κοπελιά — καλὴ τῆς ὥρα ἂν ζεῖ — ποῦ νὰ τὸ
παραδεχτεῖ; Κι' ἔτσι σκοτείνιαζε καὶ παλέβγαμε ἀκό-
μη, δρομαχισμένοι, ξεφρενιασμένοι, πάνω στὸν ἀνθισμέ-
νον κάμπο...

* * *

Πέρασαν μῆνες. Μερικὰ χρονάκια. Κάμποσες ἄνοι-
ξες. Κι' εἶμαστε πιά, παλικάρι ἐγὼ, κοπέλα ὁμορφόκορ-
μη τούτη, μαρμαρομαγούλα, μὲ δυὸ μάτια γκριζὰ π'
ἀστραφτοκοποῦσαν.

Δὲ θγαίναμε πιά οἱ δυὸ μας στὰ χωράφια μοναχοί.
Τώρα παίρναμε μαζὺ καὶ τὰ μικρότερα ἀδέρφια μας,
ποῦχαν μεγαλώσει. Καὶ τὰ παλέματα εἶχαν πάψει. Νιώ-
θαμε τὸν καιρὸ τοῦτο, τί ζητούσαμε, ἄθελά μας, τό-
τες παλέβοντας καὶ φαίνονταν κατακάθαρα: νοσταλ-
γούσαμε κείνη τὴν ἐποχὴ. Μὰ ὅσο κι' ἂν τὴ λιγουρέ-
θαμε, δὲν εἶχαμε πιά τὸ θάρρος νὰ ξαναρχίσουμε.

Βαδίζαμε πλάι-πλάι, προσπαθώντας ν' ἀκουμπίσει

ὁ ἕνας στὸ κορμί τ' ἀλλουνοῦ, νὰ χαϊδευτοῦν τὰ χέρια μας. Καὶ ξαναζούσαμε πρὸς στιγμῆς τὴ θεία ἀνατριχίλα πού μᾶς γαργαλοῦσε σύγκορμα. Μὰ τραβιόμαστε πίσω γρήγορα, ξαναμένοι, μὲ κομένη τὴν ἀνάσα, σὰν φοβισμένοι.

Κ' εἶταν πάλι ἀνοιξη, σὰν ἕνα ἀπογεματάκι βγήκαμε στὸ λοφάκο τοῦ Ἑθλιγιᾶ, γιὰ νὰ κόψομε ἀνεμῶνες. Φυσοῦσε ζεστός νοτιάς κι' ἐνιώθαμε, ὅπως τραβούσαμε τὸν ἀνήφορο, τὰ κορμιά μας ν' ἀνάβουν καὶ τὰ μάτια μας ζητοῦσαν ν' ἀπαντηχοῦν.

Ξαφνικά, κεῖ πού μαζεύαμε τὰ λουλουδία, χάσαμε τὴν Ἀγγελίτσα. Κατεβαίνοντας ἀπὸ τὸν "Αἰ—Γιάννη καὶ κόβοντας ἀνεμῶνες τὴν κατάπτε ἡ γῆς. Φώναξα μ' ὅλη τὴ δύναμή μου, τὴν ἔκραζαν καὶ τ' ἄλλα παιδιὰ, τ' ἀδέρφια μου, τ' ἀδέρφια τῆς, μὰ φανιά τῆς. Εἶχα τρομάξει πολύ. Φοβήθηκα μὴν ἔπεσε ἀπὸ τὸν τράφο πρὸς τὴ μάνα τοῦ νεροῦ καὶ προχωρόντας πρὸς τὸν γκρεμό, τὴν καλοῦσα καὶ τὴ ξανακαλοῦσα:

«Θέ μου, φανέρωσέ τηνε», παρακαλοῦσα μ' ὅλη τὴ θέρμη τῆς παιδικῆς μου πίστες.

Καὶ τὴν ἴδια ὥρα ἄκουσα κοντὰ μου, ἀπὸ τὸν διπλανὸ σπήλιο τῆς Τρυπητῆς, μιὰ γλυκειά, γνώριμη, φωνούλα :

— "Ἄν εἶσαι ἄντρας πιάσε με...

Εἶταν ἡ Ἀγγελίτσα, ποῦχε κρυφτεῖ στὸ μικρὸ σπήλιο, δυτικὰ ἀπὸ τὸν Ἄι—Γιάννη καὶ μὲ καλοῦσε περιπαιχτικά, σὰν χρόνια πρὶν.

Τότες θύμωσα. Θύμωσα πολύ, γιὰ τὴν ἀγωνία πού πέρασα, μὰ καὶ γιὰ τὸ ἄσκημο παιγνίδι τῆς. Καὶ χύθηκα ἀπάνω τῆς, ὅπως ἔφευγε γιὰ νὰ θγεί ἀπὸ τὴν ἄλλη μπούκα τῆς Τρυπητῆς — γιὰτὶ ἦταν τρίπορτη. Μὰ ξαφνικά, γλύστρησε, ἔπεσε, κι' ἐγὼ φτάνοντάς την, μὲς στὸ μισοσκόταδο τῆς σπηλιάς, ἔτοιμος νὰ τὴ γδικηθῶ, ἔπαθα τὸ ἴδιο. Σκόνταψα καὶ θρέθηκα σχεδὸν ἀπάνω τῆς.

Κι' ἀντί νά θάλει τή φωνή, ἄκουσα τότες τή μιλιὰ
της, τρυφερή καί τρεμάμενη:

— Χτύπησες;

Εἶχα χτυπήσει στό καλάμι τοῦ ποδιοῦ μου, ἄσκημα,
μὰ δὲν τὸ μολόησα.

— "Εγὼ νά χτυπήσω; — τῆς ἀπάντησα ἐγωῖστικά...

Μὰ εἶταν ψεύτικο τὸ καύκημά μου — ἀληθινὸ ἤθελα
νά πῶ. Γιατί ὅπως ἄκουσα χαϊδευτικὴ καὶ πονετικὴ τῆ
φωνούλα της, κατάλαβα πόσο γνοιόζονταν γιὰ μένα,
τόσο, ποῦχε ξεχάσει τὸ δικό της πόνο γιὰ χάρη μου
κι' ἀλησμόνησα κι' ἐγὼ τὸ δικό μου.

"Ἀπλώσα τότες τὸ χέρι μου δειλὰ νά τῆ βοηθήσω νά
σηκωθεί, ρωτόντας την κι' ἐγὼ στοργικὰ ἂν χτύπησε,
μαλώνοντάς την γιατί μ' ἔκαμε τόσο νά τρομάξω!

Μ' ἀντίς γι' ἀπάντηση στά παραπονέματά μου, ἀντίς
νά μοῦ δώσει τὸ χέρι της ποῦ ζητοῦσα, αἰσθάντηκα τὰ
δυὸ μπράτσα της ν' ἀπλώνουν καὶ νά μ' ἀγκαλιάζουν
σφιχτά.

"Ὀλη ἡ κρυφὴ ἀγάπη μου γιὰ τοῦτο τὸ τρυφερὸ πλά-
σμα, φούντωσε κείνη τὴν ὥρα. Σὲ τούτη τὴν ἀποκάλυ-
ψη, ξέχασα καὶ τὸ θυμὸ καὶ τὸ χτύπημα καὶ τὸν πόνο.
Καὶ τὴν ἔσφιξα κι' ἐγὼ ἀπάνω μου καὶ τὴν φίλησα μὴ
δυὸ, πολλὰς φορές, στό φλογάτο της στόμα, ὥσπου κα-
τάλαβα νά παραλεῖ τὸ μεστὸ κορμί της κάτω ἀπὸ τὰ
φιλιὰ μου. Κι' ἂ δὲ μοῦ χριαζε τόσο ποῦ ν' ἀρχίσει νά
σκοτεινιάζει, κι' ἂ δὲ μᾶς φώναζαν τ' ἀδέρφια μας μὲ
κλάματα, θὰ φιλιούμαστε ἀκόμη, στό σπῆλιο τῆς Τρυ-
πητῆς, ἐκεῖνο τὸ εὐλογημένον ἀνοιξιὰτικο βράδι.

Η ΜΑΖΩΧΤΡΑ

Τὴν θυμοῦμαι σάν νᾶναι τούτη ἡ ὥρα. Λυγερόκορμη, μ' ἓνα πρόσωπο μαυριδερό, μὰ γλυκὸ σάν σταφύλι στὴν ὥρα του καὶ δυὸ μαῦρα μάτια, πού πετοῦσαν φλόγες. Καὶ δυὸ φρύδια ἴδια γαϊτάνια...

Τὴν ἴδια μέρα πού ἦρθε στὸ χωριό, γιὰ νὰ πιάσει δουλειὰ μὲ τίς ἄλλες μαζώχτρες ἀπ' ἄλλα χωριά. Ἐφερε καὶ τὴν ἀνταρσία στὸ ὑποστατικό.

Οἱ φαμέγιοι στρίβανε τὸ μουστάκι τους καὶ τίς ρίχνανε ματιές πού θά τὴν ἔκαιγαν, ἂν εἶταν φωτιάς φλόγες. Ὁ ἀφεντικός τῆς ἔστελνε ἀπὸ τὸ φαί του. Κι' ὁ γιός του, ἓνας νιὸς ὁμορφος σάν ἄγγελος, τὴν ἔβαλε στὸ μάτι.

«Γαρουφαλιά ἀπὸ δῶ... Γαρουφαλιά ἀπὸ κεῖ. Γαρουφαλιά παρὰ κάτω».

Καὶ τόλεγαν ὅλοι τὸνομα αὐτὸ τοῦ ὁμορφου λουλουδιοῦ, μὲ τόση γλύκα, πού κολοῦσε τὸ στόμα τους, κι' ἔκαναν τῆ Γαρουφαλιά νὰ κοκκινίζει καὶ νὰ σκύβει πιὸ κάτω τὸμορφο μουτράκι τῆς γιὰ νὰ μὴ θλέπουν πὼς τῆς ἄρεσαν τὰ καλοπιάσματα καὶ τῆς γλύκαιναν τὴν καρδιά...

Μὰ ἓνα θράδι τὰ πράγματα γίνηκαν ὅπως θά σᾶς τὰ διηγηθῶ. Ὁ γιὸς τ' ἀφεντικοῦ — πού εἶταν ἄρρω-

στος από μέρες — τῆς φώναξε νά τοῦ κάμει ἕνα ζεστό. γιατί ἀπό τοὺς κόπους ἔπεσε σὸ στρῶμα κ' ἡ γριά Ἀθηνᾶ πού τὸν εἶχε ἀναθρέψει σάν παιδί τῆς. Κ' ἡ Γαρουφαλιά πού τὸν ἔβλεπε κι' ἔλυωνε ἀπὸ τὸ σεβντᾶ του, θῆκε πεταχτὴ κι' ἀνήσυχη στ' ἀνωγι, μαζί μὲ τὴ Μαριῶ (γιὰ τὰ μάτια τοῦ κόσμου ἤθελε κι' ἕνα κορίτσι μαζί τῆς καὶ διάλεξε τὴ φιλενάδα τῆς πού τῆς ἔκανε κι' αὐτὴ πλάτες γιὰ νὰ τὰ ψήνει μὲ τὸν ἐπιστά-τη). Βῆκε λοιπὸν στ' ἀνωγι νὰ περιποιηθεῖ τ' ἀφεντι-κάκι.

Δὲ μίλησε κανεὶς γι' αὐτό. Γιατί ὁ Νίκος εἶχε μείνει τρεῖς μέρες μέσα, εἶχε καλέσει τὸ γιατρό, ἀπὸ τὸ κοντινὸ χωριό, δυὸ - τρεῖς φορές, κι' αὐτὸς — πού εἶταν φίλος του — εἶχε πεῖ πὼς ὁ «κύριος ἔπεσε πολὺ ἄρρωστος». Κι' ἡ εἶδηση αὐτὴ κάλμαρε τὴ φουσκοθαλασσιὰ τῆς κακογλωσσιᾶς στοὺς ὀντάδες, ποῦμεναν οἱ δοῦλοι, οἱ μαζῶχτρες κ' οἱ ἀγωγιάτες. Ὅλοι εἶχαν συγκινηθεῖ πολὺ. Γιατί τὸν μικρὸ ἀφέντη τὸν ἀγαποῦσαν μ' ἀληθινὴ λατρεία γιὰ τὴν καλοσύνη πού εἶχε. Κι' ἄς πείραζαν τὴ Γαρουφαλιά, γιατί ὅπως λέει ἡ μαντινάδα:

«Ψηλά τὴν κτίζεις τὴ φωλιά καὶ θά λυγίσει ὁ κλῶνος
καὶ θά σοῦ φύγει τὸ πουλί καὶ θά σοῦ μείνει ὁ πόνος».

Ὅμως γιὰ «τ' ἀφεντικάκι» δὲν ἔβγαλαν ἄχνα.

«Τὴ δουλειὰ του ἔκανε τὸ κοπέλι κι' ἂν εἶταν κι' αὐτοὶ στὴ θέση του τὸ ἴδιο θάκαναν».

Κι' ἀκόμα πρόσθεταν:

«Χαλάλι του! Τ' ἀξίζει ἡ Γαρουφαλιά τέτοιου παληκαριοῦ καὶ τέτοιου ἄρχοντα... Μόν' αὐτὴ θά τὴν πάθει. Κ' εἶταν κρίμα τέτοιου κορίτσι σάν τὰ κρύα νερά». Ἔτσι ἔλεγαν οἱ σεβνταλῆδες πού τὴν κυνηγοῦσαν. Γιατί ὁμορφο καὶ νέο κορίτσι ὡς εἶταν, μπορούσε νὰ θρεῖ ἕνα ντελινκανῆ τῆς σειρᾶς τῆς, ν' ἀποκατασταθεῖ καὶ νὰ συχάσει ἀπὸ τὰ ξένα χέρια.

Μὰ οἱ ἄλλες μαζῶχτρες δὲν τὸ παραδέχονταν:

« Η ζήλεια θά σᾶς φάει κακορίζικοι. Μὰ ἡ Γαρουφαλιά ἤυρε τὴν τύχη της. Θά γενεῖ κερὰ καὶ θά τῆ βαστάτε τὸ μουλάρι νὰ καθαλικεύει ὄντας θά βγαίνει ἀπὸ τὴ πολιτεία στὸ χωριό».

Μ' αὐτὰ ὄλα τάλεγαν ὅταν ὁ Νίκος εἶταν καλά. Τώρα ὅμως π' ἄρρώστησε, τσιμουδιὰ δὲν ἔβγαине ἀπὸ τὸ στόμα τους. Κι' ὄχι μόν' αὐτό, μὰ ὄλοι ἔκαναν τὸ σταυρό τους καὶ παρακαλοῦσαν τὸ Θεὸ νὰ τὸν γιάνει.

Ἔτσι κι' ἐκεῖνο τὸ βράδι π' ἀνέβηκε πάνω στὸν ὀντᾶ του ἡ Γαρουφαλιά, δὲ μίλησε κανεὶς. Τὸ φέριμό της μάλιστα νὰ πάρει καὶ τὴ Μαριώ μαζὺ της, ἄρесе τόσο π' ὄλοι τὴν παίνεσαν, πρὸς στιγμῆς, γιατί τώρα ἡ ἀρρώστεια τοῦ Νίκου σκέπαζε κάθε ἄλλη σκέψη.

* * *

Κ' ἡ ὄμορφη μελαχρινή, βεργολυγερὴ κοπέλα βγῆκε πάνω, χωρὶς ν' ἀκούσει πίσω της τὸν ἐξάφαλμο.

Μὰ τούτη τὴν ὥρα τὸ φτωχὸ κορίτσι δὲ λογάριζε τίποτες. Ἡ καρδιά της ξεπετιοῦνταν σὰν τῆς νεαρῆς λαφίνας πού κιντυνεύει τὸ παιδί της καὶ τὰ μαῦρα μάτια της εἶταν βουρκωμένα στὰ καλά.

— Θέ μου καὶ μὴ μοῦ τὸν πάρεις, προσεύχουνταν. Κ' εἶταν ἡ εὐκὴ της τούτη θαθειά κι' ἐγκάρδια, βγαλμένη ἀπὸ τὰ φυλλοκάρδια της.

Μὲ τρομάρα γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ Νίκου, πού τώρα καὶ τρεῖς μέρες ποῦχε νὰ τὸν δεῖ, ἔνωσε πὼς τὸν ἀγαποῦσε ἀληθινά, μῆκε στὴν κάμερά του, πατόντας στὶς μύτες τῶν παπουτσιῶν της.

Μ' ἀνήσυχο βλέμμα ζητοῦσε τὴ μορφή του καὶ θέλησε νὰ δεῖ τ' ἀγαπημένο πρόσωπο, ἂν τόχε λαβῶσει ὁ πυρετός, ἂν εἶχε χαλάσει τὸ χρῶμα του, ἂν καταλάβαινε... Γιατί σὰν εἶταν βαρειά ἀρρωστος — «βαρειά» εἶχε κάμει τὸ «πολύ» πού εἶχε ἀκούσει ἡ Γαρουφαλιά — σὰν εἶταν λοιπὸν «βαρειά ἀρρωστος», μπορεῖ καὶ νὰ μὴν καταλάβαινε.

Πλησίασε στο κρεβάτι κ' είδε τὸ κεφάλι τοῦ Νίκου στ' ἄσπρο προσκέφαλο. Τὸ πρόσωπό του δὲν εἶχε χάλασει καθδλου. Εἶταν ὅπως πάντα: "Ἄσπρο, ροδοκόκινο, ὁμορφο, χωρὶς νὰ φαίνεται βλαμένο ἀπὸ τὴ θερμη, πὺ βέβαια θὰ τὸν ἔκαψε...

Εἶχε τὰ μάτια του κλειστά. Μ' ἀνάσαινε ἐλαφρὰ σὰν πουλάκι... Κ' ἡ Γαρουφαλιά στάθηκε σὰν μαρμαρωμένη μπρὸς του καὶ τὸν κοίταζε. Τὸν κοίταζε σὰν κάτι τὸ ἄυλο, σὰν κάτι πὺ εἶταν σάρκα ἀπὸ τὴ σάρκα της, αἷμα ἀπὸ τὸ αἷμα της.

Καὶ ὅπως ἔστεκεν ἐκεῖ ὄνειροπαρμένη, μὲ σταματημένη λὲς τὴν καρδιά, μὴν τὸν ἀνησυχήσει κί ὁ κτύπος της, ὁ Νίκος ἀνοιξε τὰ μάτια του καὶ τῆς χαμογέλασε... Κ' εἶταν τόσο γλυκὸ καὶ ἡμερο τὸ χαμόγελό του, πὺ ἡ Γαρουφαλιά τᾶχασε, "Ἐνωσε τὴν καρδιά της νὰ ξεπετᾶ σὰν πουλάκι πὺ τὸ πιάνει ἄξαφνα ἡ ξόβεργα. Νόμισε πὺς εἶταν τόσο πολὺ ἄρρωστος ὁ Νίκος — ὁ Νίκος της — πὺ μόνο μὲ τὸ χαμόγελο αὐτὸ μπορούσε νὰ τὴν χαιρετήσει.

Κί ἀψηφόντας τὴ Μαριῶ πούστεκε κρυμένη πίσω ἀπὸ τὴν πόρτα κί ἔβλεπε ἀπὸ τὴν χαραμάδα π' ἀφινε τὸ μισόγερτο φύλλο της καὶ τὴ γριά — Ἀθηνᾶ, π' ἀνάθρεψε τὸ νιὸ ἀπὸ τὴν κούνια καὶ πὺ εἶταν τώρα ἄρρωστη, ρίχτηκε πάνω του, μὲ μιὰ φωνὴ πούσχιζε τὸν ἄερα θρηνητικά:

— Νίκο μου... Ἀγόρι μου. Κανακάρη μου... "Ἀρρωστος εἶσαι πουλάκι μου;... Μίλησέ μου τῆς ἁμοιρης... Πέσμου γιατί θ' ἀποθάνω προτῆτερα ἀπὸ σίνα...

Κ' εἶταν τὰ λόγια της ἐγκάρδια, εἶταν ξέσπασμα ψυχῆς πὺ πονοῦσε, θρηῆνος γυναίκας π' ἀγαπᾶ κρυφὰ κί ἔρχεται ἡ ὥρα δίχως ντροπὴ νὰ φωνάζει τὴν ἀγάπη της... Κί ἔτρεχαν ποταμὸς τὰ δάκρυά της, ποταμὸς ἀστείρευτος πὺ τᾶκανε πῖο ὁμορφα καὶ πῖο λαχταριστά.

Καὶ τότες ἀπλώθηκε μιὰ σιωπὴ στὸ δωμάτιο, μιὰ ἡ-

συχία, για να γιομίσει ο αέρας του από το θείο τραγουδί, του πρώτου, του μεγάλου, του μακρόσυρτου φιλιού...

Κ' ύστερα... ύστερα ή Γαρουφαλιά γονάτισε μπρός στο κρεβάτι, με τα μάτια υγρά ακόμη από τα δάκρυα, αναμαλιασμένη από το σφιχταγκάλιασμα του Νίκου, ξαναμένη από το φλογερό πρώτο μακρόσυρτο φιλι κι έφερε τα χέρια της στο κεφάλι του Νίκου, στο στήθος του, στους ώμους του και τον ρωτούσε με λαχτάρα, που πονεί, που τον κτύπησε το κακό, τί έχει;...

Μά σάστισε σαν ο Νίκος γέλασε θροντερά κι' όρθος τώρα, πήγε κι' έκλεισε την πόρτα και γύρισε σθέλτος κοντά της, αρπάζοντάς την στα δυο γερά μπράτσα του.

— Νίκο, φώναξε... Τρελάθηκες;

Μά το νέο παληκάρι δέν απάντησε... δέν μπορούσε ν' απαντήσει, γιατί την έφερε πάλι στην άγκαλιά του και τη γιόμιζε φιλιά και τη χαϊδολογούσε με το ζεστό χέρι του, τόσο γλυκά που ή δύστυχη παράλυσε κι' άφησε το κορμί της να γείρει αδύναμο στη θέλησή του.

Το φως της λάμπας έπεφτε στο δωμάτιο χλωμό κι' έδινε στις σκιές πούριχναν τα έπιπλα φανταστικά σχήματα, πουλιών εξωτικών, θηρίων παράξενων, λουλουδιών άγνωστων. Κ' ή Γαρουφαλιά πεσμένη στην άγκαλιά του Νίκου, έκλαιγε σιγαλά, έκλαιγε από ευτυχία και πίκρα. Κι' αυτός της έλεγε λόγια αγάπης, ήθελε να την άρνέψει, όπως ή μάνα κάνει για το μικρό παιδί της μετά το μάλωμα, να της δώσει κουράγιο.

— Μην κλαίς Γαρουφαλιά, Έγώ για σένα έκανα τον άρρωστο κι' έβαλα το γιατρό να πει το ψέμα και κλείστηκε τρεις μέρες μέσα για να σε φέρω κοντά μου, που τόσο σ' αγαπώ...

Κ' ή Γαρουφαλιά σήκωσε τα κλαμένα ματια της, που γελούσαν άντάμα:

— Κ' είπα σου πράμα εγώ αγάπη μου; Έμίλησά σου. Κάνε με, ό,τι θέλεις έσύ... Φτάνει πού δέν είσαι άρρωστος... Πού δέ θα πάθεις κακό...

Κι' έκλαιγε πάλι και γελούσε μαζί και μπέρδευαν τὰ λόγια της κι' ό Νίκος δέν μπορούσε νά τή χορτάσει, κι' όλο τή φιλούσε, κι' όλο τή χαίδευε, κι' όλο τήν έσφιγγε στήν άγκαλιά του, κι' όλο τής τραγουδούσε τής φλογερής τής αγάπης τό τραγούδι.

Ή νύχτα είχε προχωρήσει πολύ κ' ή Γαρουφαλιά τότες άρχισε νά θυμάται τό τί γίνηκε. Και μέ μιá άξιοπρέπεια πού μόνον ή μεγάλες καρδιές έχουν, μέ τήν περηφάνεια πού δίνουν τ' άνώτερα αισθήματα, σηκώθηκε, σιάχτηκε κ' είπε:

— Πρέπει νά φύγω... γιατί κοντεύει ή αύγή...

— Κι' αύτοί κάτω, θα πούν και θα ράνουν...

— "Άς πούν, συνέχισε ή νέα μ' ένα πείσμα πρωτογνωρο, κι' άπόρούσε κ' ή ίδια πού τήν εύρισκε αύτή τή δύναμη. "Άς πούν... Τέτοιες χαρές πληρώνονται άκριβά, άγόρι μου. Μά μένα δέ μέ γνοιάζει...

Και τόν άγκάλιασε τώρα πρώτη αύτή, και τόν φίλησε φλογερά κ' ύστερα άφίνοντάς τον θιαστικά, έτρεξε στήν πόρτα, τήν άνοιξε κι' έρίχτηκε έξω... Ή ματιά της έψαξε στόν άντρέ, μά ή Μαριώ έλειπε... Χαμογέλασε πικρά κι' έπροχώρησε στήν δεώπορτα, τήν άνοιξε μέ προφύλαξη τούτη, βγήκε στήν σκάλα, κατέβηκε σάν γάτα, κι' έπήγε στούς κάτω όντάδες, στό ξερό κρεβάτι της, όπου έπεσε μέ χίλιες προφυλάξεις για νά μήν τήν δούν, πώς γύρισε τέτοιαν ώρα.

Μ' άν πρόσεχε κανείς σέ λίγο, θ' άκουε τήν ήσυχία τών ανθρώπων πού κοιμόνταν θαρεια, πού σέ λίγο θα ξυπνούσαν, φρέσκοι, χωρίς φροντίδα, μέ τό γέλιο στό στόμα, νά τήν ταράζει ένα σιγανό κλάμα, ένα κλάμα πούχε τού λυγμού τή λύπη και τής χαράς τό θρίαμβο...

Η ΜΑΥΡΗ ΑΦΡΟΔΙΤΗ

Τὸ βραδάκι ἔπεφτε ἀπαλὸ καὶ ροδοπλουμισμένο στὴ δύση. Τὸ θαλασσινὸ ἀγέρι φυσοῦσε σὰν χάδι. Τὰ πουλιὰ πισπύριζαν φλύαρα στὰ δέντρα κι' ἀποχαιρετοῦσαν τὴν ἡμέρα. Εἶταν Ὀκτώμηνος μῆνας, γλυκὸς ὅπως εἶναι πάντα στὸ νησί τῆς Κρήτης.

Ὁ Νίκος Γαράκης, παληκάρι εἴκοσι δυὸ—εἴκοσι τριῶ χρόνων, κατέβαινε ἀπὸ τὴ μεγάλη στράτα τῆς Χαλέπας πρὸς τὴν πολιτεία. Εἶχε φίλους πολλοὺς σὲ τούτη τὴ χώρα, μὰ σήμερα τ' ἄρεσε νὰ περπατεῖ μοναχὸς του. Ἔτσι κείνο τ' ἀπόγεμα, πῆρε τὰ τρίστρατα καὶ περιδιάβαινε. Αὔριο κιόλας, θάφευγε γιὰ τὸν τόπο του. Καὶ θᾶθελε νὰ τ' ἀπομείνουν σὰν πεθυμητὴ θύμηση, γι' ἄλλη μιὰ φορά, ἡ ὁμορφιὲς τῶ Χανιῶν, ἡ ἐξοχὲς τοὺς ἢ ζωγραφιστές, τὸ τάδε καὶ τὸ δεῖνα τους.

Καὶ στὸ σταυροδρόμι ὅπως προχωροῦσε ἀπὸ τὴ Χαλέπα, κατεβαίνοντας στὴν πολιτεία, εἶδεν ἀπὸ μακριὰ ἀκόμη, μιὰ γυναῖκα μ' ἕνα πλουμιστὸ ροῦχο, ποῦστακε στὸ διάγωνο. Ὅπως σίμωσε περισσότερο, τὸ πανεράκι ποῦ εἶχεν ὀμπρὸς τῆς, τὸ ζάρφι τὸ μπρούτζινο ποῦ τὸ χτυποῦσαν ἢ τελευταῖες ἀχτίδες τοῦ ἡλίου καὶ γυάλιζε σὰ χρυσό, τὸν ἔκαμαν νὰ καταλάβει πὼς εἶταν μιὰ χαλικούτισσα ποῦ πουλοῦσεν ἀστραγάλια. Πάντα τ' ἄ-

ρέσαν τούτες οί λιχουδιές. Ζεστά, όλοκίτρινα, άφράτα, μυροδάτα, τέτοια πού μόνο στην Κρήτη τάσιαζαν οί άραπίνες, ίσαμ' ένα καιρό πού ζούσαν κεί κάτω λιγοστές και τούτες κ' οί άρσενικοί τους, τά πεθύμησε. Κι' όντας έφτασε, ζήτησε ένα ζάρφι — ένα μικρό κουπάκι — άπό τούτα.

Μά όπως άνοιξε την τσέπη του για να του ρίξει κειδά τ' άστραγάλια π' άγόρασεν, ή άλλόθρησκη κι' άλλόφυλη τούτη γυναίκα και πρόσεξε καλά τó πρόσωπό της συγκλονίστηκε. Ή βαθειά μελαχρινή όμορφιά της πού έκλινε περισσότερο στο μαύρο και λιγότερο στο άσπρο, ή βεργολυγερή κορμóστασιά της, ή αναλογίες της κ' ή γραμμές της πού γρήγορα τις πήρε τó μάτι του, είταν ή άφορμή. Ή κεφαλή της σύμμετρη και με μαλλιά ίδιος έβενος. Τó πρόσωπο κανονικό, χωρίς να πετιούνται τά μήλα του. Μύτη σχεδόν έλληνική. Μάτια μεγάλα φωτεινά, πού τ' άσπρο τους λαμπίριζε κατακάθαρο. Και τ' άσπρα δόντια της, σαν κάτι της είπε κι' άφισ' ένα μικρό γελάκι να φτερουγίσει, έδειξαν ίδια μαργαριτάρια.

Ό Νίκος Γαράκης την κοίταξε τώρα μ' εύχαρίστηση. Μελετούσε τόν τύπο της άσπρόμαυρης ράτσας της και γητεύουνταν περισσότερο. Ή δυό φυλές ζευγαρωμένες στο μάκρεμα του καιρού, έφταναν στο τέλειο σε τούτο τó πλάσμα. Του τράβηξαν την προσοχή τώρα, τά στητά μικρά στήθη της, πού άνασηκωμένα προς τόν ούρανό, τέντωναν αυθάδικα τó πλουμιστό τσίτι πού φορούσε. Και τά κάτω άκρα της άκόμη, δέν είχαν μηδέ τó λιπόσαρκο του άράπη μηδέ τó πέλμα του τó άτέλειωτο και πλατύ. Γάμπα τoρνεμένη και πόδι μικρό — χαριτωμένο. Όλάκερη, πάνω και κάτω, έφτανε τ' άψογο. Κι' ό νιός έμεινε.

Τ' άρεσε πάρα πολύ, τούτη ή παράξενη άραπίνα. Κ' είταν και μικρή στην ήλικία. Δεκαφτά χρονώ τ' άπάντησε σαν τη ρώτησε. Και τ'όπε τόσο άπλά κ' ειλικρινά,

πού τὸ δίχως ἄλλο τόσο θὰ εἶταν. Γονιούς; Εἶχε μητέρα, ξαναπαντρεμένη, μὰ εἶταν φτωχή. Ζούσαν μὲ τ' ἀστραγάλια ποῦσιαχνε ἢ νενέ της καὶ τὰ πουλοῦσαν κ' ἡ δυὸ στίς ροῦγες τῆς πολιτείας. Ἡ ζωὴ της; Πολὺ βασανισμένη κύριε, τοῦ ξεμολογήθηκε σὰ φίλου παλιοῦ. πάνω στὴν κουβέντα πού τοῦτος τῆς ἄνοιξε.

— Καὶ τ' ὄνομά σου;

— Ναζλῆ.

— Γ' ἀξίζει τοῦτο τ' ὄνομα μικρὴ μου. Εἶσαι ὅπως λέει τ' ὄνομά σου. Ἐνα ὁμορφο, χαριτωμένο κορίτσι. Ἡ ἀραπινοῦλα τὸν κοίταξε μὲ μιὰ θλιπτὴν ἀματιά:

— Ὅμορφο κορίτσι; Μπορεῖ! Μὰ μιὰ μαύρη!...

Κι' ἀναστέναξε.

— Μαύρη;... Ὅχι Ναζλῆ. Μελαχρινὴ βαθειά, ναί! Μὰ μαύρη; Ὅχι!

— Δὲν εἶμαι κύριε; Μὰ ἔχω δά, ἓνα μικρὸ καθρεφτάκι στὸ σπίτι...

Μικρὴ πάψη.

Κ' ὕστερα:

— Ἀλήθεια εἶναι, πῶς δὲν εἶμαι καθαρὴ ἀραπίνα. Ὁ μπαμπᾶς μου, εἶταν ἓνας Τούρκος μπέης, ἄσπρος σὰν καὶ τοῦ λόγου σου. Τῆ μάνα μου, μπασταρδόμαυρη καὶ τούτη, ὁμορφή στὰ νιάτα της, μὰ πιὸ σκοῦρα ἀπὸ μένα, τὴν εἶχε στὸ χαρέμι του. Κ' εἶμαι παιδί τους. Γιὰ τοῦτο εἶμαι καὶ μελαιψὴ τόσο, πού νὰ μὴ δείχνω κατάμαυρη.

Ἀναστέναξε καὶ πάλι ἡ μικρὴ.

Σκέφτονταν ἂν ἔπρεπε νὰ πεῖ τὰ παρακάτου. Μὰ ἀπὸ τὴν ὥρα π' ἀντίκρουσε τοῦτο τὸ νιό, δὲν κυβερνοῦσε πιά τὴν ἀπατὴ της.

Καὶ προχώρησε:

— Ὑστερα, γιὰ τὴ κακὴ μου μοῖρα, πόθανεν ὁ μπαμπᾶς μου — ἄς συχωρέσει ὁ Θεὸς τὴ ψυχὴ του — καὶ τούτη, τότες σὰν ἀπόμεινε λεύτερη, κουζουλάθηκε. Τᾶσιαξε μ' ἓναν ἀράπη πού τὸν εἶχεν ὁ μπέης δοῦλο καὶ

σάν τ'όμαθε ὁ ἀδερφός του, τοὺς ἐπέταξε καὶ τοὺς δυὸ στοὺς πέντε δρόμους. Ἐμένα ὁ θεὸς μου, δὲν ἤθελε νὰ μὲ δώσει μὲ κανέναν τρόπο. Μὰ ὁ ἄντρας τῆς μάνας μου, πού θ'ἄρεβγε πῶς θ'ἄπερνε λεφτὰ τοῦ Χασάν-μπέη, τὴν ἔβαλε καὶ μὲ ζήτησε μὲ τὸ δικαστήριο. Καὶ σάν ἦ νενέ μου δὲν εἶταν παντρεμένη μὲ τὸ μπαμπά μου, κέρδισε τὴν ὑπόθεση καὶ κατήντησα κι' ἐγὼ στὰ χαλικούτικα μαζί της γιατί ὁ θεὸς μου πείσμωνσε καὶ δὲν τοὺς ἔδινε πεντάρια. Καὶ δίχως ὅμως νὰ γίνονταν ὅλα τούτα καὶ δίχως νάκανεν ἡ μητέρα μου τούτη τὴν ντροπὴ στὴ θύμηση τοῦ μπαμπά μου, καὶ δίχως νὰ τ'όγραφεν ἡ μοῖρα μου νὰ βρεθῶ στὰ χαμόσπιτα τῶν ἀραπάδων καὶ νὰ πουλῶ ἀστραγάλια στὶς στράτες τῆς πολιτείας, πάλι μαύρη λογιαζομαι.

— Καὶ στεναχωριέσαι πῶς εἶσαι μελαψή, σάν εἶσαι τόσο ὁμορφή;

— Στεναχωριοῦμαι; Στεναχωριοῦμαι πρῶτο γιὰ τὸ κατάντημά μου, πού δὲν ἔφταιξα σὲ τίποτα ἐγὼ. Καὶ στεναχωριοῦμαι κύριε κατὰ πολλά, γιατί εἶμαι καὶ μαύρη. Μὰ μὲ τοῦτο δὲ βγαίνει ὄφελος. Μπορῶ νὰ γενῶ ἄσπρη; Δὲν μπορῶ! Μπορῶ νὰ γλυτώσω ἀπὸ τὰ χαλικούτικα πού μ' ἔρριξε ὁ γεροντίστικος σεβντᾶς τῆς μάνας μου, κι' ἄς ξέρει ἡ πολιτεία πῶς εἶμαι κόρη τ' Ἀρήφ - μπέη τοῦ Σελινάκη μὲ τ' ὄνομα; Δὲν μπορῶ! Κι' ἔμεινε συλλογισμένη ἡ Ναζλῆ..

Ἐφυγεν ὁ Νίκος Γαράκης, ἀφίνοντάς της μὲ διάκριση στὸ πανέρι της ἕνα ἀσημένιο νόμισμα κ' ἡ ἀραπινοῦλα ἔμεινε καὶ τὸν κοίταζε, ὦρα πολλή, ὥσπου χάθηκε στὸ βάθος τοῦ δρόμου. Περιέργο εἶταν πῶς δὲν τὴ γέμισε χαρὰ τοῦτο τὸ δίφραγκο, πού φάνταζε γιὰ λιστερό ἀνάμεσα στὰ κίτρινα ἀστραγάλια. Τὴν ἐποχὴ τούτη στὸ νησί, μ' ἕνα δίφραγκο ζοῦσε τὴν ἡμέρα της μιὰν ὀλάκερη οἰκογένεια πλουσιοπάροβα. Κι' ἔπρεπεν ἡ μικρὴ νὰ πουλήσει σαράντα ζάρφια γιὰ νὰ τ' ἀπο-

κτῆσει, σάν στό ἕνα ζάρφι ἔπιανε μιά πεντάρα. "Άλλη φορά, ἂν τύχαινε τέτοιος πελάτης, θά πηδοῦσεν ὡς τοὺς ἑφτά οὐρανοὺς ἀπὸ τῆ χαρά της. "Όχι γιατί θά-τρωε καλά. Τέτοιο μπερεκέτι — τέτοια εὐτυχία, δύσκολα τῆ χαίρουνταν στοῦ σκυλάραπου τὰ χέρια. Μά γιατί, σάν ἡ εἰσπραξη δὲν εἶταν γερή, τὴν τυραννοῦσεν ὁ μητρυγιός της ὁ ἀδικοθάνατος.

Σήμερα ὁμῶς, μήτε τὸ λογάριασε. Ὁ ὁμορφος ψηλό-λιγνος νέος, ποὺ τόσο καταδεκτικὰ ροζόναρεν ὦρα μαζί της, ποὺ τίς μίλησε τόσο καταδεκτικὰ καὶ τῆς εἶπε πῶς εἶταν ὁμορφη κι' ἄς εἶταν μελαψή, καὶ τὴν παρηγόρησε, τῆς συνεπῆρε τὸ μυαλό.

Κι' ἔφυγε κι' αὐτὴ ὕστερότερα γιὰ τὴ θλιθερὴ γειτονιά τῶ χαλικούτηδω — τῆς μαύρης ἀφρικάνικης ράτσας ποῦχεν ἀπομείνει στὴν Κρήτη, ἀπὸ τὸν παλιὸ καιρὸ τοῦ Μωχαμέτ "Άλυ, ποὺ ξεμπάρκαρε στό νησί, γιὰ νὰ συχάσει μὲ τὴ φωτιά καὶ μὲ τὸ σίδηρο τοὺς Κρητικούς ποὺ ξεσηκώθηκαν πάλι καὶ ζητοῦσαν τὴ λευτεριά τους. "Εφυγεν ἡ δύστυχη, μὲ κλεισμένη τὴν καρδιά.

Γιὰ τοῦτο ἀπόψε, ἡ πίκρα της εἶταν μεγάλη. "Άχι κι' ἂν εἶταν ἄσπρη... Γιατί πάντα τὴ βασάνιζε τούτη ἡ ἔγνοια. Πίστευε, πῶς ἂν εἶταν βολετὸ νὰ γενεῖ τοῦτο τὸ θάμα, θά γίνονταν καὶ τ' ἄλλο: θά σώνονταν ἀπὸ τὴν καταφρόνια καὶ τὴ φτώχεια, ποὺ τὴν ἔρριξεν ἡ κακοκεφαλιά τῆς μάνας της. Μά δὲν τὸ σκέφτονταν τόσο ἄλλες ὥρες. Δὲν τὸ πεθυμοῦσεν ὡς τὰ τώρα, σάν τούτη τὴ νυχτιά. Ὁ ἄνθρωπος ὑποτάσσεται καὶ στίς μεγαλύτερες δυστυχίες. (Μεγάλος εἶναι ὁ Θεός — ἔλεγεν ἡ Ναζλῆ — καὶ τοῦ δίνει ὑπομονή). Καὶ σιγά-σιγά συνηθίζει, ὡς νάρθει — ἂν ἔρθει — ἡ ὥρα του. Μά τούτη τὴ βραδυά, ἐύπνησε μέσα της, θεριὸ ἀνήμερο, ἡ μεγάλη της ποθυμιά. Τὴν ἐνιωθε νὰ τρυπᾷ ἴδια τὴν καρδιά της, σὰ μὲ βελόνα π' ἀναίψε καὶ πύρωσε σὲ δυνατὴ φωτιά. Γιατ' ἦρθε καὶ τούτης ἡ ὥρα της. Ἦρθε, κ' ἐνιωσε τὴ φτωχὴ καρδοῦλα της νὰ χτυπᾷ, γιὰ τὸν κα-

στανόμαλλο ωχτερινό διαβάτη. Για τούτο, είχαν τώρα μεγάλη ή άπελπισιά της.

Κ' ή νύχτα της πέρασε θλιφτή, με τὸ ἄχ και τὸ βᾶχ. Πρώτη φορά, τούτη πού για ὀνομίστης ἄσπροι και μαῦροι βρίσκουνταν σὲ μεγάλο σεβντᾶ και τὴ ξέτρεχαν ὅπου κι' ἄν ἔσπεκε, τούτη πού δὲ σήκωσε ποτέσ τὴν ἄματιὰ της ἀπάνω τους μήτε τοὺς συλλογίστηκε, δὲν ἔκλεισε μάτι ὥσπου ξημέρωσε. Ἡ θύμηση τοῦ ὁμορφου νιοῦ τὴν κράτησεν ἀγρυπνη.

* * *

Κ' ἦρθε τ' ἄλλ' ἀπογεματάκι.

Κατὰ πού συνήθιζε πῆγε στὸ στέκι της, πέρα κεῖ κατὰ τοῦ Μπόλαρη κι' ὄλο κοίταζε τὸ γιολό. Τούτος θὰ πῆρε τὴ χθεσινὴ γνωριμιὰ της, πού τὴν ἔρριξε σὲ τέτοια συλλοή. Θὰ μπάρκαραε στὸ μεγάλο βαπόρι, π' ἄραξει τὸ πρωῖ, μπρὸς στὸ λιμάνι. Πέρα ἀπὸ τ' Ἀκρωτήρι θ' ἄφυγε. Κι' ὁ νοῦς της ὄρες ἔτρεχε πίσω του κι' ὄρες τὸν ἔφερνεν ὀμπρὸς της και τὸν ἔβλεπε νὰ τῆς μιλεῖ με τὴ γλυκειὰ κουθέντα του, πού τῆς ἀνάλυε τὴν καρδιά, ἴδια σὰν ἡ φωτιὰ τὸ μάλαμα.

Κι' ὅπως εἶχεν ἀποτραθηχτεῖ ἀπὸ τούτο τ' ὄνειρο κι' ἔδινε τ' ἀστραγάλια της μηχανικὰ στοὺς πελάτες, θάρρεψε πῶς ἀγγελοσκιάχτηκε. Δίχως νὰ καταλάβει πῶς, τὸν εἶδε ὀμπρὸς της κι' ἄκουσε τὴ μελωμένη φωνή του.

— Γειά σου Ναζλιῆ...

Τινάχτηκε, σὰν νὰ τὴν τράνταξε κάποιον ἄορατον δυνατὸ χέρι και σύγκαιρα σήκωσε τὰ ὁμορφα μάτια της πάνω του.

— Δὲν ἔφυγες κύριε τὸ πρωῖ; Δὲν ἔφυγες ὅπως μοῦπες ὀψάργας;

Κι' ἔνωθε νὰ χαίρεται περίσσια, νὰ παίζει ὁ μυαλὸς της παράξενα, ἡ καρδιά της νὰ χτυπᾶ δυνατὰ. Κι' εἶταν φουσκωμένη θάλασσα ὁ ἐνθουσιασμός της, σὰν ἄκουσε πῶς για λόγου της, δὲν ἔφυγε.

— Για λόγου μου;

— Ναί Ναζλιῆ. Γιά τοῦ λόγου σου!...

Μὰ πάλι σάν τὸ σκέφτηκε καλά, δὲν τὸ πίστεψε. Καὶ τοῦπε, ἔτσι σάν παράπονο ἤσυχο κ' ὑποταχτικό:

— Καύμένε κύριε, μὴ μὲ παίζεις δά, γιὰτ' εἶναι κρῖμας!...

* * *

Τὸ βραδάκι ἔφευγε κ' ἡ νύχτα ἄπλωνε τὰ μαῦρα της φτερά πάνω στὴ πλάση. Κατέθηκεν ἀπὸ τὰ βουνα̑ σάν τὰ τύλιξε στὴ σκοτεινιά, ἔρριξε στὸν κάμπο τὸν πέπλο της ποὺ στιγμή μὲ στιγμή σκούραине — κι' ἐπάτησε τὴ μαθιά θάλασσα π' ἄρχισε νὰ μαυρίζει κ' ὕστερα νὰ χάνεται ἀπὸ τὰ μάτια τῶν ἀνθρώπων.

“Ὅσο κι' ἂν ἡ Ναζλιῆ ἤθελε νὰ μὴ τελειώσει τούτη ἡ πλάνη ὥρα, σκέφτηκε πῶς θὰ πλέρωνε ἀκριβὰ τὴν ἀργητά της, σὰ θὰ γύριζε στὸ χαμόσπιτο. Ποὺ νὰ μερώσει ὁ ἀράπαρος σάν ἀγρίευεν. Κι' ἀποφάσισε μὲ θλίψη της μεγάλη, νὰ δώσει ἕνα τέλος στὴ γλυκειὰ κουθέντα ποὺ κρατοῦσεν ὥρα. Τῶπε στὸ νέο μὲ δισταγμό:

— Νὰ μὲ συμπαθᾶς κύριε, μᾶναι ἀργὰ καὶ πρέπει νὰ φεύγω.

Μὰ κι' ὁ Νίκος σὰ νάπεσεν ἀπὸ τὰ σύννεφα:

— Νὰ φύγεις;... Θεὸς νὰ φύγεις;

— Δὲ θέλω — ξεμολογήθηκε ἡ Ναζλιῆ. Μὰ πρέπει. Καὶ σοῦ τὸ λέω μὲ πολλή μου λύπη. Μ' αὔριο ἀργὰ — ξακολούθησε σιγανότερα, σάν σταμάτησε λίγο — πάλι θὰ σὲ περιμένω... Δὲν εἶν' ἔτσι;

— Μὴ φύγεις — τὴν παρακάλεσε κείνος. Μὴ φύγεις ἀκόμη...

Μὰ ὁ τρόμος πάλλουνταν στὴν ἀπάντησή της:

— Νὰ μὴ φύγω; Νὰ πομείνω ἀκόμη;... Κ' ὕστερα κοπελιάρη μου, ἴντα θὰ γενῶ; Θέλεις νὰ μὲ σκοτώσει ὁ σκύλος ὁ μητρογιός μου;

Κι' ὁ Νίκος ὁ Γαράκης, πῆρε τὴν μεγάλη ἀπόφαση:

— Τότες ἔλα μαζί μου... “Ἐλα νὰ σὲ πάρω στὸν τόπο μου νὰ ζήσουμε μαζί...

Ἡ ἀραπινοῦλα ἀνασήκωσε τὴν κεφαλὴ της καὶ τὸν κοίταξε κατάματα. Εἶχεν ἀκούσει καλά; Τῆς εἶπε τέτοιο ἕνα πράμα ὁ νιός, πού ἦ ἀγάπη του ἀναψε καὶ φούντωσε μέσα της ξαφνικά καὶ τῆς ἔκαιγε τὰ φυλλοκάρδια; Τῆς εἶπε στ' ἀλήθεια, νὰ πάει μαζί του;... Μὰ πού νὰ πάει;.. Σ' ἕνα ξένον τόπο; Μ' ἕναν ἄνθρωπο πού φαίνονταν καλὸ παιδί, πού δὲ θάταν σὰν τοὺς ἄλλους πού τὴν κυνηγοῦσαν — μὰ πάλι ψὲς τὸν ἐγνώρισε μόνο κ' ἴσως καὶ νὰ λαθεύουνταν κι' ἄς τὸν ἀγαποῦσε... "Ὄφου-ὄφου, ἴντα νὰ κάμει;... (Κι' ἔπαιζεν ὁ μυαλὸς της καὶ σκέφτονταν καὶ λογάριαζε τὸνα καὶ τ' ἄλλο.) Νὰ φύγει; Ν' ἀφίσει τὸ χαμόσπιτο τῆς μάνας της καὶ τ' ἀδικοθάνατο τοῦ μητρογιοῦ της, πού-ὄπως κι' ἂν τὸ λογάριαζε — πάντα τῆς εἶταν μιὰν ἀπαντοχὴ; Κι' ἂν τὴν ἀπαραίτουσε τοῦτος σὰν τὴ χαίρουνταν; "Ἐστεκε νὰ γενεῖ τοῦ δρόμου; — γιατί θὰ γίνονταν σὰν δὲ θάχε τούτη τὴ μαύρη κι' ἄραχλη τρύπα καὶ τὴ σκέπη τ' ἀράπη..

Μὰ τοῦτος περίμενε τὴν ἀπόκριση. "Ἄν τοῦλεγε ὄχι, θὰ τὸν ἔχανε. Καὶ καταλάβαινε, τῆς τὸ φώναζε κάτι ποῦθβαινε ἀπὸ τὰ στήθη της, πῶς δίχως του δὲ θὰ ζοῦσε. Καὶ — πῶς νὰ τὸ κάνει ἀλλοιῶς ἢ ἔρημη; — δέχτηκε:

— Θάρθω.. Θάρθω ὅπου κι' ἂν μὲ πᾶς..

Κ' ὕστερα:

— Μόνο κύριε, μὴ μ' ἀφίσεις σὰ μὲ βαρεθεῖς. Μὴ μ' ἀφίσεις γιατί — κάτεχέ το — θὰ σκοτωθῶ!

Εἶταν πιὰ ὀλοσκότεινα. Ψυχὴ δὲν ἀκούονταν γύρο. Κι' ὁ νέος, συνεπαρμένος ἀπὸ τὴ χαρὰ του, πού τόσο εὐκολὰ κατάφερε κείνο ποῦθελε, ἀπλώσε τὸ μπράτσο του στὴ δαχτυλιδένια μέση της κι' ἔφερε τὸ μοῦτρο του κοντὰ στὸ δικό της. "Ἐγειρε λίγο κι' ἐπῆρε κι' ἔδωσε τὸ πρῶτο γλυκὸ φιλί, ἀπὸ τὰ φλογάτ' ἀχειλία της.

Τὴν ἴδια νύχτα, ὁ Νίκος Γαράκης, μὲ τὴ Ναζλιῆ, τυ-

λιγμένη μέσα σ' ένα φαρδύ παλτό του πού την σκέπαζε
ώς κάτω, μ' ένα μεταξωτό μεγάλο μαντήλι πού τής
έκρυβε τὸ κεφάλι — νύχτα εἶταν καὶ δὲν μπορούσε νὰ
τῆς ἀγοράσει, σὰν εἶταν κλειστά τὰ μαγαζιά, δι' ἠθε-
λε γιὰ νὰ τὴν ντύσει κατὰ πού θάπρεπε — ἔφυγαν
μὲ τὸ βαπόρι πού περνοῦσε. Πρὶν νὰ ξημερώσει, εἶχαν
ξεμπαρκάρι στὸν τόπο του. Καὶ τὴν πῆγε σ' ἕνα σπι-
τάκι ὁμορφοστολισμένο, πού τὸν δέχονταν πάντα σὰν
ἐμπλεκε στοῦ ἔρωτα τὰ παιχνίδια.

Ἡ Ναζλὴ χαρούμενη, τὸ περιεργάστηκε πάνω κόπω,
ρωτοῦσε γιὰ τὸ ἕνα καὶ τ' ἄλλο κι' ἔμεινε μὲ τὸ στόμα
ἀνοιχτὸ σὰν εἶδε τὴ μεγάλη ὀλόασπρη μπανιέρα μὲ τὰ
σύνεργα ποῦχεν ἀρματώσει τὸ λουτρό του, ὁ φίλος
τῆς. Κι' ὅταν τῆς ἔδειξε τοῦτος τὸ καθετὶ καὶ τὴν ὀρμή-
νειψε γιὰ ὄλα, τῆς εἶπε:

— Τοῦτο τὸ σπιτάκι θάναί δικό σου.

— Κι' ἐσύ; Μοναχὴ θὰ μ' ἀφίσεις;

— Ἐγώ, ἔχω ἄλλο σπίτι. Κάθομαι μὲ τὸν πατέρα
μου. Μὰ δὲ θὰ λείπω ἀπὸ κοντά σου. Ἐγνοια σου!

Καὶ τὴν ἀγκάλιασε καὶ τὴ φίλησε.

Μὰ ἡ νέα εἶταν σὲ συλλοή. Μὲ δισταγμὸ τὸν παρα-
κάλεσε:

— Μ' ὀρκίζεσαι στὴ Παναγία σου καὶ τὸ Χριστὸ σου;
Γέλασε ὁ Νίκος ὁ Γαράκης:

— Σ' ὀρκίζομαι Ναζλὴ.

Πάλι δίστασε ἡ ἀραπινοῦλα γιὰ μιὰ στιγμή. Κ' ὕ-
στερα ζήτησε τὸ μεγάλο ὄρκο:

— Μὰ πέμου πῶς ὀρκίζεσαι στὴν Παναγία σου;

— Σὰν τὸ θέλεις, σ' ὀρκίζομαι στὴν Παναγία καὶ
στὸ Χριστό...

Φτυχισμένη ἡ νέα σύχασε. Κ' ἡ μέρες περνοῦσαν
λιόχαρες ἀπὸ ἀγάπη. Ἡ ζωὴ διάβαινε γλυκειά κι' ὁ-
μορφῆ, ὅπως ποτὲ δὲν τὴν νειρεύτηκε. Ὁ Γαράκης φρόν-
τισε τὴν ἴδια ὥρα ποῦφτάσαν στὸν τόπο του, γιὰ τὸ
ντύσιμό τῆς. Μοδίστρα γνωστὴ του, ἀνάλαβε τὴ φρον-

τίδα τούτη. Μά είχε κ' ἡ Ναζλῆ γούστο, πού παραξέ-
νευε τὴ χριστιανὴ ράφτρα. Ἀκόμη τῆς πῆρε δασκάλα
γιὰ τὰ Ἑλληνικά, — νὰ τὰ μάθει καὶ μὲ τὰ γράμματα.
Κ' ὑστερότερα — μὲ τὸ πέρασμα τοῦ καιροῦ — θέλησε
καὶ γαλλικά ἢ ἴδια. Ὁ Νίκος μιλοῦσε μὲ τοὺς φίλους
του καὶ δὲν ἤθελε νὰ κάθεται, χωρὶς νὰ καταλαβαίνει
τί ἔλεγαν. Ἦξερε καὶ λαγοῦτο ἀπὸ μικρὴ καὶ μιὰ δα-
σκάλα τῆς μουσικῆς, τῆς μάθαινε καὶ νότες. Καὶ τούτα
ἴδια, μαζὺ μὲ τὸν ἔρωτα τοῦ Νίκου, πού στ' ἀλήθεια
δέθηκε πολὺ μαζὺ τῆς, τὴν εἶχαν κάμει νὰ περνᾷ ὀλο-
λαμπρες τὶς μέρες τῆς...

* * *

Μά στὴ μικρὴ κοινωνία, τούτῃ ἡ ἱστορία ἄρχισε νὰ
συζητιέται καὶ τὸ σκάνταλο δὲν ἄργησε νὰ ξεσπάσει.
"Ἐφταιγε κι' ὁ Γαράκης πού πολλὰς φορές, νύχτα βέ-
βαια, τὴν πήγαινε στὴν Περθόλα, ἕνα χαρούμενο, δρο-
σερό, καλοκαιριάτικο κέντρο, πού μάζευε κόσμο γλεν-
τζέδικο καὶ νυχτομπάτη. Ἀκόμη, γιὰ νὰ ξεσκάσει ἡ
Ναζλῆ, πήγαιναν σ' ἐξοχικά, πάντα νύχτα, κι' ἔτρω-
γαν. Μά ὅλοι πού τοὺς συντύχαιναν καὶ θάμαζαν τὴ
νέα, διηγήθηκαν γιὰ τούτῃ, πράματα καὶ θάματα.

Πρῶτα-πρῶτα, γίνηκε λόγος πῶς ἡ Ναζλῆ εἶταν
ἀραπῖνα, σωστὴ χαλικοῦτισσα καὶ τούτους δὲν τοὺς
χώνευαν Χριστιανοὶ καὶ Τοῦρκοι.

Δεύτερο, ἡ ἀσυνήθιστη ὁμορφιά τῆς — κι' ἄς εἶταν
καὶ χαλικοῦτισσα — περιγράφηκε σὰν ἕνα τέτοιο
πράμα, πού βγήκε λόγος πῶς μπορεῖ νάταν καὶ μιὰ
μελαψή... ξωθιά!

"Ὑστερα... Μά πιὸ νὰ καταγράψομε πρῶτο καὶ πιὸ
ὑστερο; Ἡ Μαύρη Ἀφροδίτη, ὅπως τὴν ἔβγαλαν οἱ
συντοπίτισσες τοῦ Γαράκη, ποῦσκαζαν ἄλλες ἀπὸ ζή-
λεια κι' ἄλλες γιὰ νὰ δείξουν ἀλεγροσύνη καὶ πνέμα.
εἶχε πολλὰ νὰ τῆς ποῦν.

Οἱ τρόποι τῆς, πού φορμαρίστηκαν πάνω στοῦ εὐγε-
νικὸ φέρεσιμο τοῦ φίλου τῆς, τῆς ἔδωσαν σιγὰ-σιγὰ ἕνα

ἀέρα γυναίκας τοῦ κόσμου. Ἀκόμη — ἴντά τον πάλι τοῦτο; — νά μιλεῖ Γαλλικά μὲ τὸ Νίκο ἢ χαλικοῦτισσα! Κι' ἀκοῦς νά παίζει λαγοῦτο σὰ μεγάλη περμαντόνα καὶ νά τραγουδεῖ τ' ἀνατολίτικα τραγούδια τῆς μὲ τέτοια τέχνη καὶ φωνή, πού νά κουζουλαίνουνται οἱ γειτόνοι τῆς κι' οἱ περαστικοί, ἄντρες καὶ γυναῖκες;

“Ὅλα τοῦτα πού λέγονταν κατὰ πῶς ἤθελεν ὁ πᾶσα ἕνας, σήκωσαν τὸν κόσμο στὸ πόδι. Ἄλλοι κι' ἄλλες ἔλεγαν τὰ χίλια μύρια. Κ' οἱ ἀποδέλειποι κ' οἱ ἀποδέλοιπες, τὴν ὑπερασπίζονταν μὲ πείσμα καὶ μακάριζαν τὸν ἀγαπητικό τῆς. Μάλιστα μιὰ νέα ποῦζησε καὶ στὴν Ἀθήνα κ' εἶτανε σχετικὴ τοῦ Γαράκη, τὸν θερμοπαραρακάλεσε νά τῆ γνωρίσει. Κι' ἔγινε ὀλόκληρο σκέδιο, τὸ πῶς θὰ τὴν ἔστελνε σ' ἕνα τούρκικο σπίτι, φιλικό, ποῦχε πιάσει σκέσεις ἢ Ναζλῆ μὲ τίς χανούμισσες κι' ὅπου θὰ βρίσκονταν καὶ τούτη γιὰ βίζιτα, τυχαία σὰ νά ποῦμε. Κι' ἔμεινε τόσο ἐνθουσιασμένη ἢ Κρητικο — Ἀθηναία ἀπὸ τὴ γνωριμιὰ τῆς, ποῦγινε ἀρχηγίνα κείνων πού ὑπερασπίζονταν τοὺς ἐρωτεμένους καὶ χτυποῦσαν τοὺς ἀντίθετους.

Ἀναστατώθηκεν ἀπὸ θεμελιοῦ ἢ μικρὴ πολιτεία ἀπ' ὅλα τοῦτα. Σκύλιασαν οἱ ἀντίθετοι μὲ τὴν ὑπεράσπιση πού τοὺς ἔκαναν νέες καὶ νέοι, φτωχοὶ καὶ πλούσιοι. Οἱ γεροντότεροι ἄρχισαν νά μελετοῦν τὸ ζήτημα: «Θὰ χάσομε τὰ κοπέλια μας» — ἔλεγαν. «Τοῦτος ὁ πειρασμός πρέπει νά ξορκιστεῖ, νά φύγει!» Βρῆκαν καὶ τὸ δεσπότη καὶ τοῦ τῶπαν. Κι' ὁ ἅγιος ἄνθρωπος, ποῦταν διαβασμένος κι' ἄξιος καὶ μέσα του θεωροῦσε φυσικό — κι' ἄς μὴν τῶλεγε γιὰτὶ δὲν ἔστεκε — ν' ἀγαπιοῦνται δυὸ νέοι, ἀναγκάστηκε, σὰν εἶδε τὴν ὀργητὰ τους, νά συμφωνῆσει μαζύ τους. Καὶ σὲ ποιὸν ἄλλο νά τὰ πεῖ; Στὸν πατέρα τοῦ Νίκου, τὸ γέρω — Γαράκη. Ἀπόφυγε τὸ σκάνταλο μὲ τὴν ἀστυνομία πού ζήτησαν οἱ ἀγριεμένοι γονιοί. Ἡ ἔξορία, σὲ «τέτοιες γυναῖκες», ὅπως χαρακτήριζαν τὴ Ναζλῆ τοῦτοι, εἶταν

βέβαια «νόμιμο» μέσο και πολλές φορές το μεταχειρίζονται ή χωροφυλακή. Μά δεν ήθελεν ο δεσπότης, να προσβάλλει τους Γαράκηδες, μηδ' ο ίδιος, ως είταν και νόμιμο, δεν τ'όκρινε δίκαιο και πρόπον.

Μιά Κυριακή λοιπόν, πού πήγε ο πατέρας του Νίκου στο δεσπότη, όπως συνηθίζονταν, του τάπε μέσες - ακρες. Κι' ο άνθρωπος, τιμημένος μέσα στην κοινωνία, μ' όνομα και με υπόληψη, δεν τ'ο νταγιάντισε τούτο. Δεν τ'ο υπόφερε. Νά του παραπονεθεί κοτζάμ δεσπότης! Για τούτο, έκατσέ με την ήσυχία του και τ'ο μελέτησε καταλεπτώς. Μ' όσην αγάπη κι' αν είχε του γιού του, όσο κι' αν στο βάθος της συνείδησής του δεν τ'όβρισκε δίκιο νά βοά η πολιτεία ενάντιά του, τ'ο μήνυσε νά πάρει τόν κόπο νά περάσει τ'ο πρωί από τ'ο έμπορικό του.

Δεν παράκουσεν ο νέος. Πήγε πρωί - πρωί — ως τ'ο τ'οπε η οικονομία τους — και τόν χαιρέτισε μ' όλο τ'ο σέβας πούχε πάντα στόν πατέρα του. Και κείνος, φώναξε τόν κλητήρα του, παράγγειλε δυό καφέδες και σαν τούς έφερε, διάταξε νά κλειστεί η πόρτα και νά μην μπει ψυχή μέσα.

Κι' άρχισε:

— Γιέ μου, κατέχεις το πώς πολυ σ' αγαπώ και χαιρέτι δέ σου χαλω. Για τούτο, δέ σου μίλησα σαν σήκωσες τούτη τή χαλικούτισσα και την έφερες από τ'ο ξένον τόπο έπαδά. Άκόμη, σαν χάλασε τόν κόσμο ο μητρογιάς της ο άράπης κ' η αστυνομία έτοιμάζονταν νά μπει στή μέση γιατί ήταν ανήλικη, έπλέρωσα, με τόν αντιπρόσωπό μου, τούτον τ'ο μασκαρά κι' ήσύχασεν ο άτιμος κι' έτσι δέ σάς ένοχλήσανε μηδ' έμάθατε πράμα. Μά δά...

Κι' επαιξε τ'ο κατοσάγουνο του γέρο Γαράκη και τ'ο φλυτζάνι του καφέ έτρεμε στο ταραγμένο χέρι του. Μά ο στοργικός πατέρας, δεν ήθελε νά φαίνεται μανισμένος με τ'ο γιό του. Γιατί νά θύμωνε; Πατέρας και παιδί

είταν κ' ήθελε νά λύσει φιλικά τὸ ζήτημα καὶ κατὰ τὸ πρεπούμενο.

Καὶ ξακολούθησε:

— Δυὸ χρόνια πάνω - κάτω, πολὺ κράτησε Νίκο μου τούτη ἡ ἱστορία. Στὰ ὑστερνά — Θέ μου φύλαγε — ἀ γεννοῦσε ἡ κοπελιά κανένα παιδί, ἴντα θ' ἀπογίνουσαν; Μεγάλο ξεγιθέντισμα μὰ τὸ Θεό! Μεγάλη ντροπή! Νάχουμε στὸ σάϊ μας μπασταρδάκι καὶ μελαψό. Γιατὶ ἡ μαύρη φλέβα δὲ σβύνει. Ἐπιμένει ὄσες γενιές κ' ἂν περάσουν. Ἀπόδειξη, τούτη ἡ κακομοίρα ποὺ σέρνει κ' ἀπὸ ἄσπρους. Κι' ἐμεῖς κατέχεις τὸ πολὺ καλά δὲν εἶμαστε ἄνθρωποι, ποὺ θ' ἀφίσουμε τὸ αἷμα μας ὅσο κ' ἂν σταυρώθηκε μ' ἄλλη ράτσα νά πάθει κείνα πούπαθε τούτ' ἡ κοπελιά καὶ νά καταντήσῃ στὰ χαλικούτικα. "Οἱ!...

Τέτοια εἶπε στὸ γιό του, μὲ τὸ καλό, σὰν κράτησε τὰ νεῦρα του. Κι' ἔφτασε σ' ὅτι θὰ τοῦ ζητοῦσε:

— Νίκο παιδί μου, ὅσο ὑπάρχει ἀκόμη τράτος, τέλειωσε τούτη τὴν ἱστορία. Πρέπει βέβαια νά φερθοῦμε σὰν ἄνθρωποι. Γιὰ τοῦτο ἐκτός ἀπ' ὅτι θὰ τῆς δώσεις τοῦ λόγῳ σου — κ' εἶναι δίκιο σὰν ἔκαμες τοῦτο τὸ πρᾶμα καὶ δὲ σὲ κατηγορῶ, γιατί τὸ αἷμα τῆς νιότης βράζει — θὰ τῆς κάμω κ' ἐγὼ ἕνα μεγάλο ρεγάλο... Ἐτσὰ νά γενεῖ τοῦτο τὸ πράμα, νά σηκωθεῖ νά φύγει, νά πάει στὴν Ἀθήνα, καὶ μὲ τὸν παρά ποὺ θάχει καὶ μὲ τὴν ἐξυπνάδα π' ἀκούω πῶς δὲν τῆς λείπει, νά φροντίσομε κ' ἐμεῖς, νά βρεῖ μιὰ δουλειὰ νά ζῆσι τίμια κ' ἡσυχά. Μόνο στὴν πολιτεία μας, γιέ μου, νά μὴ ξανάρθει.

Ὁ νέος τὸν ἄκουε ὑπομονετικά, τὴν περίμενε τούτη τὴ φέστα ἀπὸ καιρό. Μὰ ἔβλεπε, πῶς δὲν μπορούσε νά τὸ τραβήξῃ περισσότερο. Ὁ πατέρας του εἶχε δίκιο. Μὰ μήπως δὲν εἶχε δίκιο κ' αὐτός; Ποιὸν ἐπείραξεν ἡ Ναζλῆ; Ἐφταιξε σὲ κανένα; Πρόσβαλε τὴν κοινωνία; Μὴν ἔβγαίνε μέρα ποτές τῆς στοὺς δρόμους, τούτη πούχε μάθει σὰν τὸ λεύτερο πουλί; Ἀκόμη καὶ στὰ ἔμπο-

ρικά, σάν ἤθελε ν' ἀγοράσει φορέματα γιὰ ἀσπρικά, τῆς τ'ἀστελναν οἱ ἐμπόροι μὲ τὰ παιδιὰ τους, στὸ σπι-
τι, νὰ διαλέξει. Καὶ τοῦτο γιὰ ν' ἀποφεύγουν τὰ λόγια
τοῦ κόσμου.

Πείσμωνσε σάν σκέφτηκε ὁ Νίκος τοῦτα. Λίγο καὶ θὰ
τ'όκοβε τὸ σκοινί. Μὰ πάλι νὰ στενοχωρέσει στὰ γερά-
ματά του, τοῦτο τὸν καλὸ ἄνθρωπο, ποὺ τὸν ἀνάθρεψε
ὅπως ἔπρεπε, ποὺ δὲν παντρεύτηκε σάν χήρεψε νέος,
γιὰ χατῆρι του; Ποῦ τοῦ μίλησε πρὸ ὥρας μὲ τέτοια
πονετικὴ γλῶσσα; "Ὅχι! Δὲν ἔπρεπε. Κι' ἦρε μιὰ λύ-
ση — ἄς τὴν ποῦμε ἔτσι.

— "Αφισε πατέρα, νὰ περάσουν ἓνα - δυὸ μῆνες. Πρέ-
πει νὰ θρῶ τὸν τρόπο, ποὺ χρειάζεται. Δὲν μπορῶ νὰ
τὴν ἀποβγάλω καλὰ τοῦ ἔργου. Δὲ μοῦφταιξε σὲ τίπο-
τα... Τέλος, δὲν εἶναι δίκιο. Τὸ βλέπεις καὶ τοῦ λόγου
σου πατέρα.

Ὁ γέρο—Γαράκης συγκινήθηκε:

— Πῶς δὲν τὸ βλέπω γιέ μου; "Αδίκος ἄνθρωπος εἶμαι
γώ, γιὰ δὲν ἔκαμα νιὸς καὶ παληκάρι στὸν καιρὸ μου;
"Αφησε — ἐδὰ ποὺ τὰ λέμε οἱ δυὸ μας — ποὺ ἡ κοπε-
λιά, ἄς εἶναι κι' ἀλλόθρησκη κι' ἀλλόφυλη, ξέρω κα-
λὰ πῶς ἔδειξε μιὰ τέτοια διαγωγή στὰ χέρια σου, ποὺ
δύσκολα τὴν ἀπαντᾷς στοὺς καιροὺς ποὺ ζοῦμε. Ἀκό-
μη ὁ κύρης της — γιατί τ'όμαθα καὶ τοῦτο — ὁ Ἀρίφ
μπέης ὁ συχωρεμένος, εἶταν φίλος μου καὶ πλούσιος ὡς
εἶταν, τὴν καλανάθρεψε στὰ μικράτα της.

Ἀναστέναξε στὸ σημεῖο τοῦτο ὁ γέρο—Γαράκης. Μὰ
κράτησε τὴ συγκίνησή του καὶ ξακολούθησε:

— Μὰ ἴντα νὰ κάμομε, Νίκο παιδί μου; "Ἐχει ἡ κο-
πελιά τὰ δυὸ μεγάλα κουσούρια ποὺ σοῦ εἶπα: "Αλλό-
θρησκη κι' ἀλλόφυλη. Κι' ἔχεις κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη μάν-
τα τὴν κοινωνία, ποὺ δουλειά δὲν ἔχει καὶ καταπίαστη-
κε μαζύ σας, Ποιὸ νὰ πρωτοκοιτάξεις;... Κάμε τὸ λοι-
πὸν ὅπως μοῦ τ'όπες... "Ἐλα Νίκο μου.. Μὴ μοῦ χαλά-
σεις καὶ μένα τὸ χαρῆρι...

Καί χώρισαν αγαπημένοι, ὅπως ταιριάζει σ' ἀνθρώ-
πους εὐγενικοὺς καὶ ποὺ τρέχει στὶς φλέβες τους τὸ ἰ-
διο αἷμα

* * *

Πολλὰ στενοχωρημένος εἶταν ὁ Νίκος ὁ Γαράκης.
Σίμωνε νὰ τελέψουν οἱ δυὸ μῆνες καὶ δὲν ἐκτέλεσε τὴν
ὑπόσκησή του. "Ἐκλείσαν οἱ τρεῖς κι' ἀκόμη. Καὶ πῶς
ν' ἀνοίξει τὸ στόμα του καὶ νὰ πεῖ τῆς Ναζλῆς τὸν πι-
κρὸ λόγο; Πῶς νὰ τῆς πεῖ νὰ φύγει; Ἡ κακομοίρα
κοιμοῦνταν καὶ ξυπνοῦσε μὲ τ' ὄνομά του. Σεβντᾶ τοῦ-
χε, ποὺ λιγοστὲς φορές τὸν ἀπαντίχουμε σ' ἀνθρώπους
ποὺ ζοῦν μαζὺ καιρὸ καὶ φυσικὸ εἶναι νὰ λιγοστεύει
ἡ ἀγάπη τους, νὰ μὴν ἐρωτεύεται ὁ ἕνας τὸν ἄλλο σὰν
τὸν πρῶτο καιρὸ. Μὰ ἡ ἀραπινοῦλα κι' ὁ νιός, θαρροῦ-
σαν πῶς ἀπαντίχτηκαν ψὲς ἀργά — τόση εἶταν ἡ λαύρα
ποὺ τοὺς ἔκαιγε κ' ἡ τρυφεράδα ἀναμεταξύ τους. "Ἐλα
ὁμως ποὺ ὁ Νίκος ὁ Γαράκης εἶχε δώσει λόγο στὸν
πατέρα του... Κι' εἶχε περάσει κι' ἕνας σωστὸς μῆνας
παραπάνω ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ τοῦ ὑποσχέθηκε...

"Ἐχοντας ὄλα τοῦτα στὸ νοῦ του ὁ νέος, εἶπε γιὰ χά-
ρη τοῦ γέροντα νὰ τελειώσει τούτη ἡ ἱστορία, μ' ὄλο
τὸν πόνο ποὺ τὸν σπάρασε, μ' ὄλη τὴ θλίψη γιὰ τὸ κακὸ
ποὺ θάκανε στὴν αγαπημένη του Μαῦρη Ἀφροδίτη. Μὰ
πῶς; Δὲν εἶταν γιὰ τὸ χαραχτῆρα του, ἕνα μικρὸ πρά-
μα τοῦτο. "Ἄφησε ποὺ τὴν ἀγαποῦσε, μ' ὄλη τὴ θέρμη
τῆς καρδιάς του, μὰ τὸπαρνε καὶ σὰ μεγάλη ἀτιμία.
Νὰ ξεμυαλίσει μιὰ φτωχὴ κοπελιά, μιὰ κακοτυχημένη,
νὰ τῆς ἀλλάξει τὴ ζωὴ της, νὰ τῆς δώσει ἐλπίδες γιὰ
ἕνα καλύτερο μελούμενο, κ' ὕστερα νὰ τῆς πεῖ ἕνα
πρῶτ: "Ἄντε στὸ καλὸ κερά μου!.. "Ὅχι! Εἶταν ἄσκη-
μο, πολὺ ἄσκημο.

Μὰ πῶς νὰ δειάζει διαφορετικὰ; Πῶς νὰ κάνει;

Σκέφτηκε γιὰ ἕνα ταξίδι μακρινὸ. Νὰ τὴν ἔπαρνε
καὶ νὰφεθγε. Μὰ τοῦτο θὰ στενοχωροῦσε πολὺ τὸν πα-
τέρα του. Τί θάλεγε ὁ κόσμος, δὲν τὸν ἐγνοιαζε, σὰν ὁ

ἴδιος δὲν πίστευε, πῶς ἔκανε κακό. Ἡ δυσκολία εἶταν: ὁ ἀγαπημένος του ὁ πατέρας.

Ἔτσι γύρισε σ' ἄλλη σκέψη. Νὰ φύγει ὁ ἴδιος μακριὰ — εἶχε καὶ δουλειές στὴν Εὐρώπη — καὶ νὰ τῆς ἀφίσει ἕνα γράμμα πού νὰ τῆς γράφει τὸ τί στάθηκε. Μαζὺ καὶ τὰ λεπτὰ πού θὰ τῆς ἔδιναν, τοῦτος κι' ὁ πατέρας του, γιὰ νὰ σιάξει μιὰν ἄλλη ζωὴ, σ' ἄλλον τόπο, ὄξω ἀπὸ τὸ νησί. Γιὰ τοῦτο θὰ φρόντιζεν ὁ ἴδιος, περνώντας ἀπὸ τὴν Ἀθήνα.

Μὰ πάλι διχογνώμησε. Ὅχι! Καὶ τοῦτο δὲν εἶταν ἀντρίκιο, ἄφισε πού τὸν σαρακοῦσε καὶ στὸ ἕνα καὶ στ' ἄλλο ἢ ζήλεια. Κι' ἀποφάσισε τώρα, νὰ τῆς πεῖ, καθαρὰ καὶ ξάστερα, τὸ μπερδεμα πού τοὺς τύλιξε καὶ νὰ τὴν πάει ὁ ἴδιος στὴν Ἀθήνα, νὰ τὴν ἀποκαταστήσει καὶ νὰ ταξιδεύει κάθε τόσο νὰ τὴ βλέπει, ὥσπου νὰ δεῖ τί θὰ γίνονται. Καὶ σὰν πῆρε τούτη τὴν ἀπόφαση, βραδάκι πιά, σηκώθηκε κι' ἐπῆγε στὴ φωλιά του, μὲ πολὺ βαρειά τὴν καρδιά.

* * *

Ἡ θραδιά — αὐγουστιάτικη μὲ πανσέληνο — περνοῦσε ναυορισμένη ἀπ' ἀγάπη. Ἡ Ναζλιῆ εἶταν γεμάτη χαρὰ κι' εὐχαρίστησι, τόσο χαρούμενη κι' εὐχαριστημένη, πού δὲν πρόσεξε πῶς εἶταν στενοχωρημένος ὁ φίλος της.

Μὰ σὰν κάποια στιγμή τὸ παρατήρησε, τοῦ ζήτησε νὰ θγοῦν ὄξω, γιὰ νὰ ξεδώσει ὁ νοῦς του.

Κι' ἐκεῖνος τὸδέχτηκε.

Τ' ἀμάξι εἰδοποιήθηκε ἀπὸ τὸ μικρὸ πηρέτη τοὺς κι' ἔφτασε σὲ λίγο. Οἱ δυὸ ἐρωτεμένοι ἔφυγαν γιὰ μιὰν κοντινὴ ἐξοχὴ. Ὅπως τραβοῦσαν τὸν παραλιακὸ δρόμο, — ἀπὸ δῶ ἢ ἄρμη τῆς θάλασσας, ἀπὸ καὶ ἡ μυροδιά τοῦ θυμαριοῦ — ὁ Νίκος σκέπτονταν: «Πάνω στὴν κουβέντα θὰ τῆς τὸ πῶ». Κι' ἔσφιγγε τὸ χέρι της στὸ χέρι του καὶ τὴ φιλοῦσε μὲ λαχτάρα καὶ τὴν ἔφερνε στὴν ἀγκαλιά του, ὅπου τὴν κρατοῦσε σφιχτά.

Ευτυχισμένη ή Ναζλιή, αφίνουταν σέ τούτη τή λα-
τρεία. Δέν μπορούσε νά ζητήσει από τὸ Θεὸ τίποτ' ἄλ-
λο. Τῆς ἔδωσε ὅτι δέν σκέφτηκε ποτές. Δοξασμένο ἄς
εἶταν τ' ὄνομά του.

Τ' ἀμάξι σταμάτησε στὸν Κουμπέ. Κατέβηκαν κι' ἀγ-
καλιασμένοι χτύπησαν τὴν πόρτα τοῦ Βαγγέλη. Τέτοια
ώρα πού εἶταν, κοιμούνταν ὁ ταβερνιάρης. Μὰ ξύπη-
σε μ' εὐχαρίστησή του, σὰν ρωτώντας ἀπὸ μέσα, ἔμαθε
ποιοὶ ἦσαν. Εἶταν τακτικοὶ πελάτες του καὶ τοὺς ἀγα-
ποῦσε πολὺ. Τὸ Νίκο τὸν ἤξερε ἀπὸ μικρὸ καὶ ξεχωρι-
στά τὸν τιμοῦσε.

Στ' ἄψε - σβῦσε τοὺς ἑτοίμασε στ' ἀκροθάλασσο ἕνα
τραπέζι, ἔφερε οὔζο καὶ μεζέδες, πῆρε διαταγὴ γιὰ φα-
γητὸ κι' ἐπῆγε νά τοιμάσει.

Κι' ἔμειναν οἱ δυὸ πάλι κοντὰ στὸ κῦμα. Ὁ ἕνας μὲ
τὸν πόνο του κ' ἡ ἄλλη μὲ τὴ χαρὰ της. Πῶς εἶταν ἄ-
λήθεια, κείνη τὴ νύχτα, καταχαρούμενη ἡ Ναζλιή; Πε-
ρίεργο! Ἡ γυναίκεια διαίσθησή της δέν τῆς ἔλεγε τὸ
κακὸ πού θὰ τῆς γίνονταν; Κι' ὁ ἴδιος ὁ Νίκος παρα-
ξενεύουνταν. "Ἄλλους καιροὺς, καταλάβαινε τὸ φίλο
της, ἂν εἶχε καὶ τὴν πιὸ μικρὴ στενοχώρια... Μ' ἀπόψε
ὄχι... Δέν ἔνωσε τίποτα. Γελοῦσε, τραγουδοῦσε, τὸν φι-
λοῦσε, κι' ἀνάμεσα σ' ὄλα τοῦτα ἔπαιζε σὰν παιδί. Ἡ
θάλασσα πάντα τὴ γήτευε. Ἀπὸ μικρὴ τὴν εἶχε μπρὸς
στὰ μάτια της. Ἡ ὄργητα τοῦ Κρητικοῦ πέλαγου, εἶταν
τὸ βοερό τραγοῦδι, πού τὴν νανούριζε ἀκάμη καὶ στὴ
φρικτὴ γειτονιά τῶν χαλικούτηδων.

— Κάνουμε Νικοῦλι ἕνα μπάνιο; τοῦ πρότεινε.

Δέν τῷθελε. Καὶ θέλησε ν' ἀποφύγει:

— Μὰ δέν κρῶνεις; "Ἐχει μελτεμάκι...

— "Εγώ; "Ὀχι. Νιώθω τόση ζέστη. Θάναι τόσο ὄμορ-
φα... "Ἐλα Νικάκι νά με χαρεῖς.

Δέν τὸ πῆγε ἡ καρδιά του, νά μὴν τῆς δωρίσει τὴ
στερνὴ τούτη χαρὰ.

Σηκώθησαν, πῆγαν λίγο πιὸ πέρα στὰ βράχια, πού

ή θάλασσα είναι θαθεία και καθαρή. "Ερριξαν τὰ ρούχα τους, πισοπλατισμένοι, κι' έπεσαν στο γιολό. Πρώτος ο Νίκος κ' ύστερα ή Ναζλιή.

Μά περίεργο! Σάν βγήκε ή νέα στον άφρο δέν είδε, όπως τὸ φεγγάρι άσήμωνε τή θάλασσα, τὸ φίλο της. Στην άρχή θάρρεψε, πῶς θάπλεγε κάτω από τὸ κύμα, γιά νά τήν πιάσει ξαφνικά και νά τή φοβίσει. όπως τὸ συνήθιζε. Περίμενε ένα - δυὸ λεπτά, μά φανιά του. Κρύος ἴδρος τήν έκοψε. Τί νάγινε ο Νίκος; Τὸ κακό πήγε στο νοῦ της. Λές νά πνίγηκε; Μ' αὐτὸς κολυμπᾶ σά δελφίни. Νά χτύπησε με τήν κεφαλή, όπως πήρε βουτιά, σέ κανένα χαράκι τοῦ βυθοῦ; Ἡ καρδιά της σταμάτησε σέ τούτη τή σκέψη. Τὸ αίμα κυκλοφόρησε θίαια στις φλέβες της και τήν έπνιγε.

— Νίκο, φώναζε μ' ὄλη τή δύναμή της. Νικοῦλι...

Και σύγκαιρα με τή φωνή, τὸν είδε λίγο πιὸ πέρα, νά παλεύει με τὸ νερό, νά πολεμᾶ με τὸ κύμα και νά θγά- νει μιά φωνή πνιχτή γιά βοήθεια.

Γερή στο κολύμπι, άνοιξε τὰ χέρια της και με μιάν άπλωταριά, έφτασε κοντά του. Χωρίς νά χάσει στιγμή, πήρε βουτιά και σ' ένα δευτερόλεπτο τὸν ένωσε στην πλάτη της. Τὸν έπιασε με τὸνα χέρι και με τ' άλλο κολυμπώντας, τράθηξε πρὸς τή λίγη άμμουδιά πού βρίσκουνταν κάτω από τὰ θράχια. Κοντινή είταν ή άπόσταση, μά τῆς φάνηκε πολὺ μακρυνή. "Αφησε πού τὰ νερά είσαν θαθεία, τρία - τέσερα μπόγια άκόμη κι' ο Γαράκης παρά λίγο νά τήν τραθήξει στο βυθό, όπως παλεύοντας γιά νά σωθει κόλησε πάνω της στα ύστερνά.

Μά τήν ώρα π' άπελπίζονταν πῶς δέ θα τὰ καταφέρει, είδε πῶς λίγο και θα πάτωνε."Εβαλε τὰ δυνατά της, αντίστάθηκε στο τράθηγμα πού τῆς έκανε τὸ παληκάρι. Μιά προσπάθεια χρειάζονταν μικρή. Μιά - δυὸ άπλωταριές, μ' ὄλο πού τῶρα ο Νίκος κουλούριασε τὰ μπράτσα του στο λαιμό της και τήν έσφιγγε δυνατά. Μά ο ραμπῆς τή βοήθησε. Κι' έφτασε στα ρηχά. Πῶς

κατάφερε νά ξεγαντζωθεί από τὸ σφίξιμο, εἶταν μεγάλο πράμα. Τὸ πέτυχεν ὅμως κι' ἔτσι τὸν τράθηξε, λιγοθυμισμένο, πάνω στὴν ἄμμο.

Τὴν καυμενοῦλα τὴν τρομάρα της! Μοναχὴ στὴν ἐρημιᾶ, νύχτας ὥρα, μιὰ γυναίκα, χωρὶς βοήθεια, νά θωρεῖ τὴν ἀγάπη της νά πεθαίνει!... Δὲν τὴν ἐγνοιοῦσε τί θάλεγε ὁ κόσμος, ἂν πάθαινε πράμα ὁ Νικούλης της. Μὴ θὰ ζοῦσε τούτη νά τ' ἀκούσει; Θὰ πνίγουνταν τὴν ἴδια στιγμή γιὰ νά φύγουνε μαζί ἀπὸ τὸν ντουδιά. Γιὰ νά μὴ τοὺς ξεχωρίσει μηδ' ὁ θάνατος.

Δὲν εἶταν ὅμως ὥρα γιὰ νά τὰ χάνει. Κιντύνευσεν ὁ ἀγαπημένος της, τὸ φῶς της, ἡ ζωὴ της. Θάκανε ὅτι μπορούσε γιὰ νά τὸν κερδίσει ἀπὸ τὰ νύχια τοῦ χάρου. Μὲ σβελτοσύνη, τὸν ξάπλωσεν ἀνάσκελα, κι' ὅπως εἶχε δεῖ μιὰ φορά στὸν τόπο της, ποῦ σίντυχε μιὰν τέτοιαν ὥρα στὸ κοντοθάλασσο, ἔκαμε καὶ τούτη. Γλήγορα - γλήγορα, μὲ θάρρος ποῦ τῆς τῶιδεν ἡ ἀγάπη της, κρατοῦσε τὰ νεῦρα της καὶ πάσκιζε τὴ δουλειὰ της.

Καὶ πρὶ ν' ἀπελπιστεῖ ἡ ἄμοιρη καὶ νά θάλει τίς φωνές καὶ νά καλέσει τὸ Βαγγέλη καὶ τὸν ἀμαξᾶ νά βοηθήσουν καὶ τοῦτοι, ὁ νέος ἄρχισε νά συνεφέρνει. "Ἐῶγαλε τὴ λίγη θάλασσα ποῦ κατάπτε, πῆρε ἀνάσα θαθεία, καὶ σὲ λίγο ἄνοιξε τὰ μάτια του. Καὶ τὸ πρῶτο π' ἀντίκρυσεν εἶταν τούτη. Τὸ τί νά σκέφτηκε, ἕνας Θεὸς μόνο τῶξερε. Μὰ θὰ λόγιασε, πῶς ἂν ἔλειπε ἡ Ναζλῆ, θάταν πνιμένος. Κι' ἕνα μικρὸ γελάκι ἀνθίσει στ' ἀχείλια του.

Ἡ νέα, μὲ φωνὴ ποῦτρεμεν ἀπὸ συγκίνηση κι' ἀγάπη, τοῦ μίλησε:

— Δὲν ἔχεις πράμα, μικρὸ μου! Καίρέτι! Θάρρος, Νικοῦλι μου χρυσέ!... Περαστικὸ εἶταν τὸ κακό.

Καὶ ξακολούθησε τὰ πρεπούμενα μὲ τέτοια ἐπιδειξιότη, ποῦ ὁ νέος δὲν ἄργησε νάρθει στὰ σύγκαλά του, ὅπως εἶχε καὶ σιδερένια κράση.

Τότες ἡ κοπελιά, ἀνέβηκε στὸν ἀψηλὸ θράχο, ἔφερε τὰ ροῦχα τους καὶ χωρὶς χρονοτριβὴ τὸν ἔντυσε, σὰν ἡ μάνα ντύνει τὸ παιδί. Πέρασε καὶ τούτη τὰ δικά της κ' ὕστερα κάθησε πρὸς τὴν κεφαλὴ του καὶ τὴν πῆρε στὰ γόνατά της. Δὲν τοῦ μιλοῦσε, μόνο τοῦ ζευγάριζε τὰ πλούσια καστανὰ μαλλιά του μὲ τὰ μακρὰ της δάκτυλα.

Εἶταν πιά φῶς φανερό, πὼς πήγαινε καλύτερα. Ὁ σφυγμὸς του, πού τὸν ἔπιασε, δούλευε ρολοί. Καὶ σύγκαιρα τῆς μίλησε κι' ἐκεῖνος:

— Καϋμένη Ναζλιῆ, ἀναταράχτηκες κ' εἶμουν ἀφορμή.

— "Ἰντὰ 'ναι τουτονὰ πού λές Νικοῦλι; Ἐσὺ νάσαι καλά... Σκλάβθα σου δὲν εἶμαι; Δὲν τὸ κατέχεις; ... Μόνο μὴ μιλεῖς, λιγάκι ἀκόμη. Πέντε λεφτά...

Κι' ὅταν ἡ νέα κατάλαβε πὼς μπορούσε νὰ περπατήσει, τὸν παρακάλεσε νὰ φύγουν.

Κι' ὁ νιὸς πού τὴν ὦρα τούτη π' ὁ θάνατος φτεροῦγισε πάνω του, κατάλαβε τί ἀξίζει ἡ ζωὴ, εἶπε:

— Νὰ φύγουμε Ναζλιῆ. Μ' ἀπόψε ὄχι... Ἀπόψε θὰ πᾶμε στοῦ Βαγγέλη.

— Καὶ θὰ μείνομε ὅλη νύχτα; "Οἱ Νικοῦλι. Πρέπει νὰ φύγουμε τὸ γληγορότερο. Νὰ πᾶμε στὸ σπιτάκι μας νὰ συχάσεις.

— Ἐτσὰ πού τὸ λές θὰ γενεῖ Ναζλιῆ. Θὰ πᾶμε στὸ σπιτάκι μας ἀπόψε. Μ' αὔριο...

— Αὔριο θάσαι φτάγερος.

— Εἶμαι κι' ἀπόψε. Μ' αὔριο θὰ φύγουμε. Τ' αὔστριακό περνᾶ τὸ βραδάκι. Θὰ μπαρκάρουμε καὶ θὰ βγοῦμε ὅπου μᾶς ἀρέσει: Πειραιᾶ, Κέρκυρα, Τριέστι.

— Θὰ φύγουμε, ρώτησε ἡ νέα, παραξενεμένη. Θὰ φύγουμε ἀπὸ τὸν τόπο μας; Κ' ἡ δουλειές σου; Καὶ τὸ σπιτάκι μας; Καὶ τὸ νησί μας;

Κ' εἶταν τώρα πολὺ θλιμένη, ὅπως τάλεγε τοῦτα. Σὰν ἄφησε τὴ μάνα της, δὲν τὸ λόγιασε. Μὰ ν' ἀφίσει

ὁ Νίκος τις δουλειές του, ποῦξερε πόσο τις φρόντιζε καὶ πόσο τὸν φχαριστοῦσαν; Νὰ παραιτήσουν τὸ μικρὸ σπίτι τους, ποῦ μέσα στοὺς τέσσερις τοίχους του ἔνιωσε, ὄλο γλύκα κι' ἀγάπη τῆ ζωῆ; Νὰ ξεμακρύνουν ἀπὸ τὴν Κρήτη τους, ποῦ εἶταν ἡ ἴδια ἡ ζήση τους; Εἶταν πολὺ βαρειά ὄλα τοῦτα.

Μὰ ἡ Ναζλιῆ καλὴ καὶ μυαλωμένη κοπέλα, πονοῦσε γιὰ ὄλα τοῦτα, μὰ γιὰ νὰ τὸ ζητᾶ ὁ Νίκος νὰ φύγουν, θᾶπρεπε. Καὶ διόρθωσε:

— Σὰν θές ἐσύ, ἀκλουθῶ σου ὅπου κι' ἀνέ με πᾶς...

Τὴν ἄλλη τὸ πρωτὶ ὁ Νίκος ὁ Γαράκης, πῆγε κι' ἤυρε τὸν πατέρα του. Μὲ τρόπο τὸν κατάφερε νὰ τοῦ δώσει τὴν ἄδεια γιὰ ἓνα ταξίδι στὴν Εὐρώπη. Δὲν τοῦ μολόησε πῶς θὰ πάρει μαζί του τὴ Ναζλιῆ. Μὰ ὁ γέροντας ἤξερε, πῶς γιὰ χατήρι της γίνονταν ὄλα τοῦτα.

— "Ἄμε στὸ καλὸ γιέ μου — τοῦ εὐκλήθηκε. "Ἄμε στὸ καλὸ κι' ἄς εἶσαι καλὰ πάντα. Μόνο μὴν πολυαργήσεις, γιατί θὰ σὲ ποθυμῶ!...

Δὲν μπόρεσεν ὁ Νίκος νὰ μὴν τὸν ἀγκαλιάσει καὶ νὰ κλάψει στὸν κόρφο του σὰ μικρὸ παιδί. Εἶταν πολὺ καλὸς ἄνθρωπος καὶ πάρα πολὺ καλὸς πατέρας.

.....

Τὴν ἴδια νύχτα οἱ δυὸ ἐρωτεμένοι μπῆκαν στὸ μεγάλο βαπόρι ποῦπιανε κάθε Τετάρτη στὴν πολιτεία κι' ἔφυγαν. Λυποῦνταν π' ἄφηναν πίσω, τὸ γλυκὸ τους τόπο, τ' ὄμορφο νησί, ποῦ σ' αὐτὸ γεννήθηκαν καὶ μεγάλωσαν. Λυποῦνταν γιὰ πολλὰ ἄλλα ἀκόμη ποῦ δὲν εἶταν βολετὸ νὰ σβύσουν στὴ θύμησή τους—ὅπως ὁ ἀφρὸς τῆς θάλασσας, π' ἄφηνε πίσω του τὸ πλεούμενο. Φχαριστιούνταν ὁμως, πῶς θὰ σύχαιζαν κι' ὄσοι ἀναταράχτηκαν ἀπ' ἀφορμὴ τους, στὴν ἀγαπημένη μικρὴ πόλη. Πολὺ λυποῦνταν καὶ πολὺ φχαριστιούνταν γιὰ ὄλα τοῦτα.

Μὰ τὸ καράβι τῆς ἀγάπης, ὄλο καὶ τοὺς ἔφερε στὸ λιμάνι τῆς χαρᾶς...

- Πούναι ή Συρμαλένια μωρή Βαγγελιώ;
- "Οξω θά βγῆκε.
- Δέ σου τῶχω πεί ἑκατό φορές νά τή ξανοίγεις σάν τὰ μάθια σου τήν κοπελιά;... Νά μὴν τήν ἀφίνεις νά γυρίζει στὰ σοκάκια τοῦ χωριοῦ;
- Μανωλιό μου, μὴ χολοσκᾶς. Ἐπαέ, σέ κιανούς συγγενοῦ θᾶναι.

Καί ή Βαγγελιώ, ή γυναίκα τοῦ Μανώλη, βγῆκε στήν πόρτα τοῦ χωριάτικου σπιτιοῦ, ἔβαλε τὸ δεξι χέρι παρά-πλευρα στὸ στόμα της καί φώναξε:

- Συρμαλένια! "Ε, μωρή Συρμαλένιααα! "Ελα, μωρή, καί γάιρε ὁ ἀφέντης σου!

Ἐστάθηκε λίγες στιγμές ἀκόμη στὸ κεφαλόσκαλο, σάν νά περίμενε τήν ἀπάντηση τῆς μικρῆς κόρης τοῦ ἀντρα της, καί κατοπινά μπῆκε στὸ σπίτι της, ἤσυχη, ἀτάραχη.

- Δὲν ἀγροίκησε; τῆ ρώτησε.

Ἡ Βαγγελιώ, ή μητρυιά τῆς μικρῆς Σύρμας, πού ἤξερε πόσο τὰ κάλη της ἀναστάτωναν τὸ Μανωλιό, σίμωσε κοντά του κι' ὅπως τοῦ βοηθοῦσε ν' ἀδειάσει τίς σακκοῦλες πού τίς ἔφερε γεμάτες λογῆς-λογῆς πράματα ἀπὸ τῆ πολιτεία, ἄρχισε νά τὸν προκαλεῖ.

Μά ὁ ἄντρας της δὲν εἶχε ὄρεξη γιὰ «παιγνίδια» τούτη τὴν ὥρα. Ἔλειπε, εἶν' ἀλήθεια, δυὸ μέρες στὴ χώρα—καὶ δὲ χάρηκε τὴν ὁμορφὴ γυναῖκα αὐτὸ τὸν καιρὸ—μὰ ἡ λαχτάρρα του εἶταν, νὰ δεῖ πρῶτα τὴν κόρη του, τὴ Συρμαλένια, τὸ κορίτσι του, ποὺ γεννήθηκε ἀπὸ τὴ πρῶτην του ἀγάπη, ποὺ ὁ Θεὸς δὲν τὸν ἄφησε νὰ τὴ χαρεῖ. Κι' ἂν ξαναπαντρεύτηκε τὴν ὁμορφὴ Βαγγελιώ, τὴ μαζώχτρα του, ποὺ τὸν κατάφερε ἕνα θραδάκι νὰ τὴν κάμει δική του, κ' ὕστερα, θέλοντας καὶ μὴ νὰ τὴν πάρει, δὲν ξεχνοῦσε τὴν πεθαμένη. Βασιλικῶς ἔλεγεν ἀκόμη καὶ σήμερα κι' ἐκολοῦσαν τ' ἀχειλία του! Καὶ ἡ Συρμαλένια εἶταν ἡ ἴδια ἡ εἰκόνα τῆς πεθαμένης μάνας της καὶ ἡ ἀγάπη του ὅλη ἔπεφτε σ' αὐτὴ.

Ἡ ἄλλη, τοῦ ξυπνοῦσε τὶς ὁρμές του, τοὺς πόθους του, τᾶρσε καὶ τὸν τραβοῦσε σὰν ὁμορφὴ γυναῖκα μὲ τὸ γεμάτο σῶμα της καὶ τὰ καμώματά της. Μὰ ὕστερα ὡς τὴν ἄφινε χορτασμένος, μπουχτισμένος, τὴν ἔβλεπε χωρὶς νὰ νιώθει τίποτα γι' αὐτὴ. Μὰ πάλι, ἡ περιποίησις ποὺ ἔκανε τῆς μικρῆς, τὸ ταχτικὸ λούσιμο, τὸ χτένισμα τῶν σγουρῶν μαύρων μαλλιῶν της, τὸ σιάξιμο καινούργιων ρούχων—ὄλ' αὐτὰ, τὸν ἔκαναν μαλακὸ ἀπέναντί της.

Καὶ πολλὰς φορές, νικόντας τὴν ἀδιαφορίαν του γιὰ τὴν ὁμορφὴ γυναῖκα του ποὺ τὴ θαρροῦσε σὰν μιὰ κλέφτρα, σὰν μιὰ ξένη, ποὺ μπῆκε στὸ σπῆτι του κι' ἄρπαξε τὴ θέσιν τῆς πεθαμένης, μουρμούριζε:

—Πάλι καλά, σὰν ἀγαπᾶ τὴ Συρμαλένια.

* * *

Μὰ ἡ γυναῖκα εἶναι ὁ χειρότερος ὑποκριτής, σὰν θέλει νὰ παίξει τοῦτο τὸ ρόλο. Κ' ἡ Βαγγελιώ, ποὺ δὲν εἶταν μόνο ὁμορφὴ μὰ κι' ἔξυπνη, καταλάβαινε πῶς ἡ μικρὴ κόρη εἶταν ἕνα ἐμπόδιο στὴν εὐτυχία της: Νὰ κατακτήσει ὁλότελα τὸν ἄντρα της, νὰ πάρει στὸ σπῆτι

τοὺς δικούς της, πού δὲν εἶχαν στὸν ἥλιο μοῖρα, καὶ νὰ χαροῦν τὸ βίος τοῦ Μανωλιοῦ—μιὰ καὶ δὲν ἔκανεν ἡ ἴδια παιδιά. Καὶ μέσα της, τὰ αἰσθήματα τούτα, παράξενα συνδυασμένα, προκαλοῦσαν βουβές ἐπαναστάσεις, πού ἔνα καλὸ μάτι τις ἔβλεπε ὀλοφάνερα.

Ἔτσι γιὰ τὴ Βαγγελιώ ἢ Συρμαλένια εἶταν ἡ κλέφτρα τῆς χαρᾶς της. Καὶ τὸ πάθος της φούσκωνε κάθε μέρα καὶ ἡ ἐπανάσταση πού τὴν τρικύμιζε βαθεῖα, θὰ ξυπνοῦσε σύντομα. Μὰ πῶς; Στὸ νοῦ της μιὰ ἰδέα στριφογύριζε: Ἡ Συρμαλένια. Ἄν ἔλειπε ἡ μικρὴ ἀπὸ τὴ μέση! Ἄν πέθαινε! Ἄ, ναί! Αὐτὸ εἶταν! Ἄν πέθαινε αὐτὴ ἡ κακῆς ὥρας γέννημα, πού ἡ ἁμαρτίες ἢ δικές της τὴν φέρανε στὸν κόσμο, πού θρέθηκε ἔδω κάτω γιὰ νὰ τὴν τυραννᾷ, νὰ μὴ βλέπει καλὴ μέρα, τώρα πού εἶχε τὰ καλὰ της καὶ τ' ἀγαθὰ της, θὰ κυρίευε τὴν ψυχὴ τοῦ ἄντρα της, πέρα ὡς πέρα, θὰ τὸν ἔκανε ὅ,τι ἤθελε.

Καί, χωρὶς νάχει ἀποφασίσει ἀκόμη τὸ κακὸ, ἄλλαξε τακτικὴ. Ἔγινε πρὸ περιποιητικὴ στὴ μικρὴ, τὸ μῖσος της τὸντуне μὲ τῆς ἀγάπης τὰ φτιασίδια κι' ὅπως τῆς ἐρχόταν νὰ βάλει γύρω στὸ λαιμὸ τοῦ κοριτσιοῦ τὰ κρουσταλένια δάκτυλά της καὶ νὰ τὸ πνίξει, κατῶρθωνε νὰ συγκρατιέται καὶ νὰ τὸ χαϊδεύει, νὰ τὸ σφίγγει παράφορα στὴν ἀγκαλιά της, τόσο πού ἡ Συρμαλένια ἔβαζε τις φωνές. Ὁ πατέρας της, βλέποντας ὅλ' αὐτὰ, εἶταν εὐτυχισμένος.

— Μὴν κλαῖς, μωρὴ Συρμαλένια, ἔλεγε στὴ μικρὴ. Ὁ Θεὸς σὲ λυπήθηκε καὶ σοῦδωσε μιὰ μάνα πού σ' ἀγαπᾷ σὰν τὴ μακαρίτισσα πού σ' ἐγέννησε.

Κι' ἔσταυροκοποιοῦνταν ὁ κακομοῖρης, εὐχαριστόντας τὸ Θεὸ καὶ τὴν Παναγιά.

Μὰ ἡ μικρὴ κόρη του—μὲ τὴ διαίσθηση πού ἔχουν τὰ μικρά—ἀπόφευγε τὰ σφιχταγκαλιάσματα τῆς μητριῶς της, τὴν ἔτρεμε. Καὶ ἡ Βαγγελιώ, μέρα μὲ τὴν ἡμέρα, ὄλο κι' ἄφινε τὸ πάθος της νὰ ξεχύνεται, σὰν ἀγάπης ξέσπασμα :

— Σύρμα μου, Συρμαλένια μου, χρυσή μου!

* * *

Ἡσύχασε πιά ὁ πατέρας τῆς μ' ὄλα τούτα. Ἡ Βαγγελιώ εἶταν δεύτερη μάνα γιὰ τὸ παιδί του. Μὰ καθὼς περνοῦσεν ἡ ὥρα κείνο τὸ βράδυ κ' ἡ Συρμαλένια μῆτε φωνή, μῆτε ἀκρόαση, ἀνήσυχος γύρισε στὴ γυναῖκα του:

— Μωρὴ Βαγγελιώ; Τὸ παιδί, μωρὴ;

Ἡ νέα γυναῖκα τ' ἀπάντησε:

— Δὲ θεωρεῖς; Ἐδὰ θὰ ξεπορτίσω γιὰ νὰ πάω νὰ δῶ ἴντα γίνηκε τὸ μικρὸ μας.

Βγῆκεν ὄξω κι' ὁ ἄντρας τῆς τὴν ἀκολούθησεν ὡς τὴν πόρτα. Ἐκεῖ στάθηκε συλλογισμένος μ' ἓνα τρόμο στὴν καρδιά ἀλλοιώτικο, μὲ μιὰ πίκρα ποῦ τοῦ φαρμάκωνε τὴν ψυχὴ. Ἐστρίψε ἓνα τσιγάρο, τάβαλε στ' ἀχείλια του κ' ἡ τσακμακόπετρα κτύπησε δυνατά. Ἡ Ἰσκα ἀναψε κι' ἄφησε μιὰ ὀμορφὴ μυρωδιὰ στὸν ἀέρα. Μηχανικὰ τὴν ἔπιασε πάνω ἀπὸ τὴν πέτρα, τὴν ἔφερε στὸ χοντρὸ τσιγάρο, ποῦ πῆρε φωτιά. Ρούφηξεν ἀχόρταγα. Ὁ καπνὸς σέ λίγο χάθηκε στὸν ἀέρα καὶ σκόρπισε παντοῦ τὴ μυρωδιὰ τῆς Ἰσκας.

«Μὴν ἔπαθε πρᾶμα τὸ παιδί;» μουρμούρισε.

Καὶ τὰ ἴδια του τὰ λόγια τοῦφεραν μιὰν ἀνατριχίλα. Κρύος ἴδρος ἔλουσε τὸ κούτελό του. Τὰ πόδια του, πόδια γεροῦ ἄντρα, ἄρχισαν νὰ τρέμουν. Ἡ καρδιά του λαχταροῦσε σὰν τοῦ περιστεριοῦ.

Ἡ Βαγγελιώ φάνηκε νὰ μπαίνει στὴν αὐλὴ μοναχὴ καὶ τότε δυὸ λέξεις τοῦφυγαν, ποῦ ὅπως τις εἶπε ἔμοιαζαν σὰν νὰ κλειναν ὅλη του τὴν ψυχὴ:

— Τὸ παιδί;

— Πολιώρας, Μανωλιό, πέρασε ἀπὸ τὴν Ἀσημένια τὴ ξαδέρφη μου. Ἐσμιξε μὲ τὰ παιδιὰ τῆς κι' ἔφυγε μαζί τους.

— Τί λὲς μωρὴ; φώναξε σαστισμένος ὁ Μανωλιός...

Στοχάστηκες τί λές;....

Ἡ γυναίκα στάθηκε σάν τὰ λόγια αὐτὰ νάταν ἕνα μαστίγιο, ἕνας μπαλντᾶς, ποῦ τὴν κτύπησαν. Ἔνωθε νὰ τρέμει. Ἰμ' ἀμέσως ἦρθε στὰ σύγκαλά της.

— Μὴν κάνεις σάν τροζός, ἄντρα μου. Παιδί 'ναι, θὰ παίξει καὶ θάρθει.

Καὶ τὸν πλησίασε μ' ἕνα τρόπο, ποῦ ἔνωσε ὁ Μανωλιὸς ντροπῇ, ἂν ἄφινε τὸν ἑαυτό του νὰ παρασυρθεῖ.

Ἡ Βαγγελιώ τὸ κατάλαβε. Ἀπόψε δὲν μπορούσε νὰ τὸν ὑποτάξει:

— Ἔλα νὰ φᾶς ψωμί, τοῦπε, ποῦσαι μπαϊλντισμένος ἀπὸ τὴν κούραση. Καὶ τὸ παιδί μας θάρθει. Μὴ συγχίζεσαι.

Τὸν πῆρε στὴν ἀγκαλιά της, τὸν ἔσυρεν ὡς τὸ σοφρά, τὸν κάθησε κι' ἔσυρε τὸ χαμηλὸ στρογγυλὸ τραπέζι ὡς ἐκεῖ.

Ἔφαγαν. Μὰ ἡ Σύρμα δὲ φάνηκε. Κι' ὁ πατέρας της σηκώθηκε:

— Πάω νὰ δῶ γιὰ τὸ παιδί.

— Θάρθω κι' ἐγώ, Μανωλιό μου. Δὲ μοῦκανε χαῖρι τὸ ψωμί. Ἄργησε...

Καὶ τὸ πρόσωπό της ἔδειχνε τώρα μιὰν ἀνησυχία. Βγῆκαν ἔξω, χωρὶς γὰ ποῦν μιὰ λέξη. Ἔφτασαν στὴν Ἀσημένια.

— Δὲ γύρισε τὸ παιδί; πρόφτασε νὰ ρωτήσῃ ἡ Βαγγελιώ.

Ἡ ξαδέλφη της κοντοστάθηκε στὴν ἀρχή — κάποια πάλῃ γίνηκε μέσα της. Μὰ ἡ Βαγγελιώ εἶταν ξαδέλφη της. Τὴν εἶχεν ὀρκίσει νὰ πεί πὼς πέρασεν ἡ Σύρμα ἀπὸ τὸ σπίτι της. Κι' ὅταν τὴν ρώτησε γιατί νὰ πεί ἄλλ' ἄντ' ἄλλων, ἡ Βαγγελιώ τῆς δικαιολογήθηκε μ' ἕνα φέμα: «Θέλω νὰ δῶ ἂν ἀγαπᾶ ὁ Μανωλιὸς ἐμένα καλύτερα ἀπὸ τὴν κόρη του. Τὴν ἔχω στοῦ παπποῦ της».

Ἔτσι ἡ Ἀσημένια τὴν βοήθησε:

— Ἐπέρασε πολλῶρας. Θάρρειπα πῶς εἶταν μὲ τὰ δικά μου. Μὰ δὲν τῶδανε.

— Δὲν τῶδανε;

Ὁ Μανωλιὸς ἀπόμεινε. Ἡ καρδιά του σφίχτηκε. Χωρὶς νὰ πεῖ ἄλλη λέξη, πετάχτηκεν ἔξω. Νύχτωνε γερά. Αὐτὸ τὸν ἀποκάρδιωσε:

— Ἐγὼτὶ μου τοῦ κακομοίρη, ἀναστέναξε, σὰν νὰ εἶταν βέβαιος πῶς ἡ κόρη του, ἡ Σύρμα του, ἡ μοναδική του ἀγάπη, εἶχε σθῦσει γιὰ πάντα.

Ἐτρεξε παντοῦ. Στους συγγενεῖς. Στους γειτόνους. Στὸν παπᾶ. Στὸ δάσκαλο.

— Μὴν εἶδατε τὴ Συρμαλένια;

— Ὅϊ! Δὲν τὴν εἶδαμε!

Ὁ νωματάρχης τ' ἀπάντησε τὸ ἴδιο. Σταθμάρχης στὸ χωριὸ, ἄρχισε ἀμέσως τὶς ἔρευνες. Ὅλη νύχτα οἱ χωροφύλακες, οἱ συγγενεῖς τοῦ Μανωλιοῦ, οἱ χωριανοὶ ὄλοι, αὐτὸς ὁ ἴδιος κ' ἡ Βαγγελιώ μὲ τοὺς δικούς της — πρώτη καὶ καλύτερη, γεμάτη κλάψες, ξεφωνητὰ καὶ χτυπήματα στὰ στήθια της — γύρευαν τὴ Σύρμα.

Τὸ ἴδιο καὶ τὴν ἄλλη μέρα καὶ τὴν παράλλη. Μὰ ἡ μικρὴ ὁμορφὴ χωριατοπούλα δὲ θρέθηκε.

Τρελὸς καὶ ξαποσταμένος ὁ Μανωλιὸς ἔβριζε τὴ γυναῖκα του, τὸν ἀπατό του, ὄλον τὸν κόσμον. Μὰ ἡ Βαγγελιώ ἔκανε πῶς δὲν ἄκουε τὶς θρῆσιές καὶ ἔμιξόκλαιγε κι' αὐτὴ, κι' ἐμοιρολογοῦσε τὴ Σύρμα, καὶ δὸς του νὰ θυμᾶται τὰ κάλλη της καὶ τὶς χάρες της.

Ἐγὼτὶ μου κ' ἴντα θὰ γενῶ, δίχως σου, κοπελιά μου!»

Ἐγὼτὶ μου τζ' ἔρημης!»

Ἐγὼτὶ μου τζ' ἔρημης!»

Καὶ τὸ μοιρολόϊ ἔδινε κι' ἔπαιρνε καὶ τὰ μάτια τῆς Βαγγελιώως εἶχαν γίνεи θρύσες ἀστείρευτες.

* * *

Ὁ κακομοίρης ὁ Μανωλιὸς μαυροφορέθηκε κι' ἀνθρώπου δὲ μιλοῦσε. Μαύρη ἡ θράκα του, ὀλόμαυρο

τὸ ποκάμισό του καὶ τὸ ζιπνογάλεκό του, μαῦρο μαν-
τῆλι στὴν κεφαλὴ του. Κι' ὦρα-ὦρα τοῦφευγε καὶ
καμμιὰ μαντινάδα λυπητερή.

Εἶτανε μιὰ λύπησι ὁ δύστιχος. Μαῦρα γίνουσαν τὰ
σπλάχνα τῶν χωριανῶν ἀπὸ τὸν καῦμό. Κι' ὄλοι τους
λέγανε λόγια συμπονετικά, ὅπως διάβαινε, πού, ὅπως
οἱ ἀπλοῖ χωρικοὶ τᾶφιναν εἰλικρινὰ νὰ θγαίνουν ἀπὸ
τὴν ψυχὴ τους καὶ νὰ τὰ μισακοῦει ὁ χαροκαμένος ὁ
πατέρας, τοῦ ραῖζανε περισσότερο τὴν καρδιά.

Καὶ ἡ γυναῖκα του, ὄλο αὐτὸ τὸν καιρὰ, δόστου κι'
ἐκλαιγε ἀπὸ τὴν αὐγὴ ὡς τὸ θράδι. Καὶ — παράξενο—
ἀπαρνήθηκε καὶ τοὺς δικούς της. Δὲν πήγαινε μῆτε
νὰ ταὺς δεῖ ἂν ζοῦν. Κλεισμένη στὸ σπίτι μὲ κλειστὰ
τὰ παραθύρια, δὲν ἤθελε—δὲν τὸ «κρατοῦσε ἡ καρδιά
της»—νάβγει ὄξω. Κοίταζε ὅμως τὸν ἄντρα της μὲ φο-
βισμένο μάτι, ὅταν αὐτὸς συλλοῖσμένος εἶχε ρίξει τὴν
κεφαλὴ του στὶς παλάμες του, ὅπως συνήθιζε νὰ κά-
θεται στὸ σοφρᾶ, ἀκουμπώντας τοὺς ἀγκῶνες του στὰ
γόνατά του. Ἀπόφευγε νὰ θρίσκειται μαζί του στὴν
ἴδια κάμερα καὶ τὴ νύχτα ἔμενεν ἄγρυπνη.

— Δὲν κοιμᾶσαι, μωρὴ Βαγγελιώ; τὴ ρωτοῦσε ὁ
ἄντρας της, πού ὁ ὕπνος δὲν ἔπεφτε στὰ ματόκλαδά
του.

Ἡ νέα γυναῖκα, πού εἶταν στὰ περασμένα ὄλο φω-
τιά καὶ πού ξετρέλαινε τὸ Μανωλιὸ μὲ τὰ καμώματά
της, στὴ φωνὴ αὐτὴ τραβιούνταν ὅσο μπορούσε στὴν
ἄκρη τοῦ κρεββατιοῦ, κι' ἀπαντοῦσε :

— "Ὅσκει !

Μιὰ λέξη! Μιὰ μοναχὴ λέξη! "Ἐτσι πού στὸ τέλος
ὁ ἄντρας της τὴν πρόσεξε. Τὸν ἔκαμε νὰ τὴν προσέξει.

Κι' ὅπως ἔμενε ξάγρυπνος τὴν νύκτα, τὴν ἄκουσε,
μιὰ φορὰ πού ἀπὸ τὴν κούρασι τούτῃ κοιμήθηκε, νὰ
παραμιλεῖ, νὰ λέει τὸνομα τῆς κόρης του, νὰ τινάζε-
ται ἀλαφιασμένη.

Δὲν ἤξερε τί νὰ πεῖ; Τί νὰ βάλει στὸ νοῦ του; Τόσο

ἀγαπούσε τὸ κορίτσι, πού τῷ δάλεπε καὶ στὸν ὕπνο της; Κ' ἡ καρδιά του ἄρχισε νὰ μαλακώνει μαζί της. Μὰ πάλι, δὲν μποροῦσε νὰ τῆς συχωρέσει, πού ἄφησε τὴ μικρή, νὰ ξεπορτίσει καὶ νὰ χαθεῖ.

* * *

Ἐνα βράδι, ὅπως καθήσανε νὰ φᾶνε, ἔλειψε τὸ λάδι ἀπὸ τὸ τραπέζι. Ἡ Βαγγελιώ, ὅσο περνοῦσε ὁ καιρὸς, τόσο κι' ἔχανε τὸ νοῦ της. Τότες ὁ Μανωλιός, πού ἀφ' ὅταν ἡ Σύρμω ἔλειψε εἶχε παραιτήσῃ τὰ πάντα—αὐτὸς ὁ νοικοκύρης μὲ τὸνομα — σηκώθηκε νὰ πάει στὸ κατῶγι νὰ βάλει λάδι ἀπὸ τὸ πιθάρι.

Ἡ γυναῖκα του στὴν ἀρχὴ δὲν κατάλαβε τί γίνηκε, ὅπως εἶταν πάντα σὲ συλλοή. Μὰ ὅταν εἶδε τὸ Μανωλιό, μὲ τὸ λύχνο στὸ ἓνα χέρι καὶ τὸ μπουκάλι στ' ἄλλο, βρέθηκε μ' ἓναν πῆδο κοντὰ του.

—Κάτσε, Μανωλιό, τοῦ λόγου σου στὴν ἀνάπαψή σου—τοῦ εἶπε κ' ἡ φωνὴ της ἔτρεμε. Ἐγὼ θὰ φέρω λάδι...

Ὁ ἀντρας της γύρισε τὸ κεφάλι του, κι' ὅπως τὸ φῶς τοῦ λύχνου ἔπεσε στὸ πρόσωπό της καὶ τὴν εἶδε ἀλλαγμένη τόσο, θάρρεψε πὼς ἀπὸ ντροπὴ πού παράλειψε τὸ χρέος της, χάλασε τὸ χρῶμα τοῦ προσώπου της. Καὶ τῆς εἶπε:

— Δὲν πειράζει, Βαγγελιώ..

— "Οἶ. Ἐγὼ θὰ βάλω λάδι—ἐπείμμενεν ἡ γυναῖκα.

— "Οἶ, ἐγὼ, ἀντέτεινεν ὁ ἀντρας.

— Νὰ μὲ θάψεις, ἄφησε νὰ κάμω κεῖνο πού πρέπει... Ἀκουστικὴ δά, νοικοκερὰ γυναῖκα, ν' ἀφίνει τὸν ἀφέντη τῆς νὰ κάνει τὴ δουλειῆς τῆς;

— Τότε, θάστα τὸ λύχνο, κι' ἔλα μαζί μου...

Μὲ χέρι τρεμάμενο, πήρε τὸ λύχνο ἡ Βαγγελιώ. Ὁ ἀντρας της κατέβαινε μπροστὰ κι' αὐτὴ ἑσπίσω του. Μὰ στὴ μέση τῆς σκάλας, τὸ λυχνάρι ἔφυγε ἀπὸ τὰ χέρια της κι' αὐτὴ ἔπεσε πάνω στὸ Μανωλιό. Γύρισε ἑξαφνιασμένος, τὴν ἄρπαξε στὴν ἀγκαλιά του καὶ

τὴν ἔφερεν ἀπάνω. Τὴν ἐάπλωσε στὸν καναπέ καὶ τῆς ἔτριψε τὰ μνηίγγια καὶ τὰ χέρια μὲ ξύδι. Σιγά-σιγά ἀνοίξε τὰ μάτια τῆς.

— Μανωλιό!.. Μανωλιό!.. πρόφερε μὲ δάκρυα.

— Σώπα!

— Συχώρεσέ με!

— Μὰ δὲν ἔκαμες καὶ πράμα...

— Συχώρεσέ με!

— "Ελα, μὴν εἶσαι κοπέλι... Σύχασε...

Μὰ ἡ Βαγγελιώ ἔκλαιγε σὰν παιδί καὶ τὰ μάτια τῆς κοίταζαν μὲ τρόμο τὴν ἀνοικτὴ πόρτα τοῦ κατωγιοῦ.

— Κλείσε τὴ κείνη τὴν πόρτα, Μανωλιό—εἶπε στὸ τέλος.

Ὁ ἄντρας τῆς πῆγε ὡς τὴν ἀνοικτὴ πόρτα νὰ τὴν κλείσει. Μὰ στάθηκε, σὰν νᾶθελε ν' ἀκούσει κάτι.

— Ποθαίνω, Μανωλιό, ἐφώναξεν ἡ γυναῖκα πού τρόμαξε τώρα γιὰ καλὰ, ὅπως εἶδε τὸν ἄντρα τῆς νὰ στέκει στὴν ὀλόμαυρη μπασιά τοῦ κατωγιοῦ.

Μὰ ἡ ἐπίκλησή τῆς δὲν τὸν ἔκανε νὰ στρίψει. Κάτι τοῦ ἦρθε στὴ μύτη ἀπὸ τὸ κατώϊ, μιὰν ἀποφορά, σὰν βρῶμα ψοφισμένου ζώου.

Μὲ μιὰ κακὴ προαίστηση — παράδοξο πῶς πῆγε ὀνοῦς του στὸ παιδί του — πῆρε τὸ λύχνο γλήγορα, διασκέλισε τὴ σκάλα καὶ κατέβηκε μ' ὄρμη.

Μὰ ὅπως στάθηκε στὴ μέση τοῦ ὑπόγειου, βαρεῖα μурωδιὰ τὸν ἀποπῆρε.

— Μωρέ, ἴντα διάολο τρέχει ἐπαεῖ; μουρμούρισε.

Κοίταξε παντοῦ, μὰ δὲν ἦδρε τίποτα. Τότε ἀνοίξε τὰ πιθάρια. Στὸ λάδι. Στὸ κρασί, Στὸ ξύδι. Τίποτα! "Ενα πιθάρι παλιό, πελώριο, εἶταν στὴν ἄκρη. Βενετσιάνικο ἔλεγαν πῶς εἶναι. Πῆγε κι' ἐκεῖ. Μιὰ πέτρα μεγάλῃ τὸ σκέπαζε.

— Ἐγὼ δὲν εἶχα τέθιοια πέτρα στὸ κατώϊ, εἶπε.

Καὶ τὴν πῆρε στὰ χέρια του καὶ τὴν ἀπόθεσε στὴ γῆ. Σήκωσε ὕστερα τὸ ξύλινο σκέπασμα καὶ κόντευε νὰ

πέσει λιποθυμισμένος. Ἡ ἀποφορὰ γέμισε τὸν κόσμο.

— Ἴντα ἴναι τούτη ἡ βρωμα; — μονολόγησε πάλι.

Καὶ φράσσοντας τὰ ρουθούνια του, ἔφερε τὸ λύχνο καὶ κοίταξε στὸ παλιὸ πιθάρι.

Κόντεψε νὰ τοῦ σαλέψει ὁ μυαλός. Μιά φωνὴ τρομερὴ, βοδιοῦ πληγωμένου μούγγρισμα, τοῦφυγεν ἀπὸ τὸ στόμα. Τὰ μάτια του ἀλλοιθώρισαν. Ὁ λύχνος τοῦπεσεν ἀπὸ τὰ χέρια...

Σὰν θηρίο μέσ' στὸ σκοτάδι, γύρισε, πήδηξε τὴ σκάλα, βρέθηκε ἀπάνω καὶ μ' ἓνα σάλτο ἔπεσε πάνω στὸν καναπέ :

— Σκύλα, φόνισσα, κακούργα! φώναξε... Ἐσύ τόσφαξες τὸ κοπέλι... μὰ γὼ θὰ σὲ πνίξω μὲ τὰ νύχια μου, βρωμα... μητρυιὰ...

Μὰ ὅπως ἔφερε τὰ χέρια του πρὸς τὸ μέρος, ποῦ ὑπόθετε πὼς εἶταν τὸ κεφάλι τῆς γυναίκας του, εἶδε πὼς στὸν καναπέ δὲν εἶταν ἡ Βαγγελιώ.

— Ποῦσαι, μωρὴ φόνισσα; μούγγρισε πάλι. Ποῦσαι, κακῆς μάνας γέννα;...

Κι' ὄρμησε στ' ἄλλο δωμάτιο. Τὰ ὀλοκόκκινα μάτια του τὴν γύρεψαν μέσα στὴν κάμερα, ὕστερα στὴν κουζίνα, κι' ὄλο τὴν ἔβριζε μὲ κακὰ λόγια, κι' ὄλο τὴ γύρευε, χωρὶς νὰ τοῦρθει στὸ νοῦ — τόσο εἶταν ταραγμένος — πὼς δὲν μπορούσε νὰ κρυφτεῖ ἐκεῖ μέσα, χωρὶς νὰ τὴ δεῖ.

Τότε γύρισε στὴν ξώπορτα. Εἶταν κουφωτὴ.

— Ἐφυγεν ἡ σκύλα—μούγγρισε... Ἐφυγε... Μὰ ποῦ θὰ μοῦ πάει...

Κι' ἐπετάχτηκε ἔξω.

Στὸ σκοτάδι φώναξε τὸνομά της, ὅπως μπορούσε μαλακώτερα. Ἔτσι νόμισε κείνη τὴν ὥρα πὼς θὰ τὴν κατάφερνε νὰ φανερωθεῖ. Μὰ ἡ φωνὴ του ἦταν τόσο ἄγρια, ποῦ οἱ γειτόνοι ξεπετάχτηκαν στὸ δρόμο.

— Μανωλιό, Ἴντα τρέχει;

Τούτη ἡ ἐρώτηση ποῦ τοῦφερνε στὰ μάτια του τὸ

φρικτό έγκλημα, τόν έκαμε σάν τρελό.

— "Ίντα τρέχει;... "Ίντα τρέχει, γειτόνοι;... "Ε-
λάτε νά τό δείτε μέ τ' άμάτια σας. "Εσφαξεν ή άτιμης
μάνας γέννα, τήν κοπελιά καί τήν έρριξε στό πιθάρι!

— "Ίιιι!!!..."

— "Ελάτε νά δείτε, Φέρετε τζι λύχνους σας, άν δέ
μπιστέγετε!... "Ελάτε, χωριανοί!..."

"Όλο τό χωριό μαζώχτηκε σέ λίγη ώρα στό σπίτι
του Μανωλιού. "Όλο!!... "Ακόμα κ' οί συγγενείς τής
Βαγγελιώς, πού πρώτοι θέλησαν νά τήν θρούν καί νά
τήν κάψουν ζωντανή.

Κι' ό Μανωλιός, κουρέλι από τόν πόνο, φώναζε:

— Σκύλα μητρυγιά! Φόνισσα μητρυγιά!

ΚΑΚΟΥΡΓΕΣ ΠΟΛΙΤΕΙΕΣ

— Μωρή Κατίγκω;... 'Ιντάχεις μωρή κι' άγκομα-
χείς;

— Πράμα!

— 'Εμένα μωρή θά γελάσεις;... "Ε κακομοίρα μου
κι' όντ' έπήγαινες έσύ, έγιαέρνα 'γώ...

'Η κόρη τής κερᾶς - 'Ελέγκως, δέν άπάντησε στή
μητέρα της. Έίχε πέσει σ' ένα ξύλινο κρεβάτι, στή
κώχη τής κάμαρας πού κρατούσαν μέ νοϊκι, στήν ά-
κρινή συνοικία μιᾶς Κρητικιάς πολιτείας κι' άνεστέ-
ναζε από τήν καρδιά της.

'Από τό λιγοστό φῶς ποῦριχνε τό καντήλι, περιερ-
γες σκιές σχηματίζονταν και τρεμούλιαζαν, τότε με-
γαλόνοντας και τότε μικραίνοντας. 'Η μητέρα τοῦ
κοριτσιοῦ, νέα ακόμη, ψηλή, ὀμορφη γυναίκα στόν
καιρό της, μέ δυό μακρῶς ξανθές πλεξοῦδες τυλιγμέ-
νες γύρω στό κεφάλι της, άφησε ένα δεματάκι πάνω
στό τραπέζι. Πρίν ένα λεπτό εἶχε γυρίσει από τήν
πλύση, πού εἶχε κάνει σ' ένα άρχοντικό σπίτι. 'Η κερᾶ
άφοῦ τήν πλέρωσε, τής ἔδωσε κάμποσα λαμπριάτικα
κουλούρια και τσουρέκια κι' ένα μπουκάλι κονιάκ —
για τόν καλό χρόνο — γιατί ξημέρωνε Λαμπρή.

Εἶχε περάσει ὄλο τό δρόμο για νά φτάσει στό προ-

αστειακό σπίτι της, χωρίς να αισθάνεται κούραση, σχεδόν εϋτυχισμένη. Στις τσέπες της είχαν καλά φυλαγμένο ένα πενηντόδραχμο και στα χέρια της κρατούσε τα δώρα της καλής νοικοκυραίας — που ήταν απαραίτητα για την ημέρα που ξεμέρωνε...

Και να που μόλις μπήκε μέσα, είδε πάλι την Κατίγκω της, σωρό στο κρεβάτι, να συλλογιέται και ν' αναστενάζει...

"Αθελα θυμήθηκε άλλες Πασκαλιές. Το εύρύχωρο σπίτι του χωριού της, τ' άρνι, τα περίσσα ψώνια, που πάντα ο άντρας της, ο Κωνσταντής, τα φρόντιζε από τα μέσα της μεγαλοβδομάδας. Τους συγγενείς της. Την τιμή και την υπόληψη, που της είχαν οι χωριανοί της.

Κι' έθυμήθηκε σύγκαιρα την κακοκεφαλιά της. Την αιτία της δυστυχίας της. Τόν καύμο κι' αυτής και του άντρα της και της κόρης της.

«Γιατί πράμα κακό θά της έτυχε, σκουληκι θά την έτρωγε για να ντουσουντίζει όλη την ώρα. Μ' άς ύψουνται. "Ας ύψουνται ή χωρατίτισες, που την πήρανε στο λαιμό τους. Γιατί τούτες φταίγανε».

Ός τελείωσε ο μεγάλος πόλεμος, κ' έπηρε άέρα ό νούς του κόσμου, άρχισανε και τούτες να ξεφουντώνουν. Κάθε καλοκαίρι έρχουνταν στο χωριό, με φανταχτερά φουστάνια, ξεμπράτσωτες, ξεκάλτσωτες. Κ' είχαν τόσο όμορφες ή άφιλότιμες, που έκαναν τούς άντρες να κουζουλαίνονται. Κι' έλεγαν στο χωριό, πώς ή τάδε κι' ή δείνα, που ό πατέρας τους μάζωνε χόρτα «κι' έκανε έργάτες» για να ζήσει τη φαμελιά του, έπηρεν ένα πλούσιο που «χαράς στη μοίρα τζη».

Πώς ή κυρά - Έλέγκω, να μη ζηλέψει και να μη νειρευτεί για τη Κατίγκω της, ένα τέτοιο γαμπρό: «Μά για να τότε βρει πρέπει να κάτσουμε στη Χώρα — είχαν το συμπέρασμά της. "Όμορφη είχαν ναί! "Από σόι μεγάλο, μάλιστα. Θά πάει και στο μεγάλο σκο-

λειό. Θά μάθει κι' αὐτὴ φραντζέζικα. Καί τότες, θά τοὺς τρίψει τὰ μούτρα... Τῶν ἀχαίρευτῶ! "Οἱ δά...»

* * *

Κι' ὅτι θέλει ἡ γυναῖκα, τὸ πετυχαίνει πάντα. "Εἶσι κ' ἡ Ἐλέγκω ἕνα βράδι, ποῦτρωγαν μὲ τὸν Κωνσταντῆ, ἄρχισε τὴν ἐπίθεση. Τοῦβαλε στὸ πιάτο τὴν πλάτη ἀπὸ τὸ ψητό, πού τ' ἄρεσε τόσο ποῦγλυφε καὶ τὰ δαχτύλια του. Τοῦκοψε καὶ τυρὶ τῆς «τρύπας» πού δύσκολα τῶσγανε ἀπὸ τὸ κελάρι! Κ' ἡ κοῦπες, μὲ μαῦρο κρασί, ἀδειάζαν «στὴν ὑγεία τῆς».

— Ποιάς μωρὴ γυναῖκα; — ρώτησε ὁ Κωνσταντῆς, πού δὲν τὸν εἶχε συνηθίσει Ἐλέγκω σὲ τέτοια περιποίηση.

— Τῆς Κατίγκως μας...

— Γιάντα μωρὴ γυναῖκα; ρώτησε ὁ ἀγαθὸς χωρικός μ' ἀπορία... Μὴ τὴν παντρολογᾶς καὶ δὲ μούπες πράμα;...

— Γιατί θά γενεῖ χωραίτισσα καὶ θά πάρει ἕναν πλούσιο...

— Ἐμέθυσες μωρὴ γυναῖκα καὶ θωρεῖς ὄνειρατα;— εἶταν ἡ ἀπάντηση τοῦ ἀντρα τῆς.

— "Οἱ Κωνσταντῆ μου... Τὴν ἀλήθεια λέω. Γιάντα νὰ μὴ γενεῖ κ' ἡ Κατίγκω μας σὰν τὴ Λενιώ τοῦ Βασιλοθοδώρου καὶ τὴν Αὐγὴ τοῦ Μιχαλοδημήτρη.

— Μὰ τοῦτες μωρὴ γυναῖκα κρατοῦνε ἀπὸ ψηλά.

— Κ' ἡ Εὐγενία τοῦ Μάρμαθου, πού πήρε τὸν τραπεζίτη;

— Εἶχε παρὰ μὲ τὴν οὐρά. Μὰ ὁ ἀντρας τῆς, σὰν τὸν πήρε, εἶταν ἕνας ψωροῦπάλληλος στὴν Τράπεζα. Μὴ θωρεῖς πὼς πήρε τίς λίρες τοῦ πεθεροῦ του κι' ἔγινε παγκέρης ὑστερότερα.

Ἡ Ἐλέγκω θύμωσε μὲ τὴν ἀτράνταχτη ἐπιχειρηματολογία τοῦ Κωνσταντῆ.

— “Ολο θαρρείς μωρέ Κωνσταντή, πώς είσαι του κλώτσου και του μπάτσου. Κοτζάμ Ασλανάγας! Σόϊ μέ τ’ ὄνομα!

Κι’ ὁ Κωνσταντῆς ἄκουσε καί τι δέν ἄκουσε κείνο τὸ βράδι. Μὰ στὸ τέλος, δέν μπόρεσε παρά νὰ ρωτήσει τὴ γυναῖκα του:

— Ἐκουζουλάθηκες μωρή Ἐλέγκω;

Τούτη, πού περιμενε νὰ τὴν πεί τρελὴ ὁ ἄντρας της, δέχτηκε τὴ βρισιά, ἔκαμε πὼς δέν τὴν κατάλαβε καὶ δόστου τὸ τροπάρι της:

— “Ὅσκει, Κωνσταντῆ μου... Δέν ἐκουζουλάθηκα... Ἡ Κατίγκω μας, ἡ μοναχοκόρη μας, τὸ λουλουδι μας, θὰ σπουδάσει δασκάλα. Καὶ θὰ κάτσει στὴ Χώρα, ὕστερα, γιατί σὰν τὴ δοῦνε οἱ ντελικανῆδες θὰ χάσουνε τὸ νοῦ τους, ποιὸς θὰ τὴν πρωτοπάρει...

— Καὶ τ’ ἄλλα μας κοπέλια μπρὲ γυναῖκα;... Ἴντα θὰ γενοῦνε; Θὰ φᾶμε τὸ δίκιο τους, γιὰ νὰ σπουδάξουμε τὴν Κατίγκω;

— Κουζουλέ! Τ’ ἄλλα εἶναι μικρά. Ὡστε νὰ μεγαλώσουνε, θάχει παντρευτεῖ ἡ Κατίγκω κι’ ὁ γαμπρός, πού θάχει μιλιούνια, θὰ τὰ σπουδάξει κι’ αὐτά.

* * *

Ὁ Κωνσταντῆς, πού ἀπὸ τὸν καιρὸ πού παντρεύτηκε, δέν εἶχε ποτὲ δικὴ του θέληση, παρά ἔκανε ὅτ’ ἤθελε ἡ γυναῖκα του, ἄρχισε νὰ λυγίζει.

Κι’ ἐρώτησε:

— Καὶ ποῦ θὰ κάτσει στὴ Χώρα ἡ Κατίγκω;

— Στοῦ μπάρμπα τζη, τοῦ Νικολῆ.

— Μὰ θὰ τὴ θέλει;

— Σὰν θὰ τόνε πλερώσουμε...

Μὰ σὰν νὰ μετάνιωσε ἡ Κατίγκω γιὰ ὅτι εἶπε:

— Δίκιο ἔχεις Κωνσταντῆ. Ἡ κοπελιά εἶναι μικρὴ καὶ καλομαθημένη. Κι’ ὁ Νικολῆς ἔχει πολλὰ παιδιά

καὶ θυγατέρες πού θά τή ζηλεύουνε... "Οἶ! Τό κορίτσι μου δὲν τ' ἀφίνω στὰ ξένα χέρια.

— Κιαμέ;

— Θά πάω κι' ἐγώ στη Χώρα... Θά κάτσω, μαζί τζη...

— Ἐσύ; ρώτησε ὁ Κωνσταντῆς, σάν νά μὴν πίστευε τ' αὐτιά του.

— Ἐγώ;... Χωρὶς ἐμένα, δὲν κάνει ἡ Κατίγκω μας.

— Καὶ τ' ἄλλα κοπέλια;

— Ἐχουνε τὴ μάνα σου, πού τ' ἀγαπᾶ σάν νᾶναι δικά της.

— Δὲ μ' ἀρέσει τὸ σκέδιό σου.

— "Οἶ, ν' ἀφίσουμε τὴ Κατίγκω μοναχὴ της, νά πάθει καὶ πράμα...τέθιοις ποῦναι ὁ κόσμος τὴ σήμερον ἡμέρα.

Κι' ὁ Κωνσταντῆς δὲ μίλησε. Ἀπόδειξε πὼς εἶχε συμφωνήσει.

* * *

"Ἐτσι ἡ κυρά-Ἐλέγκω, σάν μπῆκε ὁ Σεπτέμβρης, κατέθηκε στὴ Χώρα, ἔπιασε ἕνα μικρὸ μὰ κόμωδο σπιτάκι, πλέρωσε τὸ νοῖκι τῆς χρονιάς, ἀγόρασε καὶ μερικά ἔπιπλα κι' ἔστειλε τὴ νέα στὸ σκολειό.

Ἡ χωριατοπούλα, μὲ τ' ὄμορφο φεγγαρίσιο πρόσωπο, τὰ μαῦρα μάτια καὶ τὸ κυπαρισσένιο, σωματάκι ἔγινε «δεσποινὶς» σιγά-σιγά. Καὶ στὸ διάστημα τοῦτο, ἔμαθε χορό, σκότωνε τὰ γαλλικά κι' ἔσπούδαζε πλατύτερα, παρ' ὅσο νόμιζε ἡ κερά-Ἐλέγκω. Μὰ μιὰ τέτοια ζωὴ, θέλει λεπτὰ κι' ὁ Κωνσταντῆς, πουλοῦσε τὰ χωράφια του, ἕνα-ἕνα, γιὰ νά τελειώσει ἡ κοπελιά «τὶς σπουδὲς της».

— Πάρε τοῦτες τὶς εἴκοσι λίρες Ἐλέγκω, εἶπε στὴ γυναῖκα του σάν πούλησε καὶ τὸ τελευταῖο λιόφυτό του, κι' ἂν δὲν τελειώσει κι' ὀφέτος ἡ Κατίγκω χαθήκαμε!

Κι' ὁ καιρὸς περνοῦσε. Τὰ παιδιά ποῦμειναν στὸ χωριό, ἕνα κοριτσάκι κι' ἕνα ἀγοράκι, πέθαναν σ' ἐπιδημία καὶ στὸ τέλος δὲ γλύτωσε κι' ὁ καυμένος ὁ Κωνσταντῆς, πού κόλησε γιὰ νὰ τὰ φροντίζει.

Μὰ ἡ Κατίγκω ποῦχε ξεσκολίσει στὸ μεταξύ, δὲν τῆς κάρηκε καρφί. Ἡ ζωὴ τῆς πολιτείας τῆς ἄρεσε καὶ καμιὰ δύναμη δὲν μποροῦσε νὰ τὴν τραβήξει ἀπὸ κοντὰ τῆς. Κ' ἡ Ἐλέγκω; Ἡ μάνα τῆς; Τούτῃ ζοῦσε μὲ τὴ ζωὴ τῆς κόρης τῆς καὶ ἀνάπνεε μὲ τὴν ἀναπνιά τῆς. Κεῖνο ποῦθελεν ἡ ὀμορφὴ κόρη, εἶταν ἀπόφαση. Κι' ἔτσι ὄχι μόνο δὲν τῆς μάζεψε τὰ λουριά, μὰ γιὰ χάρη τῆς πούλησε καὶ τὸ σπίτι τοῦ χωριοῦ ποῦχεν ἀπομείνει. Καὶ τῶφαγαν κι' αὐτό!

Ἔβαλαν χέρι στὸ τέλος καὶ στὰ ἐπιπλά. Σιγὰ-σιγὰ, ἔφυγαν κ' αὐτὰ ἀπὸ τὸ σπίτι. Καὶ τότε τραβήχτηκαν ὄξω ἀπὸ τὴ πολιτεία σ' ἕνα καμεράκι μὲ φτηνότατο νοῖκι. Ἐκεῖ ζοῦσαν τώρα, χωρὶς ὄνειρα πιά ἢ κερά - Ἐλέγκω, μὲ πολλὰ φούμαρα ἢ κόρη τῆς, πού τὰ κατόφερε κάπου νὰ διοριστεῖ — ἔτσι γιὰ νάχει τὸ χορτζιλίκι τῆς, ὅπως ἔλεγε. Μὰ ἡ δυστυχισμένη κι' ἀμυαλὴ μάνα, γιὰ νὰ μὴ λείψει τίποτα τῆς Κατίγκω τῆς, ξενοδοῦλευε. Κι' ὅταν κάποιος καλὸς παπουτοῦς μὲ μαγοζὶ καὶ πελατεία, τὴ ζήτησε τίποτα τῆς Κατίγκω τῆς, ἀποκαμωμένη πιά ἢ δυστυχισμένη ἀπὸ τὸ κυνήγι τῆς χίμαιρας πού δὲν τὴν εἶχε φτάσει ὡς τὰ τώρα, τὴν παρεκάλεσε νὰ τὸν πάρει.

Μὰ ἡ νέα δὲν θέλησε ν' ἀκούσει κουβέντα:

— Δὲν παντρεύομαι μητέρα. Δὲν παντρεύομαι.

— Γιάντα λουλουδι μου;

— Γιατὶ ἂν παντρευτῶ, θὰ πάρω δικηγόρο ἢ γιατρὸ καὶ πλοῦσιο.

Ἡ Ἐλέγκω δὲν ἀπάντησε γιὰ νὰ μὴ τὴ στενοχωρήσει περισσότερο, μὰ σκέφτηκε:

— Τώρα ποῦγινα γὼ γνωστικιά, κουζουλάθηκε

τούτη.

“Ετσι περνούσε ό καιρός.

Και νά πάλι άπόψε, χρονιάρα μέρα, πού όλα τάχε λησμονήσει για τό χατήρι τής κόρης της — ώς και τό νά καταντήσει τούτη, ή γυναίκα του Άσλάναγα, πλούστρα — νά τη βρίσκει μαζεμένη στο κρεβάτι και ν' άναστενάζει και νά κλαίει!...

Θέλησε νά τής δώσει θάρρος. Είταν σίγουρη, πώς κάποιον άγαπούσε, και γι' αυτό τής ειπε, όταν μπήκε στο σπίτι: «Όντε έπήγαινες έσύ, ξγιάερνα έγώ».

Μά τώρα, ή άγάπη της πάλι πρός την κόρη της, μιá άγάπη πού δέν την ξνιωσε μήτε για τον άντρα της, ούτε για τά πεθαμένα παιδιά της, μήτε για κανένα στον κόσμο, την έκαμε νά ξεχάσει τό σκληρό λόγο πού τής ειπε και ναρθει κοντά της.

— Κατίγκω, παιδί μου, ίντά 'χεις φώς μου;

Μά ή νέα δέν μόρεσε ν' άπαντήσει. Ξέσπασε σ' ένα κλάμα, πού τρόμαξε τη μητέρα της. Και τούτη ή δύστυχη, τη φιλούσε, την άγκάλιαζε, την παρακαλούσε νά τής πει τι έχει, ποιό καύμό και ποιά λαχτάρα;...

Κ' ή καμπάνες τής Παναγίας άφησαν σέ λίγο τους χτύπους τους νά όρμήσουν άπό τό ψηλό κομψό καμπαναριό πρός τη πόλη, γλυκούς, άρμονικούς, τονισμένους σαν σέ μουσική κλίμακα.

“Η Έλέγκω, πούχε γείρει λίγο, σηκώθηκε κι' έπλησίασε στο μοναδικό κόνισμα πού τής έμεινε.

«Παναγιά μου, παρακάλεσε πέφτοντας στα γόνατα και Χριστέ μου π' άναστήθηκες σαν άπόψε, κάμετε νά μην πάθει κακό ή Κατίγκω μου, γιατί θα κουζουλαθώ».

Μά δέν πρόφτασε νά τελειώσει.

“Ενας κρότος ξερός, πού χτύπησε στ' αυτιά της σαν όβίδα κανονιού, σαν έκρηξη πυριτιδαποθήκης, τής έκοψε πη συνέχεια τής προσευκής.

Με τό θάνατο στή ψυχή, ρίχτηκε πρός τό κρεβάτι

τῆς κόρης της κι' ἄφησε μιὰ φωνὴ σπαρακτικὴ, θερικοῦ πληγωμένου μούγκρισμα, σάν νὰ τῆς ξέσκισε τὰ στήθη μαχαίρι ἄτσαλένιο.

Τὸ ἄμορφο κεφάλι τῆς νέας, εἶχε ξεφύγει ἀπ' τῶσπρον προσκεφάλι κι' ἀπ' τὸ στόμα της ἔτρεχε κοκκινόμαυρο πηχτὸ αἷμα, ποὺ λέκιαζε φριχτά, ὅπως προχωροῦσε, τὴ βελουδένια ἐπιδερμίδα της.

— Κατίγκω μου, κοπελιά μου, ἤλιε τῶν ἄμματιῶ μου, γιατί σκοτώθηκες παιδί μου; — στρίγγλιζεν ἡ κερὰ Ἐλέγκω. Κι' ἀγκάλιαζε τὸ ζεστὸ ἀκόμη κορμὶ σάν τρελὴ καὶ φιλοῦσε ἀπελπισμένα τὰ κλειστὰ μάτια, τὸ ματώμενο στόμα, τὰ μαλλιά, τὰ στήθη της.

Ἦστερα σάπασε, σάν νὰ τῆς ἔκοψε τὴ φωνὴ μαχαίρι. Κοίταξε τ' ἄψυχο ὠραῖο πλάσμα, καὶ θυμῆθηκε ὅλη τὴν ἱστορία της, τὴν ἱστορία ποὺ ἡ ἴδια ἔπλεξε μὲ τὴν ἐλαφρομυαλιά της καὶ ποὺ εἶχε τὴν τραγικὴ τούτη λύση.

Καὶ τότε βγῆκε ἀπὸ τὰ στήθη της μιὰ κατάρα, μιὰ κραυγὴ διαμαρτυρίας, σάν ἕνας ἀφορεσμός. Κι' ἄκουσαν οἱ γειτόνοι, ποῦχαν τρέξει προσκαλεμένοι ἀπὸ τὴν ἀπελπισμένη φωνὴ της, νὰ καταριέται:

— Ἄχ κακοῦργες πολιτεῖες, ποὺ μᾶς τρῶτε τὰ παιδιὰ μας! Κακοῦργες, ἄτιμες πολιτεῖες!

Κ' ἡ καμπάνες τῆς Παναγίας, ἄφηναν τοὺς ἤχους τοὺς νὰ χύνονται ἀπὸ τὸ ψηλὸ καμπαναριό, πρὸς τὴ μικρὴ βενετσιάνικη πολιτεία, πρὸς τοὺς δίδυμους λόφους ποὺ τὴν συντροφεύουν αἰῶνες, πρὸς τὸ πέλαγο ποὺ πότε γελᾷ στὴς ἀχτές της καὶ πότε δέρνεται, τὸ ἴδιο γλυκοῦς, τὸ ἴδιο ἀρμονικοῦς, — τὸ ἴδιο τονισμένους σὰ σὲ μουσικὴ κλίμακα — ὅπως κάθε γιορτῆ...

ΤΡΕΛΕΣ ΤΗΣ ΝΙΟΤΗΣ

“Ολο κι’ ὄλο τὸ χάνι τοῦ δασκάλου, εἶταν μιὰ παλιο-παράγκα ξύλινη, στὴν ἄκρη τοῦ κάμπου. Γιατί τὸν ἔλε-
γαν δάσκαλο; Κι’ ὁ ἴδιος δὲν τῷξερε. “Ενας γυμνασι-
άρχης πὺ ξεκαλοκαίριαζε στὸ χωριό του, «ἐν εὐθυμία
διατελῶν», τοῦδωσε τὸ παρατσοῦκλι τοῦτο κι’ ἀπὸ τὴν
ᾠρα κείνη ἔχασε τὸ παρανόμι του. Δάσκαλος ἀπάνω,
δάσκαλος κάτω. Κι’ ἄς μὴν ἤξερε νὰ διαβάζει ὁ Ἄστε-
ρης ὁ Μαρνάκης, παρὰ τὴν ἐφημερίδα καὶ τούτη μὲ
δυσκολία. “Ετσι σὰν νοίκιασε τὸ μικρὸ μαγαζάκι στὸ
κεντρικὸ δρόμο πὺ ἔνωνε τὶς δυὸ μεγάλες πολιτεῖες,
τὸ παρατσοῦκλι του ὑόθηκε καὶ στὸ χάνι. Σὲ τοῦτο
κουβάλησε ὁ δάσκαλος καὶ τὴ φαμελιά του ἀπὸ τὸ χω-
ριό, γιὰ νάχει ἕνα ἔξοδο. Κι’ ὄντας τοῦτος ραχάτευε,
περιμένοντας τοὺς διαβάτες γιὰ νὰ πιάσει καμιὰ πεν-
τάρα, ἢ γυναῖκα του μάζωνε χόρτα γιὰ βοτάνεσγε τὸ
μποςτάνι κ’ ἢ Μάγδα, ἢ κόρη τους, ξανθὸ κορίτσι μὲ
γαλανὰ ματάκια, ὄμορφο σὰν τὰ Χερουβίμ, κάθουνταν
στὸ μαγαζάκι ἀπόξω καὶ ἔάνοιγε τὸ γιालὸ πιότερο,
παρὰ ποῦπλεκε τὴν ταντέλα της. Γιατί, μετὰ ἀπὸ τὸ
δρόμο πὺ περνοῦσε μπρὸς ἀπὸ τὸ χάνι, ξαπλώνουνταν
λιγοστὰ παραθαλάσσια χωράφια, περίφημα μποςτάνια
καὶ σύνορο τους ἢ παχειὰ ἀμμουδιά μὲ τὴ πλατειὰ θά-

λασσα.

Κάθε φορά που περνούσε ο Γιάννης, ένας νιός Ίσαμε είκοσι χρονών, πηγαίνοντας στα χτήματα του πατέρα του για να ξεδώσει ο νους του και να δει πώς πήγαιναν κ' η δουλειές, καθάλα στη φοράδα του, η καρδιά του φτερούγιζε. Θα τ'όθλεπε άραγες τὸ ξανθὸ κορίτσι, να κάθεται στὸν καναπέ, τὸν πλεγμένο ἀπὸ κλαδιά ν' ἀγγαντεύει τὸ πέλαγο; Θα σήκωνε τὰ γαλανὰ γελούμενα ματάκια του να τὸν κοιτάξει; Καὶ θάταν σωστὸ νὰ σταθεῖ καὶ να ζητήσει ἕνα ποτήρι νερό, για να τὸ καμαρώσει κι' ἂν ἔρχονταν βολικά να τοῦ μιλήσει:

Μὰ κάθε φορά — ἄς τ'όχε ἀποφασίσει — τὸ θάρρος τ' ἀπόλειπε. Φοβούνταν μὴν ὁ δάσκαλος τὸν καταλάβει, κι' εἶχε ἀκούσει πὼς ὅσο ντεμπέλης εἶταν τόσο κι' ἀγριάνθρωπος. Μποροῦσε να σκοτώσει τὸ κορίτσι του στὸ ξύλο, γιατί τὸ Γιαννιὸ δὲ θάχε ψυχὴ μῆτε να τὸ ξανοίξει. Δὲν τάβανε ὁ δάσκαλος μ' ἀνθρώπους ἀπὸ σοὶ καὶ μάλιστα χωρὶς χεροπιαστὴ ἀφορμὴ. "Ετσι, δὲν σταματοῦσε στὸ χάνι. Μόνον που μάζωνε τὰ χαλινάρια τῆς φοράδας για να κοντίνει τὸ ζάλο τῆς κι' ἔριχνε κλεφτὲς ματιές στην κοπέλα που κοκκίνιζε ὡς τὰ ριζαῦτια κοιτάζοντάς τον καὶ τούτη, μὲ τρόπο πάντα, για να μὴ προδοθεῖ.

* * *

Καὶ να μιὰν ἡμέρα, που θάρρεψε τὸ Γιαννιὸ πὼς ἡ τύχη τάφερε δεξιά. Εἶχε πάει στὸ χωριὸ τοῦ δασκάλου, για νάθρει ἐργάτες για τὰ χτήματά τους καὶ τὸν κάλεσαν σ' ἕνα σπίτι χωρὶς κὸ για να τὸν φιλέψουν. Ὁ πατέρας του εἶχε βαφτίσει ἕνα παιδί τ' Ἀσημάκη, ποῦχαν δυὸ ἀδελφές με τὸ δάσκαλο, κ' ὑποχρέωσή του εἶταν να τὸν καλέσουν καὶ να τὸν δεχτοῦν κατὰ πὼς τοῦπρεπε. Οἱ ἄνθρωποι δὲν ἤξεραν τί να πρωτοκάνουν, για να φχαριστήσουν τὸν νιὸ κ' ἡ ὥρα περνούσε τρώγοντας καὶ πίνοντας, ὥσπου ὁ κουμπάρος πῆρε τὴ λῦρα για να παίξει δυὸ δοξαριές. Μὰ ξαφνικά, ὡς ἄνοιξε ἡ μεσό-

πορτα, τούρθε ζάλη. Είδε τὸ κορίτσι τοῦ δασκάλου τ' ὀλόξανθο, μὲ τὰ γαλανὰ μάτια καὶ τὸ μεστομένο κορμί, νὰ στέκεται στὸ κούφωμα γιὰ μιὰ στιγμή κ' ὕστερα νὰ προχωρᾶ δειλὰ καὶ νᾶρχεται γιὰ νὰ χαιρετήσῃ. Τ' ἀντιχαιρέτησε καὶ τοῦτος μ' ὀλοφάνερη χαρὰ, σὰ νὰ γνωρίζουνταν ἀπὸ καιρό. Μὰ κατάλαθε τὴν κόρη σὰ νὰ σαστίζει. Ἀπὸ τὴ δύσκολη θέση, τὸν ἔβγαλε ὁ ἴδιος ὁ κύρης της, ποῦσκασε στὰ γέλια:

— Βάνω στοίχημα κουμπάρε πὼς τὴν ἔπαθες!

Ἡ κοπελιά μὲ τοῦτο τὸ χορατό, πῆρε θάρρος. Μπήκε στὸ νόημα ἀμέσως καὶ χαμογελόντας τοῦπε:

— Κουμπάρε μὲ πῆρες γι' ἄλλη.

Κι' ἐπειδὴ καὶ πάλι δὲν κατάλαθε ὁ νέος, ὁ πατέρας της ξεδιάλυνε τὸ πράμα:

— Ἡ Μαρία μου κι' ἡ Μάγδα, ἡ κόρη τ' ἀξαδέλφου μου τοῦ δασκάλου, πού θὰ τὴ θωρεῖς στὸ χάνι του περνώντας γιὰ τὸ μετόχι σας, μοιάζουν σὰν δυὸ σταλιές νερό.

Ὁ κουμπάρος εἶχε δίκιο: Τόσο δίκιο πού κι' ὁ ἴδιος τὴν πῆρε γιὰ τ' ἀποθυμητὸ κορίτσι, πού ἡ ἀγάπη του τὸν βασιάνιζε τόσον καιρό.

* * *

Τ' ἀποσπερνὸ ἄρχισε νὰ πέφτει κι' ὁ νέος σηκώθηκε γιὰ νὰ φύγει. Μὰ ὁ κουμπάρος δὲν ἤθελε μήτε νὰ τ' ἀκούσει.

— Τέθοιαν ὦρα, κουμπάρε μου, δὲ σ' ἀφίνουμε νὰ μπείς στὴ στράτα. Ξώμεινε ἐπαὲ κι' αὔριο πρωτὶ φεύγεις.

Ἡ ὦρα δὲν εἶταν πού ἔκανε τὸ Γιαννιὸ νὰ δεχτεῖ. Τοῦτος γύριζε νύχτες καὶ νύχτες, ἀπὸ χωριὸ σὲ χωριὸ, ἄλλες φορές γιὰ δουλειές κι' ἄλλες γιὰ γλέντι. Μὰ εἶταν τὰ δυὸ μάτια τῆς κοπελιάς, τὰ κόκκινα φλογάτα χεῖλη της, τὸ ὄλο της, πού τοῦ θύμιζαν τὴ Μάγδα, τὸ κορίτσι πού κρυφαγαποῦσε κι' ἄς μὴ τοῦχε μιλήσει ποτές. Θαρροῦσε πὼς τῷβλεπε μπροστά του, κ' ἡ εὐτυχία

του εΐταν μεγάλη. Μά για τὰ μάτια, ἔκανε πῶς δὲν ἤθελε νὰ μείνει καὶ τὰ παρακάλια πλήθυναν. Ὁ κουμπάρος, ἡ κουμπάρα, ἡ ὀμορφὴ κουμπαραποῦλα μπήκαν στὴ μέση. Ποιὸς μπορούσε νὰ τοὺς ἀρνηθεῖ καὶ μάλιστα τῆς μικρῆς; Τὸ Γιαννιὸ δὲν μπόρεσε. Μάλιστα, σάν τὴν εἶδε νὰ τὸν κοιτάζει στὰ μάτια παρακαλεστικά.

Καὶ τὸ γλέντι ἀναψε καὶ κόρωσε ἀπὸ τούτῃ τὴ στιγμή. Τὸ βραστό πουλὶ πού πρόχειρα κι' ὀγλήγορα τῆσιαξαν καὶ τῶφεραν. τραβήχτηκε γιὰ νὰ φέρουν καὶ τὸ κοκκινιστό. Κι' ὥσπου νὰ σερβιριστεῖ τοῦτο, φέραν γιὰ μεζὲ τὴ μπενούζα του — τὰ ἐντόσθιά του, περασμένα στὴν πρόχειρὴ ξύλινη μικρὴ σούβλα, ψημένα στὴ θράκα. Καὶ σάν καὶ τοῦτο φαγώθηκε, νάσου καὶ σίγλυνα μ' αὐγά — μεζὲς γιὰ κρασί πρώτης — κι' ἀθότυρο, κι' ἀπάκια καὶ τυρὶ καὶ μυζηθρόπητες καὶ λυχναράκια καὶ στὸ τέλος ἀμυγδαλοκάρυδα ξεφλουδισμένα. Κι' ὄλες τοῦτες τίς ὄρες ἢ κανάτες μὲ τὸ ρουμπινένιο λιάτικο κρασί φέρνονταν ἀπὸ κοπελιὲς συγγένισες. Τὰ αἵματα ἀναβαν. Ὁ κουμπάρος, λυράρης ξακουστός, ἔπιασε τὴ λύρα κι' ὁ χορὸς στήθηκε.

Χρέος τοῦ Γιαννιοῦ εἶταν νὰ χορέψει πρῶτος-πρῶτος τὸν πεντοζάλη καὶ σηκώθηκε. Ἔβγαλε τὸ μεταξωτὸ μαντῆλι του καὶ τῶδωσε στὴ Μαρία, πού τὸ πῆρε ἀπὸ τὴν ἄλλῃ ἄκρῃ του κοκκινίζοντας κι' ἀκλούθησε κι' ἄλλες κοπέλες ξοπίσω τους. Ὁ κουμπάρος ἀρχισε τίς μαντινάδες παίζοντας τὴ λύρα του. Κι' ὅταν σταμάτησε νὰ τραγουδεῖ, ἔπαιρναν ἄλλοι τὴ σειρά, ὥσπου ὁ νοικοκύρης μὲ φανερὴ περιφάνεια τραγούδησε:

Καὶ στὴν ὀμπρὸς μεριά κρατεῖ τῆς Χιὸς τὸ κυπαρίσσι
κι' ὀξ' ἀπὸ πίσω τ' ἀκλουθᾷ μιὰν κρουσταλένια βρύση.

Κι' ὄλοι οἱ γλεντιστάδες πού εἶχαν πληθύνει ἀπ' ὄρα σ' ὄρα, τράβηξαν στὸν ἴδιο σκοπὸ:

...Ἐτσά 'ναι φῶς μου πού τὸ λέε :
μιὰν κρουσταλένια βρύση

Θέλετε τὸ κρασί, θέλετε τῆς Μάγδας ἢ ἀνάμνηση,

πού τὸ Γιαννιὸ τὴν ἔβλεπε ὀλοζώντανη στὴ Μαρία, τὸν ἔκαναν νὰ στρέφει καὶ νὰ τὴν κοιτάζει μὲ πόθο. Καὶ τότες εἶδε, πὼς καὶ τούτη τοῦριχνε ντροπαλά τὴ ματιά της.

Ἡ συνειννόηση ἄρχισε. Καὶ τὸ γλέντι κράτησε ὡς ἀργά. Ὁ υἱὸς κι' ἡ κοπελιὲς — ἐθίβα κουμπάρε ! κι' οἱ κοῦπες ἀδειαζαν — τραγουδοῦσαν παινετικὲς μαντινάδες γιὰ τὸ κουμπάρκι καὶ τοῦτο δόστου κι' ἀπαντοῦσε, δόστου κι' ἔπινε, δόστου καὶ ζητοῦσε τῆς Μαρίας τὴ ματιά, πού ὄλο καὶ πιὸ θαρρετά, ἔλεγε πολλά.

* * *

Ὁ χορὸς σκόλασε. Οἱ συγγενεῖς κι' οἱ φίλοι φύγανε. Καὶ τὸ Γιαννιὸ πῆγε νὰ κοιμηθεῖ στὴ κάμερα πού τοῦ ἐτοιμοσαν. Τὸ κρεβάτι εἶχε στρωθεῖ μ' ἄγγιχτα φαντὰ σεντόνια, τὰ μαξελάρια γεμάτα μαλλι ξασμένο, περίμεναν νὰ κάμουν ἀλαφρὸ τὸν ὕπνο του. Γδύθηκε κι' ἔπεσε. Κι' ὅπως εἶχε παραπιεῖ, οἱ ἴσκοι ποῦριχνε τὸ καντηλι, τοῦ φαίνονταν σάν ἀνάερες γυναῖκες πού τὸν καλοῦσαν νὰ σβύσουν τίς ἀποθυμιές τους, Στὸ μεταξύ τὸ Γιαννιὸ κοιμήθηκε. Πόση ὥρα κλείσανε τὰ βλέφαρά του καὶ τὸ κορμί του ἀναπαύτηκε, δὲν τῶξερε σὰ μισοξύπνησε ἀπὸ ἓνα ἀλάφρὸ χᾶδι στὰ μαλλιά. Θυμούνταν μόνο, πὼς στὸν συνταραγμένο νοῦ του ἀπὸ τὸ πιστό, ἦρθαν ἱστορίες ἀπὸ νεράϊδες, ἀπὸ φαντάσματα. Μὰ ὁ ὕπνος τὸν καλοῦσε κι' ἔκλεισε ξανά τὰ μάτια του. Πάλιν ὅμως σὲ λίγο κατάλαβε τὰ χᾶϊδια κι' ἓνας ἀνασασμὸς ἀνθρώπινος ζέστανε τὸ πρόσωπό του κι' ἓνα στόμα τρεμάμενο ἄγγιξε ἀνάλαφρα στὸ δικό του. Ὅσο κι' ἂν νύσταζε τὸ Γιαννιὸ, ὅσο κι' ἂν τὸ φιλι εἶταν ἀνάλαφρο κι' ὁ ὕπνος ὕστερα ἀπὸ τὸ φαγοπότι καὶ τὸ κρασί γλυκός, δὲν μπόρεσε νὰ μὴν ἀνοίξει τὰ μάτια του.

Καὶ τότες τάχασε. Μιά ξανθὴ γυναῖκα στὰ κάτασπρα ντυμένη τραβήχτηκε πίσω, ἔτοιμη νὰ φύγει βιαστικά. Ἡ νεράϊδες κι' ἡ ξωτικές, πέρασαν σάν ἀστραπὴ ἀπὸ τὴ θύμησή του μὰ τὸ φῶς τοῦ καντηλιοῦ βοήθησε

τὸ νιὸ νὰ δεῖ πὼς ὀμπρὸς τοῦ εἶταν μιὰ γυναῖκα σωστὴ καὶ τούτῃ εἶταν ἡ Μαρία ἢ κουμπαροπούλα.

Τότες ὅτι ἔγινε, θὰ γίνονταν ἀπὸ πᾶσα ἕνα σας. Μ' ἕνα πῆδο τὸ Γιαννιὸ σηκώθηκε τὴν ἄρπαξε καὶ τὴν ἔσυρε στὸ κρεββάτι, χωρὶς νὰ σκεφτεῖ πὼς δίχως ἄλλο ὁ θάνατός τους εἶταν σιμὰ — κι' ὁ δικός του κι' ὁ δικός της — ἂν τοὺς ἄκουγαν. Μὰ τοῦτο ἔγινε στὸ ἄφε-σβῦσε κ' ἡ κόρη φοβισμένη διπλᾶ δὲν ἔβγαλε ἄχνα, μόνο τοῦ παρακαλοῦσε μὲ πνιχτὰ λόγια καὶ δάκρυα νὰ τὴν λυπηθεῖ καὶ νὰ τὴν ἀφήσει. Νὰ τὴν λυπηθεῖ; Νὰ τὴν ἀφήσει νὰ φύγει; Βέβαια ἔτσι ἔπρεπε. Κοντὰ στὸ νοῦ κι' ἡ γνώση. Μὰ πὼς μποροῦσε; Μέσα στὴν ἀγκαλιά του ἀκουμποῦσε ἕνα κορμὶ λαχταριστό, γερό, ζεστό, μισό-γυμνο. Ὁ κόρφος της, ἴδιο λάστιχο, ποῦσφιγγε στὴν παλάμη του, ὅπως τὴν ἄρπαξε τὴ πρώτη στιγμῇ, τὸν τρέλαινε.

— “Ἐνα φιλή — τὴν παρακαλοῦσε — καὶ φεύγεις.

— Ὁρκίσου μου! — ἔλεγε τούτῃ, κι' ἔτρεμε ἀπὸ λαχτάρια καὶ φόβο.

— Στὴ ζωὴ μου.

Ἡ νιά τότες, γύρισε τὸ πρόσωπό της κατάντικρυ στὸ δικό του καὶ τὸ Γιαννιὸ ἀγκαλιάζοντάς τὴν σφιχτὰ, ζήτησε τὸ στόμα της καὶ τὴ φίλησε μ' ὄλη τὴ δύναμή του, μ' ὄλη τῆς σάρκας του τὴν ἐπανάσταση. Κ' ἡ κόρη στὸ φλογερό φιλή, δὲν κράτησε. Τὸ κορμὶ της σπαρτάρησε, παράλυσε καὶ δέθηκε σφιχτὰ κοντὰ του καὶ τὸν φίλησε μιὰ - δυό, πολλές φορές, ἀδέξια μὰ φλογερά. Εἶχε δοθεῖ στὸ πρωτόγνωρο ἐρωτικὸ παιγνίδι, μὲ σῶμα καὶ ψυχὴ καὶ δὲν ἤξερε τί ἔκανε... ἔτοιμη γιὰ ὄλα.

* * *

Τὸ Γιαννιὸ τροζάθηκε — τρελλάθηκε τὸ κακόμοιρο! Δὲν εἶταν μικρὰ πράματα ὄλα τοῦτα, γιὰ ἕνα νιὸ τῆς ἡλικίας του: Νὰ κρατεῖ στὴν ἀγκαλιά του ἕνα ἀγγελικὸ κορμὶ, νὰ τὸ φιλεῖ, νὰ νιώθει τὰ χέρια του πάνω στὴ θερμὴ ὀλόγυμνη σάρκα... Ποῦ θὰ τοῦ ξαναλάχαινε

μέσα στον τόπο τούτο, που ή έρωτικές περιπέτειες είνε δύσκολες, αναπάντεχες και γεμάτες κίντυνους, ένα τέτοιο πράμα; Μά στο τέλος ήρθαν πίσω τὰ λογικά του. Σκέφτηκε τους καλόκαρδους ανθρώπους που τον φιλοξενούσαν, τή θέση τή δική του, τής κοπέλας που ύστερα από την ντροπή τήν περιμένεν ο θάνατος. Κι' ακόμα θυμήθηκε τὸ χάνι και τή Μάγδα άπάνω στον πλεχτό από κλαδιά καναπέ, να τον κοιτάζει παραπονεμένη. Τούτα όλα, μά πιότερο τὸ τελευταίο, τον έκαμε να ξαναθυμηθεί τήν αγάπη του, τή κοπέλα που ποτές δε τής ξεστόμισε τον έρωτά του, κι' όμως τόσο τή σκέφτονταν και τή λάτρευε. Γρήγορα, άφησε τήν κόρη και σηκώθηκε.

— Θέλεις να φύγω; — τον ρώτησε ή Μαρία με παράπονο. Κι' έτρεμαν τ' άχειλάκια τής.

Κείνος χωρίς να τήν κοιτάζει, με φόβο πως αν τήν έβλεπε, θάσμιγε πάλι ή Μαρία με τή Μάγδα και τὰ λογικά του θά ξανάφευγαν μακριά, τής άπάντησε σιγά:

— Ναί, πήγαινε καλό μου παιδί. Πήγαινε και ξεχασε τ' άποψινά... Είταν τρέλες τής νιότης...

Η νέα σηκώθηκε, μάζεψε τήν άσπρη τής νυχτικιά, και πατώντας σιγαλά, έφτασε στην πόρτα, προσπαθώντας να πνίξει τὸ κλάμα. "Υστερα χωρίς να πισοπλάτησει, τράβηξε τὸ πορτόφυλο ποϋκλεισε πίσω τής, κι' ο νιός έμεινε μόνος με συντροφιά τὸ κρατημένο αναφυλλητὸ τής πεντάμορφης κοπελιάς. Μά είχε ακόμη μιὰ συντροφιά. Τὸ χάνι τοϋ δασκάλου και τή Μάγδα, που καθισμένη πάνω στον από κλαδιά πλεμένον καναπέ, τον κοιτάζε τώρα χαρούμενη και γελαστή, σαν εύχαριστημένη για τὸ τέλος που πήρε τούτη ή αναπάντεχη ιστορία.

Ἡ σκληρὴ μέρα ἔφτανε.

Εἶχεν ἀποφασιστεῖ ν' ἀφήσω τὸ χωριὸ καὶ τὴν ἐπιβλεψὴ τοῦ μετοchioῦ καὶ νὰ πάω στὴν Ἀθήνα γιὰ νὰ σπουδάσω. Ἔπρεπε κι' ἐγὼ νὰ γενῶ δικηγόρος ὅπως ὁ πατέρας μου εἶταν συμβολαιογράφος κι' ἄς εἶχεν ὁλόκληρο τσιφλικὶ δικό του. Μοιράζονταν τὸν καιρὸ του ὁ καλὸς ἐκεῖνος ἄνθρωπος, ἀνάμεσα στὸ συμβολαιογραφεῖο του καὶ τὸν λεύτερο ἀγέρα, τὸν καθαρὸ καὶ μυροφόρο ἀγέρα τοῦ ὑποστατικοῦ του. Τὸ πρῶτὸ ἔγραφε συμβόλαια στὴν μικρὴ πολιτεία καὶ τὸ θραδάκι πετάγονταν στὸ μετόχι, δώδεκα χιλιόμετρα μακριὰ ἀπὸ τὴν πόλη.

Ἐγὼ τὸν βοηθοῦσα καὶ στὸ γραφεῖο καὶ στὸ χωριό. Σὰν πρωτόγενος, εἶχα ὅλη τὴν περηφάνεια τοῦ μικροῦ γραμματικοῦ καὶ τοῦ μικροῦ ἀφέντη. Κι' εἶχα γίνει «ὄ, τι ἀκριβὲς ἀντίγραφόν του» — ὅπως λέν καὶ στὰ συμβόλαια. Μισὸς χωριάτης καὶ μισὸς χωραίτης — χώρα λέν στὸ νησί μου τὴν πολιτεία.

Μὰ πιότερα μὲ τραβοῦσε τὸ χωριὸ κι' ἄς γεννήθηκα στὴν πολιτεία κι' ἄς μ' εἶχαν ἀναθρέψει μὴ στάξει καὶ μὴ θρέξει.

Κάτω ἀπὸ τὸν ὀλογάλανο οὐρανὸ, τὶς δλόδροσες πλαγιές, τὸν καφετερὸ ἥλιο, τὴ θεία ἀκρογιαλιά τοῦ συνό-

ρευε στο θοριά το χτήμα, κοντά στη γάργαρη πηγή τ' Ἀγιασματισοῦ πού βρίσκονταν νοτικά του—πότε στά λιόφυτα (τὸν Ὀκτώβρη στο μάζεμα) πότε στ' ἀμπέλια (τὸν Ἰούλη καὶ τὸν Αὐγουστο στὸν τρίγιο) πότε στ' ἀλώνια (τὸν Ἰούνη στο θέρος) καὶ πότε τις ἄλλες ἐποχές μὲ τ' ἄλλα μαξούλια—περνοῦσα τις ἡμέρες μου δουλεύοντας μὲ τοὺς ἐργάτες τῆς γῆς μ' ὄλη μου τὴν καρδιά.

Καὶ τις νύχτες τοῦ καλοκαιριοῦ, ξαπλώνουμου στὴν ταρατσα τοῦ σπιτιοῦ μας κ' ἔβλεπα τὸν πλουμισμένο ἀπὸ τ' ἀστέρια οὐρανὸ καὶ προσπαθοῦσα πότε νάβρω τὸ δεῖνα καὶ τὸν τάδε ἀστερισμὸ καὶ πότε νά... μετρήσω μιὰ τούφα ἀστρα !

Μὰ τώρα περνοῦσα τις τελευταῖες μου ἡμέρες στο μετόχι. Εἶχα τελειώσει τὸ Γυμνάσιο κι' εἶχε ἀποφασιστεῖ νά πάω στὴν Ἀθήνα γιὰ τὸ Πανεπιστήμιο.

Σεπτέμβρης μῆνας κ' ἡ πλάση βρίσκονταν σ' ὄλη τῆς τὴν ὁμορφιά. Ἡλιος χλιαρός, ἀγεράκι πού μόλις τὰ θραδάκια ἔφερνε μικρούλια ρίγη. Ἡ γῆς ἀνάσαινε ὕστερα ἀπὸ τὴν καλοκαιριάτικη λάβρα. Κι' ἂν ἔπεφτε κάποια βροχοῦλα, ἄφηνε τὴ μυρωδιά τῆς τῆ ζωογόνα, νά κτυπήσει τὰ ρουθούνια σὰν ἓνα μακρινὸ μύνημα τοῦ χειμῶνα πού σὲ λίγο θάρχουνταν γιὰ νά ποτίσει τις λαγόνες τῆς καὶ νά τὴν κάμει νά γεννοβολήσῃ πλούσια τὸν ἄλλο χρόνο.

Γύριζα σ' ὄλα τὰ μέρη τοῦ μετοχιοῦ, ἔβλεπα τις πανώψηλες ἐλιές, τις φουντωτὲς μυγδαλιές, τις θαυυπράσινες χαρουπιές, τὸ γυμνὸ ἀμπέλι, τὴ χαλέπα: πού θόσκαν τὰ πρόβατα — καὶ ζοῦσα μαζί τους καὶ τ' ἀποχαιρετοῦσα κι' ἐνιωθα τὴν καρδιά μου νά χτυπᾷ καὶ τὴν ψυχὴ μου νά θλίβεται καὶ πότε-πότε δάκρυζαν τὰ μάτια μου.

Μοῦ ἔκανε κακὸ ν' ἀφήσω ὄλα τοῦτα τ' ἀγαπημένα μέρη. Τοὺς σύντροφους τῆς ξέγνοιαστης ἡλικίας μου, πού τόσο εἶχα κουραστεῖ γι' αὐτούς, μὰ καὶ τόσο μ' εἶ-

χαν αποζημιώσει με τὰ πράματα πού μάθαινα, με τίς κουθέντες τους, με τὰ μυστικά τους, πού κανείς άνθρωπος δὲ μπορεῖ νὰ τὰ πεῖ.

Ὁ παπούλης μου, παλιὸς καπετάνιος, πού περνοῦσε τίς τελευταῖες μέρες του στὸ μετόχι, με κοίταζε λοξὰ κι' ἀνησχοῦσε.

— Ἴντα ἔχεις μωρὲ κοπέλι;

— Πράμα παπού... — κι' ἐκόβουνταν ἡ μιλιὰ μου, γιὰ νὰ μὴ μὲ πάρει τὸ κλάμα.

Ἐκανε μερικά θήματα ὁ γέροντας γιὰ νὰ μοῦ δώσει καιρὸ νὰ καταπιῶ τὰ δάκρυα καὶ ξέροντας τὸ μυστικὸ μου πόνου, καταλαβαίνοντας γιατί τόσο εἰμωνα θλιμμένος μ' ἐπαρηγοῦσε:

— Δὲ χαίρεσαι, γιέ μου, πού θὰ πᾶς στὴν Ἀθήνα; Κατέχεις ἴντα ὁμορφὴ πολιτεία εἶναι; ... Κουζουλαμός! Μιὰ βολὰ πού πῆγα, παρὰ λίγο νὰ μὴ ξαναγυρίσω...

Κι' ἐσταμάτησε, σὰν νὰ μὴν ἔπρεπε νὰ πεῖ πάρα κάτω. Μὰ ἔγω τὸν ρώτησα μ' ἀφέλεια:

— Γιατί παπού κόντευες νὰ μὴ γυρίσεις;

Ὁ γέροντας δὲν ἀπάντησε ντρέτα, ἔακολούθησε ἔτσι:
— Μόνο νάχεις τὸ νοῦ σου ἀπὸ τζι κοπελιές, Ἐκεῖὰ μωρὲ παιδί μου δὲν ἀφίνουνε οἱ γιάτιμες μορφονιοὺς καὶ πλουσιόπαιδα σὰν κι' ἐμένα.

Τὸ σοβαρὸ του ὕφος δὲν μ' ἐκράτησε. Γέλασα. Μὰ ὁ καπετάνιος δὲ νοιάστηκε. Χάρηκε μάλιστα:

— Γέλα μωρὲ γιέ μου. Γέλα... Νάξερες ἴντα πίκρες ἔχει τούτη ἡ ζωὴ. Μὰ κάλιο νὰ μὴν τίς... ξέρεις...

Κ' ἡ σκληρὴ μέρα ἔφτασε.

Τέλος τοῦ Σεπτέμβρη μοῦ μῆνυσε ὁ πατέρας μου νὰ κατέβω στὴν πολιτεία, γιατί τὴν ἄλλη μέρα περνοῦσε τὸ θαπόρι. Ἐτοιμάστηκα.

Μὰ, πρὶν νὰ φύγω, θέλησα γιὰ μιὰ ἀκόμη φορὰ νὰ δῶ τοὺς ἀγαπημένους τόπους, νὰ τοὺς χαϊδέψω με τὴ ματιὰ μου, νὰ τοὺς πῶ τὸ ἔχε γειά.

Γύρισα παντοῦ, ὡς τὴν ἄκρη ποῦθοσκαν τὰ πρόβατα

καλιά του, μέ φίλησε στοργικά, μέ παρηγόρησε, μούλεγε χίλια δυό λόγια γλυκά.

— Τό καλοκαίρι πάλι θάσαι μαζί μας, κουζουλέ.

Δέν ήθελα νά τό πιστέψω... Κάτι μέσα μου μούλεγε πώς δέ θά ξανάβλεπα πιά τό «χωριό μου» ὅπως ὡς τώρα, πώς δέ θά ζούσα μαζί του, πώς θά ξαλάργεα. Καί φεύγοντας, γύριζα πάνω στ' ἄλογο καί χαϊδεύα μέ τή ματιά μου τ' ἀμπέλια, τίς συκιές, τίς ἐλιές, τίς χαρουπιές, τίς ἀμυγδαλιές, τὰ θάμνα, ὥσπου τ' ἄφησα πίσω, πολύ πίσω πιά...

* * *

Πέρασαν χρόνια... "Ασπρισαν τὰ μαλλιά. Μά θυμούμαι μέ νοσταλγία τήν προαίσθησή μου, πώς δέ θά τὰ ξανάβλεπα ὄλ' αὐτὰ τὰ χτήματα, σάν τότε. Πώς δέ θά δούλεθα μ' αὐτὰ καί γι' αὐτά. Πώς δέ θάκουα τό δάσο νά βογγᾶ καί τή θάλασσα νά μουγκρίζει. Δέ θάβλεπα τ' ἀμπέλι ὀλόδροσο φορτωμένο λογιῶ - λογιῶ σταφύλια. Τά χωράφια, θάλασσα σταχυῶν μεστωμένων. Κι' ἡ προαίσθηση πώς δέν θά τὰ ξανάβλεπα ὄλ' αὐτὰ σάν πρῶτα — σάν τότε — θγῆκε ἀληθινή.

Μέ κατάπιεν ἡ Ἀθήνα!...!

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΖΩΝΤΑΝΟΥ

Κείνο τὸ μεσημέρι ὁ πατέρας μου μπήκε στὸ σπίτι στενοχωρημένος. Τοῦ φαίνονταν ἀμέσως, ἂν εἶχε χαρὰ γιὰ λύπη, ἀπὸ τὸ πρόσωπό του. Τὸ χαμόγελο, ποῦ σχεδὸν πάντα ἀνθοῦσε στὴν ὀλοστρόγγυλη κι' ἀγαθὴ μορφὴ του, ἔσθυνε ἀμέσως κ' ἡ εὐθυμὴ διάθεσή του πήγαινε περίπατο. Κεῖνες τὶς ὥρες ἀκόμη, δὲν εἶταν τρυφερὸς κ' ἡμερος — μιὰ ἐκδήλωσή του ποῦ εἶταν ἀδύνατο ὄλες τὶς ἄλλες στιγμὲς νὰ τὴν κρύψει.

Μόλις τὸν βλέπαμε ἔτσι, ἡ μητέρα, ἡ ἀδελφὴ τῆς ποῦμενε μαζί μας, ἐμεῖς τὰ παιδιά, παγώναμε. Ξέραμε πὼς γιὰ νὰ χάσει ὅλα τούτα τὰ φυσικά του ὁ Κωστής, κάτι μεγάλο κακὸ θὰ τοῦ γίνηκε. "Ἐτσι κι' ἐκείνη τὴν ἡμέρα, ἀμέσως πάψανε ἡ φωνές μας, ἡ μητέρα μου πάνιασε καὶ ἡ θειά μου ἡ Λόπη ἀνήσυχη καὶ νευρική, δὲν μπορούσε νὰ δώσει διαταγὴ στὴν Ζαμπιά νὰ φέρει τὸ φαγητό, ποῦ τῷψηνε καὶ ποῦ τὸ παρακολουθοῦσε ἡ ἴδια ὡς ὅτου σερβιριστεῖ..

Κάθησε στὸ τραπέζι ἀμίλητος κ' ἡ σκέψη του σὰ νὰ ταξίδευε μακριά. Σὲ λίγο, σὰ νὰ μάζεψε τὸ λογικὸ του καὶ βλέποντας νὰ μὴν ἔχει ἔρθει τὸ φαγητό, ρώτησε:

— Δὲ θὰ φᾶμε σήμερα Λόπη;

— Θὰ φᾶμε Κωστή μου, τ' ἀπάντησε... "Ἐνα λεπτὸ νάρθει ἡ Ζαμπιά, γιὰτὶ πῆγε στὸ κελάρι.

Καὶ σηκώθηκε γιὰ νὰ κρύψει τὴν ταραχὴ τῆς καὶ νὰ δώσει διαταγὴ γιὰ τὸ σερβίρισμα.

* * *

Ἀρχίσαμε νὰ τρῶμε μέσα σὲ μιὰ σιωπὴ καταθλιπτική. Ἄχνα δὲν ἔβγαίνεν ἀπὸ τὸ στόμα μας. Κι' ἡ καυμένη ἢ μητέρα ὄλο καὶ κοίταζε τὸν πατέρα μὲ τρόπο, προσπαθώντας νὰ καταλάβει τὸ τί εἶχε.

Σὰν τέλειωσε τὸ γέμα, ἐκεῖνος δὲν μπόρεσε νὰ κρατήσει τὸ θλιβερὸ μυστικό:

— Ἡ μαύρη ἀελιά θὰ ψοφήσει!..

Τούτη ἢ εἶδηση, ἔκαμεν ὄλους νὰ ᾽γραθοῦν τὰ μάτια μας... Μὲ βία κρατούσαμε τὰ δάκτυλα.

— Γιάντα; τὸν ρώτησε ὕστερα ἀπὸ λίγο ἢ μητέρα...

Ἀρρώστησε;

— Ἀρρώστησε! Εἶναι τοῦ θανατᾶ!

— Καὶ γιάντα δὲν τὴ σφάζεις, Κωστή;

Τούτο πάλι τ' ἀναπάντεχο μᾶς ἔκαμε ὄλους νὰ κλάψουμε... Κι' ἐγώ, ὁ μεγαλύτερος ἀπὸ τὰ παιδιά, φώναξα.

— Ὅχι πατέρα!... Ὅχι!... Μὴ τὴ σφάζεις ἂ μᾶς ἀγαπᾶς!...

— Ὅχι μπαμπᾶ! φώναζαν καὶ τὰ μικρότερα...

Μὰ κ' ἢ μητέρα μας ἢ Ἀργυρῶ, ποῦ εἶταν πονόφυχη κι' ἀγαποῦσε κι' ἐκείνη ξεχωριστὰ τὴ μαύρη ἀγγελάδα, ἀνάμεσα στ' ἄλλα τὰ ζωντανά, μετάνοιωσε εἰλικρινᾶ γιὰ τὴ πικρὴ τῆς συμβουλή,

— Ἐτσὰ τόπα Κωστή... Δὲν τὴν σφάζουμε παιδιά μου... Μοῦφυγεν ὁ λόγος...

Καὶ τότες μᾶς φάνηκε σὰ νὰ πέρασε κάποιον κακὸ ὄνειρο, κι' ἀρχίσαμε νὰ ρωτοῦμε: πῶς ἢ μαύρη ἀγγελάδα ἀρρώστησε, τί εἶπε ὁ ναλμπάντης — ὁ πρακτικὸς γιατρός γιὰ τὰ ζωντανά — ποῦ τὴν εἶδε, ἂν δὲν ἔπρεπε νὰ φέρομε τὸν χτηνίατρο ἀπὸ τὰ Χανιά γιὰ νὰ τὴ ζετάσει καλύτερα καὶ νὰ τὴ σώσει...

!

— Δὲ σώζεται μωρὲ παιδιά, ἐστέναξεν ἰδὼ πατέρας.
Ἔχει μεγάλο κακὸ καὶ μουγγρίζει σάν τὸ θουὶ πού
λένε... Εἶναι μιὰ λύπηση νὰ τὴν ἀκοῦς.

Καὶ σικώθηκε ἀπὸ τὸ τραπέζι.

Ἡ μαύρη ἀελιά — ὅπως λένε τὸ θηλυκὸ θῶδι στὸ νη-
σί μου γιατί τ' ἀρσενικὸ τὸ λένε θουὶ — εἶταν τ' ἀγα-
πημένο μας, ἀπ' ὅλα τὰ ζωντανὰ τοῦ ὑποστατικοῦ μας.
Μήτε ἢ αἴγες, οὔτε τ' ἀρνιά, μήτε ἀπὸ τὰ χοντρά ζᾶ
ἄλλο, εἶχε τὴ συμπάθειά μας ὀλόκληρη, τὴ στοργή
μας καὶ τὴν ἀγάπη μας, ὅσο ἢ μαύρη τούτη ἐλβετο-
κρητικιά ἀγελάδα — ὁ πατέρας τῆς εἶταν Ἐλβετὸς κ'
ἡ μητέρα τῆς εἶταν ντόπια — πού γενήθηκε καὶ μεγά-
λωσε στὰ χέρια μας.

Μικρὸ μουσκαράκι, τὴν περιποιούμαστε, τὴν ταΐζα-
με ξέχωρα, τῆς δίδαμε ζάχαρη καὶ τόσο μᾶς εἶχε συ-
νηθίσει πού μᾶς ἀκλουθοῦσε σάν τὸ σκυλάκι. Σὰ με-
γάλωσέ δὲν ἔχασε τὴν ἀγάπη μας. Πάντα τῆς δίδαμε
ξέχωρα τὸ ρόβι τῆς κ' ἢ ζάχαρη δὲν τῆς ἔλειψε...

Καὶ τώρα ν' ἀρρωστήσει;... Νᾶναι τοῦ θανατᾶ;!...

* * *

Πῆγα ἀργότερα στὸ σπίτι τῆς γιαγιάς μου τῆς Ἐ-
λένης, ὅπου τὴν σταύλισαν σάν τὴν ἔφεραν ἀπὸ τὸ
μετόχι γιὰ νὰ τὴν δεῖ ὁ ναλμπάντης κι' ἄκουσα ἀπὸ
μακρὰ τὰ μουγγρητά τῆς. Δὲν εἶταν τὸ συνηθισμένο
μούγγρισμα τοῦ θωδιοῦ ποῦχασε τὸ σύντροφό του, τῆς
ἀγελάδας πού τῆς πῆραν τὸ μικρὸ τῆς... "Ὀχι! Μήτε
φόβου μουγγρητό. Εἶταν μούγγρισμα ζῶου πού πονοῦ-
σε ἀβάσταχτα, πού τρελαίνονταν ἀπὸ τὸν πόνο, πού
πάλευε μὲ τὸ χάρο.

Σφίχτηκε ἡ καρδιά μου μόλις τ' ἄκουσα τοῦτο τὸ
μούγγρητό. Ἔκαμα νὰ γυρίσω πίσω, μὰ πάλι ἡ ἀγά-
πη μου στὸ ζωντανὸ δὲν μ' ἄφησε. Σκέφθηκα μὴν ἔγε-
νε σάν θὰ μ' ἔβλεπε, σάν τῆς ἔδινε τὸ κομμάτι τῆ ζά-
χαρη ποῦσφιγγα στὴν παλάμη μου. Καὶ παρακαλοῦ-

σα τὴν Παναγία καὶ τὸ Χριστὸ νὰ μᾶς τὴ γλυτώσουν.

Κι' ὅσο πλησίαζα τόσο καὶ τὸ μουγγρητὸ λιγότευε κι' ὅταν μπήκα στὸ σταῦλο τὴν εἶδα σὰν ἥσυχη, μὰ ξαπλωμένη χάμω. Τῆς φώναξα, μὰ δὲν θὰ τῆς εἶταν μπορετὸ νὰ σηκωθεῖ... Τὴν πλησίασα τότε, τὴ χაίδε-
φα καὶ τῆς ἔδωσα τὴ ζάχαρη...

Μῆτε γύρισε τὸ κεφάλι τῆς, μῆτε ἄνοιξε τὰ παχειὰ χεῖλια τῆς γιὰ ν' ἀπλώσει τὴ γλῶσσα τῆς καὶ νὰ τὴν πάρει — ὅπως ἔκανε πάντα. Μόνο τὰ μεγάλα μάτια τῆς μὲ κοίταζαν, τὰ ἀθῶα ἐκεῖνα κ' ἤμερα μάτια, σὰν νᾶθελε μὲ τοῦτα νὰ μιλήσει καὶ νὰ μοῦ πεί: πὼς τελειώνει...

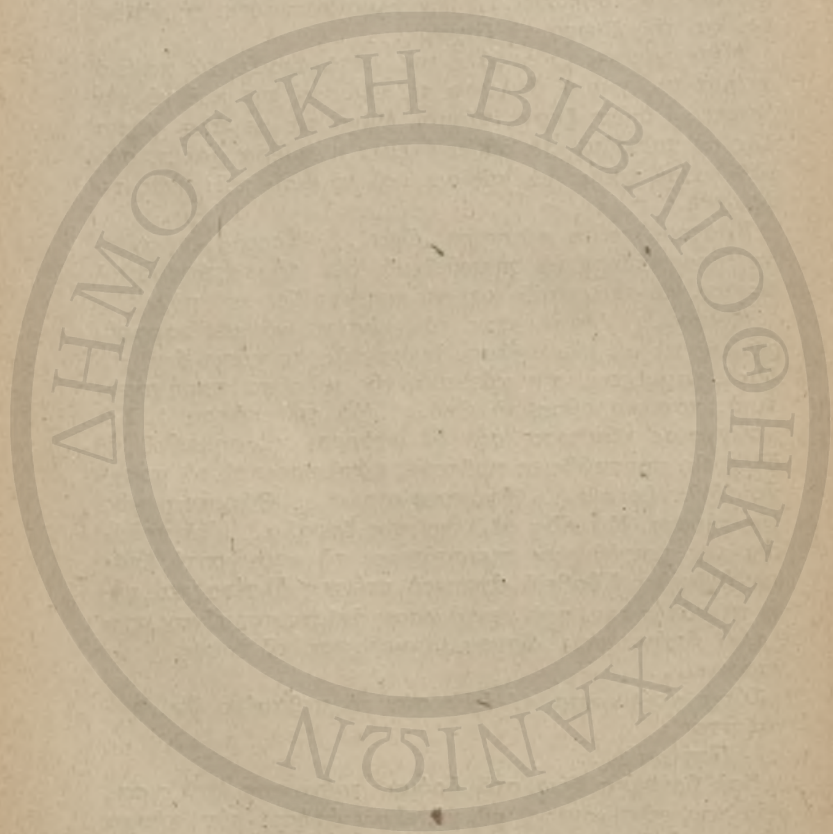
Κράτησε τοῦτο κάμποση ὥρα... Ὕστερα τινάχτη-
κε, προσπάθησε νὰ σηκωθεῖ μὰ δὲν τὰ κατάφερε κι' ἄρχισε νὰ σπαρατᾶ καὶ νὰ μουγγρίζει καὶ πάλι.

Τάχασα... Ἀψηφόντας τὸν κίντυνο νὰ μὲ παρασύ-
ρει καὶ νὰ μὲ ρίξει χάμω, λυόνοντάς με κάτω ἀπὸ τὸ βαρὺ κορμί τῆς, τὴν χაίδευα, τῆς μιλοῦσα παρηγορη-
τικά, παρακαλοῦσα τὸ Θεό... Μὰ τοῦ κάκου! Σὰ μούγγρισε κάμποσο, σὰν δὲ μπόρεσε νὰ σηκωθεῖ, μ' ὄλες τίς προσπάθειες ποῦκανε, ξάπλωσε καὶ τὸ μουγ-
γρητὸ λιγότευε... Ἀνακουφίστηκα... Θάρρεψα πὼς τῆς πέρασε. Μὰ εἶδα σὲ λίγο πὼς ἔσφαλα... Τὰ ποδά-
ρια τῆς τεντώθηκαν περισσότερο, τὸ μουγγρητὸ ἔπα-
φεν ὀλότελα, ἡ βαθεῖα ἀναπνοὴ στένευε ὀλοένα καὶ μί-
νο τὰ μάτια τῆς, πού μεγάλωσαν ἀπίστευτα, εἶχαν στη-
λωθεῖ ἀπάνω μου, ὥσπου μαρμάρωσε κι' ἔπαψε ν' ἀ-
νασαίνει...

Τότες μούγγρισα κι' ἐγὼ σὰν τὸ πεθαμένο ζῶ, φω-
νάζοντας:

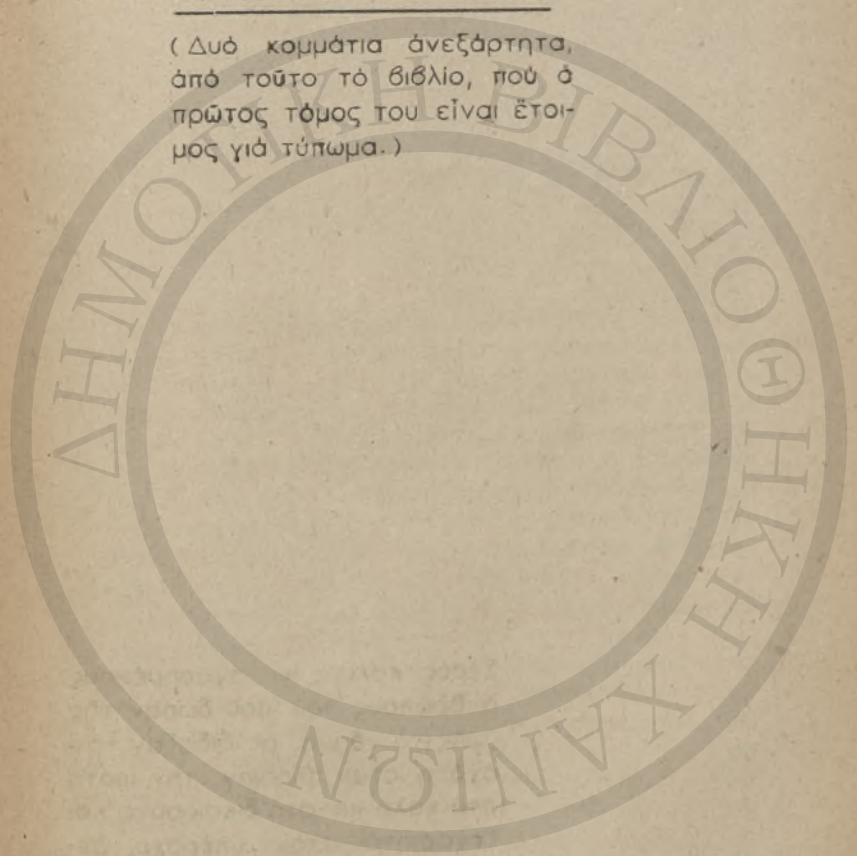
— Πατέρα!...

Καὶ θρέθηκα ἔξω στὸ δρόμο, τρέχοντας στὸ γρα-
φεῖο του, κλαίγοντας, σὰ νὰ εἶχεν ἀφήσει τὸν κόσμο
κάποιος ἄνθρωπος τοῦ σπιτιοῦ μου.

Ἀπὸ τὸ ΚΡΗΤΙΚΟ ΤΡΙΠΤΥΧΟ

(Δυὸ κομμάτια ἀνεξάρτητα,
ἀπὸ τοῦτο τὸ βιβλίον, πού ὁ
πρῶτος τόμος του εἶναι ἔτοι-
μος γιὰ τύπωμα.)

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Στους καλούς κι' αγαπημένους
άνθρώπους πού μου δωσαν της
ζωής τό νόημα, μέ διδάξαν τήν
αγάπη στόν πλησίον, τήν πίστη
στό καλό και στή δικαιοσύνη και
ξεχωριστά στόν υπέροχο άν-
θρωπο, αδελφό της αγίας μάνας
μου, τό Νίκο 'Αστρινό, αφιερώ-
νω όλόθερμα τό παρακάτω κομ-
μάτι του «Κρητικού Τρίπτυχου».

ΜΙΑ ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΦΑΜΕΛΙΑ

1

Τὸ γέρο Κοντραράτη τονέ θυμοῦμαι σάν σέ ὄνειρο. Μά μέ τὸ γιό του, τὸ Χασάν μπέη, εἶχα φιλία. Εἶταν ἕνας διαβασμένος νέος, μὰ ἔδειχνε σάν τὸν πρωτογνώριζε, φανατισμένος Τοῦρκο, σάν ὄλους τοὺς ὀμόθησκους του — ἂν ἔπαιρνες τὰ λόγια του «τοῖς μετρητοῖς». Πρόβλεπε ξανά, μιά ξαναλαμπή τῆς Τουρκίας κι' ἀνάκτηση τῶν ὄσων ἔχασε κι' ἀκόμη πίστευε — σαράντα χρόνια πρὶν — πῶς οἱ μουσουλμάνοι ἐξόπνησαν καὶ θὰ τινάξουν τοὺς γκιαούρηδες ἀπὸ τὴν πλάτη τους σύντομα. Γκιαούρηδες γιὰ τὸ μπεγάκι, εἶταν οἱ Χριστιανοὶ κάθε αἵρεσης καὶ κάθε μιλετιοῦ—κάθε χριστιάνικου ἔθνους.

Τάλεγε ὄλα τοῦτα ὁ Χασάν μπέης, πεισιμωμένος κατὰ πολλὰ, ἀναμένος, μὲ χειρονομίες ἀνοικονόμητες, ὥσπου στὸ τέλος ἔπεφτεν ὁ θυμὸς του καὶ σέ καλοῦσε, σένα τὸ Χριστιανό, νὰ φᾶς τὸ θράδι στὸ κονάκι του. Γιατί, ὄλα κι' ὄλα. Τὸ Κοντραραπάκη εἶταν καθίδικος τοῦρκο, φανατικὸς ὄσο ἔπαιρνε, κατὰ πῶς ἔδειχνε, παίνιο τῆς τουρκίας τοῦ Ρεθέμνου, μὰ τᾶρεσεν ἢ παρέα μὲ τοὺς Χριστιανούς. Εὔρισκε νοστιμάδα σὶς κουθέντες τους, στὸ φέροίμο τους, σ' ὄλα τους.» Ἄλλο πράμα, μπέη

έφέντη μου, σουλεγε, νά θρίσκεσαι μέ χριστιανούς κι' άλλο πράμα μέ τούρκους.» Κι' άπόμενες φίλε, μ' άνοιχτό τὸ στόμα, πῶς ὁ τουρκαλᾶς τούτος, π' άναβε και μπλαβοκοκκίνιζε γιά τὸ μιλέτι του, δέν ἔκανε παρέα μέ τούς δικούς του.

Μά τὸ πράμα, θά τὸ ξηγήσουν πάλι τὰ πράματα μέ τὴ σειρά τους. Καί θά τὸ δεῖτε, ὅπως κι' ἐγὼ τὸ πρωτοεῖδα, σάν μέ κάλεσε σπίτι του γιά τὸ τραπέζι, πρώτη φορά, μαζί μέ τὸ θεῖο μου τὸν Κιοκιόλη καί τὸ Γιάννη τὸ Μανιά.

Ὁ Κιοκιόλης εἶταν ἀδερφὸς τῆς μακαρίτισας καλῆς μου μάνας. Σάν ἄνθισα κ' ἡ ἄνοιξη τοῦ κόσμου μέ καλοῦσε νά τρυγήσω ἀπὸ τὸ περιβόλι της, ὁ ἀγαπημένος τούτος ἄνθρωπος στάθηκε ὁδηγός μου στὰ δύσκολα μονοπάτια του. Πολιτισμένος, γλυκὺς, παλιὸς δημοσιογράφος στὴν Ἀθήνα, μὰ πού ἡ ἀγάπη του στὸν τόπο πού γεννήθηκε τὸν ἔκανε νά ξαναγουρίσει πίσω καί νά μείνει γιά πάντα ἐκεῖ, δέν παρεξηγοῦσε τὰ νεανικά μου ξεπετάγματα. Μόνο μοῦ κρατοῦσε τὸ σκοινί, γιά νά μὴ γίνονται παραπάνω ἀπὸ τίς δυνάμεις μου καί τὸ πρέπον.

Ὁ Γιάννης ὁ Μανιάς, εἶταν ἄλλος ρεθεμνιώτικος σπουργίτης. Υπάλληλος σὲ μιὰ Τράπεζα, δούλευε μέ ὑπομονή μὰ καί μέ τὴ περηφάνεια πού δίνει ἡ ἀρχοντιά σὰ ξεπέσει κ' εἶταν ἐρωτεμένος μέ τὸ Ρέθεμνος, σάν μέ γυναῖκα πολυαγάπητη. Μιά φορά στὸν καιρὸ του, ἔκαμ' ἓνα ταξίδι στὴν Ἀθήνα καί τὸ διηγούταν ὡς τὰ ὕστερνά του, σάν τί καί πῶς!...

Μέ τούτους τούς δυό, πρωτοπῆγα στὸ κονάκι τοῦ Κοντραράπη, πού ἔστεκε πιὸ παρακάτω ἀπὸ τίς Νερατζῆς τὸ τζαμί. Ἦμουν γεμάτος περιέργεια καί ζάλη, γιά τούτον τὸν παράξενο τούρκο πού εἶταν φανατικά πρώτης — ὅπως τόπαμε — κι' ὅμως εἶχε φίλους Χριστιανούς καί τούς τραπέζωνε σπίτι του, πού ποτές του δέν τὸ σκέφτηκε κανεὶς ἄλλος ἀγᾶς τοῦ Ρεθέμνου, ὄχι γιά

γκιαούρη μὰ μήτε γιά ὀμόθρησκό του.

Εἶταν ἀνοιξη καιροῦ, Ἀπρίλης ἀλησμόνητα. Μοσκοβολοῦσαν τὰ περβόλια τὰ τριγυρινὰ ἀπὸ τὰ λογιῆς—λογιῆς πούλουδά τους καί τὸ φεγγάρι ἀσήμωνε τὰ μάρμαρα τοῦ μιναρὲ καί τούς τρούλους τοῦ τζαμιοῦ, σὰ μπήκαμε στὸ στενὸ δρομάκι πού μᾶς ἔφερνε στὸ κονάκι. Ἡ πόρτα του εἶταν ἀνοικτὴ — πού δὲ γίνεται γιά κανένα λόγο σὲ τούρκικο σπίτι — καί στὸ ἰσόγειο ἔφρεγγε μιὰ μεγάλη λάμπα μὲ πετρέλαιο, γιὰτὶ ἠλεκτρικὸ δὲν εἶχε τότες ἢ πολιτεία. Τὸ μπεγάκι, καλὴ του ὦρα, ἔστεκε στὸ κεφαλόσκαλο χωρὶς φέσι καί μᾶς δέχτηκε πασίχαρο. Ὁ διάδρομος, φωτισμένος μὲ πολλὲς μικρότερες λάμπες — φλουρὶ τὸ πάτωμα ἀπὸ τὸ τρίψιμο — μακρὺς καί φαρδύς, εἶχεν ἕνα μακρόστενο χαμηλὸ καναπέ ἀπὸ τὸ ζερβὸ πλάι του, σ' ἔβλο τὸ μάκρος του. Δεξιὰ του ἢ τραπεζαρία. Εἶταν μιὰ σάλα, σωστός ταρσανάς. Ἐκεῖ βρήκαμε κι' ἕνα δυὸ ἄλλους φίλους χριστιανούς, πού καθισμένοι σ' ἕνα πλατὺ ντιβάνι, μὲ μπόλικα χρυσοκέντητα σ' ἀτλάζι μαξιλάρια, ἔπιναν τ' ὀρεκτικό τους. Μὰ πρὶν νὰ κάτσω κι' ἐγὼ, ξέτασα τὴ σάλα.

Σ' ἄλλα τούρκικα σπίτια, ποῦτυχε νὰ μῶ μικρός, θυμούμουν πῶς ἢ ἐπίπλωσή τους εἶταν σκέτη. Μὰ μέσα δῶ, εἶτανε ἀλλιῶτικα τὰ πράματα. Ἡ τραπεζαρία μὲ μόμπιλα εὐρωπαϊκὰ, περίφημης τέχνης. Μὰ κείνο πού μ' ἔκανε νὰ σταθῶ μὲ κομένη τὴν ἀνάσσα εἶταν μιὰ εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, ἀντίγραφο ἔργο τοῦ χωριανοῦ μας Γκρέκο. Σαστισμένος, γύρεψα ν' ἀνταμῶσω τὰ μάτια τοῦ θείου μου καί τοῦ Μανιά. Κ' εἶταν κατὰ πῶς φάνηκε τόσο φανερὴ ἢ ταραχὴ μου, πού ὁ Γιάννης μοῦκλεισε τὸ μάτι — θώρειε καί μὴ μιλεῖς σὰν νὰ μοῦλεγε — καί μὲ τράθηξε νὰ καθήσω σιμά του, στὸ ντιβάνι, δίδοντάς μου ἕνα ποτηράκι ρακί. Μὰ τὸ μπεγάκι, ποῦπαιζε τὸ μάτι του πάντα, μ' εἶδε, κατάλαβε, καί μοῦ ξήγησε τὴν ἴδια ὦρα, σὰν ἔκαμε νόημά στοὺς πηρέτες του

νά θγοῦνε κλείνοντας τίς πόρτες.

— Μπέη ἐφέντη μου (συνήθιζε νά δίνει τοῦτο τὸν τίτλο τῆς εὐγένειας καὶ στοὺς χριστιανούς φίλους του) μὴν παραξενέβγεις καὶ μὴν ἀνοίγεις τὰ μάτια σου, σά νά θωρεῖς ἀπρεπα πράματα στοῦ φτωχικό μου. Ἄπόψε θά γνωρίσεις τὸν ἄλλο Κοντραράπη, τὸν πολιτισμένο, τὸ σπουδασμένο. "Ὄξω, ἀνάμεσα στοὺς δικούς μας, ἡ θέση μας καὶ τὸ μιλέτι μας τὸ καλεῖ, νά δείχνουμε πῶς εἴμαστε φανατικοί. Μά ὄντες εἴμαστε μοναχοί μας, καλή ὥρα σάν ἀπόψε, εἶν' ἄλλο πράμα. Μποροῦμε νά γενοῦμε κι' ἀνθρώποι, μπέη μου. Μὲ τοῦτο δὲ θέλω νά πῶ, πῶς δὲν εἶμαι μουσουλμάνος. "Ὅσκε. Εἶμαι γιατί γεννήθηκα στὴ θρησκεία τούτη πού δὲ μ' ἀπαγορέβγει, ἐμένα τοῦ διαβασμένου νάχω στοῦ σπίτι μου τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ σας. Κι' ἀκόμη στὴ κρεβάτοκάμερά μου ἔχω μιὰ Παναγιά, πού λίγοι Χριστιανοὶ τὴν ἔχουνε πάνω στοῦ νησί καὶ στὴν Ἑλλάδα ὀλάκαιρη. Εἶναι ἔργο καθαυτοῦ τοῦ Μουρίλο, πού τὴν ἀγόρασα στὴ Βενεθιά μ' ἐκτιμητές καὶ συμβόλαια. Φχαριστήθηκες;

Μά τοῦτα ὄλα δὲ μ' ἤσύχασαν. Εἴμουν εἴκοσι χρονῶ παλικάρι, πού ἔζησα ἀπὸ γεννητόντας μου μέσα σὲ πόλεμους καὶ σφαγές. Ἄπὸ τὴν ὥρα πού κατάλαβα τὸν κόσμο, οἱ τοῦρκοι μᾶς κυνηγοῦσαν κι' ἐφεύγαμε πρόσφυγες στὴν Ἑλλάδα. Οἱ τοῦρκοι σάν γυρίζαμε, εἴχανε πάρει τὰ μὸμπιλά μας καὶ τὰ πορτοπαράθυρα ἀκόμη τοῦ σπιτιοῦ μας τοῦ ἔρημου, ἂν δὲν εἶχαν πάρει καὶ τίς κεφαλές τῶν δικῶν μας ποῦμειναν καὶ πολεμοῦσαν γιὰ τὴ λευτεριά. Βέβαια μὲ τὴν αὐτονομία ἔλειψε τοῦτο. Ζούσαμε ἤσυχια καὶ καλά, χριστιανοὶ καὶ μουσουλμάνοι. Μά τί τὰ θέλεις φίλε; Δὲν εἶναι πουκάμισο τὸ αἴστημα νά τὸ θάζεις καὶ νά τὸ θγάζεις, σά μάλιστα ἀνατράφηκες καὶ μεγάλωσες μ' αὐτό. Κι' ἐμεῖς, τὸν καιρὸ κείνο, πιστέβγαμε πῶς ἔνα εἴχαμε ὀχτρό: τὸν τοῦρκο. Καὶ τοῦτος ὁ ἀνθρώπος, δὲν εἶταν ὁ ἴδιος τοῦρκος, δὲν εἶταν γιὸς τοῦ Κοντραράπη μὲ

τόνομα, πού ὁ παποῦς πάλι τούτου, ἄκουα νά λέν, πῶς εἶταν γιανίτσαρος; Μπορεῖ ὅμως καί νάταν ὄλ' αὐτά, λόγια τοῦ κόσμου κι' ἀφορμή, πῶς ὁ πατέρας τοῦ μπαγακιού, εἶταν μέγας καί τρανός μέσ' στή τουρκιά τῆς Πολιτείας, θές ἀπό τά πλοῦτη του, θές ἀπό τή γνώση του — πές το ὅπως θέλεις.

* * *

Τῆ συλλογή μου γιά ὅλα τούτα, τὴν ἔκοψε τὸ κάλεσμα τοῦ μπέη, νά περάσουμε στοῦ τραπέζι. Πηρετοῦσαν τούρκοι, μέ σεβασμὸ πολὺ, ντεμενάδες μπόλικους καί χαδιάρικους τρόπους. Γυναίκα δὲν ἔβλεπες στοῦ τούρκο σπίτι, ὅσο κι' ἂν ἦσυνα φίλος. Οἱ χανούμισσες ἔφευγαν κυνηγημένες σάν ἔμπαινε ἀρσενικός στοῦ σπίτι, κι' ἄς λαχταροῦσανε γιά τούτον, κι' ἄς ἔλυωνε ἡ καρδιά τους σάν εἶταν μάλιστα καί χριστιανός, πού πάντα τὰ γλυκὰ τούτα πλάσματα, τοὺς εἶχαν σέ μεγάλη ἀδυναμία. Βαρειά ἀμαρτία τῆ λόγιαζαν νά δοῦν, μάτια ἄντρα κι' ὀμόθρησκου ἀκόμη, γυναίκα τούρκισσα, πού ὅταν ἔσγαϊναν στοῦ δρόμο, εἶταν σκεπασμένες μέ πηχτὸ γιασμᾶκι. Τὴ ἀνασήκωναν μόνο σάν πηγαινάν ὄξω ἀπὸ τῆ πολιτεία, κοπαδιαστὰ ὅπως συνήθιζαν. Καί θυμοῦμαι ἄντρακι σάν γίνηκα, πῶς μαζί μετ' ἄλλα παιδόπουλα, κάναμε τίς τουρκάλες νά σκυλιάζουν καί νά μᾶς ἐρίζουν — ἀλήθεια ψέματα, ὄρκο δὲν μπορῶ νά πάρω. Κρυθόμαστε πίσω ἀπὸ τοίχους καί μεγάλα δέντρα καί σάν ἔφταναν κοντά μας, ὄλο γέλια κι' ἀστεία, κατὰ πῶς ἔκαναν σάν εἶταν μονάχες, ἔγαίναμε μεῖς ξαφνικὰ ἀπὸ τὸν κρυψώνα μας. Εἶμαστε σέ ἡλικία, πού δὲ συχωριέται νά δεῖς καί νά σέ δεῖ τούρκισσα. Σάν πατοῦσαν τὰ δώδεκα χρόνια καί τ' ἀρσενικά καί τὰ θηλυκὰ εἶταν ἀπαγορευμένο νά βλέπουνται μεταξὺ τους, ἔξὸν ἀπὸ τὰ γονικά μέ τὰ παιδιά. Ἄκόμα καί τ' ἀρσενικά ξαδέλφια μέ τὰ θηλυκὰ, δὲν εἶχαν πιά τὸ λεύτερο τὸ παιδιάστικο. Γιὰ τοῦτο οἱ τούρ-

κοι παντρεύονται δίχως νά ξέρουν ποιὰ παίρνουν. Ἡ νενέ τους κ' ἡ ἀμπλά τους — ἡ μάνα τους κ' ἡ ἀδελφή τους — ἔλεγαν στό γιό καί στόν ἀδελφό, κατά πῶς εἶταν ἡ γυναῖκα πού θά πάρουν καί τοῦτο εἶταν ὄλο κι' ὄλο. "Ἄς εἶχεν ὁ μπέης ἢ ὁ ἀγάς ὑπομονή, νά τῆ δεῖ λιγάκι πιό μπροστά ἀπό τῆ πρώτη νύχτα τοῦ γάμου πού θά τὴν ξεσκέπαζεν ὁ ἰμάνης, παραδίδοντάς τὴν στόν ἄντρα τῆς. "Ἔτσι, σάν ὅπως τόπαμε, θγαίναμε μπρός στίς χανούμισσες ἰξαφνικά, τὸ μαῦρο σμάρι ἀναταράζονταν. Τὸ γέλιο κόβουνταν σά μὲ μαχαίρι. Ἡ γλυκόσυρτες μιλιές τους πάγωναν, στ' ἄσπρα σάν τὸ μισιριώτικο ρίζι δόντια τους. Κατέβαζαν θιαστικά τὸ γιασμάκι τους, δείχνοντας, ἂν εἶταν καλοκαίρι, ἀφρόπλαστο μπράτσο καί δυνατὰ γιὰ ν' ἀκουστοῦν μᾶς ξόρκιζαν: Κιαφίρη, χαράμι νά σοῦ γενεῖ! Καί δός του ἔμεῖς οἱ κιαφίρηδες — οἱ ἄπιστοι, γέλια καί κακό. Μᾶρωτιούμαστε μέσα μας: Χαράμι νά μᾶς γίνει πιό; Τὸ πῶς εἶδαμε τὸ τριανταφυλένιο κι' ὀλόγλυκο προσωπάκι σου χανουμάκι μου, πού πρόβαλε σά ζωγραφιά ἀλησμόνητη, μὲ κορνίζα τ' ὀλόμαυρο μεταξωτὸ γιασμάκι; Σπουδαῖο τὸ πράμα! Κι' ὅμως εἶταν σπουδαῖο γιὰ τούτες, ἂν τύχαινε μάλιστα νά δεῖ κείνο πού στάθηκε κανένα τούρκικο ἀντρικὸ μάτι. Γιὰ μᾶς ὅμως, στὴ θράση τῆς νιότης μας ἀπάνω, τοῦτο τὸ παιγνίδι εἶταν γλυκύτατο καί τ' ὄμορφο μουτράκι τῆς χανούμισσας, μᾶς παίδευε μέρες καί νύχτες καί στόν ὕπνο μας καί στό ξύπνο μας.

Φυσικὸ εἶταν στοῦ φίλου μας τὸ σπίτι, νά κρατιοῦνται τὰ ἴδια ἔθιμα ἀπ' τὶς γυναῖκες. Πολὺ εἶταν πού δέχονταν καί χριστιανούς κι' ἔτρωγαν κι' ἔπιναν. Ἡ νενέ του γιὰ ἡ ἀμπλά του (ποτές δὲν τὶς ἔλεγε ἔτσι προτιμοῦσε νά λέει: ἡ μητέρα μου κ' ἡ ἀδερφή μου) καί κάθε θηλυκὸ τοῦ σπιτιοῦ, ἔμεναν στό γυναικωνίτη, στό δικό τους παρτιμέντο. Μόνο κάποια φορὰ ἀκούγαμε πιάνο καί τότες μᾶς ξηγοῦσε ὁ φίλος μας μὲ περηφά-

νεια πῶς παίζει ἡ ἀδερφή του, πού τόχε μάθει στά σκο-
λειὰ πού σπούδαζε στήν Πόλι, καί στήν Ἐλθετία. Καί
νά σοῦ πῶ, μούκανε καί μένα ἐντύπωση καί στούς ἄλ-
λους δικούς μας, πῶς μιά τουρκοπούλα ρεθεμνιώτισα,
καταπιάνουνταν μ' ὄργανα τῶν γκισούρηδων. "Ἄς εἶχε
χάρη ποῦταν κόρη τοῦ Κοντραράπη" πού κανένα τούρ-
κικο στόμα δέν ἀνοίγε γιά νά πεῖ κακό γιά τὸ σπίτι του.

"Ἀρχισε λοιπὸν τὸ τραπέζι μὲ κέφι μπόλικο. Κι' ἀξί-
ζει νά ποῦμε τί φάγαμε κεῖνο τὸ θράδι. "Ἐβγαλαν πρῶ-
τα πιλάφι, πού τὸ ρίζι του, καρολίνα διαλεχτή, ἐπλεγε
σὲ θούτυρο Ντέρνας, ποῦναι παχύτατο κι' ἀγνό καί πού
ἡ Κρήτη πρὶν ἀρχίσουν τὰ τυροκομιά της σύμφωνα μὲ
τὰ Εὐρωπαϊκὰ καλούπια, ξόδευε μπόλικο τέτοιο. Τὸ πι-
λάφι τοῦτο τὸ συνόδευε γιαούρτι — σωστὸ καϊμάκι κα-
μωμένο παραγγελιά — πού' ρίχθηκε πάνω στὸ ρίζι καί
τὸ σκέπασε ὀλότελα. Μετά, μᾶς ἔφεραν ψητὸ ἀρνάκι
τοῦ γαλάτου, νεφρόχοστο, μὲ πατάτες καί σαλάτα ρε-
μαζανίστηκη. Γιά τοῦτο πάλι τὴ σαλάτα, ἀξίζει νά μιλή-
σουμε. Τὴν ἔτρωγαν τούρκοι καί ρωμιοί, στίς γιορτὲς
τοῦ ρεμαζανιοῦ.

Κι' εἶναι τὸ ρεμαζάνι, μιά θρησκευτικὴ γιορτὴ, πᾶ-
νω—κάτω σὰν τὴ δική μας μεγάλη σαρακοστὴ πού ἔχει
καί τὴ Λαμπρὴ του: Τὸ μπαϊράμι. Σωστὲς τριάντα μέ-
ρες, οἱ τούρκοι νηστεύουν πᾶσα λογῆς τροφή. Κι' ἀκό-
μη καί τὸ νερὸ καί τὸ τσιγάρο. Μά — πάρτε τὴν ἀνα-
πνοή σας — νηστεύουν μόνο ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ ὡς τὸ
βούτημα τοῦ ἡλίου. Ἀπὸ τούτη τὴν ὥρα ὡς τὴν ταχυ-
νή, πού θά βγεῖ πάλι τῆς ἡμέρας τ' ἄστρο, τρῶνε ὅτι
ἔχουν κι' ὅτι θέλουν, ἀπὸ γιαγλίδικα φαγητὰ ὡς τ' ἄ-
λησμόνητα γλυκίσματά τους. Κ' εἶταν ἡ νύχτες τοῦ ρε-
μαζανιοῦ, ὀλόκληρες γιορτὲς γιά τοὺς Τούρκους. Τὸ
τούρκικο τσαρσί καί τὰ σοκάκια τους, γέμιζαν ἀπὸ
τὸ λαό τους. Οἱ καφενέδες τους, πλημμύριζαν ἀπὸ
τοὺς γιορταστὲς. Τὰ γλυκατζίδικά τους, δὲ πρόφται-
ναν νά βγάξουν μπακλαβάδες, κανταΐφια καί τρίγω-

να, με γέμισι, καρύδι καθαρό. Πριν από τούτα, σά χτυπούσε τὸ κανόνι στὴ δύση τοῦ ἡλίου, εἶταν ἔτοιμο σὰ σπίτια τὸ τραπέζι γιὰ τὸ δεῖπνο: τὸ ἰφτάρι, πού στὴν Κρήτη εἶταν κοινὸ γι' ἄντρες καὶ γυναῖκες, ὅπως καὶ κάθε μέρα, κληρονομιά καὶ τούτη ρωμαϊκῆ. Γιατὶ στὴ Τουρκιά, κάθιζε χωριστὰ κάθε γένος. Τὸ ἴδιο γίνονταν καὶ μιὰν ὥρα πριχού φέξει, πού πάλι μιὰ κανονιά — Τὴν ὥρα ποῦ θγαίνει ὁ ἡλιος — εἰδοποιοῦσε τοὺς πιστοῦς, πὼς ἀρχίζει ἡ νηστεία τῆς ἡμέρας.

Μ' ἀξίζει νὰ ξανάρθουμε πάλι στὴ νύκτα τοῦ ρεμαζανιοῦ, πού τὴ χαιρετοῦσαν τούμπανα, τουφέκια, τραγούδια, κι' ἀκόμα καὶ φωτοχυσίες. Τὰ τζαμιά τὰ στόλιζαν μέσα—ξέω, με βάγια κι' ἀνάβαν καντύλια με λάδι ἀπέξω ἀπ' τὶς πόρτες τους κι' ἄλλα σὰ μπαλκόνια ποῦχαν οἱ μιναρέδες. Κι' ὅπως ἡ νύχτα ἦταν πηχτή, τούτα φαίνονταν σὰν νὰ κρέμουνταν ψηλά στὸν ἀέρα...

Τὸν καιρὸ τῆς τουρκιάς — με τὴ λευτεριά ἔπαψε νὰ κτυπᾷ καὶ τὸ κανόνι βράδυ καὶ πρωτὶ — ἀνάβαν καντύλια καὶ στὸ διοικητήριο, σὰ δημόσια γραφεῖα καὶ στὸ φανόπυργο τοῦ λιμανιοῦ, γύρω-γύρω στὸ μπαλκόνι του. Ὅλα τούτα τὰ καντήλια τὰ σκέπαζαν με τσίγκινα χωνιά κι' ἔτσι δὲν ἔσθυναν, ὅσο ἀέρας κι' ἂν φυσοῦσε.

Καὶ σὰν ἔρχονταν τὸ μπαϊράμι τέλειωνε ἡ καθημερινὴ νηστεία τους καὶ τὸ ὑκτερινὸ φαγοπότι καὶ γίνονταν πάλι ἡ μέρα—μέρα κι' ἡ νύχτα—νύχτα. Ξανάρχουνταν δηλαδὴ στὸ κανονικὸ τὸ φαγητό τους. Μόνο πού τὶς τρεῖς πρώτες μέρες μετὰ τὸ ρεμαζάνι, ὅσο κρατοῦσαν ἡ γιορτὴς τοῦ μπαϊραμιοῦ, εἶταν μέρες ἀργίας καὶ γλεντιοῦ. Τὸ πρῶτο μπαϊράμι, στὸ σεκέρ, μοίραζαν κουφέτα. Στὸ κουρμπάν μπαϊράμ, πού εἶταν ἀργότερα καὶ δὲν εἶχε νηστεία προτῆτερά του σὰν τὸ σεκέρ, ἔσφάζαν καὶ τὸ θρεφτάρι τους, πού ἀπὸ μικρὸ τὸ τάζαν μ' ὅτι καλὸ πεί ὁ νοῦς σου, καὶ με ζαχαρωτὰ ἀκόμη γιὰ νᾶναι τὸ κρέας του πιὸ νόστιμο σὰν θυ-

σιαστεί...

Μά συχώρεσέ μας άναγνώστη, άν ξεμακρύναμε από τὸ τραπέζι τοῦ φίλου μας. Τοῦτο γίνηκε γιὰ νά σοῦ ποῦμε, τὸ πότες τρώγεται ἡ ρεμαζανίστικη σαλάτα, πού τῆ σιάζουν ἀπὸ λοῖσιμα ὠμά λαχανικά. Κάθε λογῆς πράσινο χόρτο, τοῦ κήπου, μαρούλι τρυφερό, κρεμιδάκι νιόφυτο, άνιθο, ρόκα, παπούλες καὶ κάρδαμο, φιλοκόβεται γιὰ τούτη τῆ σαλάτα πού ἀλατοπιπερώνεται, σὰ μείνει ὥρα σὲ ξύδι μυρωδάτο καὶ περιχύνεται μ' ἀγγουρόλαδο διαλεχτό. Τέτοια λοιπὸν σαλάτα, μᾶς σέρβιραν μὲ τὸ παχὺ ψητό. Ὑστερα, μᾶς ἔβγαλαν πουλι κοκκινιστὸ μὲ σάλτσα γιαγλίδικη πού μοσχομύριζε ἀπὸ μπαχαρικά καὶ στὸ τέλος «μπαρμποῦνια τῆς πέτρας» ροδοτηγανισμένα μὲ βούτυρο. Τὸ πρωτόκολλο δὲν εἶχε θέση σὲ τοῦτο τὸ μενοῦ. Τὰ ψάρια τὰ τηγανιτὰ τᾶχαν σάν φρούτο, ἄς ποῦμε, γιὰ ὄσους θέλανε νά πιοῦν κρασί περισσότερο. Γιατί τὸ μπεγάκι εἶχε στὸ τραπέζι του καὶ κρασί παχὺ κι' ἀρωματόδικο, ρουμπίνι σωστὸ στὸ χρῶμα, πού ἀπαγορεύεται ἀπὸ τὸ κοράνι γιὰ τοὺς πιστοὺς. Κι' ἔπαιζε — κοροΐδευε πού λέμε στὴν Ἀθήνα — καὶ τὸν ἀπατό του καὶ τοὺς σερβιτόρους του, λέγοντας: "Ἄς ξεχάσουμε τὴν ἀπαγόρευση, μιὰ πού σᾶς φιλεύουμε. Γιὰ τὸ χατήρι σας ἄς πιοῦμε καὶ κρασί... Κι' ἔπινε μ' ὄρεξη τέτοια, πού καταλάβαινε πᾶσα ἕνας, πὼς δὲν εἶταν γιὰ χάρη μας σερβιρισμένο τὸ κρασί. Ἐμεῖς εἴμαστε ἡ ὁμορφὴ ἀφορμῆ.

Πίνοντας καὶ τρώοντας, ἡ ὥρα περνοῦσε, τὸ κέφι ἀναθε, ἡ γλῶσσα λύνουνταν. Κ' εἶδα, φῶς φανερό, πὼς ὁ φίλος μας δὲν εἶταν κείνος πού ἔδειχνε ὄξω στὸ τσαρσί. Ἦθελε — μᾶς ἔλεγε — νά πέσουν οἱ θρησκείες πού χώριζαν σ' ὄχτροὺς τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς ἔκαναν φονιάδες. (Γιὰ μᾶς τοὺς Κρητικούς, Χριστιανοὺς καὶ Μουσουλμάνους, ἡ θρησκεία εἶταν ἕνα πράμα μὲ τὴν πατρίδα). Λίγο καὶ θᾶλεγε ἀκόμη, πὼς θᾶπρεπε

νά μὴν ἔχουν τὰ κράτη σύνορα. Προοδεμένο πάρα πολὺ τὸ μπεγάκι γιὰ κείνα μάλιστα τὰ χρόνια. Ξηγοῦσε ἀκόμη πὼς λέγοντας πὼς ξύπνησαν οἱ ἀραπάδες κι' ἄλλοι ὁμόθρησκοὶ του, πού πάθθηκαν μὲ τὴ βία ἀπὸ τὴ Τουρκιά γιὰ νὰ πέσουν στὰ χέρια τῶν Εὐρωπαϊῶν, ἤθελε νὰ πεῖ πὼς ξύπνησαν καὶ γυρεύουν νὰ γενοῦν ἀφεντικά στὰ σπίτια τους, ὄχι νὰ ξαναπαῖν μὲ τοὺς ἀγάδες τῆς Πόλης.

Μὰ κείνο πού τὸν στενοχωροῦσε τὴ σήμερον ἡμέρα καὶ δὲ μᾶς τὸκρυψε, δὲν εἶταν ἡ θεωρία. Ἡ πράξις τὸν ἐμπόδιζε. Μολόησε, πὼς μιὰ καὶ τὸ νησί δὲ θὰ ξαναγύριζε στοὺς δικούς του — κι' ἄς ἔλεγε τ' ἀντίθετο φανερά — θάθελα νὰ ζήσει στὸν τόπο του, πού περίσσια τὸν ἀγαποῦσε, σὰν τοὺς Χριστιανούς. Ἡ μάσκα πού φοροῦσε ἀναγκαστικά, τὸν ἔπνιγε. Ἡ μόρφωσις τὸν εἶχε πάρει δικό της. Μισοῦσε τὴν ὑποκρισία κι' ἀγωνίζονταν, γιὰ νὰ παραστένει τὸ φανατικὸ Τουρκο. Μᾶς τάπε τοῦτα καθαρὰ, ὅπως σᾶς τὰ λέω, σὰν ἔφεραν οἱ τηρέτες του τὰ φρούτα καὶ τὰ γλυκίσματα καὶ τοὺς εἶπε μὲ τὸν εὐγενικὸ τρόπο του, πὼς θὰ κουράστηκαν καὶ πρέπει νὰ κοιμηθοῦν. Μὰ δὲ λαχταροῦσε μόνο τοῦτα. Γιὰ νὰ δοῦμε πὼς λέει τὴν ἀλήθεια, θάθελε ἕνα βράδι σ' ἕνα δικό μας σπίτι — ἄντρες μ' ἄντρες σὰν στὸ δικό του πρόστεσε — νὰ φάει ψητὸ γουρουνόπουλο, πού αὐστηρὰ τ' ἀπαγόρευε ἡ θρησκεία του, τὸ γράφει μάλιστα σὰν τὸ πιὸ μεγάλο κρίμα. Κ' εἶχε φάει πολλές φορὲς στὴν Ἀθήνα, πού τὴν ἀλώνιζε ὅσο ἔμενε περαστικός, μὲ τὴ ρεμπούπλικά του στραβά, κι' ἐξοῦσε σὰν ἄνθρωπος.

Τέτοιοι εἶταν ὁ ἔγγονος τοῦ παλιοῦ Χριστιανομάχου γιανίτσαρου, ὁ γιὸς τοῦ μεγάλου μπέη, πού εἶταν καὶ πρῶτος μέσ' τὴν Τουρκιά τοῦ τόπου, κι' ἄς εἶχε κρεμάσει στὸ κονάκι του χριστιανικὲς εἰκόνες. Κι' ὅσοι φίλοι του ἤξεραν τὴ ζωὴ του, ἀναρωτιόνταν ποιὸ θεὸ λατρεύει ὁ γέρω — Κοντραράπης γιὰ νὰ γίνονται

τούτα στο σπίτι του και νάχει τούτες τις ιδέες ο γυιός του — ο φίλος μας. Μά κανείς δέν πίστευε πώς ο πρώτος τούρκος τής πολιτείας, ο άμίλητος άνθρωπος, πού πίσω από τὰ χοντρά γυαλιά του, καθισμένος στο κλεισμένο από τζάμια γραφείο του, κοίταζε τόν κόσμο σαν από μακριά, μπορούσε νά θυμάται τή μακρινή ρωμαίικη καταγωγή του και πώς είχε και στά παιδιά του κληρονομήσει τὸ μυστικό του.

2

Και σαν τόφερε ἡ κουβέντα, θά σᾶς πῶ κι' ἕνα κρυφὸ πού τὸ κρατῶ μέσα μου τριάντα χρόνια κι' ἀπάνω και θά τόπερνα μαζί μου στὸν τάφο, ἂν τούτοι οἱ ἄνθρωποι δὲ φέβγανε ἀπὸ τὸ νησί και ποιὸς ξέρει, ἂν ζοῦνε ἢ πεθάνανε στὴν Ἀνατολή πού ξεμπάρκαραν (1).

Ο μπέης τούτος εἶχε κτήματα, κοντὰ στά δικά μας. Τὰ διαφέντευε ἕνας τουρκαλᾶς ὡσεκεῖ ἀπάνω, ὁ Νουρῆ — ἄγας, τσιμποῦκι και νάκλι μά και δουλειὰ ὄση ἤθελες. Τὸ μπεγάκι ποτές δέν τόχα δεῖ στο χωριό. Ποτές! Και νᾶσου μιὰ μέρα καθὼς γύριζα ἀπὸ τ' ἄμπέλι στο σπίτι, ἕνα ζωγραφιστὸ μαῦρο ἄλογο μ' ἕνα ἄσπρο ἄστέρι στο κούτελο, π' ἔρχονταν δρομαχισμένο στο στενὸ σκονισμένο δρομάκο πού ὄδηγοῦσε στο μετόχι κι' ἀπάνω του μιὰ νέα χανούμη, ὁμορφη σαν τὸν ἥλιο μὲ ξεσκέπαστο τὸ πρόσωπο. Στάθηκα νά δῶ καλύτερα, μὴν εἶταν σουχλιά τῶ νοῦ μου τούτα πούθλεπα. Μὴν ἔθλεπα ὄνειρα ξυτηητός. "Ὀχι. Ὁταν χανούμισσα. Μαύρη μεταξωτὴ φοῦστα, μαῦρο ὄλομέταξο κι' ἀπὸ τὴ μέση κι' ἀπάνω πού πιάνει ὡς τὸ κεφάλι, μόνο πού, ὁ φερετζές πούκρυβε τὸ πρόσωπο, εἶταν ριγμένους πίσω — μπορεί νά τὸν ἔρριξε κ' ἡ φόρα τῶ ἄλόγου, σκέφτηκα. Καλοκοίταξα... Ναῖ μά τὸν ἕνα θεό! Τούρ-

(1) Ὑστερα ἀπὸ τὸν τελευταῖο Ἑλληνο-Τουρκικὸ πόλεμο (1922) ὅπως τόσαμε και πάρα πάνω—οἱ Τούρκοι τής Ἑλλάδας ἀναλλάγηκαν μὲ τοὺς Χριστιανοὺς τής Τουρκίας.

κισσα εΐταν καὶ καθαλίκευε σὲ σέλα γυναικίστικη, σάν Εὐρωπαία. Δὲν εΐμαστε στὸν ἐρημικὸ δρομάκο, παρὰ ἐγὼ καὶ κείνη. Μποροῦσε νὰ μὴ σταθεῖ — ὅπως παραμέρισσα. Μὰ τράβηξε τὰ χαλινάρια τοῦ ζοῦ πού πιωκάθησε κι' ἐστάθηκε. Χριστέ καὶ Παναγιὰ τί ὁμορφιά εΐταν τούτη! Καὶ τί κορμί!

— Καλημέρα σας κύριε, πῶς εἶστε;

Τῆς ἀπαντῶ σαστισμένος :

— Ἐγὼ; πολὺ καλὰ εὐχαριστῶ χανοῦμ — ἐφέντη.

Γελᾷ ἢ ἀλλόθρησκη ἕνα γελάκι μικρὸ, περιπαιχτικό, θλιβερό· μαζί κι' ἐγκάρδιο. Κι' ἀκούω πάλι τὴ νανουριστικὴ τῆς λαλιά, τὴν τραγουδιστή :

— Χανοῦμ ἐφέντη;... "Ὅχι κύριε... Μὰ μὲ συχωρᾶτε νὰ συστηθῶ... Δὲ μὲ ξέρετε βέβαια, ἂν κι' ἔρχεστε τακτικὰ σπῆτι μας;

Θυμῆθηκα τὶς ὁμορφες σονάτες τοῦ Ραχμανίνωφ, τὶς μελωδίες τοῦ Μέντελσον, τὸ πρελούντιο τοῦ Ἀλμπένιθ, πού τόσες φορές τ' ἀκουσα νὰ ἐχτελοῦνται στὸ σπῆτι τοῦ Χασάν—μπέη ἀπὸ τὴν ἀδερφή του, ὅπως μᾶς τῶχε πεῖ κι' ὁ ἴδιος.

Μὰ δὲ μοῦ δίνει καιρὸ νὰ τῆς τὸ πῶ. Μιλεῖ πάλι:

— Μὰ ποῦ νὰ μὲ ξέρετε; Ἐμεῖς οἱ Τούρκισσες ζοῦμε στὸ γαρέμι. Εἶμαστε σάν τὰ μπιμπελὸ τοῦ σπιτιοῦ μας. Μᾶς χαίρουνται οἱ ἄντρες μας, σάν δὲν ἔχουν νὰ σκεφτοῦν κάτι ἄλλο, σάν μιὰ συνήθεια, ὅπως τὸν καφέ τους, τὸ γλυκό τους.

Σωπαίνει γιὰ μιὰ στιγμή σκεφτικὴ. Ὑστερα ἔρχεται στὰ σύγκαλά τῆς καὶ κοκκινίζει:

— Νὰ μὲ συμπαθατε... Μιλῶ σὰ νὰ γνωριζόμαστε καιρὸ καὶ περισσότερο ἀπ' ὅτι πρέπει!...

Πάλι μικρὴ πάψη.

Παίρνω θάρρος τότε:

— Μιλεῖστε, τί θέλετε νὰ πεῖτε; Περιμένω μ' εὐχαρίστηση ν' ἀκούσω, νὰ γνωριστοῦμε...

— Έγώ όμως σᾶς ξέρω — λέει πάλι. Θά σᾶς τὸ πῶ, ἂν καὶ δὲ θᾶθελα κι' ὁμως τὴν πεθυμοῦσα τούτη τὴν ὥρα. Σᾶς ἔβλεπα ἀπ' τὸ καφάσι τοῦ παραθυριοῦ μου, σὰν περνούσατε τὸ δρόμο ποῦναι τὸ σπίτι μας. Ἐσεῖς θέβαια ποῦ νὰ σκεφθεῖτε τέτοιο πράμα. Κι' ὅταν ὁ ἀδερφός μου μοῦπε πῶς θὰ φᾶτε 'στὸ κονάκι κάποιον βράδι, προσπάθησα νὰ σᾶς δῶ κι' ἀπὸ κοντά...

Τῆς λέω γιὰ νὰ πῶ κάτι, γιὰ νὰ σκεπάσω τὴ χαρὰ μου, ποῦ ξεχειλίζει:

— Καὶ μ' εἶδατε;

— Ναι... ναι... σᾶς εἶδα!...

Μικρὴ πάψη πάλι.

— Σᾶς εἶδα (κοκκινίζει τ' ὄμορφο προσωπάκι) σᾶς εἶδα ἀπὸ τὴ κλειδαρότρυπα... (Γελάει σιγά, νευρικά, στενοχωρημένα).

Σὲ λίγο:

— Μὰ τί ἔπαθα; Μὲ συμπαθατε... Ἄς τ' ἀφίσουμε τοῦτα.

Κι' ἀμέσως:

— Θὰ τὸ ξέρετε τ' ὄνομό μου;... Ἰφὲτ Κοντραράπη.

— Χαίρω πολὺ δεσποινὶς Ἰφὲτ!... Πάρα πολὺ!

Καὶ στριφογυρίζω τὰ χέρια μου καὶ ξαναλέω: Εὐτυχὴς δεσποινὶς Ἰφὲτ...

Ἔστερα στέκω ἀμίλητος. Τὴν κοιτάζω κι' αὐτὸ μὲ φτάνει. Μάτια καστανά, γλυκύτατα. Δέρμα σταράτο, ὀλοκάθαρο. Μουτράκι γραμμένο. Μιὰ τούφα καστανόξανθα μαλλιά βγαίνουν ἀπὸ τὸ γιασμακί. Χαρῶτα!... Νὰ τὰ χάϊδευα καὶ νὰ τὰ φιλοῦσα ἀπαλά, σιγά, νὰ τὰ καταλάβαινα ν' ἀκουμποῦν στὸ πρόσωπό μου σὰ χάϊδι ἀέρινο! Μὲ ξαναφέρνει στὸν ἑαυτὸ μου τ' ἀνυπόμονο χτύπημα τοῦ ποδιοῦ τοῦ ἀλόγου στὸ χῶμα. Βιάζεται.

Ἄς τὸ κάνω νὰ ξεχάσει. Προχωρῶ ἕνα βῆμα καὶ φέρνω τὴν παλάμη μου στὸ λαιμό του. Τὸ χτυπῶ ἀλαφρά.

— Ὁμορφο τὸ μπεγίρι σας δεσποινὶς Ἰφὲτ.

— Ναι ὄμορφο ἄλογο...

Τὸ χαιδεύει κι' ἐκείνη, στοργικά, μὲ τὸ γαντωμένο χέρι της. Ὑστερα:

— Τὸ δικό σας ὅμως εἶναι ὁμορφότερο. (Μὲ νάζι καὶ ντροπὴ προσθέτει). Σᾶς ἔχω δεῖ καὶ καθάλα...

Δὲν τὸ πιστεύω. Καὶ ρωτῶ:

— Ἐμένα;... Ποῦ;...

Χαμογελάει μὲ πίκρα:

— Ἀπὸ ποῦ ἄλλοῦ; Ἀπὸ τὸ καφάσι! Περάσετε ἓνα ἀπόγεμα ἀπὸ τὸ δρόμο μας... Συνοδεύατε μιὰν ὁμορφὴ ἀμαζόνα. (Τὰ ὠραῖα μάτια τὰ βλέπω ν' ἀστράφτουν. Ἀπὸ ζήλεια;... Ἀπὸ θυμό;...)

Ἀπαντῶ γλήγορα:

— Εἶταν ξαδέρφη μου. Μιά πολὺ μελαχρινή;...

— Ναι...

— Εἶταν ξαδέρφη μου ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο. Μάνα σαμλίνα. Πατέρας κρητικὸς — σφακιανός.

— Κι' ἔφυγε; (Πάλι ἡ ἴδια λάμψη στὰ μάτια).

Τῆς ἀπάντῶ ἀδιάφορα τάχα:

— Τώρα;... Καιρός!...

(Τὰ γλυκὰ μάτια γελοῦν. Κι' ἐγὼ στέκω σὰ βλάκας. Ναι, σὰν ἓνας σωστός βλάκας. Τὰ βάνω μὲ τὸν ἑαυτό μου: — "Ἐλα λοιπὸν κουτέ, κουήσου... Πές της πόσο ὁμορφὴ εἶναι... Πές κάτι...").

Μὰ δὲν τὸ λέω. Τὴν κοιτάζω μόνον καὶ δὲν ἀπλώνω τὸ χέρι μου, ὅπως στέκω τόσο σιμά της. Ξαφνικά τ' ἄλλο γο τὸ γαργαλάει τὸ χαλινάρι. Ἀκούω:

— Αὔριο τὸ πρῶτ, τὴν ἴδια ὥρα θά ξαναπεράσω. Ἀδι-
119
120
121
122
123
124
125
126
127
128
129
130
131
132
133
134
135
136
137
138
139
140
141
142
143
144
145
146
147
148
149
150
151
152
153
154
155
156
157
158
159
160
161
162
163
164
165
166
167
168
169
170
171
172
173
174
175
176
177
178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200
201
202
203
204
205
206
207
208
209
210
211
212
213
214
215
216
217
218
219
220
221
222
223
224
225
226
227
228
229
230
231
232
233
234
235
236
237
238
239
240
241
242
243
244
245
246
247
248
249
250
251
252
253
254
255
256
257
258
259
260
261
262
263
264
265
266
267
268
269
270
271
272
273
274
275
276
277
278
279
280
281
282
283
284
285
286
287
288
289
290
291
292
293
294
295
296
297
298
299
300
301
302
303
304
305
306
307
308
309
310
311
312
313
314
315
316
317
318
319
320
321
322
323
324
325
326
327
328
329
330
331
332
333
334
335
336
337
338
339
340
341
342
343
344
345
346
347
348
349
350
351
352
353
354
355
356
357
358
359
360
361
362
363
364
365
366
367
368
369
370
371
372
373
374
375
376
377
378
379
380
381
382
383
384
385
386
387
388
389
390
391
392
393
394
395
396
397
398
399
400
401
402
403
404
405
406
407
408
409
410
411
412
413
414
415
416
417
418
419
420
421
422
423
424
425
426
427
428
429
430
431
432
433
434
435
436
437
438
439
440
441
442
443
444
445
446
447
448
449
450
451
452
453
454
455
456
457
458
459
460
461
462
463
464
465
466
467
468
469
470
471
472
473
474
475
476
477
478
479
480
481
482
483
484
485
486
487
488
489
490
491
492
493
494
495
496
497
498
499
500
501
502
503
504
505
506
507
508
509
510
511
512
513
514
515
516
517
518
519
520
521
522
523
524
525
526
527
528
529
530
531
532
533
534
535
536
537
538
539
540
541
542
543
544
545
546
547
548
549
550
551
552
553
554
555
556
557
558
559
560
561
562
563
564
565
566
567
568
569
570
571
572
573
574
575
576
577
578
579
580
581
582
583
584
585
586
587
588
589
590
591
592
593
594
595
596
597
598
599
600
601
602
603
604
605
606
607
608
609
610
611
612
613
614
615
616
617
618
619
620
621
622
623
624
625
626
627
628
629
630
631
632
633
634
635
636
637
638
639
640
641
642
643
644
645
646
647
648
649
650
651
652
653
654
655
656
657
658
659
660
661
662
663
664
665
666
667
668
669
670
671
672
673
674
675
676
677
678
679
680
681
682
683
684
685
686
687
688
689
690
691
692
693
694
695
696
697
698
699
700
701
702
703
704
705
706
707
708
709
710
711
712
713
714
715
716
717
718
719
720
721
722
723
724
725
726
727
728
729
730
731
732
733
734
735
736
737
738
739
740
741
742
743
744
745
746
747
748
749
750
751
752
753
754
755
756
757
758
759
760
761
762
763
764
765
766
767
768
769
770
771
772
773
774
775
776
777
778
779
780
781
782
783
784
785
786
787
788
789
790
791
792
793
794
795
796
797
798
799
800
801
802
803
804
805
806
807
808
809
810
811
812
813
814
815
816
817
818
819
820
821
822
823
824
825
826
827
828
829
830
831
832
833
834
835
836
837
838
839
840
841
842
843
844
845
846
847
848
849
850
851
852
853
854
855
856
857
858
859
860
861
862
863
864
865
866
867
868
869
870
871
872
873
874
875
876
877
878
879
880
881
882
883
884
885
886
887
888
889
890
891
892
893
894
895
896
897
898
899
900
901
902
903
904
905
906
907
908
909
910
911
912
913
914
915
916
917
918
919
920
921
922
923
924
925
926
927
928
929
930
931
932
933
934
935
936
937
938
939
940
941
942
943
944
945
946
947
948
949
950
951
952
953
954
955
956
957
958
959
960
961
962
963
964
965
966
967
968
969
970
971
972
973
974
975
976
977
978
979
980
981
982
983
984
985
986
987
988
989
990
991
992
993
994
995
996
997
998
999
1000

Τὸ ἄτι πετιέται ὀλόρθο στὸ λεπτό, ὕστερα πατεῖ γερὰ τὴ γῆς μὲ τὰ τέσσερα, χιμᾶ στὸ στενὸ σκονισμένο δρομάκο καὶ χάνεται στὸ λεπτό. Κι' ἐγὼ στέκω στὸ ἴδιο μέρος καὶ δὲ θέλω νὰ τὴ χάσω ἀπὸ τὰ μάτια μου. Τὴ βλέπω ὀμπρὸς μου, ὅπως ἓνα λεπτὸ πρίν, ὁμορφῆ, τότε γελαστὴ καὶ πότε θλιμμένη.

Ξαφνικά, τὰ στήθη μου φουσκώνουν ἀπὸ χαρὰ. Αὔ-

ριο τὸ πρωὶ θὰ ξαναπεράσει. "Ἐτσι μοῦπε. Μὰ εἶναι ἀλήθεια; Δὲν ἀγγελοσκοιᾶχτηκα, μέρα μεσημέρι. Δὲν νειρεύτηκα ζῦπνιος; "Ὅχι! Νά, τίς πατιμασιῆς τ' ἀλόγου της, μπροστά μου. Νάτες πού φεύγουνε πρὸς τὸ βάθος τοῦ στενοῦ δρομάκου. Χαρά μου! Ἡ Ἰφὲτ, ἡ δμορφή χανούμισσα, ἡ κόρη τοῦ μεγάλου μπέη, μοῦ μίλησε ἔτσι, μοῦδῶσε ραντεβοῦ;

Καὶ τ' ἀχειλία μου ἀνοιξαν καὶ πρόφεραν μ' ἀγάπη, τὸ μικρὸ χαριτωμένο ὄνομα:

— "Ἰφὲτ!...

— Παραμιλεῖς κύριε;

Εἶταν ὁ Βασίλης ὁ Πρινιανός — ὁ Θεὸς ἄς τὸν ἀναπάψει.

Ξαφνιάστηκα.

— Ἐγώ;

Ὁ Βασίλης σάν νὰ ντράπηκε, πού μοῦπε τέτοιο λόγο, πού γὰ τὸν ἀρνιόμουνα.

— "Ὅχι ἀφεντικάκι! Δὲν ἤθελα νὰ πῶ τουτοναά!

— Ποιό; (Σκληρὸ θάταν τοῦτο τὸ ποιό;)

Κι' ὁ Βασίλης μ' ἀπάντησε ὑποτακτικά:

— Πράμα;

Μὰ μένα ὁ νοῦς μου πήγαινε ἀλλοῦ καὶ τὸν κοίταξα κατάματα. Μὴν εἶδε;... "Ὅχι! Δὲν εἶχε δεῖ! Τῶχα βέβαιο!...

Μὰ πάλι γιὰ καλὸ καὶ γιὰ κακό, τὸν ρώτησα:

— Ποῦ εἴσουνα Βασίλη;... Ἀπὸ ποῦ ἔρχεσαι;

Ὁ κακομοίρης τάχασε. Καὶ μὴ ξέροντας τί νὰ βάλει στὸ νοῦ του, μοῦ θύμησε:

— Ντὰ δὲν εἴμαστε δὰ κύριε, πρὸ ὥρας, στὰ μουρέλα μαζί;

Μιλιά! Ἄστον νὰ σκεφεῖ ὅτι θέλει. Τὸ καλύτερο. Καὶ φεύγω πάλι πρὸς τ' ἀμπέλι. Πάω νὰ ξαπλώσω στὴ ψηλὴ καλύβα τοῦ δραγάτη, νὰ φυλάξω μέσα κεῖ τὴ χαρά μου, νὰ μὴ θωρῶ κανένα, νὰ μὴ μὲ βλέπει κανεὶς, γιὰ νὰ μὴ φωνάξω τὴν εὐτυχία μου σ' ὄλο τὸν κόσμο.

Δέν ἦρθεν ἡ Ἰφὲτ τ' ἄλλο πρωῖ. Μὲ γέλασε; Σκέφτηκε καλύτερα; "Ἐτσι θάταν. Γιατὶ σάν κάθησα ὡς τὸ μεσημέρι, «στ' ἀράπη τὸ μεζάρι», σηκώθηκα νὰ φύγω μὲ πετρωμένη τὴν καρδιά. Καὶ νὰ σου, τὴν ἴδια ὥρα, τὸν Νουρῆ τὸν τουρκαλᾶ, μὲ τὸ θεόρατο κορμί, νάρχεται καὶ μ' ἕνα ἀργό καὶ καλοζυγιασμένο τεμενά νὰ μὲ χαιρετᾶ.

— Μπέη μου, καλημέρα στὴν ἀφεντιὰ σου.

— Καλῶς τὸ Νουρῆ — ἀγᾶ.

Τί νὰ θέλει ὁ τουρκαλᾶς καὶ μὲ κοιτάζει ἴσα μὲ τίς ματᾶρες του, πὺ εἶν' ἔτοιμες νὰ μὲ καταπιοῦνε; Ἡ καρδιά μου χτυπᾶ. Μὴ μὲ πνίξει; Κι' ἄλαργεύω ἕνα-δυὸ ζάλα.

— Ποῦ πάς Νουρῆ ἀγᾶ; — τὸν ρωτῶ.

Ποῦ πάει; Σὲ μένα ἔρχεται. Τοῦδωκαν ἕνα γράμμα ἀπὸ τὸ κονάκι, πὺ τῶστειλε, λέει, ἀπὸ τὴ χώρα ὁ μπαμπας μου.

Μοῦ τὸ δίνει. Ὠραῖα ἑλληνικά γράμματα, στρογγυλὰ καὶ κανακάρικα.

Ὁ τοῦρκος μὲ ξανοίγει. Μὲ γδύνει μὲ τὰ σκληρὰ μάτια του. Ψαχουλεύει τὸ νοῦ μου. Δέν πιστεύει σὲ τοῦτο τὸ ψέμα, πὺ τὸν διατάξανε νὰ πεῖ. Μὰ πῶς νὰ ἐναντιωθεῖ στὴ μπεγοπούλα; Σήκω! Σηκώνεται ὁ Νουρῆς. Στάσου μὲ τὸν ἕνα πόδα! Στέκεται ὁ κακομοίρης. Μὰ ἔχει καὶ τὸ νοῦ του. Κι' ὁ νοῦς του σήμερα τοῦ κάνει σουχλιά, τοῦ κάνει μπερδέματα. Καὶ σκέφτεται: —Ναὶ καλὰ ὄλα τοῦτα. Ἀφέντισσα εἶσαι Ἰφὲτ χανούμη, χρέος τοῦ Νουρῆ εἶνε νὰ πέφτει καὶ νὰ σηκώνεται, κατὰ πῶς θὰ διατάξεις. Μὰ νὰ φέρνει γράματα σ' ἕνα γκιαούρη, σ' ἕνα ἄπιστο, δέν τὸ θέλει ὁ Γιαραμπῆς. "Οἱ! Ὁ Μουχαμέτης θὰ τονὲ κάψει!

Βλέπω τὰ μακρυὰ χοντρά χέρια του, νὰ πλέκονται καὶ νὰ ξεμπλέκονται, Ἡ ἀμαθιὲς του στριφογυρίζουν στὸ κάμπο. Θέλει νὰ δεῖ ἂν εἴμαστε μοναχοί. Ἐτοιμος εἶναι νὰ μὲ πνίξει. Νὰ ξολοθρέψει ἕναν ὄχτρο τὸῦ προ-

φήτη καὶ νὰ θώσει τὴν τιμὴ τοῦ μπέη του καὶ τὴν πίστη τῆς χανουμπούλας ! Καὶ πάλι ντουςουντίζει — σκέφτεται: "Ὅσκει! Δὲ θᾶναι κατὰ πού τοῦ πῆρα. Λάθειφα. Ὁ Θεὸς δὲ θὰ τὴν ἄφηνε νὰ ρίξει τὰ μάτια τῆς σ' ἓνα κιαφίρη, σ' ἓναν ἄπιστο, σ' ἓνα σκύλο — λέει μὲ τὸ νοῦ του."

Γὰ διαβάζω ὅλα τούτα στὰ μάτια του, στοὺς τρόπους του, ὅπως περνῶ γλήγορα τίς λίγες γραμμὲς ποῦγραψε ἡ Ἰφὲτ.

Γιατί δὲν ἦρθε;

Γιατί ἀποφάσισε νὰ χριστιανέψει καὶ νὰ μὲ πάρει!... Ἄν θέλω τὸ βράδι, θὰ περιμένει μὲ τ' ἄλογο τῆς στὸ γεροντόμυλο. Φεύγουμε, πᾶμε στὸ Μεγάλο Κάστρο. Βαφτίζετε. Παντρεθγούμαστε. Καὶ τέλειωσε! Γιὰ τοῦτο στάθηκε σὰ μ' εἶδε. Γιὰ τοῦτο ζητοῦσε νὰ βρεθεῖ κοντά μου. Μ' εἶχε ἀγαπήσει ἀπὸ καιρό, καὶ γιὰ χατῆρι μου ὅτ' ἤθελα!...

Τοῦτο ἦταν...

Ὁ Νουρῆς μ' ἐξετάζει πάλι, ἀπὸ τὴν κορφή ὡς τὰ νύχια. Κύριε ἐλέησον! Τ' εἶναι τοῦτος; Ἄλλαξε πάλι συλλοή. Κατάλαβε τὸ τί θὰ γενεῖ;

Τοῦ λέω: — Δὲ σὲ θέλω ἄλλο Νουρρῆ — ἀγᾶ, φχαριστῶ σε.

— "Α! δὲ μὲ θέλεις; — λέει σὰ νὰ ξυπνᾶ ἀπὸ κακὸ ὄνειρο.

— "Ὅσκει! Κι' ὦρα σου καλή!

Μὰ σὰ δὲ φεύγει τοῦτος, πᾶω ἐγώ. Φτάνω σ' ἀμπέλι, μιᾶς πετριᾶς τόπο καὶ στρέφω κατὰ πού τὸν ἄφηκα. Στέκει ἐκειδᾶ, ἀποσβολωμένος κι' ὄλο μὲ κοιτάζει. Θέ μου τ' ἀμάτια του! Ἄς εἶναι μακρυά... Ἐγὼ διαβάζω μέσα τους. Λέει:

— Μπουρμᾶ: Αἱ μπουρμᾶ! Αἱ παλιοχριστιανέ! κι' ἄς εἴτανε ἄλλοι καιροί!... ("Ἄλλοι καιροί εἴταν οἱ καιροὶ τῆς τουρκιᾶς) θὰ σ' ἔσφαζα μὰ τὸν ἓνα καὶ μοναχικὸ θεό, ἄψε — σθύσε κι' ἄς εἴταν τὸ γράμμα ἀπὸ

τον μπαμπά σου. Δέ θάθελα, νά μου σαρακά τὸ νοῦ ἢ ἰδέα, πὼς ἢ μπεγοπούλα ἔρριξε τὴν ἀματιά της, πάνω σ' ἓνα μαγαρισμένο, σ' ἓνα Χριστιανό!

Τώρα γελῶ κ' ἐγὼ — γι' ἀπάντηση. Κι' ὁ Νουρῆς, πού τὸ γέλιο μου τὸν χτυπᾶ σὰν καψτὸ μολύβι, γυρίζει καὶ φεύγει μὲ κατεβασμένη τὴν κεφαλή.

* * *

Μὰ σὰν ἀπόμεινα μοναχός, σκέφτηκα. Σκέφτηκα ὡ-
ρες τὴ πρόταση τῆς Ἰφέτ. "Ὀχι! Εἴκοσι χρονῶ, ἤμουν
μικρὸς γιὰ παντρεία. Κι' ἀκόμη εἶχα κ' ἐγὼ χωράφια
κ' ἀμπέλια καὶ μοῦφταναν τούτα. "Ἄν εἶταν κανένας
φτωχός, βέβαια θὰ τὴν ἔπερνε. Θὰ γίνονταν πλούσιος
καὶ θάχε καὶ γυναῖκα πεντάμορφη. Μὰ ἐγὼ εἶμουν
ντενικανλῆς κ' εἶχα καὶ περιουσία. Κ' εἶμουν πρῶτ'
ἀπ' ὅλα καὶ φίλος τ' ἀδερφοῦ της! Ἐφάγαμε στοῦ σπι-
τι του ψωμί κ' ἀλάτι πού λέει ὁ λόγος. "Ὀχι! "Ἄς εἶ-
τανε καὶ τούρκος! Τέτοιο ξεγιθέντισμα Ἰφέτ, δὲν τὸ
κάνω τοῦ φίλου μου! Τέτοια ντροπή; "Ὀχι! Δὲν μπορῶ.
Πὼς θὰ βγαίνει αὔριο στοῦ τσαραί; Νά τὸν θωροῦν οἱ
ἄλλοι Τούρκοι καὶ νὰ γελοῦν;!... "Ὀχι! Εὐχαριστῶ
κατὰ πολλὰ Ἰφέτ, μὰ κείνο πού θέλεις δὲ γίνεται!

Κι' ἔτσι κ' ἔγινε. Δὲν ἐπῆγα κείνη τὴ νύχτα στοῦ γε-
ροντόμυλο. Ἐφυγα μάλιστα, τὴν ὥρα πού βράδιαζε
γιὰ τὴ χώρα. Μεγάλος εἶταν ὁ πειρασμός, μέγανος κ'
ὄμορφος, κ' ἔπρεπε ν' ἀλαργέψω. Καὶ δὲν τὴν ξανάδα
πιά τὴ λαμπερὴ τουρκοπούλα, ποῦθελε νὰ γενεῖ ρωμιά,
νὰ πετάξει τὸ φερετζέ καὶ νὰ ζήσει στὸν κόσμον τὸ δι-
κό μας.

Ποιὸς ξέρει σὲ ποιά γωνιά τῆς λαγγεμένης Ἀνατο-
λῆς, ἂν ζεῖ, θὰ βρῆσκειται, πατημένη καὶ τούτη στὰ χρό-
νια, σὰν καὶ μένα, μ' ἓνα τσοῦρμον τουρκάκια γύρω
της... Νά θυμᾶται ἄραγες, μαζί μ' ἄλλα ρεθεμνιώτι-
κα κ' ἓνα αὐγουστιάτικο πρῶνὸ πέρα στὸν κάμπο,

— Καλημέρα κύριε... Πῶς εἴστε;

— Έγώ; Πολύ καλά εὐχαριστῶ Χανούμ—ἐφέντη...

Κι' ὕστερα, ἔνα Adieu mon ami καὶ τέλειωσε τούτη ἡ ἱστορία.

Γιατὶ νὰ μὴ σὲ φιλήσω Ἰφέτ; Λαχταρῶ τούτο τὸ φιλι χρόνια πολλά καὶ θὰ τὸ λαχταρῶ ὡς τὴν ὥρα τοῦ θανάτου μου...

(1) Ἡ τὸ κομμάτι αὐτὸ, ὅπως καὶ τὸ παρακάτω, εἶναι ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ μεγάλο βιβλίο πού θὰ βγάλω, ἂν μπορέσω, σύντομα, μὲ τὸ γενικὸ τίτλο «Κρητικὸ Τρίπτυχο». Μέσα σὲ τούτο περνᾷ ἡ ζωὴ τοῦ Ρεθέμνου, τῶν Χανίων καὶ τοῦ Μεγάλου Κάστρου, ἱστορημένα μὲ τρόπο, πού νὰ ζωγραφίζεται κάθε λεπτομέρειά τους στὶς χιλιάδες χρόνια πού ξημέρωσαν κι' ἐσβύσαν πάνω τους. Μπορεῖ νὰ μὴν εἶναι καὶ τὰ καλύτερα τὰ δύο τούτα κομμάτια ἀπ' ὅσα θὰ διαβάσουν οἱ ἀναγνώστες τοῦ «Κρητικοῦ Τρίπτυχου» σὰν βγῆι τὸ βιβλίο. Μὰ εἶναι πολὺ χαρακτηριστικὰ καὶ γιὰ τούτε τὰ προτίμησα.

Η ΤΡΥΠΑ ΤΟΥ ΑΡΑΠΗ (1)

Και μίαν αὐγινή τὸ Ρέθεμνος ἀναταράχτηκε. Ὅψες ἄργα εἶχεν ἔρθει ἀπὸ τὰ Χανιά, ἕνας ἀράπαρος ὡς ἐκεῖ πάνω, πού θάκανε τὴ πολιτεία κι' ὄλο τὸ νησί, νὰ πεῖ: ὄξω φτώχεια!

Πῶς θὰ τὰ κατάφερνε; Μὰ εἶχε τὸ σκέδιό του καταστρωμένο στὴν ἐντέλεια. Καὶ γιὰ νὰ πετύχει, γιὰ νὰ μὴν κάνει καμμιά φαλτσοστέκα, τὸν φύλαγαν χωροφύλακες καὶ τ' ἀκλουθοῦσε κι' ὁ ἔφορας γιὰ τὶς ἀρχαιότητες τῆς Κρήτης, πού τὸν ξεσήκωσε ὁ ἴδιος ὁ ὑπουργὸς στὰ ἐσωτερικὰ τοῦ νησιοῦ καὶ τὸν ἔστειλε μαζί του, σὰν κουβέντιασε ὥρα μὲ τὸν ἀράπη.

Ὁ μαῦρος τοῦτος μουσουλμάνος, κατάγονταν ἀπὸ τὰ θάθη τῆς Ἀσίας κι' εἶταν σούμπασης — λοχίας στὴν Κρήτη τὸν καιρὸ τῆς Τουρκιάς. Τὸν εἶχαν στείλει τότες, κάτω στὸν Καϊναρτζι — σύνορο Μυλοπόταμου καὶ Ρεθέμνου — μὲ τοὺς νιζάμηδες του γιὰ νὰ φυλάει, λέει, τὴν τάξη πού οἱ γκιουνάνηδες δὲν ἤθελαν μὲ κανένα τρόπο νὰ τὴν ἀφήσουν ἤσυχη.

Καλὴ του ὥρα τοῦ Μπεκὴρ ἀγᾶ. Φύλαγε μὴν ἀνοίξει μύτη, μὰ κατὰ πῶς ἤξερε. Ξαλάφρωνε τοὺς κούμους ἀπὸ τὰ πουλερικὰ, ποτές δὲν ἄφηνε τὰ δυὸ πρό-

(1) Τὸ δεύτερο κομμάτι ἀπὸ τὸ «Κρητικὸ Τρίπτυχο».

βατα νά πηγαίνουν ομάδα, ἔκοθε τὰ καλύτερα φρούτα κι' ἔκανε παιδομὴ τῶ χριστιανῶν τέτοια, πού δὲν τὴν θυμούνταν σ' ὄλα τὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς.

Ἐφύλαγε λοιπὸν τὴ τάξη ὅπως εἶπαμε κι' ἔτρωε κι' ἔπινε σὲ βάρος τῶ ρωμῶν κ' ὕστερα, διπλοκλειδόνουνταν στὸ κούλε του γιὰ νάχει ἥσυχο τὸ κεφάλι του. Τοῦτος πάλι ὁ κούλες εἶταν ἕνας στρογγυλὸς πύργος, ὄχι καὶ ψηλός, μὲ τουφεκῆθρες. Μέσα σὲ τοῦτον κλείνουνταν οἱ τοῦρκοι σὰ σήκωναν οἱ γκιουνάνηδες μπαϊράκι, ὥσπου νά τοὺς ἔρθει βοήθεια, γιὰτι ἂν ἔμπαιναν μέσα οἱ ἐπαναστάτες, θὰ πλέρωναν ἄσκημα οἱ ἀγάδες, ὅσα τοὺς ἔκαναν τὸν καιρὸ τῆς... ἡσυχίας!

Τούτη τὴν ἐποχὴ, ὁ Μπεκὴρ ἀγῶς ἔμαθε τὸ ὅτι ἤξερε. Βγαλμένος σὲ περιπολία μὲ τὸ μικρὸ ἄσκερι του, προχώρησε μοναχὸς του παραπέρα γι' ἀνάγκη του. Μὰ ὁ Σατανὰς εἶχε πολλὰ πόδια κι' ὅπως γύρευε ἀπανεμὴ γιὰ νάχει τὴν ἡσυχία του τὴν ὥρα τούτη, νάσου ἕνα ἄρνι τοῦ γαλάτου, πού φοβισμένο ἀπὸ τὰ ζάλα του, πήδηξε γιὰ νά φύγει. Ὁ σούμπασης ξέχασε τὸ τ' ἤθελε νά κάμει, ἄνοιξε τὰ μάτια του, σάλταρε κοντὰ του καὶ τὸ κυνήγησε. Μεζὲ τέτοιο ποτὲ δὲν τὸν ἄφηνε νά τοῦ γλυτώσει.

Μ' ἀποσβολώθηκε! Τ' ἄρνι ὅπως ἔτρεχε κι' αὐτὸς τὸ κυνηγοῦσε, χάθηκε ἀπ' ὄμπρός του. Γιὰ καλὸ του ὁ τοῦρκος δὲν πίστευε στὰ στοιχειὰ καὶ σὰν τοῦ πέρασε τὸ ξαφνικὸ, κοίταζε νά δεῖ πού κρύφτηκεν ὁ μεζές. Καὶ δὲν ἄργησε νά τὸ μάθει. Τὸ ζῶ εἶχε πέσει σὲ μιὰ μικρὴ τρύπα, π' ἄνοιγε τὸ στόμα τῆς δυὸ ζάλα παρὰ κάτω.

«Καλὰ σ' ἔχω, εἶπεν ὁ σούμπασης. Ἀπὸ δῶ μέσα δὲ φεύγεις, ἂν ἔχεις καὶ τὸ Θεὸ μπάριμπα!»

Καὶ δόστου ὁ Μπεκὴρ—ἀγῶς μιὰ, καὶ περνᾷ μέσα ἀπὸ τὴν τρύπα, σὰν τῆς ἔδωσε μερικὲς μὲ τὸν ὑποκόπανο τοῦ ντουφεκιοῦ του κι' ἄνοιξε περισσότερο. Μὰ ὅτι εἶδε τὸν ἔκανε νά τὰ χάσει. Ὁλόκληρος θησαυρὸς ξάπλωνε μπρός του. Χρυσᾷ ἀγάλματα, τέμπλα, πλουριά,

χιλιῶ λογιῶ στολίδια, μαλαματικά, εἶχε τούτη ἡ γαλαρία, πού ἕνας Θεός γνώριζε πῶς θρέθηκε σὰ κατὰ-βαθα τῆς γῆς καὶ πῶς ἴσαμε σήμερο δὲν τὴν εἶχαν πάρει χαμπάρι ἄλλοι ἀνθρώποι.

Ξέχασε ὁ ἀράτης καὶ τ' ἄρνι καὶ τὸ καλὸ του. Καὶ γιὰ νὰ μὴν τὸν ἀναζητήσουν οἱ νιζάμηδες κι' ἔρθουν ὡς ἐκεῖ, βγιῆκε πάνω στὸ λεπτό, τράβηξε μιὰ μεγάλη πέτρα, ἔκλεισε τὴ μπούκα τοῦ θησαυροῦ κι' ἐγύρισε πίσω τρέχοντας. Μόνο πού μὲ γληγοράδα σημάδεψε τὸν τόπο καὶ μερικὰ δέντρα—δυὸ ἔληδες καὶ δυὸ χαρουπιές — μὲ βαθύ ζωνάρι στὸ κορμό τους μὲ τὸ μαχαίρι του, γιὰ νὰ τὸν βρῖσκει εὐκολα.

Τούτα ὅλα ὁ Μπεκὴρ—ἀγᾶς, τᾶθαψε σὰ κατὰβαθα τοῦ μυαλοῦ του κι' ἐγύρευε τὴν ὥρα πού θὰ μπορούσε νὰ τὰ φανερώσει καὶ νὰ πλουτίσει κι' ὁ ἴδιος κι' ὅποιος τὸν βοηθοῦσε. Μὰ τὰ πράματα εἶρθαν ζερβά. Μιὰ διαταγὴ τὸν ἀπομάκρυνε τὴν ἄλλη μέρα ἀπὸ τὸν κοῦλε του κ' ὕστερα δὲν μπόρεσε νὰ ξαναγυρίσει γιὰτὶ ἡ μεγάλες δυνάμεις ἀπόβγαλαν τὸν ταῦρκο ἀπὸ τὴν Κρήτη μὲ τὴ μπυγιονέτα κι' ὁ σούμπασης μάρκαρε μὲ θία σὰ βαπόρια πού πῆραν τὸ στρατὸ γιὰ τὴν Πόλη.

Ὁ μυαλὸς του ὅμως, δόστου κι' ἔκανε σκέδια. Νὰ χάσει τέτοιο θησαυρό; "Οἱ μὰ τὸν Προφήτη! Καὶ σὰν ἠσύχασαν τὰ πράματα κι' ἤρθεν ὁ πρίγκηπας ὁ Γιώργιος στὸ νησί, παραιτήθηκε ἀπὸ τὸ στρατὸ κι' ἐκατέθηκε σὰ Χανιά μ' ἕνα βαπόρι τοῦ Κουρτζῆ, ποῦκανε δρομολόγιο Σύμης—Κρήτης.

Τὴν ἴδια ὥρα, πῆγε στὸ μεγάλο χότζα καὶ τοῦ ζήτησε νὰ τὸν πάει στὸν πρίγκηπα τὸ Γιώργιο πού εἶταν ἡγεμόνας τοῦ νησιοῦ. Ὁ χότζας, ἕνας μελαψὸς τουρκοκρητικὸς, ὁμορφάνθρωπος, τὸν κοίταξε σαστισμένος.

— Ἐτρελάθηκες μπρὲ ἀράτη; — τὸν ρώτησε.

— "Οἱ μὰ τὸν προφήτη χότζα μου, τετρακόσια τάχω. Μὰ εἶναι μεγάλη ἀνάγκη νὰ δῶ τὸν πρέντζη.

— Κ' ἴντα θαρεῖς μωρὲ θεοσκοτωμένε πῶς εἶναι ὁ

πρέντζης; Κοπέλι δικό σου για δικό μου να μπαينو-
βγαίνομαι στο κονάκι Του.

Μά ὁ ἀράπης δέν τῶθανε κάτω.

— Πήγαίνέ με χότζα μου καί θά γενεῖς ὁ πρῶτος του
φίλος.

Ὁ χότζας θύμωσε στά καλά. "Ἐθγαλε τήν ἀγριοφω-
νάρα του:

— Ἐδᾶ παίρνω ὄρκο στό κοράνι, μέ τᾶ δυό μου χέ-
ρια, πῶς ἐμπουντάλιασες!...

Σοῦπα—μοῦπες, ὁ χότζας πές για νά ξεμπλέξει, πές
για νά τάχει καλά μέ τὸ κουβέρνο — σάν ὁ ἀράπης ἐμ-
νωγε καί ξανάμνωγε πῶς ἀπ' ὅ,τι θά πεί στόν πριγ-
κηπα θά δεῖ κι' ὁ ἴδιος μεγάλο καλὸ — τὸν πάει στό
Βενιζέλο, πού τούτη τὴν ἐποχὴ εἶταν ὑπουργὸς τῆς
Δικαιοσύνης. Σὲ τοῦτον ἑομολογήθηκε ὁ ἀράπης, πα-
ρουσία τοῦ χότζα, τὸ μυστικό του.

Ὁ μέγας ἀνθρωπος μιὰ κόιταζε τὸν ἀνατολίτη, μιὰ
τὸν τουρκοκρητικό καί τὸ γελάκι του τρεμόπαιζε στά
χειλή του. "Ἐτοιμος εἶταν νά τάφισει νά ξεχυθεῖ, νά γε-
μίσει τὸν ἀέρα. Μά πάλι, θές καί νᾶταν ἀλήθεια; Σ' ἔ-
να τέτοιο τόπο, πού πέρασαν μιλιέτια πολλά, πού ἡ
Κνωσὸ κάθε μέρα, τὸν καιρὸ ἐκεῖνο, ἔβγαине στό φῶς
τῆς ἡμέρας κι' ὅλη ἡ ἀνθρωπότητα εἶχεν νταλωθεῖ ἀπὸ
τὸ μεγαλεῖο πού ξεσκεπάζονταν κ' ἡ Φαιστό πρὸς τὸ
Λυθικό πέλαγο, ἔκανε τὸν κόσμον νά θαμάζει τέχνη
καί δύναμη στό κτίσιμο, μπορεῖ νᾶταν κι' ἀλήθεια. Μπο-
ρεῖ πάνω ἀπὸ τὸ Σταυρωμένο, π' ὄριζε ὁ ἀράπης
τὸν τόπο τοῦ θησαυροῦ, νᾶταν κάποια πολιτεία ἄλλη
θαμένη. Τὸ "Ἄγριο τὸ παλιό, τὸ τοποθετοῦσαν σὲ τοῦτο
τὸ γιολό. Τὴν Ἐλευθέρινα παραμέσα.

Δὲ γέλασε λοιπὸν ὁ Βενιζέλος. Μόνον εἶπε τοῦ χότζα
νά πάρει τὸν ἀράπη καί νά πᾶνε στοῦ Ξανθοιδίδη, πού
εἶταν ἔφορος στίς ἀρχαιότητες τῆς Κρήτης. Καί σάν συ-
ναντήθηκαν κι' ὁ ἀρχαιολόγος συνεννοήθηκε μέ τὸν ὑ-
πουργὸ στά ἐσωτερικά, πού τὸ ζήτημα εἶταν τῆς ἀρμο-

διότητάς του, πήρε τὸ σούμπαση καὶ πήγε στὸ Ρέθε-
μνος. Νὰ ξετάξει, νὰ δεῖ καὶ νὰ πεί τὴ γνώμη του στὴν
Κυβέρνηση.

* * *

Μὰ κρατιοῦνται μυστικά τέτοια πράματα; Μπορεῖ νὰ
φτάσει σὲ μιὰ πολιτεία σὰν τούτη, ὁ Ξανθουδίδης — πού
μιλοῦσαν γιὰ τοῦτον ὄλοι οἱ σοφοὶ τοῦ κόσμου — κι'
ἓνας ἀράπαρος ξενομπάτης καὶ νὰ μὴ ξετάσουν οἱ Ρε-
θεμνιώτες τί γύρευαν; Ἄπο κοντὰ λοιπὸν τὸν τοῦρκο
τὸ ἴδιο θράδι. Φιλόξενοι ὅπως εἶναι, τὸν φίλεψαν μεζέ
ζεστό, ρουμπίνι κρασί κι' ὁ παλιὸς σούμπασης ἴσαμε
νὰ στείλει ὁ Ξανθουδίδης νὰ τὸν ἀναμαζώξει, εἶπε μέ-
σες—ἄκρες τὸ μυστικό του. Εἶχε κάμει καὶ τὴν ἐπίσημη
δήλωσή του στὰ Χανιά καὶ τὸ μερτικό του ὅχε ἐξασφα-
λισμένο κι' ἔτσι δὲν φυλάγονταν σὰν πρῶτα.

Εἶδες ποτέ σου, φίλε πού μὲ διαβάξεις, ποταμὸ νὰ
ξεχειλίζει, νὰ πηδᾷ τὸ νερό του φρουλαντισμένο ὄξω
ἀπὸ τὴ κοίτη του, νὰ πιάνει τὰ διπλανά χωράφια καὶ
νὰ πλημμυρίζει τὸν κάμπο; Τοῦτο δὲν εἶναι τίποτα
μ' ὅ,τι γίνηκε τὴν ἄλλη μέρα στὸ ρεθεμνιώτικο Τοπαλ-
τί, νὰ πιάσει τὰ Περβόλια καὶ τὸν Πλατανὲ πέρα ὡς τὸν
Σταυρωμένο κι' ἀπὸ κεῖ τ' ἀνηφόρισμα ὡς τὴ Χαρουπέ
νὰ πάει στὸν Καῖναρτζί. (Ἐπισκοπὴ νοματίζουν τώρα
τὸν καινούργιο συνοικισμό, ποῦ γινε στὴν δημοσιὰ πού
περνᾷ ὄξω ἀπὸ τὸ παλιὸ μετόχι).

Δεκαπέντε μίλια δρόμος ἀπάνω—κάτω, γέμισεν ἀπὸ
κόσμο, ἄφισε τὰ διπλανά χωράφια πού μαύρισαν ἀπὸ
χωριάτες. Τοῦτοι ὄλοι ἄφιναν τὰ χτήματά τους
καὶ τίς δουλιές τους καὶ κατέβαιναν στὴ βασιλικὴ στρά-
τα θιαστικοί, νὰ ρωτήσουν: γιάντα τοῦτο τὸ ξεσήκω-
μα εἰρήνης καιρό; Κ' οἱ χωραῖτες π' ἀκολουθοῦσαν μέ-
σα στὴ καλοκαιριάτικη ζέστη τὴ συνοδεία — τὸ Ξανθου-
δίδη καὶ τὸν ἀράπη, τὸ Ξηρᾷ τὸ μονόχερα εἰσαγγε-
λέα καὶ τὸ γραμματικό του, τὸ μοίραρχο καὶ τοὺς χω-

ροφύλακές του — ξιστοροῦσαν στοὺς χωρικούς τὸ τι στάθηκε. Καὶ τοῦτοι ἔκαναν τὸ σταυρό τους μὲ καταφάνερη συγκίνηση, κι' ἔπαιρναν μέρος στὸ ξεφάντωμα — καλὴ ὥρα σάν τὸ 66 γιὰ τὸ 97 πού τ' ἄφιναν ὄλα σύζυλα γιὰ νὰ πολεμήσουν τοὺς ἀλλόθρησκους.

"Ὅλο τοῦτο τ' ἀνθρωπομάζωμα, θάδιζε μὲ χαρὰ, μὲ τραγούδια, μὲ φιλιὰ στὸν Καϊναρτζί. (Ποῦ εἶταν πάλι τοῦτο τὸ χωριό, λιγοστοὶ τὸ κάτεχαν κι' ὅμως τοῦτο τὸ χωριουδάκι τ' ἄγνωστο, θὰ τοὺς ἔκανεν ὄλους νὰ ποῦνε: "Ὄξω φτώχια!")

- Ὅμπρὸς λοιπὸν μωρὲς παιδιὰ, νὰ δοῦμε καὶ τὸν Καϊναρτζί, τὸ παλιὸ τουρκικὸ μετόχι, πού — ὅπως ἔλεγαν ὅσοι ἤξεραν πολλὰ — τὸν καιρὸ τῆς τουρκιάς, μηδὲ πουλί πετάμενο νάταν ὁ χριστιανὸς δὲν ἀποφάσιζε νὰ περάσει μὴτ' ἀπ' ὄξω, γιὰτὶ οἱ τουρκοὶ πού τὸ κατοικοῦσαν θε' μου φύλαγε! Δὲν ἔφευγες ζωντανὸς ἀπὸ τὰ χέρια τους δράκου ρίζα νάχες!...

"Ἐφταξαν λοιπὸν ὕστερα ἀπὸ δυὸ ὥρες οἱ καθαλάρηδες. Κι' ἀπὸ πίσω χιλιάδες πεζοὶ καὶ μαζὶ κουλουριτζήδες, γλυκατζήδες, νερουλάδες, ὄλος τοῦτος ὁ σινσιλὲς πού δὲ λείπει ποτέ του ἀπὸ τέτοια πανηγύρια κι' εἶναι ὁ μόνος κερδισμένος.

"Ὁ Μπεκὴρ ἀγάς, ψηλός, ξεραγκιανός, μὲ μάτια μεγάλα, στάθηκε στὸ ψήλωμα πού εἶναι πρὶν ἀπὸ τὸ μετόχι κι' ἐκοίταξε γύρα. Κι' ἔλεγεσ ὡς τὸν ἔβλεπες, πῶς θάδειχνε τὴν ἴδια ὥρα τὴν τρύπα. Μὰ ὡς ἀνάβλεψε δεξιά—ξερδά, πίσω—μπρός, ἀμέσως ὁ κόσμος κατάλαβε πῶς μιὰ στενοχώρια τὸν περιχοῦσε. Δὲν εἶχε τὴν προτερὴν ὄρεξη, τὴ πίστη πῶς πήγαινε νὰ σηκώσει τὴ πέτρα καὶ νὰ μπεῖ στὴ γαλαρία. Καὶ μὲ μιὰς κρύος ἰδρὸς τὸν ἔκοψε. "Ὅχι, δὲ γνώριζε πιά τὸν τόπο. "Ἐξ—ἔφτὰ χρόνια πού πέρασαν. Ὁ πόλεμος ποῦγινε κι' ἐχάλασε σπιτία κι' ἐκόπηκαν δέντρα κι' ἔγινε μεγάλη ἀναστάτωση καὶ στ' ἄψυχα. "Ὅλα τοῦτα, τὸν ἔκαναν ν' ἀναθιβάσει, νὰ μὴν εἶναι βέβαιος σάν πρῶτα:

— Άλλοιῶτικα εἶταν μπῆθ ἑφένθ στὸν καιρό μου, γύ-
ρισε κι' εἶπε τοῦ Ξανθουδίδη.

— Μὰ δὲ θυμᾶσαι ποῦ ἔπεφτεν ἡ τρύπα;

Κοίταξε πάλι ἓνα γύρο, σκέφτηκε, προσπαθοῦσε νὰ
θυμηθεῖ, ὁ ἴδρος πετάχτηκε σὰν χάντρες στὸ μαῦρο
κούτελό του, μὰ τοῦ κάκου! "Ὀχι! Δὲν μποροῦσε νὰ
ἔρει κείνο ποῦ ἤθελε: Τὸν κοῦλε καὶ δεξὰ ἀπὸ τοῦτο
τὰ σημαδεμένα δέντρα. Τοῦδειξαν τὸν τόπο ποῦ εἶταν
ὁ πύργος, γιατί σὰν κήκε στὸν πόλεμο, ξεκαθαρίστη-
κε, στρώθηκε καὶ γίνηκε χωράφι ποῦ πρασίνιζε τῶρα
ἀπὸ τὸ σπαρμένο σιτάρι.

Γῆγε ὡς ἐκεῖ κάτω, στάθηκε, ζέτασε, πῆρε δεξὰ ὀ-
που λόγιαζε πῶς θὰ εἶταν ἡ γαλαρία. Ὁ ἀρχαιολόγος,
ὁ εἰσαγγελέας, ὁ μοίραρχος, ὄλος ὁ λαὸς κοντὰ του,
κρέμουνταν ἀπὸ τὰ χεῖλη του, καλύτερα πὲς ἀπὸ τὰ
μάτια του, ποῦ ὅπως τᾶπαιζε, ὕστερα ἀπὸ τὴν ζέταση
ποῦκανε, θὰ φωτίζονταν χαρωπά, σημάδι πῶς ἔβηκε
τὴν τρύπα.

Μὰ τοῦ κάκου! Ὁ ἀράτης εἶταν νὰ τὸν λυπᾶσαι. Δὲν
μποροῦσε νὰ θυμηθεῖ ὁ κακομοίρης ποῦ εἶδε τὴν γαλα-
ρία καὶ μέσα της τὸ θησαυρό! "Ἄψε—σῶσε γίνηκαν τὰ
πράματα, ὅπως σηκώθηκε ἡ ἐπανάσταση καὶ τότες ἔ-
φυγε τὴν ἴδια νύχτα γιὰ τὸ μεγάλο Κάστρο. "Εἶσι δὲ
θὰ τυπώθηκε στὸ μυαλό του ἡ τοποθεσία!... Κρίμας
στὸν κόπο του καὶ στὸ γιαλό ποῦσκισε, ἴσαμε νάρθει
ἐπαδὰ ποῦ στέκουνταν. Κρίμας!

Κι' ὁ λαὸς, ὁ ρεθεμνιώτης λαὸς, ποῦχε πιστέψει σὲ
τοῦτο τὸν ἀνεμοκάφαλο, ποῦ φώναζε ὡς προλλίγου:
ἴξω φτώχεια, τὸ φυσοῦσε καὶ δὲν κρύωνε. Δὲν τοῦλειπε
παρὰ ὁ κέρινος σταυρὸς στὸ στόμα, ποῦ βάνουν στοὺς
πεθαμένους. "Ὀλο τ' ἀνατράντισμά του, ἡ χαρὰ του, ἡ
ἐλπίδα, πῶς θάβλεπε πάλι ἄσπρες μέρες, ὕστερα ἀπὸ
τὰ παλιὰ μεγάλα ἐμπόρια καὶ τίς δόξες — εἶταν νερό
στὸ κόσκινο. Κρίμας στὰ ζάλα ποῦκαμε καὶ τοῦτος, νὰ
παραιτήσει τίς δουλιές του καὶ νὰ θγει στὸ θουνὸ νὰ

ζητᾶ χρυσάφι! ! . . .

Μὰ καλὰ ὁ λαός. Μὰ οἱ γραμματισμένοι πού ξεκίνησαν ἀπὸ τὸ Ρέθεμνος κι' ἔφτασαν στὸ Καϊναρτζί; Κρίμας στὸ μυαλό τους τῶ μωροπίστευτῳ. Νὰ πάρουν τ' ἀνάπλαγα καὶ ν' ἀκλουθοῦν, μέσα στοῦ ἡλιου τὸ λιμπύρι, τοῦτον τὸν μπουνταλά, τὸ σεϊτάνη!.. Ποιὸς τῶ ξερε, ἂν δὲν τὸν ἔβαλαν ἐξεπιτούτου οἱ ἄλλοι Τούρκοι νὰ στέσει τούτη τῆ μηχανή. Κ' ἴντα ξεγιβέντισμα θάταν ν' ἀποθένουν ἀπὸ τὰ γέλια στοὺς καφεγέδες, τὴν ὥρα πού μαζώνουνταν τὸ ναμάζι καὶ χασκογελοῦν μὲ τὸν παραμυθὰ τους, πού στορίζει τῆ μπουνταλέ — τὴν τρέλα πού λέμε μεις — καὶ τὰ παθήματα τῶ ρωμιῶ! . . .

— Μὰ πάλι μωρὲ παιδιὰ, γιὰ σταθεῖτε νὰ δοῦμε — εἶπε ὁ μοίραρχος σὲ μερικοὺς πού τοῦ ξεμυστηρεύτηκαν τὴν ὑποψία τους.

Φοβήθηκεν ὁ ἄνθρωπος μὴ γενεῖ μεγάλο κακό, καλὰ τοῦ καθουμένου, ἂν πίστευεν ὁ λαός σὲ τοῦτο. Καὶ γιὰ καλὸ καὶ γιὰ κακό, εἶπε τὸ παραμῦθι τοῦ Ξανθουδίδη καὶ τοῦ εἰσαγγελέα καὶ πῆραν τὸν ἀράπη νὰ πᾶνε στὸ μετόχι, γιὰ νὰ φᾶν τάχατες καὶ νὰ κοιμηθοῦν. Ὡς αὐριο, μπορεῖ ὁ τούρκος νὰ βρῖσκε τὴν τρύπα.

Τούτη ἡ εἶδηση, ἔπεσε σὰν παγωμένο νερὸ στὴ ραχοκοκαλιά τοῦ κόσμου.

— Ἀντέστε μωρὲ νὰ φύγουμε, φώναξαν μερικοί, μὴ σκοτιδιάσει κι' ἀπομείνουμε στὸ δρόμο.

Κ' οἱ πολλοὶ πῆραν τὸ μπρὸς—πίσω κι' ἔφτασαν στὸ Ρέθεμνος καὶ σκόρπισαν τὸ θλιθερὸ μαντάτο στοὺς ἀποδέλοιπους.

Τοῦ κάκου πῆγαν μιά βδομάδα ὅλες ἡ ἀνασκαφῆς πούγιναν, γιατί ὁ Μπεκήρ—ἀγᾶς ἐπέλειμενε πῶς ὁ θησαυρὸς ὑπάρχει κι' ἔδειχνε πότες ἐδῶ καὶ πότες ἐκεῖ, πῶς θάβρῖσκαν τὴ γαλαριά. Μὰ γελιούνταν ὁ ἄμοιρος τακτικά, Μῆτε τρύπα βρέθηκε, μῆτε τὸ καλὸ της.

Κι' ὁ τασούσης σὰν κάθισε κάμποσο καιρὸ στὴν πολι-

τεία κι' έμπλεξε με μερικούς, πού ή έλπίδα για τό χρυσάφι δέν τούς άφινε κι' έτρωε κι' έπινε σέ θάρος τους, δυστύχησε στο τέλος — σαν και τούτοι άπελπίστηκαν και τόν παραίτησαν έρημο και κακομοίρη — κι' έδωσε τών άματιών του. "Έφυγε κι' έχάθηκε!...

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Στοῦ Κύκλου τὰ Γυρίσματα	Σελ.	5
Ἄνοιξη	»	49
Ἡ Μαζώχτρα	»	54
Ἡ Μαύρη Ἄφροδίτη	»	60
Ἡ Μητρογιά	»	81
Κακοῦργες Πολιτεῖες	»	92
Τρέλες τῆς Νιότης	»	100
Μισεμός	»	107
Ὁ θάνατος τοῦ Ζωντανοῦ	»	112
Μιά Τούρκικη Φαμελιά	»	119
Ἡ Τρύπα τοῦ Ἀράκη	»	139

ΕΤΟΙΜΑ ΓΙΑ ΤΥΠΩΜΑ

Κρητικό Τρίπτυχο. (Ἡ μακρυνὴ ζωὴ ποῦ πέρασε πάνω ἀπὸ τρεῖς μεγάλες κρητικὲς πολιτεῖες. (Χανιά, Ρέθεμνος, Μεγάλο Κάσιρο, σὲ τρεῖς τόμους.)

Ἱστορίες τῶν Πευλιῶν καὶ τῶν Ἀγριμιῶν. (Ἡ ζωὴ τους. Τὸ κυνήγι τους. Ἡ ἀγάπες τους.)

Μέσα στὴ θύελλα. (Μυθιστόρημα.)

Εἴκοσι πασχαλιές.—Εἴκοσι ἐποχές. (Διηγήματα.)

Ταξίδια στὴν Ἑλλάδα. (Ἐντυπώσεις ἀπὸ δημοσιογραφικὲς περιοδεῖες.)

Βιβλιογραφία τοῦ Ἑλληνικοῦ Τύπου. 1790—1945. (Δημοσιογραφικὸ· Ἱστορικὸ βιβλίον.)

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΧΑΝΙΩΝ

Η ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΡΗΤΗ
ΤΥΠΩΘΗΚΑΝ ΤΟ ΣΕΠΤΕΜΠΡΗ
ΤΟΥ ΧΙΛΙΑ ΕΝΝΙΑΚΟΣΙΑ ΣΑ-
ΡΑΝΤΑ ΤΕΣΣΕΡΑ ΣΤΑ ΕΡΓΟ-
ΣΤΑΣΙΑ Π. ΔΙΑΛΗΣΜΑ, ΑΡ-
ΧΙΕΡΓΑΤΗΣ Γ. ΣΕΝΤΟΥΚΙΔΗΣ.
ΤΟ ΕΞΩΦΥΛΛΟ ΓΙΝΗΚΕ ΑΠΟ
ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΕΡΑΣΙΤΕ-
ΧΗΝ ΦΩΤΟΓΡΑΦΟΥ Κ. ΚΟΥ-
ΤΟΥΛΑΚΗ ΜΕ ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΤΟΥ
ΚΑΛΛΙΤΕΧΗΝ ΣΚΙΤΣΟΓΡΑΦΟΥ
ΑΝΔΡΕΑ ΒΛΑΣΣΟΠΘΥΛΟΥ

ΔΗΜ

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΧΑΝΙΩΝ